

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Περιβαλλοντική διαχείριση και
τουριστικές επιχειρήσεις:
Έρευνα στον ξενοδοχειακό κλάδο της περιφέρειας Κρήτης

Διπλωματική Εργασία

Δρακούλη Σοφία

A.M. 2002010132

Υπό την επίβλεψη του Αναπληρωτή Καθηγητή

Γρηγορούδη Ευάγγελου

Χανιά 2015

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή	5
1.1 Γενικά	5
1.2 Ιστορική εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.....	9
1.3 Τουρισμός.....	13
1.3.1 Τύποι τουρισμού.....	13
1.3.2 Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού	15
1.3.3 Η σημασία του τουρισμού στην οικονομία	17
1.4 Τουρισμός και περιβάλλον	18
1.4.1 Εξισορρόπηση τουριστικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος	20
1.4.2 Πράσινος τουρισμός	22
1.5 Ξενοδοχειακός κλάδος.....	25
1.5.1 Κατηγορίες και κατάταξη ξενοδοχείων.....	26
1.5.2 Ξενοδοχειακός κλάδος και περιβάλλον.....	27
1.5.3 Πράσινο ξενοδοχείο.....	29
1.5.4 Νομοθεσία	29
1.6 Σκοπός και δομή εργασίας.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Στοιχεία Αγοράς Τουρισμού.....	32
2.1 Εισαγωγή	32
2.2 Οικονομικά μεγέθη	34
2.3 Ξενοδοχειακό Δυναμικό	36
2.4 Τουρισμός στην Περιφέρεια Κρήτης.....	41
2.4.1 Χαρακτηριστικά ξενοδοχειακού δυναμικού.....	44
2.4.2 Πληρότητες ξενοδοχείων.....	45
2.4.3 Η συμβολή του τουρισμού	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Αναγνωρισμένα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης	48
3.1 Εισαγωγή	48
3.2 Ιστορική εξέλιξη των ΣΠΔ	49
3.3 Ορισμός και Λειτουργία των ΣΠΔ	51
3.4 Γενική παρουσίαση προτύπων και σημάτων	56
3.4.1 Το Διεθνές Πρότυπο ISO 14001.....	56
3.4.2 Ευρωπαϊκός Κανονισμός EMAS.....	63
3.4.3 Το σύστημα πιστοποίησης Green Key	70

3.4.4 Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα (EU Ecolabel).....	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	78
4.1 Γενικά	78
4.2 Κίνητρα επιχειρήσεων για εφαρμογή ΣΠΔ	81
4.3 Οφέλη επιχειρήσεων από την εφαρμογή ΣΠΔ	83
4.4 Κόστη, αρνητικές επιπτώσεις και προβλήματα εφαρμογής ΣΠΔ	86
4.4.1 Κόστη	86
4.4.2 Πιθανές αρνητικές επιπτώσεις.....	90
4.4.3 Αδυναμίες και προβλήματα εφαρμογής	90
4.5 Παράγοντες που επηρεάζουν την πιστοποίηση	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Σχεδιασμός και διεξαγωγή της έρευνας.....	97
5.1 Επιλογή μεταβλητών και σύνταξη ερωτηματολογίου	97
5.2 Σχεδιασμός δείγματος και υλοποίηση έρευνας	100
5.3 Προφίλ δείγματος	101
5.4 Περιγραφική στατιστική.....	114
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων	115
6.1 Πιστοποιημένα ξενοδοχεία.....	115
6.2 Μη πιστοποιημένα ξενοδοχεία	128
6.3 Σύγκριση πιστοποιημένων και μη ξενοδοχείων	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Προχωρημένες Αναλύσεις.....	159
7.1 Κίνητρα και οφέλη.....	159
7.2 Λόγοι μη πιστοποίησης και δυσκολίες ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης.....	167
7.3 Μοντέλο λογιστικής παλινδρόμησης.....	170
7.3.1 Αποτελέσματα μοντέλου	175
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Συμπεράσματα και μελλοντικές επεκτάσεις.....	182
8.1 Σύνοψη αποτελεσμάτων και προτάσεις.....	182
8.2 Μελλοντικές επεκτάσεις.....	186
Βιβλιογραφία	188
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	188
Ξένη Βιβλιογραφία.....	192
Ηλεκτρονικές Πηγές.....	199
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Το ερωτηματολόγιο της έρευνας	200

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

1.1 Γενικά

Ο όρος περιβάλλον δεν είναι επιστημονικά πλήρως οριοθετημένος με αποτέλεσμα να παραμένει ασαφής και αμφιλεγόμενος, ενώ οι χρήσεις και οι σημασίες του διαφοροποιούνται κατά περίπτωση, ανάλογα με τις απόψεις και τις αντιλήψεις των ατόμων. Παρουσιάζεται ως χώρος διαβίωσης, πεδίο δράσης και μάθησης, πλέγμα κοινωνικοποίησης, αναφέρεται σε οτιδήποτε περιβάλλει κάποιο αντικείμενο, ταυτίζεται με τον κοινωνικό περίγυρο, με την οικολογία ή γίνεται συνώνυμο της φύσης. Συνήθως το περιβάλλον προσεγγίζεται μέσα από την ανθρώπινη θεώρηση του κόσμου, οπότε η οριοθέτησή του γίνεται με προσδιορισμούς, όπως φυσικό, ανθρώπινο, ζωικό, φυτικό, τεχνητό, αστικό, αγροτικό, υδάτινο, δασικό, πολιτικό, οικονομικό, νομικό κ.ά. (Βασάλα, 1994). Αναφορικά με τον επιστημονικό κλάδο, χαρακτηρίζεται ως χημικό, φυσικό, βιολογικό, γεωλογικό, πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, νομικό κ.ά. (Φλογαΐτη, 1998). Όπως περιγράφουν χαρακτηριστικά οι Gourtois και Impert (1982): «η έννοια αναπόφευκτα διαχέεται σε όλα τα πεδία και η ίδια η λέξη παραπέμπει στους μεγάλους οικολογικούς κινδύνους και στη διαχείριση του πλαισίου ζωής, στις απειλές για τη χλωρίδα και στη δημογραφική εξέλιξη, με λίγα λόγια, σε θέματα πλανητικά». Σύμφωνα με αυτή την οπτική, αναφερόμαστε σε ένα περιβάλλον που κινδυνεύει, υποφέρει, εκδικείται, καταστρέφεται, ένα περιβάλλον που χρειάζεται προστασία, διαφύλαξη και σεβασμό.

Οι σύγχρονες κοινωνίες αντιμετωπίζουν σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα τα οποία εμφανίζονται ως αποτέλεσμα είτε δυσλειτουργιών, είτε διαταραχών που έχουν υποστεί τα διάφορα συστήματα υποστήριξης της ζωής. Το περιβάλλον, ζωτικός χώρος ανάπτυξης για κάθε μορφής ζωή, βομβαρδίζεται καθημερινά από την ξέφρενη πορεία της βιομηχανικής ανάπτυξης, προϊόν της πλεονεξίας του ανθρώπου. Για την πορεία αυτής της κατάστασης ακόμη και η πιο αισιόδοξη λογική δεν μπορεί πλέον να συμβιβαστεί με την άποψη μιας μερίδας ανθρώπων ότι οι μελλοντικές γενιές μπορούν να επιβιώσουν σε αυτό το υποβαθμισμένο περιβάλλον. Τα αποτελέσματα αυτής της λογικής και της πορείας που χαρακτήριζε στο βωμό της ανεξέλεγκτης οικονομικής ανάπτυξης, επιφέρουν τις αρνητικές για το περιβάλλον συνέπειες και τη δεσπόζουσα οικολογική κρίση.

Σύμφωνα με τον Μπιμπίτσιο (1995), «τα περιβαλλοντικά προβλήματα αφορούν περιπτώσεις υποβάθμισης και διαταραχής των φυσικών οικοσυστημάτων και των σημαντικών λειτουργιών τους, καθώς και φαινόμενα εξάντλησης ή μη ορθολογικής χρήσης των φυσικών πόρων». Με βάση έναν άλλο ορισμό, τα περιβαλλοντικά προβλήματα σχετίζονται με την ανατροπή των ισορροπιών στα συστήματα υποστήριξης της ζωής από τις παρεμβάσεις του ανθρώπου (Αναστασάτος, 2005), ενώ μία άλλη άποψη υποστηρίζει ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι αποτέλεσμα ανθρώπινων παρεμβάσεων στις φυσικές λειτουργίες του περιβάλλοντος και συνοδεύουν την εμφάνιση του ανθρώπινου είδους πάνω στη γη (Φλογαΐτη, 1998).

Είναι γεγονός ότι αρχικά τα περιβαλλοντικά προβλήματα είχαν αμελητέα έκταση, καθώς η φύση ήταν σε θέση να επαναφέρει την απαραίτητη ισορροπία στα συστήματα που διαταράσσονταν. Εξάλλου, ένα μεγάλο μέρος των πρωτόγονων κοινωνιών διατηρούσε μια ουσιαστική σχέση ενότητας με το περιβάλλον, ενώ «οι άνθρωποι ήταν ακόμα πολύ λίγοι και οι πράξεις τους ανίσχυρες να προκαλέσουν μετατροπές» (Jacquard, 1994). Τα πρώτα σημάδια των περιβαλλοντικών προβλημάτων αρχίζουν να εμφανίζονται κατά τον 18ο αιώνα, με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και τη ραγδαία αλλαγή στη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον. Οι συμβατικές, μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, χρησιμοποιούνται αλόγιστα και τα παραγόμενα απόβλητα δεν μπορούν να αφομοιωθούν, με συνέπεια τη συσσώρευσή τους με τη μορφή διαφόρων ειδών ρύπανσης.

Σύμφωνα με τον Κουτσό (1995), «η περιβαλλοντική κρίση είναι μια βαθύτατα κοινωνική και πολιτισμική κρίση και οι γενεσιουργές αιτίες της παραπέμπουν στο είδος των σχέσεων που έχουν διαμορφωθεί ανάμεσα στην κοινωνία και τη φύση, τον άνθρωπο με τον άνθρωπο και τον άνθρωπο με τον εαυτό του». Διερευνώντας και εμβαθύνοντας τις παραπάνω σχέσεις ανθρώπου-περιβάλλοντος και ανθρώπου-ανθρώπου από τα τέλη του 19ου αιώνα και έπειτα, πολλοί ερευνητές και επιστήμονες βρέθηκαν μπροστά σε ένα status quo: την κυριαρχία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος έναντι στο φυσικό. Η περιβαλλοντική κρίση οφείλεται σε αυτή την κυριαρχία και αναπόφευκτα οδηγεί στην περιβαλλοντική υποβάθμιση, η οποία επέρχεται όταν τα φυσικά συστήματα δεν μπορούν πλέον να επανέλθουν στα αρχικά τους λειτουργικά επίπεδα, καθώς η ανταπόκρισή τους στις αυξανόμενες ανθρώπινες ανάγκες είναι αδύνατη. Τότε, οι μηχανισμοί αποκατάστασης της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στις επιπτώσεις της αυξημένης ζήτησης για φυσικούς πόρους, ζήτηση που οφείλεται στην αλματώδη αύξηση του ανθρώπινου πληθυσμού καθώς και στις αλλαγές του τρόπου ζωής πολλών λαών. Παρά τις φωνές προειδοποίησης από τους επιστήμονες για την

αυξανόμενη περιβαλλοντική κρίση, η κυριαρχία του βιομηχανικού μοντέλου ανάπτυξης με τη μεγάλης κλίμακας παραγωγή καταναλωτικών προϊόντων συνεχίζει τους ξέφρενους ρυθμούς της, με αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη αύξηση των κινδύνων, τόσο για το φυσικό όσο και το δομημένο περιβάλλον.

Ωστόσο, για την πραγμάτωση αυτού του στόχου, πρωτίστως απαιτείται η συνειδητοποίηση ότι τα προβλήματα αυτά στο σύνολο τους είναι αποτέλεσμα των απερίσκεπτων παρεμβάσεων και συνδέονται με μακροχρόνιες συνήθειες και δράσεις του ανθρώπου. Συνεπώς, η αύξηση της θερμοκρασίας της γης και οι κλιματικές αλλαγές, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η έλλειψη νερού, η ερημοποίηση και η διάβρωση των εδαφών, η όξινη βροχή, η αποδάσωση, η πείνα και ο υποσιτισμός στον Τρίτο Κόσμο, η μείωση της στιβάδας του όζοντος κ.ά., μπορούν να αναφερθούν ως χαρακτηριστικές συνέπειες αυτών των δράσεων (Δημητρίου, 2005). Η ρύπανση, η μόλυνση και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος δεν γνωρίζουν σύνορα και επιφέρουν, μεταξύ των άλλων επιπτώσεων, τη βιολογική διαταραχή των οικοσυστημάτων (Μπουροδήμος, 1995), η οποία επηρεάζει όχι μόνο τα έμβια, αβιοτικά και φυσικά στοιχεία του περιβάλλοντος, αλλά και την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής δημιουργώντας κοινωνικές ανισότητες (Γεωργόπουλος, 2006), ένα ζήτημα όχι μόνο πολιτικό, οικονομικό ή κοινωνικό, αλλά και ηθικό (Τσιρώνης, 2003).

Είναι φανερό ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το περιβάλλον είναι περισσότερο προβλήματα κρίσης αξιών και προσαρμογής της ανθρώπινης συμπεριφοράς και λιγότερο τεχνολογικά, καθώς αντανakλούν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος τη θέση του στο συνολικό οικοσύστημα και το υπόβαθρο του συστήματος των αξιών του. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν εμφανίστηκαν τυχαία, ούτε εξαιτίας κάποιας ιδιότροπης μεταβολής των φυσικών φαινομένων. Η εμφάνισή τους οφείλεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ανθρώπινες επιλογές, οι οποίες ευθύνονται τόσο για την γένεση, όσο και για τη διατήρησή τους. Έτσι λοιπόν, ανάλογα με την ιστορική περίοδο που διανύει η ανθρωπότητα καθώς και την εξέλιξη του εκάστοτε πολιτισμού, την κουλτούρα, την τεχνολογία, διαμορφώνονται και τα αντίστοιχα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η έννοια του περιβαλλοντικού προβλήματος δεν είναι παγιωμένη, αντιθέτως μεταβάλλεται διαχρονικά και ποικίλει ανάλογα με τον χρόνο, το χώρο, το επίπεδο ανάπτυξης, τις πολιτισμικές επιρροές κ.ά.

Σε κάθε περίπτωση, διαφαίνεται ότι το περιβάλλον εμπεριέχει μια βιοτική και μια αβιοτική διάσταση που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους (Αναστασάτος, 2004). Στο σύνολο αυτό, ο άνθρωπος ως αναπόσπαστο μέρος του οικοσυστήματος, διέπεται από τους νόμους της φύσης και ως οργανισμός, εξαρτάται απόλυτα από το περιβάλλον όπου αντλεί την απαραίτητη ενέργεια για τη ζωή. Ωστόσο, με τον πολιτισμό και την κοινωνική οργάνωση που έχει διαμορφώσει, διαφοροποιεί το φυσικό περιβάλλον με τεχνητά συστήματα δημιουργώντας διαταραχή στη φυσική ισορροπία με σοβαρές συνέπειες.

Η επιβάρυνση του περιβάλλοντος παρουσιάζει αυξητικές τάσεις και αποτελεί κύρια ανησυχία της σύγχρονης κοινωνίας, γεγονός που έχει επιπτώσεις στη στρατηγική των εταιριών. Κάθε τομέας μπορεί να εφαρμόσει τις δικές του στρατηγικές για να αντιμετωπίσει τα περιβαλλοντικά ζητήματα (Handfield et al., 1997). Οι έρευνες που εξετάζουν τις περιβαλλοντικές ανησυχίες των εταιριών, έχουν εστιάσει συντριπτικά στη βιομηχανία κατασκευής (Foster et al., 2000). Αντιθέτως, οι εταιρίες υπηρεσιών, «οι σιωπηλοί καταστροφείς του περιβάλλοντος» (Hutchinson C., 1996) έχουν προσελκύσει λιγότερη ερευνητική προσοχή.

Στη βιομηχανία υπηρεσιών, ο τουριστικός τομέας είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρων ως αντικείμενο μιας έρευνας που αφορά τις περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές, αφενός μεν γιατί έχει μια αυξανόμενη οικονομική σημασία (Hunter, 1997; De Rato Figareto, 1999), αφετέρου δε γιατί η βιομηχανία τουριστών παρουσιάζει όλο και περισσότερο υψηλότερη περιβαλλοντική ανησυχία (Hunter, 1997). Η βιομηχανία τουριστών περιλαμβάνει δύο κύριες δραστηριότητες: τη στέγαση και τη μεταφορά. Στην παρούσα έρευνα εστιάζουμε στον υποτομέα της στέγασης και στον αντίκτυπό της στο περιβάλλον. Επίσης, περιγράφουμε τους παράγοντες που επηρεάζουν την εταιρική περιβαλλοντική διαχείριση προσδιορίζοντας τα οφέλη, τα κίνητρα αλλά και τις δυσκολίες για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής απόδοσης των ξενοδοχείων (Andersen, 1997).

Στις μέρες μας ο τουρισμός θεωρείται ως η μεγαλύτερη παγκόσμια βιομηχανία, αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, ενώ στην Ελλάδα αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους παραγωγικούς τομείς της εθνικής οικονομίας. Αν και βασική του επιδίωξη αποτελεί η προσφορά υπηρεσιών σε ένα καλής ποιότητας φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, η δυναμική παρουσία και εντατικοποίηση της τουριστικής βιομηχανίας την έχει καταστήσει ως ένα από τους παραγωγικούς τομείς με το μεγαλύτερο φάσμα περιβαλλοντικών πιέσεων.

Η απάντηση της τουριστικής βιομηχανίας στο αυξανόμενο επίπεδο της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και του ενδιαφέροντος των τουριστών καθώς και στο νέο οικονομικό περιβάλλον, είναι η ανάπτυξη πρωτοβουλιών και Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ) των τουριστικών επιχειρήσεων. Η εφαρμογή τους αποσκοπεί στην περιβαλλοντική βελτίωση των λειτουργιών της τουριστικής επιχείρησης, στην εξοικονόμηση οικονομικών πόρων και στην εξυπηρέτηση των αναγκών και ικανοποίηση των ανησυχιών των «πράσινων πελατών». Ο απώτερος σκοπός της ανάπτυξης αυτών των σχημάτων είναι η πρακτική προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης στον τουριστικό τομέα.

1.2 Ιστορική εξέλιξη της Περιβαλλοντικής Διαχείρισης

Το ενδιαφέρον των εθνικών πολιτικών για το περιβάλλον ξεκίνησε τη δεκαετία του '60, εξαιτίας των προβληματισμών για τη σταθερή και συστηματική επιβάρυνσή του από την ανεξέλεγκτη υποβάθμιση, οι οποίοι έγιναν περισσότερο έντονοι και ανησυχητικοί με την πάροδο του χρόνου. Μόλις το 1955 διεξάγεται στο Preston (New Jersey) το πρώτο διεθνές συνέδριο για το περιβάλλον, ενώ το 1960 ξεκινούν τη δράση τους προς την οικολογική σκέψη και τη διατήρηση της ποιότητας ζωής οι πρώτοι οικολόγοι. Παρά το γεγονός ότι εντοπίστηκαν - αναγνωρίστηκαν οι περιβαλλοντικές πιέσεις στην διεθνή διάσκεψη του Preston, έπρεπε να περάσουν 17 χρόνια για να πραγματοποιηθεί το δεύτερο παγκόσμιο συνέδριο για την προστασία του περιβάλλοντος (1972) που οργανώθηκε υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) στην Στοκχόλμη. Στο συνέδριο δεν υιοθετήθηκε κανένα νομικό κείμενο υποχρεωτικού χαρακτήρα και δεν υπήρξε επαρκής ανάλυση των βασικών αιτίων της παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης, αλλά προέκυψαν σημαντικές διαπιστώσεις που αποτέλεσαν αργότερα σημεία αναφοράς για την περιβαλλοντική δράση σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Κατά το συνέδριο καθιερώθηκε η 5^η Ιουνίου ως ημέρα για το περιβάλλον.

Η νομοθεσία κανονιστικού τύπου που κυριάρχησε σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο στις δεκαετίες του '70 και του '80 απέδειξε ότι δεν ήταν ικανή από μόνη της να εκτιμήσει και να ρυθμίσει την κατάσταση του περιβάλλοντος, προασπίζοντας τις ζωτικές ανάγκες για άμεση προστασία του και διατήρηση της ποιότητας ζωής. Ωστόσο, κρίθηκε αναγκαία και ιδιαίτερα χρήσιμη σε αρκετές περιπτώσεις, προασπίζοντας καίρια περιβαλλοντικά ζητήματα (Αραβώσης, 2002). Το 1987 η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη αποτέλεσε την τυπική, νομική βάση

αυτού του αυξανόμενου όγκου της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, θέτοντας τρεις στόχους (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1987):

- Τη διατήρηση, την προστασία και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος
- Τη συμβολή στην προστασία της υγείας των ανθρώπων
- Την εξασφάλιση συνετής και ορθολογικής χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων

Το νέο άρθρο της Συνθήκης αντανακλούσε απλώς αυτό το οποίο είχαν ήδη κατανοήσει οι περισσότερες κυβερνήσεις: ότι οι χώρες αποτελούν μέρος ενός συνόλου αλληλένδετων και αλληλοεξαρτώμενων λαών, οι οποίοι συνδέονται με τον αέρα που αναπνέουν, με τις τροφές που σιτίζονται, με τα προϊόντα που χρησιμοποιούν, με τα απόβλητα που διαθέτουν, με την ενέργεια που καταναλώνουν, καθώς και με τα ταξίδια που κάνουν για επαγγελματικούς σκοπούς και για λόγους ψυχαγωγίας.

Οι όροι βιομηχανική οικολογία, οικολογικά πάρκα και οικολογική συνείδηση άρχισαν να αναφέρονται ολοένα και περισσότερο από συγγραφείς και ακαδημαϊκούς σε ολόκληρο τον κόσμο. Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990, με συνειδητοποιημένη πλέον την παγκόσμια περιβαλλοντική κατάσταση, παρουσιάστηκε αύξηση του αριθμού των διεθνών συνεδρίων και άλλων παρόμοιων συναντήσεων με θέμα το περιβάλλον. Το 1980 παρουσιάζεται στην Ουάσιγκτον το πόρισμα «Γη 2000» (Global 2000 Report) που αποτέλεσε την αφορμή για πολλές ανακοινώσεις ερευνητών και ακαδημαϊκών, για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος από την αλόγιστη χρήση του από τον άνθρωπο. Το 1987 ο Οργανισμός Παγκόσμιου Εμπορίου του Ο.Η.Ε. δημοσιεύει το πόρισμα με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον», γνωστό και ως πόρισμα Brundtland, όπου επαναδιατυπώνεται η ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης σύμφωνα με την οποία: «η ανάπτυξη είναι βιώσιμη και αειφόρος όταν καλύπτουμε τις δικές μας ανάγκες χωρίς να στερούμε το δικαίωμα - δυνατότητα των μελλοντικών γενιών να καλύψουν τις δικές τους». Το πόρισμα αποτέλεσε τη βάση για κάποιες δεσμεύσεις εκ μέρους ορισμένων κυβερνήσεων, σχετικά με την υιοθέτηση συγκεκριμένων σχεδίων και στρατηγικής για το περιβάλλον και αποτέλεσε ένα πρώτο βήμα προς τη διεθνή αναγνώριση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων (United Nations, 1987). Παράλληλα την ίδια χρονιά, δημοσιεύεται το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ, το οποίο επικεντρώνεται στις χημικές ενώσεις που καταστρέφουν το στρώμα του όζοντος και αποφασίζεται η σταδιακή απαγόρευση χρήσης όλων των αλογονωμένων υδρογονανθράκων, ενώ ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO) δημοσιεύει την σειρά προτύπων ISO 9000 που στόχο έχει την επίτευξη της βέλτιστης ποιότητας.

Το 1992 πραγματοποιείται η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Ο.Η.Ε. για το περιβάλλον και την ανάπτυξη U.N.C.E.D. στο Ρίο της Βραζιλίας, με εντυπωσιακή συμμετοχή 170 αρχηγών κρατών. Κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης συζητήθηκαν και υπεγράφησαν σχετικά πρωτόκολλα, από τους περισσότερους συμμετέχοντες, για θέματα που αφορούσαν την αλλαγή του κλίματος, τη βιοποικιλότητα, την ανάπτυξη και το περιβάλλον, καθώς και την διαχείριση των φυσικών πόρων με βάση τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Στην ίδια συνδιάσκεψη υπεγράφη σχετικό κείμενο αναλόγων δεσμεύσεων για το μέλλον της Γης, γνωστό ως Agenda 21.

Η συνθήκη του Μάαστριχτ του 1992 είχε ήδη εισάγει και τυπικά την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Την ίδια χρονιά δημιουργείται στο Ηνωμένο Βασίλειο η σειρά προτύπων BS 7750 και η Ε.Ε. προτείνει τη διαχείριση των φυσικών πόρων με περιβαλλοντικούς ελέγχους. Ένα χρόνο μετά δημοσιεύεται ο κανονισμός 1836/93 EMAS, ο οποίος αρχίζει να ισχύει από το 1995. Το 1994, ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες εκδήλωσαν την πρόθεσή τους να δεσμευτούν ως προς τις βασικές αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης που είχαν γίνει αποδεκτές κατά τη διάρκεια του παγκόσμιου συνεδρίου του Ρίο, ενώ το 1996 δημιουργείται από τον Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης η σειρά προτύπων ISO 14000. Το 1997, η Συνθήκη του Άμστερνταμ ανήγαγε τη βιώσιμη ανάπτυξη σε έναν από τους πρωταρχικούς στόχους της Ε.Ε. Η νέα Συνθήκη ενίσχυσε σημαντικά την άποψη ότι η μελλοντική ανάπτυξη της Ε.Ε. πρέπει να βασίζεται στην αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης και στο υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος. Το περιβάλλον πρέπει να ενσωματωθεί σε όλες τις άλλες οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές της Ένωσης που αφορούν το εμπόριο, τη βιομηχανία, την ενέργεια, τη γεωργία, τις μεταφορές και τον τουρισμό.

Ως συνέχεια του Ρίο, η Σύνοδος Κορυφής του Ο.Η.Ε. στο Γιохάνεσμπουργκ το 2002 συγκεντρώνει εκπροσώπους από 174 χώρες του κόσμου, 106 αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων και 5000 επίσημους απεσταλμένους κυβερνήσεων. Παρά τις προσδοκίες της παγκόσμιας κοινότητας και την προώθηση δύο βασικών κειμένων- διακηρύξεων που αφορούν αφενός τη δέσμευση των κρατών να δράσουν για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης και αφετέρου τη Στρατηγική Εφαρμογής δράσεων για την εξάλειψη της φτώχειας, την ύπαρξη και διαθεσιμότητα πόσιμου νερού και συστημάτων υγιεινής κ.λπ., τα αποτελέσματα της Συνδιάσκεψης δημιούργησαν περισσότερα συναισθήματα απογοήτευσης και λιγότερη αισιοδοξία.

Καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η κριτική που ασκήθηκε σχετικά με την εξέλιξη της περιβαλλοντικής πολιτικής που υιοθετήθηκε είτε σε εθνικό είτε σε κοινοτικό επίπεδο, αποκάλυψε πολλά μεμπτά σημεία όχι μόνο στο επίπεδο των νομοθετικών ρυθμίσεων, αλλά κυρίως στην εφαρμογή τους. Για πολλά χρόνια τα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος έμειναν ανεφάρμοστα -ολικώς ή μερικώς- ενώ οι πολιτικές προς την οικονομική ανάπτυξη αποδείχθηκαν σε πολλές περιπτώσεις μονόπλευρες, καθοδηγούμενες από οικονομικά συμφέροντα, τα οποία σπανίως συνυπολόγιζαν το περιβαλλοντικό κόστος μπροστά στο ίδιο όφελος (Αραβώσης, 2002).

Οι επιχειρήσεις, οι οποίες στόχευαν στην επίτευξη ποσοτικά μεγαλύτερων στόχων για την αύξηση των πωλήσεων προς κάλυψη της συνεχιζόμενης ζήτησης (καταναλωτικά πρότυπα), αδυνατούσαν να σκεφθούν ότι το πρόβλημα της ρύπανσης επιβαρύνει όχι μόνο την ποιότητα του περιβάλλοντος αλλά μακροπρόθεσμα και τους στόχους της (μείωση ζήτησης, μείωση κερδών). Πέρα όμως από τα οικονομικά συμφέροντα λίγων ισχυρών, ούτε η υπόλοιπη κοινωνία ευαισθητοποιήθηκε προς αυτή την κατεύθυνση. Με αυτόν τον τρόπο ενσωματώθηκε σε ένα μονοδιάστατο καταναλωτικό πρότυπο συμπεριφοράς, παρακάμπτοντας την ανάγκη να ζήσει σε ένα περιβάλλον που θα εξασφαλίζει την ποιότητα της ίδιας της ύπαρξής της (Γιαμά, 2001).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μια αλλαγή προσανατολισμού των ανθρώπων προς νέα πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία ενδυναμώνουν την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο. Το φαινόμενο αυτό έγινε πιο γενικευμένο καθώς τα σημάδια της διατάραξης του πλανήτη ήταν πλέον ορατά και στον πιο απλό πολίτη, χωρίς να απαιτείται εξειδικευμένη γνώση, στατιστική εμπειρία ή ειδικοί δείκτες για την κατανόηση της κρισιμότητας της κατάστασης. Συγχρόνως, οι εθνικές και οι κοινοτικές πολιτικές κανονιστικού τύπου (Command and Control – CAC) ήταν πλέον πολυάριθμες και δυσκόλευαν αντί να διευκολύνουν την περιβαλλοντική προσπάθεια. Η πολυπλοκότητα, ο μεγάλος όγκος πληροφοριών και ορίων δεν μπορούσε να συστηματοποιηθεί εύκολα και να υιοθετηθεί από τις επιχειρήσεις (Αραβώσης, 2002). Από την άλλη πλευρά τα κράτη και γενικότερα οι φορείς ελέγχου αδυνατούσαν να ελέγξουν επαρκώς και διεξοδικά την εφαρμογή της κανονιστικής νομοθεσίας από τις επιχειρήσεις. Αποτέλεσμα της δυσκαμψίας αυτής ήταν η στροφή προς νέες πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος με νέα εργαλεία, που συμπληρώνουν τις προηγούμενες κανονιστικές ρυθμίσεις με νέες, πιο ευέλικτες που βασίζονται σε εθελοντική βάση. Οι νέες ρυθμίσεις δεν ακυρώνουν τις παλαιότερες

νομοθετικές, αντίθετα λειτουργούν συμπληρωματικά σε αυτές και έχουν ως βασικό βήμα τη νομοθετική συμμόρφωση της επιχείρησης με τη νομοθεσία (Αρβανιτογιάννης κ.ά, 2000).

1.3 Τουρισμός

Η λέξη τουρισμός προέρχεται από την λατινική λέξη «tornus» που σημαίνει πράξη μετακίνησης και επιστροφής (Παππάς, 2008). Ο ορισμός του όρου «tourists» καθορίστηκε στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών που έγινε στη Ρώμη το 1963 (United Nations Conference on International Travel and Tourism) και ορίζεται σύμφωνα με τον ΟΗΕ και τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (ΠΟΤ) ως: «οι δραστηριότητες των προσώπων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε μέρη που βρίσκονται έξω από το σύνηθες περιβάλλον τους για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει το ένα έτος για σκοπούς αναψυχής, επαγγελματικούς ή και για άλλους που δεν σχετίζονται με άμεσα αμειβόμενη δραστηριότητα στον προορισμό»(UNWTO, 2008).

Ο τουρισμός είναι ένα από τα πιο δυναμικά και πολυσύνθετα παγκόσμια κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα που παρουσίασε αλματώδη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Για πολλές αναπτυσσόμενες χώρες αποτέλεσε έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες ανάπτυξης από οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής άποψης. Ο τουρισμός είναι η μετακίνηση στο χώρο, η οποία απορρέει από τη φυσική ανάγκη μετακίνησης σε μια περιοχή με καλής ποιότητας φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Η μετακίνηση αυτή γίνεται με τη θέληση του τουρίστα και συνοδεύεται από κατανάλωση συναφή με την εν λόγω ανάγκη για μετακίνηση (Brown, 1996).

1.3.1 Τύποι τουρισμού

Η ανάλυση των επιμέρους κινήτρων που ενεργοποιούν τα άτομα να συμμετέχουν στις τουριστικές μετακινήσεις και να καταναλώνουν τα ετερογενή τουριστικά προϊόντα που τους προσφέρονται, παρέχει τη δυνατότητα ταξινόμησης του τουρισμού σε μεγάλες κατηγορίες. Σύμφωνα με τα κίνητρα, διακρίνονται τρεις μεγάλες ομάδες τουρισμού:

- (α) *Τουρισμός αναψυχής*: χαρακτηρίζεται αρκετά ετερογενής, δεδομένου ότι η επιλογή της συναφούς τουριστικής δραστηριότητας εξαρτάται από υποκειμενικά και μόνο κίνητρα και συνήθως περιλαμβάνει έναν μεγάλο αριθμό επιμέρους κατηγοριών, όπως: τουρισμός αναζωογόνησης και ανάπαυσης, πολιτιστικός, αθλητικός, γαστρονομικός, κυνηγετικός, θρησκευτικός, οικογενειακές επισκέψεις, τουρισμός των φεστιβάλ κ.ά.

- (β) *Επαγγελματικός τουρισμός*: περιλαμβάνει όλες τις κατηγορίες ατόμων που μετακινούνται κυρίως για επαγγελματικούς λόγους και διακρίνεται στις παρακάτω επιμέρους κατηγορίες: επιστημονικός, συνεδριακός, τεχνικός, τουρισμός εκθέσεων, σεμιναρίων κ.ά.
- (γ) *Τουρισμός υγείας*: αφορά όλα τα άτομα που μετακινούνται για λόγους θεραπείας, αναζωογόνησης, υγιεινής διαβίωσης κ.ά σε χωρικά οριοθετημένες και άρτια οργανωμένες εγκαταστάσεις και περιλαμβάνει τις παρακάτω κατηγορίες: τουρισμός ανάπαυσης, ιαματικός-θεραπευτικός, τουρισμός «υγιεινής και φυσικής διαβίωσης», θαλασσοθεραπείας, τουρισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες κ.ά.

Ωστόσο, τα κίνητρα του ταξιδιού δεν αποτελούν τα μοναδικά κριτήρια ταξινόμησης των διαφόρων τύπων τουρισμού. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο υφίστανται διαφορετικές ταξινομήσεις του τουρισμού, βάσει της υιοθέτησης των ακόλουθων κριτηρίων:

- (α) *Σύμφωνα με το μεταφορικό μέσο*: αεροπορικός, σιδηροδρομικός, ατμοπλοϊκός, αυτοκινητικός, ιπποτουρισμός, περιπατητικός, παραποτάμιος, ποδηλατικός τουρισμός κ.ά.
- (β) *Σύμφωνα με τον προορισμό* : οριοθετείται χωρο-χρονικά στον τόπο όπου παράγεται η συγκεκριμένη τουριστική δραστηριότητα και διακρίνεται στον παραθαλάσσιο τουρισμό, παραλίμνιο, ορεινό τουρισμό, τουρισμό υπαίθρου, πόλεων, εσωτερικό ή ημεδαπό τουρισμό, διεθνή ή αλλοδαπό τουρισμό.
- (γ) *Σύμφωνα με το μέγεθος της ομάδας*: διακρίνεται σε μαζικό και ατομικό τουρισμό. Ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από την ομαδική συμμετοχή των τουριστών στις διάφορες φάσεις της τουριστικής δραστηριότητας και ο χαρακτήρας του οφείλεται στον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού, καθώς και στον επιλεγμένο τόπο διακοπών (μαζικός τουρισμός και χωρο-χρονικές συγκεντρώσεις ερμηνεύουν βασικά το σύγχρονο τουριστικό φαινόμενο). Ο ατομικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από την ανεξάρτητη και ατομική οργάνωση του ταξιδιού, αντιτίθεται στο μαζικό τουρισμό και ερμηνεύεται από τον τύπο τουρισμού και το προφίλ του τόπου υποδοχής.
- (δ) *Σύμφωνα με τη διάρκεια*: τουρισμός αναμονής, περαστικός τουρισμός, τουρισμός weekend.
- (ε) *Σύμφωνα με το τουριστικό κατάλυμα*: τουρισμός ξενοδοχείου, πανδοχείου, μπανγκαλόου και διαμερισμάτων, κάμπινγκ, δεύτερης κατοικίας, ενοικιαζόμενων δωματίων, τουρισμός σε οργανωμένα τουριστικά χωριά (clubs), σε γιοτ ή κρουαζιερόπλοιο κ.ά.

(στ) *Σύμφωνα με την ηλικία*: τουρισμός νεολαίας, μεσηλικών, τρίτης ηλικίας.

(ζ) *Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό των διακοπών*: τουρισμός πολυτελείας, κοινωνικός τουρισμός, εργοστασιακός, τουρισμός απόρων.

1.3.2 Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Εννοιολογικά, οι ειδικές μορφές τουρισμού προσδιορίζονται από τα επιμέρους ειδικά κίνητρα που ωθούν τα άτομα στην τουριστική μετακίνηση, ενώ οι εναλλακτικές μορφές, οι οποίες αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών, ερμηνεύονται από τα κίνητρα των ατόμων που σχετίζονται με τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού (αυτονομία) και τον προσανατολισμό της τουριστικής κατανάλωσης σε περιβαλλοντικά προϊόντα.

Στις εναλλακτικές μορφές περιλαμβάνονται όσες έχουν ως βασικό χαρακτηριστικό τους την αντίθεση στο κλασικό πρότυπο του μαζικού τουρισμού, έχοντας ως αφετηρία την ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και τη φυσική ζωή (Δισλίας & Χατζημήτρος, 2013). Η πλειοψηφία αυτών των μορφών εμπεριέχει την ενεργό συμμετοχή των τουριστών στις δραστηριότητες αυτών των εναλλακτικών μορφών. Πολλές από αυτές τις μορφές αναπτύχθηκαν υπό την επιρροή του οικολογικού κινήματος ενώ είναι συχνό φαινόμενο η παράλληλη ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών που συνδέουν την οικολογία και τον πολιτισμό.

Οι ειδικές μορφές είναι αυτές που μπορούν να θεωρηθούν κλασικές υπό πολλές έννοιες. Οι δύο περιπτώσεις κοινωνικού τουρισμού αναπτύχθηκαν από την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία ανταποκρινόμενες στο αίτημα για φθηνές διακοπές των μη προνομιούχων ουδών του πλευστού (π.χ. χαμηλόμισθοι, ηλικιωμένοι) και έκτοτε αναπτύσσονται διαφοροποιούμενες ποιοτικά και ποσοτικά, έχοντας μια αυτόνομη παρουσία στον σύγχρονο τουρισμό. Ο αγροτουρισμός και ο χειμερινός τουρισμός αποτελούν μια από τις παλαιότερες μορφές τουρισμού διακοπών που συνδύαζαν οικογενειακό τουρισμό, γνωριμία με τη φύση και χαμηλό κόστος. Η σημερινή τους μορφή χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία τύπων προσφοράς που αποδεικνύει τόσο την επιτυχία των δύο αυτών μορφών όσο και τη δυνατότητά τους να ανταποκρίνονται στη διαφοροποιημένη ζήτηση των σύγχρονων τουριστών. Ο θρησκευτικός τουρισμός, είναι ίσως μια από τις πρώτες μορφές τουρισμού, σε συνδυασμό με την εκπαίδευση και παραμένει μια δυναμική ειδική μορφή συνδεδεμένη με θρησκευτικές γιορτές ή περιοχές ιδιαίτερης λατρευτικής σημασίας (π.χ. Τήνος).

Η προσπάθεια ανάπτυξης των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη χώρα μας έχει ενισχυθεί τα τελευταία χρόνια μέσα από επενδύσεις σε διάφορα έργα υποδομής. Όσον αφορά στον τουρισμό πόλεων, η εν λόγω μορφή τουρισμού περιλαμβάνει επιχειρηματικά ταξίδια, συνέδρια, εκδηλώσεις πολιτιστικού ενδιαφέροντος κ.ά. Αναφορικά με τον αθλητικό τουρισμό, οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 αποτέλεσαν ορόσημο για τη χώρα μας, ενώ ο ιαματικός τουρισμός, λόγω της γεωλογικής σύστασης του ελληνικού υπεδάφους, αποτελεί άξονα αξιοποίησης της Ελληνικής πολιτείας.

Πίνακας 1.1: Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού (Δισιλίας & Χατζημήτρος, 2013)

Κοινωνικός τουρισμός	Θρησκευτικός τουρισμός
Αγροτουρισμός	Επαγγελματικός τουρισμός
Γαστρονομικός τουρισμός	Συνεδριακός τουρισμός
Τουρισμός υπαίθρου	Εκθεσιακός τουρισμός
Αθλητικός τουρισμός	Τουρισμός κινήτρων
Περιγηγτικός τουρισμός	Ορεινός τουρισμός
Θαλάσσιος τουρισμός	Χειμερινός τουρισμός
Οικοτουρισμός	Γυμνιστικός τουρισμός
Τουρισμός υγείας	Χρονομεριστική μίσθωση
Ιαματικός τουρισμός	Τουρισμός περιπέτειας
Τουρισμός ευεξίας	Τουρισμός σε θεματικά πάρκα και μουσεία
Πολιτιστικός τουρισμός	Τουριστικά χωριά
Εκπαιδευτικός τουρισμός	Αστικός τουρισμός

Ουσιαστικά, η ομάδα κινήτρων που προσδιορίζει τον τύπο του ταξιδιού και την καταναλωτική συμπεριφορά του τουρίστα καθορίζει και την επιλογή μιας ή περισσότερων ειδικών ή εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ο συσχετισμός μεταξύ των τουριστικών προϊόντων του τόπου υποδοχής, καθώς και της τουριστικής οργάνωσης των ζωνών προέλευσης, της τμηματοποίησης της πελατείας και του προφίλ των τουριστών, αποδεικνύεται απαραίτητη όσον αφορά την ανάπτυξη και την εκμετάλλευση αυτών των μορφών.

1.3.3 Η σημασία του τουρισμού στην οικονομία

Σύμφωνα με τον Λύτρα (1993) «ο τουρισμός θεωρείται δραστηριότητα ουσιώδης για τη ζωή των λαών και έχει επιπτώσεις στο οικονομικό, κοινωνικό, μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο κάθε χώρας, ενώ σχετίζεται άμεσα και με τις διεθνείς σχέσεις». Ο τουρισμός αποτελεί μια σύνθετη και πολυδιάστατη δραστηριότητα που προσφέρει ευημερία στους κατοίκους των τοπικών προορισμών και συμβάλει στην ανάπτυξη περιοχών και εθνών, αποκτώντας τεράστια εξέλιξη ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες. Στα σημαντικά πλεονεκτήματα της τουριστικής δραστηριότητας συμπεριλαμβάνονται τα άμεσα οικονομικά οφέλη που προκαλεί, η ανακατανομή του εισοδήματος και η αύξηση των θέσεων εργασίας. Ο Sharpley (2009) τονίζει τη σημασία του τουρισμού ως δύναμη κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης τόσο σε τοπικό, περιφερειακό αλλά και εθνικό επίπεδο δικαιολογώντας τη ραγδαία ανάπτυξή του τα τελευταία χρόνια.

Το 1950 υπήρχαν μόλις 25 εκατομμύρια διεθνείς αφίξεις ενώ το 1990 το νούμερο αυτό ξεπέρασε τα 440 εκατομμύρια, φτάνοντας στα τέλη του 2012 στο εκπληκτικό ρεκόρ του ενός δισεκατομμυρίου διεθνών τουριστικών αφίξεων σε όλον τον κόσμο (UNWTO, 2012). Παρατηρώντας την τεράστια άνθηση και δεδομένου ότι τα συγκεκριμένα στοιχεία αφορούν μόνο τις διεθνείς αφίξεις (τα νούμερα θα μπορούσαν να είναι πολύ μεγαλύτερα αν υπολογιστεί και ο παγκόσμιος εσωτερικός τουρισμός) αντιλαμβάνεται κανείς την τρομερή δυναμική αυτού του τομέα. Η οικονομική βαρύτητα του τουρισμού είναι προφανής και από το γεγονός ότι σε διεθνές επίπεδο ο τομέας το 2013 συνείσφερε με 7 τρις δολάρια στην παγκόσμια οικονομία προσφέροντας πάνω από 265 εκατομμύρια θέσεις εργασίας (μία στις έντεκα θέσεις απασχόλησης στον κόσμο), σύμφωνα με την έκθεση του Παγκόσμιου Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού (WTTC, 2014). Σε όρους επιδόσεων τουριστικής κίνησης οι προοπτικές του τομέα σε βάθος χρόνου φαντάζουν και πάλι ευνοϊκές, αφού ο αριθμός των διεθνών τουριστικών αφίξεων σε όλο τον κόσμο αναμένεται να αυξηθεί κατά μέσο όρο 3,3% ετησίως στη διάρκεια της περιόδου 2010-2030 (UNWTO, 2013).

Ο μεγαλύτερος αριθμός διεθνών τουριστικών αφίξεων για το 2013, παρατηρείται στις χώρες της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ σημαντικά είναι τα ποσοστά αύξησης των χωρών Ασίας και Αμερικής (Πίνακας 2). Οι χώρες προέλευσης με τις περισσότερες διεθνείς τουριστικές αφίξεις (top αγορές) είναι κατά σειρά η Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ρωσία, η Γαλλία και η Ιταλία, με τη Ρωσία να καταγράφει εντυπωσιακό ποσοστό αύξησης (54,7%) σε σχέση με το 2012 (ΣΕΤΕ, 2014).

**Πίνακας 1.2: Διεθνείς Τουριστικές Αφίξεις ανά Χώρα Προέλευσης (2013)
(ΣΕΤΕ, 2014)**

	Αφίξεις/Arrivals	Μεταβολή/Change 2013-2012
 Χώρες Ευρώπης Europe	15.778.397	13.9%
 Χώρες Ευρωπαϊκής Ένωσης EU Countries	10.525.226	7.5%
 Χώρες Ασίας Asia	1.213.148	29.5%
 Χώρες Αμερικής America	754.488	35%
 Χώρες Ωκεανίας Oceania	142.642	7%
 Χώρες Αφρικής Africa	30.905	-17.4%
 Γερμανία Germany	2.267.546	7.5%
 Ηνωμένο Βασίλειο United Kingdom	1.846.333	-3.9%
 Ρωσία Russia	1.352.901	54.7%
 Γαλλία France	1.152.217	17.9%
 Ιταλία Italy	964.314	13.7%

1.4 Τουρισμός και περιβάλλον

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος αποτελεί μια και μόνη παράμετρο του όλου ζητήματος, που έχει όμως ιδιαίζουσα, άμεση και ζωτική σημασία. Το τουριστικό προϊόν, από τη φύση του, είναι συνδεδεμένο με το φυσικό περιβάλλον, αφού η κατανάλωσή του συντελείται σε κάποιο τόπο τα χαρακτηριστικά του οποίου προφανώς υπήρξαν καθοριστικής σημασίας για την αγορά του, ενώ και το ενδιαφέρον του τουριστικού τομέα για την βιώσιμη ανάπτυξη είναι λογικό, από την άποψη ότι πρόκειται για μια βιομηχανία που «πουλάει» το περιβάλλον, φυσικό και δομημένο (Global Tourism, 2005). Ωστόσο, αν και ο τουρισμός θεωρείται περισσότερο φιλικός προς το περιβάλλον σε σχέση με άλλους τομείς, το μέγεθός του είναι τέτοιο που έχει δημιουργήσει αρνητικό περιβαλλοντικό αντίκτυπο και είναι ανάγκη να υπάρξει μια περισσότερο βιώσιμη κατεύθυνση στο μέλλον.

Το φυσικό περιβάλλον αποτελεί σίγουρα ένα από τα βασικότερα δεδομένα για υποκίνηση της τουριστικής πράξης, αφού διαχρονικά οι άνθρωποι για να καλύψουν την ανάγκη τους για ξεκούραση και να απαλλαγούν έστω και προσωρινά από τα προβλήματα της καθημερινότητάς τους, επέλεξαν να ταξιδέψουν και να πάνε διακοπές ώστε να βρεθούν πιο κοντά στη φύση. Ο ήλιος, η θάλασσα, το κλίμα, η φύση είναι ορισμένα μόνο από τα στοιχεία που περιβάλλοντος που σε συνδυασμό με άλλους ψυχολογικούς, πολιτιστικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες παρακινούν τον τουρίστα και οδηγούν στην ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου (Ηγουμενάκης, 1991).

Η ανάπτυξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον όμως ο τουρισμός δεν είναι η πηγή του προβλήματος αλλά αδυναμία ελέγχου και οργάνωσης ανάπτυξης του τουρισμού. Το περιβάλλον αποτελεί το σημαντικότερο στοιχείο για την σωστή ανάπτυξη του ατόμου και την υγιεινή του διαβίωση. Η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας έχει συχνά ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η οποία μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες στην περαιτέρω ανάπτυξη ή και τη διατήρηση της τουριστικής δραστηριότητας. Επίσης, οι επιπτώσεις του τουρισμού στο περιβάλλον δημιουργούνται και από τις ανάγκες επέκτασης κάποιου ξενοδοχείου επέκτασής της στο χώρο της υπαίθρου, προκειμένου να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις των τουριστών. Μάλιστα οι επιπτώσεις αυτές είναι πολύ πιο έντονες σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, όπως υγροβιότοπους, παραθαλάσσιες και ορεινές περιοχές.

Χαρακτηριστικά φαινόμενα υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος από την τουριστική δραστηριότητα είναι: η απώλεια σημαντικών εκτάσεων της υπαίθρου, η καταστροφή βιοτόπων, η αλλοίωση του τοπίου, η μείωση της βιοποικιλότητας, η ρύπανση των υδάτων, η αύξηση της ποσότητας των απορριμμάτων και αποβλήτων και το πρόβλημα της διαχείρισής τους. Ιδιαίτερα στις παράκτιες περιοχές, όπου ο τουρισμός παρουσιάζει πολλαπλάσια ένταση, οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις είναι ακόμη μεγαλύτερες.

Οι κλιματικές αλλαγές μπορούν να προκαλέσουν μεγάλο κίνδυνο στο τουρισμό πολλών προορισμών γιατί πολλές τουριστικές δραστηριότητες εξαρτώνται άμεσα από το κλίμα, τους φυσικούς κινδύνους και οι προβλέψεις για τα καιρικά φαινόμενα είναι σημαντικές για τις τουριστικές επιχειρήσεις. Παράλληλα οι αρνητικές επιδράσεις της ανάπτυξης του τουρισμού συμβαίνει και στους πόρους (νερό, ακτές, μνημεία, έργα τέχνης) κατά τη διαδικασία παραγωγής ή κατανάλωσής τους. Οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να αφορούν σε φυσική φθορά ή/και απώλειά τους λόγω της χρήσης τους ή της μείωσης της ικανοποίησης που προσφέρουν λόγω της υποβάθμισής τους.

Όμως η τουριστική ανάπτυξη εκτός από τις αρνητικές επιπτώσεις έχει και θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον όπως :

- Συμβολή στην προστασία και αναβάθμιση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής λόγω της τουριστικής ανάπτυξης, είτε άμεσα λόγω των έργων υποδομής και πολιτικής ανάδειξης των πόρων της περιοχής, είτε έμμεσα λόγω ιδιωτικών πρωτοβουλιών.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος λόγω έργων υποδομής, τα οποία χωρίς την ανάπτυξη του τουρισμού δεν θα γίνονταν.

1.4.1 Εξισορρόπηση τουριστικής ανάπτυξης και περιβάλλοντος

Η αναζήτηση μιας συμβιωτικής σχέσης μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος, παρά την αντινομία που φαίνεται να περικλείει αυτή η σχέση, αποτελεί το ζητούμενο στο σύγχρονο μαζικό τουρισμό, διότι κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, που ανάγονται στην τήρηση των εθνικών και διακρατικών νομοθεσιών και συνθηκών από όλους τους επιχειρηματικούς παράγοντες στον τουρισμό, η προστασία και η διάσωση του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι δυνατή.

Το φυσικό περιβάλλον αποτελεί βασική παράμετρο της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, ή διαφορετικά, το «κεφάλαιο» της, το οποίο ο τουρισμός καλείται να αναδείξει και να αξιοποιήσει, με σκοπό να παραχθούν οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Συνεπώς, η επίτευξη της αειφορίας των ωφελειών που προέρχονται από τον τουρισμό, χρειάζεται πρωτίστως την αειφορική εκμετάλλευση του διαθέσιμου φυσικού «κεφαλαίου», έτσι ώστε να είναι σε θέση να προσφέρει συνεχώς τις ίδιες τουλάχιστον υπηρεσίες. Τα παραπάνω επιτυγχάνονται όταν οι σχέσεις τουρισμού και φυσικού περιβάλλοντος είναι αρμονικές και έχει επιτευχθεί μεταξύ τους ισορροπία. Ο τουρισμός υιοθετήθηκε και αποκηρύχθηκε για την ικανότητά του να αναπτύσσει και να μεταμορφώνει διάφορες περιοχές σε τελείως διαφορετικούς χώρους. Στην πρώτη περίπτωση, θεωρείται ότι είναι το κίνητρο για τη συνεχόμενη ανάπτυξη ενός τόπου. Στην δεύτερη περίπτωση, οι οικολογικές και κοινωνιολογικές αλλαγές για τη μεταμορφωμένη περιοχή είναι πολύ μεγάλες (Κοσμαδάκη, 2006).

Για να υπάρξει μια σχέση ισορροπίας μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος με στόχο την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη, θα πρέπει να θεσπισθούν ειδικές πολιτικές και να ληφθούν ορισμένα μέτρα όπως (Οικονόμου & Βλάχου, 2010):

- Προσδιορισμός της τουριστικής φέρουσας ικανότητας για κάθε τουριστική περιοχή, η οποία αποτελεί βασικό εργαλείο για την τουριστική της ανάπτυξη κατά τρόπο ώστε να είναι συμβατή με τα στοιχεία του περιβάλλοντός της.
- Τήρηση των αναγκαίων ισορροπιών ανάμεσα στον τουρισμό και στο περιβάλλον στα όρια της τουριστικής φέρουσας ικανότητας του τόπου, στις χωροταξικές μελέτες και ιδιαίτερα σε εκείνες οι οποίες καθορίζουν τη χρήση γης για τουριστικές υποδομές.
- Δημιουργία ειδικών τουριστικών υποδομών, ανάδειξης και προβολής των πολιτιστικών και οικολογικών στοιχείων κάθε τόπου, τα οποία αποτελούν προϋπόθεση για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού συμβατών με το περιβάλλον.
- Ενσωμάτωση των ενδεχόμενων περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την ίδρυση ή την επέκταση των αντιστοιχών εγκαταστάσεων στα αναπτυξιακά κίνητρα τα οποία θεσπίζονται για την ανάπτυξη του τουρισμού και άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Απόκτηση ουσιαστικού περιεχομένου της περιβαλλοντικής αγωγής και κάλυψη ολόκληρου του πληθυσμού, ιδιαίτερα στις τουριστικές περιοχές, όπου τα στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελούν την πρώτη ύλη του προϊόντος που παράγουν και διαθέτουν. Πρέπει να γίνει συνείδηση σε αυτούς οι οποίοι εμπλέκονται άμεσα στις δραστηριότητες του τουριστικού τομέα ότι η διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στο περιβάλλον και την τουριστική ανάπτυξη είναι ανάγκη επιβίωσης των τουριστικών επιχειρήσεων και των εργαζομένων σε αυτές (Τερζάκης, 2003).

Συμπερασματικά, ο τουρισμός και το περιβαλλοντικό κίνημα που αναπτύχθηκε παράλληλα, έχουν πολλές φορές συγκρουστεί εξαιτίας της περιβαλλοντικής ζημιάς, της καταστροφής της βάσης των ανθρωπογενών πηγών (Kousis, 2000) και της διαμάχης των συμφερόντων μεταξύ των διαφορετικών ομάδων που μετέχουν στο τουριστικό προϊόν (Kuvan & Akan, 2005). Τα περιβαλλοντικά προβλήματα κυριαρχούν σήμερα στους τουριστικούς προορισμούς των χωρών της Μεσογείου μεταξύ των οποίων βρίσκεται και η Ελλάδα, η οποία δέχεται μαζικό τουρισμό λόγω της υπερμεγέθους τουριστικής ανάπτυξης πέραν των ορίων της φέρουσας ικανότητας του τουριστικού τόπου. Η υπερμεγέθυνση και η φέρουσα ικανότητα, είναι δύο έννοιες κλειδιά για τη σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος (Τερζάκης, 2003).

Στην εποχή μας, που οι κλιματικές αλλαγές και τα ακραία καιρικά φαινόμενα έχουν κάνει έντονα αισθητή την παρουσία τους, η υπόθεση της προστασίας του περιβάλλοντος προβάλλει πια όχι ως επιλογή αλλά ως αναγκαιότητα. Όλοι οι εμπλεκόμενοι στον τουρισμό πρέπει να κατανοήσουν ότι η συνειδητοποίησή τους και η ενεργή τους συμμετοχή στην προσπάθεια για την προστασία του περιβάλλοντος είναι ζωτικής σημασίας, πέρα από την μακροπρόθεσμη και ανθρώπινη οπτική γωνία της μεταβίβασης ενός καλύτερου κόσμου στις επόμενες γενεές και για την άμεση επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Οι κλιματικές αλλαγές βρίσκονται ήδη εδώ και οι χώρες και οι προορισμοί που εξαρτώνται σχεδόν ολοκληρωτικά απ' τον τουρισμό απειλούνται άμεσα αφού μια κλιματική αλλαγή αλλοιώνει την εικόνα του προσφερόμενου προϊόντος και επηρεάζει τις αποφάσεις των καταναλωτών με τα επακόλουθα αρνητικά αποτελέσματα στον τουρισμό και σε όλους τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας που συνδέονται με αυτόν.

Η τουριστική πολιτική οφείλει να θέτει ως προτεραιότητα την προστασία του περιβάλλοντος και πάνω σε αυτή να στηρίζει τους στόχους της και να θεσπίζει αυστηρούς κανόνες και διατάξεις και μέσα από αυστηρούς ελέγχους να διασφαλίζει ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι στον τουρισμό δραστηριοποιούνται μέσα στα προκαθορισμένα πλαίσια. Η διατήρηση της φυσικής αρμονίας μέσω των διεργασιών τουριστικής ανάπτυξης έχει καταστεί πλέον στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ, έτσι ώστε ο «πολιτιστικός-περιβαλλοντικός τουρισμός» να αναδεικνύεται σοβαρή μελλοντική προοπτική. Οι προβλέψεις του Bernardin de St. Pierre (1737-1814) που, χρησιμοποιώντας την έννοια της φυσικής αρμονίας διέκρινε τις σχέσεις αλληλεξάρτησης φυτών, ζώων, ανθρώπου και ανόργανου περιβάλλοντος για τις καταστρεπτικές συνέπειες που μπορεί να έχουν στη φυσική αρμονία οι ανθρώπινες επεμβάσεις, βρίσκουν άριστο πεδίο εφαρμογής αν δεν ληφθούν όλα τα απαραίτητα εκείνα μέτρα στον τουρισμό (Τάσσιου, 2010).

1.4.2 Πράσινος τουρισμός

Ο τουρισμός είναι ο τομέας που θα πρέπει να συμβάλει στην εξοικονόμηση των πόρων και την προστασία της φύσης και όχι στην καταστροφή της. Ο στόχος του πράσινου τουρισμού είναι να δοθεί η δυνατότητα της βιώσιμης ανάπτυξης σε μακροπρόθεσμη βάση, προκειμένου να αποφεύγονται οι καταστροφές στο φυσικό περιβάλλον και στην πολιτιστική κληρονομιά, συμβάλλοντας στην ευημερία των τοπικών πληθυσμών και την ενίσχυση των τοπικών προϊόντων.

Το θέμα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου ο σχεδιασμός, ο προγραμματισμός και η διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης σε ζητήματα περιβάλλοντος υστερούσαν και υστερούν σε σύγκριση με πολλούς από τους ανταγωνιστές. Επιπλέον η Ελλάδα διαθέτει πολλούς και εξαιρετικά πλούσιους φυσικούς περιβαλλοντικούς πόρους, γεγονός το οποίο επιβάλλει την ανάπτυξη τουριστικών προτύπων τα οποία θα τους σέβονται και θα τους αναδεικνύουν προς όφελος του τουριστικού προϊόντος. Η μεγάλη πλειοψηφία των ειδικών μορφών τουρισμού - ιδιαίτερα οι εναλλακτικές μορφές- θεωρήθηκαν όχι τυχαία ένας ισόρροπος και ποιοτικός τρόπος ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος.

Ο Bramwell (1990) ορίζει τον «πράσινο τουρισμό» ως τουρισμό, ο οποίος αναβαθμίζει τα πολιτιστικά στοιχεία, λειτουργεί κάτω από τον έλεγχο των τοπικών κοινωνιών, παρέχοντας απασχόληση αλλά και διατηρώντας τα οικονομικά οφέλη εντός των τοπικών κοινωνιών. Σύμφωνα με τον κλασικό ορισμό, πράσινη ανάπτυξη είναι η «ανάπτυξη που καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες». Με άλλα λόγια, αποτελεί τη μέριμνα ώστε η σημερινή μεγέθυνση να μην υπονομεύει τις δυνατότητες μεγέθυνσης των μελλοντικών γενεών.

Η αειφόρος ανάπτυξη έχει τρεις συνιστώσες (οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική), οι οποίες απαιτούν ισόρροπη πολιτική συνεκτίμηση. Η στρατηγική για την πράσινη ανάπτυξη, που εγκρίθηκε το 2001 και αναθεωρήθηκε το 2005, συμπληρώνεται, μεταξύ άλλων, από την αρχή της ένταξης των περιβαλλοντικών προβληματισμών στις ευρωπαϊκές πολιτικές που έχουν αντίκτυπο στο περιβάλλον (www.greenhotels.gr).

Η τουριστική βιομηχανία χρησιμοποιεί τον όρο «πράσινος τουρισμός» ως μήνυμα προς τους τουρίστες σε θέματα εξοικονόμησης ενέργειας, αποφυγής ρύπανσης των ακτών κ.λπ. Το ξενοδοχείο χαρακτηρίζεται ως ένα οικολογικό ξενοδοχείο όταν λειτουργεί με πλήρη συναίσθηση των επιπτώσεων που έχει η λειτουργία ενός ξενοδοχείου στο περιβάλλον και εφαρμόζει μεθόδους και πρακτικές που επιφέρουν τα κατά το δυνατό ανά περίπτωση μέγιστα ποσοστά εξοικονόμησης ενεργειακών και φυσικών πόρων.

Η έννοια και ο σκοπός του πράσινου τουρισμού βάσει του επενδυτικού προγράμματος στην Ελλάδα αφορά στην υλοποίηση επενδύσεων στον τομέα του τουρισμού από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται ως ξενοδοχειακά ή λοιπά τουριστικά καταλύματα και λειτουργούν εντός της Ελληνικής Επικράτειας, ενώ δεν εμπίπτουν στις εξαιρέσεις του Κανονισμού (ΕΚ) 1998/2006.

Η συγκεκριμένη Πράξη αποσκοπεί:

- Στην ανάπτυξη της περιβαλλοντικής συνείδησης των εμπλεκόμενων στην τουριστική διαδικασία και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης των τουριστικών επιχειρήσεων.
- Στην αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών των τουριστικών μονάδων, τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και των περιβαλλοντικών τους επιδόσεων.
- Στην δημιουργία υποδομών και σχεδίων δράσεων που πληρούν τα κριτήρια οικολογικής πιστοποίησης.

Στην κατεύθυνση αυτή, οι τουριστικές μονάδες που θα ενισχυθούν μέσω της Πράξης «Πράσινος Τουρισμός» καλούνται να βελτιώσουν τις λειτουργικές τους υποδομές και τις επιχειρησιακές τους διαδικασίες, με οικολογικό προσανατολισμό, αξιοποιώντας τα ιδιαίτερα τοπικά, γεωγραφικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά τους. Ειδικότερα, οι στόχοι αυτών των ενεργειών είναι η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων των επιλέξιμων επιχειρήσεων, η εξοικονόμηση ενέργειας, η σωστή και υπεύθυνη διαχείριση του ύδατος και των απορριμμάτων, καθώς και η υλοποίηση διαδικασιών που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον ενώ, παράλληλα, προωθούν την ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων σε περιβαλλοντικά θέματα.

Η βελτίωση του περιβάλλοντος και η μείωση του κόστους λειτουργίας από την υιοθέτηση οικολογικών προτύπων αποτελούν σημαντικό κίνητρο για την υιοθέτηση ενός συστήματος οικολογικής λειτουργίας και πιστοποίησης. Η σαφώς διαφαινόμενη τάση των τελευταίων ετών, σύμφωνα με την οποία οι τουρίστες αλλά και πολλές τουριστικές επιχειρήσεις παγκοσμίως έχουν ευαισθητοποιηθεί σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και πιστοποίησης τουριστικών καταλυμάτων, αποτελεί ένα επιπλέον κίνητρο για πράσινες επενδύσεις.

Η αναγνώριση των τάσεων αυτών και η αναγκαιότητα εκσυγχρονισμού των τουριστικών μονάδων, με γνώμονα το σεβασμό του περιβάλλοντος και την αρχή της ευφορίας, καθιστούν αναγκαία την υλοποίηση της Πράξης «Πράσινος Τουρισμός».

Στο παρακάτω πίνακα (Πίνακας 3) αναφέρονται οι κατηγορίες τουριστών και η συμπεριφορά τους σε σχέση με το περιβάλλον:

**Πίνακας1.3: Πράσινη στάση και συμπεριφορά σε σχέση με το Περιβάλλον
(English Tourism Board, 1992)**

Κατηγορία τουρίστα	Συμπεριφορά
Αδρανής	Κανένα απολύτως ενδιαφέρον για το περιβάλλον
Περιστασιακός	Περιστασιακό, κατά περίπτωση ενδιαφέρον
Πράσινος	Υιοθετεί «πράσινη» λογική στις αποφάσεις του
Πρωτοπόρος	Πλήρης, ενσυνείδητη δράση σε όλες τις αποφάσεις του

1.5 Ξενοδοχειακός κλάδος

Ο ξενοδοχειακός κλάδος αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της «τουριστικής βιομηχανίας» καθώς υποστηρίζει ένα ολόκληρο κύκλωμα, το οποίο εκτός από τα πάσης φύσης καταλύματα, περιλαμβάνει ταξιδιωτικά γραφεία, γραφεία ενοικίασης αυτοκινήτων, επιχειρήσεις μεταφοράς ατόμων, επισιτιστικές μονάδες, μονάδες αναψυχής κ.ά. Η διαθέσιμη ξενοδοχειακή υποδομή υποδηλώνει, ως ένα βαθμό, το μέγεθος της τουριστικής ανάπτυξης μιας περιοχής, γεγονός που μαρτυρεί ότι ο ξενοδοχειακός κλάδος αποτελεί το σημαντικότερο τμήμα της τουριστικής βιομηχανίας. Είναι βέβαιο ότι ένα μεγάλο μέρος της συμβολής του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας οφείλεται στην ύπαρξη πολλών ξενοδοχειακών επιχειρήσεων.

Τα τουριστικά καταλύματα στην Ελλάδα διακρίνονται σε τέσσερις γενικές κατηγορίες:

- Τα κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα
- Τα μη κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα
- Οι χώροι οργανωμένης κατασκήνωσης
- Οι ξενώνες νεότητας

Τα κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα, στα οποία ανήκουν τα ξενοδοχεία, διακρίνονται ανάλογα με τη λειτουργική μορφή τους σε:

- Ξενοδοχεία κλασσικού τύπου
- Ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων
- Ξενοδοχεία κλασσικού τύπου και επιπλωμένων διαμερισμάτων
- Ξενοδοχεία τύπου μοτέλ

Ειδική κατηγορία κύριων ξενοδοχειακών καταλυμάτων αποτελούν τα παραδοσιακά καταλύματα, τα οποία είναι ξενοδοχεία που λειτουργούν σε κτίρια που έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακά ή διατηρητέα.

Οι λειτουργικές μορφές των ξενοδοχείων παραμένουν σταθερές τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, έχουν συρρικνωθεί σε σχέση με το παρελθόν, όπου υπήρχε η λειτουργική μορφή του ξενώνα, του κέντρου διακοπών, του οικοτροφείου.

1.5.1 Κατηγορίες και κατάταξη ξενοδοχείων

Οι ξενοδοχειακές μονάδες διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με το είδος, την έκταση και το επίπεδο του συνδυασμού αγαθών-υπηρεσιών που προσφέρουν, τον τύπο ιδιοκτησίας ή/και τη γεωγραφική περιοχή στην οποία λειτουργούν.

Ανάλογα με την περιοχή και τα χαρακτηριστικά της, τα ξενοδοχεία διακρίνονται σε αστικά, τα οποία είναι εγκατεστημένα στα αστικά κέντρα και λειτουργούν σε 12μηνιαία βάση και σε εποχιακής λειτουργίας ξενοδοχεία, τα οποία είναι γεωγραφικά διάσπαρτα στην ευρύτερη περιφέρεια και στη συντριπτική τους πλειοψηφία βρίσκονται σε παραθαλάσσιες και κυρίως νησιωτικές περιοχές. Διαφορετικά χαρακτηριστικά, τόσο όσον αφορά στη δομή λειτουργίας τους όσο και την οικονομική τους απόδοση, παρατηρούνται στις ξενοδοχειακές μονάδες που είναι εγκατεστημένες σε περιοχές όπου ο τουρισμός αποτελεί τη βασική πηγή δημιουργίας εισοδήματος.

Σύμφωνα με το Π.Δ. 43/02 (άρθρο 1 §1), τα ξενοδοχεία κατατάσσονται ανάλογα με τη λειτουργική τους¹ μορφή, σε πέντε (5) το πολύ κατηγορίες αστερών, δηλαδή σε κατηγορία πέντε αστερών (5*), τεσσάρων αστερών (4*), τριών αστερών (3*), δύο αστερών (2*) και ενός αστερός (1*), βάσει συστήματος υποχρεωτικών προδιαγραφών (τεχνικών και λειτουργικών) και βαθμολογούμενων κριτηρίων. Το νέο σύστημα κατάταξης των ξενοδοχείων σε κατηγορίες αστερών, ανέτρεψε το μέχρι τότε ισχύον καθεστώς κατάταξης των ξενοδοχείων σε έξι κατηγορίες τάξεων ΑΑ, Α, Β, Γ, Δ και Ε, το οποίο βασιζόταν αποκλειστικά στη συμμόρφωση σε τεχνικές προδιαγραφές. Η κλίμακα των τάξεων έχει διατηρηθεί πλέον για την κατηγοριοποίηση των παραδοσιακών καταλυμάτων.

¹ Τα ξενοδοχεία κλασσικού τύπου και τα ξενοδοχεία επιπλωμένων διαμερισμάτων κατατάσσονται και στις πέντε κατηγορίες αστερών, ενώ τα μοτέλ και τα ξενοδοχεία μικτού τύπου σε δύο μόνο κατηγορίες αστερών (5* και 4*). Τα παραδοσιακά καταλύματα εξαιρούνται.

1.5.2 Ξενοδοχειακός κλάδος και περιβάλλον

Η τουριστική ανάπτυξη έχει ως στόχο την άνοδο του επιπέδου εξυπηρέτησης και γενικότερα της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η επίτευξη αυτών των στόχων απαιτεί τη συστηματική περιβαλλοντική αναβάθμιση των χωρών προορισμού. Μια τέτοια αντίληψη εντάσσει την τουριστική ανάπτυξη σε ένα στρατηγικό περιβαλλοντικό σχεδιασμό και έλεγχο που στοχεύει στην ορθολογική χρήση και διαχείριση των φυσικών πόρων, στην προστασία από τη ρύπανση, καθώς και στην αξιοποίηση των ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός (οικολογικός σχεδιασμός) αναφέρεται στο σχεδιασμό των προϊόντων ή στις διεργασίες που θα μπορούσαν να μειώσουν την περιβαλλοντική επίδραση διαμέσου του κύκλου ζωής. Είναι μία σημαντική διεργασία η οποία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην Ανάλυση Κύκλου Ζωής (ΑΚΖ) του προϊόντος ή των διεργασιών που υποβάλλεται και στοχεύει στις φάσεις με τη μεγαλύτερη περιβαλλοντική επίδραση. Τα βήματα για την εφαρμογή του είναι (Οικονόμου & Βλάχου, 2010):

- Αναγνώριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του προϊόντος
- Έρευνα, σχεδιασμός και εφαρμογή των αλλαγών του περιβαλλοντικού σχεδιασμού

Αντίθετα ο περιβαλλοντικός έλεγχος είναι η αξιολόγηση των επιδόσεων των ξενοδοχείων, του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και των διεργασιών για την προστασία του περιβάλλοντος. Τα ξενοδοχεία έχουν αναπτύξει και εφαρμόσει μια διαδικασία για την παρακολούθηση και μέτρηση σε τακτική βάση των βασικών χαρακτηριστικών λειτουργιών και των δραστηριοτήτων οι οποίες έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Έτσι για την καταγραφή των πληροφοριών, τη θέσπιση αντικειμενικών σκοπών και στόχων, την παρακολούθηση της απόδοσης και τον έλεγχο της συμμόρφωσης στους περιβαλλοντικούς σκοπούς και στόχους τους, το κάθε ξενοδοχείο παρακολουθεί:

- Την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας
- Την κατανάλωση νερού
- Την κατανάλωση πετρελαίου θέρμανσης και φυσικού αερίου
- Την κατανάλωση χαρτιού
- Τη διαχείριση στερεών αποβλήτων από τη λειτουργία της

Πολλά από τα αγαθά που αγοράζονται έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο στάδιο της κατασκευής, της χρήσης ή της διάθεσης στο περιβάλλον. Προκειμένου να προστατευθεί το περιβάλλον, υπάρχουν πολλοί τρόποι που μπορούν να υιοθετηθούν από τους διαχειριστές των ξενοδοχειακών μονάδων. Το σημαντικό είναι να γνωρίζει κάποιος από πού θα αρχίσει

και να καθορίσει τις καταλληλότερες δράσεις που θα έχουν πραγματικά όφελος τόσο στο περιβάλλον όσο και στην επιχείρηση. Αυτό ποικίλλει από ξενοδοχείο σε ξενοδοχείο για τους παρακάτω λόγους (Οικονόμου & Βλάχου, 2010):

- Διαφορετικά λειτουργικά χαρακτηριστικά και διαφορετικοί πελάτες
- Τα σημεία εκκίνησης σε μερικές μονάδες έχουν ήδη λάβει κάποια μέτρα
- Διαφορετική νομοθεσία σε κάθε χώρα
- Οι τοπικές και περιφερειακές προτεραιότητες (π.χ. η ρύπανση του νερού)

Ο έλεγχος καλύπτει την ενέργεια, τα στερεά απόβλητα, το νερό, τις εκροές, τους μεσολαβητές και προμηθευτές καθώς και θέματα της επιχείρησης. Ο έλεγχος για την κατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων (νερό, πετρέλαιο θέρμανσης, φυσικό αέριο) των ξενοδοχείων γίνεται από τους διευθυντές των ξενοδοχείων, τις Διευθύνσεις Δικτύου και τη Διεύθυνση Επιμελητείας.

Οι ξενοδοχειακές μονάδες κυρίως πιστεύουν ότι η ευθύνη προς το περιβάλλον και η εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής αποτελούν θεμελιώδη λίθο σωστής εταιρικής συμπεριφοράς και συνεισφοράς στην προστασία του περιβάλλοντος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη διαφόρων συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης που είναι εναρμονισμένα σε διεθνείς πρότυπα. Στην εφαρμογή του συστήματος τα ξενοδοχεία δεσμεύονται στην ανάλυση των βασικών λειτουργιών της περιβαλλοντικής πολιτικής και των δραστηριοτήτων και θέτουν κατάλληλους στόχους για τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής απόδοσης και τη μείωση ακατάλληλων ουσιών στο περιβάλλον, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και προωθώντας σχέδια με στόχο:

- Την εξοικονόμηση ενέργειας
- Τον εξορθολογισμό των επαγγελματικών μετακινήσεων και την ενθάρρυνση της χρήσης των μέσων μαζικής μεταφοράς
- Την αποτελεσματική διαχείριση στερεών αποβλήτων
- Την εφαρμογή πολιτικής ανάλυσης και εκτίμησης πολιτικών κινδύνων και τέλος στην συμμόρφωση με τη σχετική περιβαλλοντική νομοθεσία στο να ελέγχουν περιοδικά την αποτελεσματικότητα του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης

Σκοπός της εφαρμογής του Συστήματος είναι η προώθηση στόχων και για τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής απόδοσης του εκάστοτε ξενοδοχείου και τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από τη λειτουργία και τις δραστηριότητες του.

1.5.3 Πράσινο ξενοδοχείο

Οικολογικό ξενοδοχείο είναι ένα ξενοδοχείο ή κατάλυμα που έχει κάνει σημαντικές περιβαλλοντικές βελτιώσεις στη δομή κατασκευής και την λειτουργία του, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι επιπτώσεις στο περιβάλλον. Πρόκειται για ένα ξενοδοχείο σε θέση και χρήση φιλικό προς το περιβάλλον που ακολουθεί τις πρακτικές της πράσινης νοοτροπίας και ο σχεδιασμός του εμπνέεται από τη χρήση των παραδοσιακών μεθόδων κατασκευής.

Βασικό κριτήριο για να χαρακτηριστεί ένα ξενοδοχείο «πράσινο» είναι η χρήση υλικών και η εφαρμογή πρακτικών που περιορίζουν δραστικά την όποια επιβάρυνση του περιβάλλοντος από τη λειτουργία και τη συντήρησή του. Από τον τρόπο κατασκευής, οικοδόμησης, τη διαχείριση λυμάτων και απορριμμάτων, μέχρι την κατανάλωση ενέργειας ή τα προσφερόμενα στους πελάτες αναλώσιμα προϊόντα και υλικά.

1.5.4 Νομοθεσία

Τα ξενοδοχεία στην Ελλάδα λειτουργούν μέσα σε ένα νομοθετικό πλαίσιο που θέτει περιορισμούς και όρους για την ασφάλεια του πολίτη, την προστασία του κοινωνικού συνόλου, την ευημερία του τόπου και την ανάπτυξη της οικονομίας. Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ) υπό την εποπτεία του Υπουργείου Τουρισμού, αποτελεί τον θεσμοθετημένο φορέα του ελληνικού κράτους που έχει ως αποστολή την οργάνωση, ανάπτυξη και προώθηση του τουρισμού της χώρας. Ανάμεσα στην πληθώρα των αρμοδιοτήτων του, ο ΕΟΤ είναι υπεύθυνος και για την έκδοση και ανανέωση των Ειδικών Σημάτων Λειτουργίας για όλες τις τουριστικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα, εφόσον φυσικά πληρούν όλους τους απαραίτητους όρους και νόμους που θέτει το ελληνικό κράτος. Κανένα ξενοδοχείο δεν μπορεί να λειτουργήσει αν δεν έχει στην κατοχή του Ειδικό Σήμα Λειτουργίας που θέτει αυστηρούς κανόνες για την ασφάλεια των πελατών, του προσωπικού και της δημόσιας υγείας.

Στα προαπαιτούμενα που πρέπει να εξασφαλίσει ένα ξενοδοχείο προκειμένου να εκδώσει ή να ανανεώσει (κάθε πέντε χρόνια) το Ειδικό Σήμα Λειτουργίας του είναι και η έκδοση Απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων (ΑΕΠΟ). Αρμόδιο όργανο για την ΑΕΠΟ είναι το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, το οποίο μέσω της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης με τη διεξαγωγή Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) πιστοποιεί ότι το κατάλυμα πληροί τις προϋποθέσεις και δύναται να λειτουργήσει σύμφωνα με τις κείμενες νομοθεσίες για την προστασία του περιβάλλοντος και

εκδίδει την ΑΕΠΟ (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, 2011). Η ΑΕΠΟ αποτελεί σημαντικό θεσμικό κριτήριο για την υπόσταση μιας ξενοδοχειακής μονάδας που βεβαιώνει ότι το κατάλυμα λειτουργεί σύμφωνα με τους νόμους και δεν επηρεάζει σημαντικά το περιβάλλον, όμως σε καμία περίπτωση δεν επιβάλλει και δε βεβαιώνει ότι το ξενοδοχείο αυτό εφαρμόζει δράσεις περιβαλλοντικής διαχείρισης (Ανθουλίδης, 2013).

1.6 Σκοπός και δομή εργασίας

Η εφαρμογή και χρήση ενός Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης είναι ένα πολυπαραγοντικό θέμα προς μελέτη. Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην απεικόνιση της κατάστασης των ξενοδοχειακών μονάδων της Περιφέρειας Κρήτης σχετικά με τις περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές που εφαρμόζουν. Πιο συγκεκριμένα στοχεύει, στην ποσοτική μέτρηση της ύπαρξης ή της μη ύπαρξης και λειτουργίας συστημάτων ή πρακτικών περιβαλλοντικής διαχείρισης, τη διερεύνηση των απόψεων των ξενοδόχων από την εμπειρία τους στην εφαρμογή των προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης καθώς και των απόψεων των μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων για την εφαρμογή ορθών περιβαλλοντικών πρακτικών. Παράλληλα αναλύονται επιμέρους παράγοντες όπως είναι τα κίνητρα, τα οφέλη, οι παράγοντες που επηρεάζουν την πιστοποίηση ή την υιοθέτηση αντίστοιχων πρακτικών, τα προβλήματα που προκύπτουν, η επιρροή της οικονομικής κρίσης κ.α. σε σχέση με την κατηγορία, το μέγεθος και την παλαιότητα των ξενοδοχειακών μονάδων.

Επίσης σκοπός της εργασίας είναι η ανάλυση και η σύγκριση μεταξύ των πιστοποιημένων και των μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων, στην σημαντικότητα που αποδίδουν στα κίνητρα σε σχέση με τα αντικίνητρα (λόγους μη πιστοποίησης), στα οφέλη και τα πιθανά οφέλη, στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν για την διατήρηση του προτύπου και την συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων

Για την επίτευξη της εξαγωγής των παραπάνω συμπερασμάτων, διενεργήθηκε έρευνα με ερωτηματολόγιο που στάλθηκε και απαντήθηκε από τους υπεύθυνους περιβαλλοντικής διαχείρισης ή τους διευθυντές των ξενοδοχείων της Περιφέρειας Κρήτης. Το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε με βάση τη διαθέσιμη βιβλιογραφία προκειμένου να εξυπηρετεί και να καλύπτει την πλειοψηφία των επιμέρους παραμέτρων. Οι απαντήσεις αναλύθηκαν με περιγραφική στατιστική συχνοτήτων, συσχετίσεις, καθώς και αναλύσεις λογιστικής παλινδρόμησης.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν γίνεται αναλυτική περιγραφή των γνωστότερων προτύπων και σημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης, της βιβλιογραφικής ανασκόπησης που χρησιμοποιήθηκε, καθώς και του τρόπου σχεδιασμού και διεξαγωγής της έρευνας. Επίσης, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, οι μεταξύ τους συσχετίσεις και το μοντέλο λογιστικής παλινδρόμησης. Τέλος, παρατίθεται μία σύνοψη των συμπερασμάτων της έρευνας και προτάσεων για μελλοντικές επεκτάσεις της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Στοιχεία Αγοράς Τουρισμού

2.1 Εισαγωγή

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με μακρόχρονη παράδοση στον τουρισμό και μια υπολογίσιμη ανταγωνιστική δύναμη με μερίδιο 1,6% της παγκόσμιας αγοράς (2,9% στην Ευρώπη) σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού. Η συμβολή του το έτος 2014 (βάσει στοιχείων του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων - ΣΕΤΕ) η οποία ανέρχεται σε 17 δις ευρώ, όταν το συνολικό ΑΕΠ εκτιμάται ότι μειώθηκε κατά €3,5 δις σε ονομαστικούς όρους, αποδεικνύει ότι ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πολύ λίγους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, ο οποίος προσφέρει υπό συνθήκες οικονομικής κρίσης.

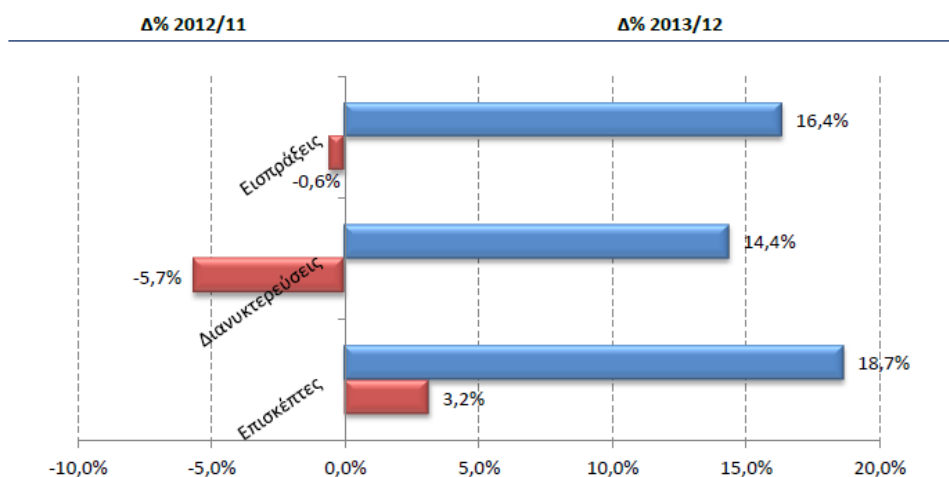
Την τελευταία δεκαετία, ο αριθμός των επισκεπτών στη χώρα μας παρουσιάζει σταθερή αύξηση, κατέχοντας το 2004 την 18η θέση παγκοσμίως με 11,7 εκατομμύρια διεθνείς τουριστικές αφίξεις και την 11η θέση στις παγκόσμιες εισπράξεις. Το 2009, η Ελλάδα κατείχε την 16η θέση με 14,9 εκατομμύρια διεθνείς τουριστικές αφίξεις και την 15η θέση στις εισπράξεις παγκοσμίως, ενώ και το 2013 κατείχε την 16η θέση με 17,9 εκατομμύρια διεθνείς τουριστικές αφίξεις και την 19η θέση σε επίπεδο εσόδων.

Πίνακας 2.1: Ελλάδα & Ανταγωνιστές – Θέση στην Παγκόσμια Κατάταξη (2013) (ΣΕΤΕ, 2014)

Θέση στις Αφίξεις Rank in Arrivals			Θέση στις Εισπράξεις Rank in Receipts			Θέση στην Ανταγωνιστικότητα Rank in Competitiveness		
	Ισπανία Spain	3		Ισπανία Spain	2		Ισπανία Spain	4
	Τουρκία Turkey	6		Τουρκία Turkey	12		Τουρκία Turkey	46
	Ελλάδα Greece	16		Ελλάδα Greece	19		Ελλάδα Greece	32
	Αίγυπτος Egypt	31		Αίγυπτος Egypt	41		Αίγυπτος Egypt	85
	Κροατία Croatia	24		Κροατία Croatia	31		Κροατία Croatia	35
	Κύπρος Cyprus	> 50		Κύπρος Cyprus	> 50		Κύπρος Cyprus	29

Το 2013 η χώρα μας κατέλαβε την 32η θέση στον Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας², που περιλαμβάνει 141 χώρες, από την 29η θέση που κατείχε το 2011, ενώ στον ευρωπαϊκό Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας, που συγκρίνει τις επιδόσεις 37 χωρών, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 18η θέση (ΣΕΤΕ, 2014).

Το μεγαλύτερο ποσοστό τουριστών προέρχονται κατά 93%, από την Ευρώπη. Κατά κύριο λόγο είναι Βρετανοί και Γερμανοί, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 25-30% του συνολικού αριθμού των αφίξεων. Ωστόσο, τα τελευταία δέκα χρόνια οι αφίξεις των τουριστών από την Κεντρική Ευρώπη, τη Ρωσία και την Κίνα έχουν αυξηθεί σημαντικά. Το 2013 υπήρξε για την Ελλάδα μια εξαιρετικά καλή τουριστική χρονιά, καθώς οι βασικές τουριστικές μεταβλητές της κατέγραψαν διψήφια ποσοστά αύξησης, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος. Συγκεκριμένα, οι αφίξεις αλλοδαπών τουριστών αυξήθηκαν κατά 18,7%, οι διανυκτερεύσεις κατά 14,4%, οι τουριστικές εισπράξεις κατά 16,4% (περιλαμβάνονται και στοιχεία από τις κρουαζιέρες) και το ταξιδιωτικό ισοζύγιο παρουσίασε πλεόνασμα 194 εκατομμύρια ευρώ.

Σχήμα 2.1: Εξέλιξη του Ελληνικού Τουρισμού (2012-2013)
(Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία ΙΤΕΠ, 2014)

² Ο βασικός δείκτης που αποτυπώνει την ανταγωνιστικότητα των τουριστικών προορισμών, με βάση 14 επιμέρους δείκτες, δημοσιοποιείται κάθε δύο χρόνια από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ.

2.2 Οικονομικά μεγέθη

Η οικονομική ύφεση που εμφανίστηκε το 2009, επηρέασε αρνητικά το τουριστικό προϊόν. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι από το 2009 και για δύο έτη το ποσοστό της συμβολής του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας δεν παρουσίασε σημαντικές μεταβολές. Το 2012 άρχισε να ανακάμπτει και πάλι η χώρα ως τουριστικός προορισμός, με τη συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ να κινείται και πάλι στα ίδια προ κρίσης επίπεδα του 16,4%.

Πίνακας 2.2: Οικονομικά μεγέθη τουρισμού στην Ελλάδα (2004-2013)
(ΣΕΤΕ, 2014)

ΕΤΟΣ	Α.Ε.Π. (%)	ΣΥΝ. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (%)	ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ (ΔΙΣ. €)	ΑΦΙΞΕΙΣ (ΕΚΑΤ.)	ΜΕΣΗ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΔΑΠΑΝΗ (€)
2004	16,30	18,20	10,40	11,70	882
2005	17,60	19,50	10,70	14,40	746
2006	17,80	19,80	11,40	15,20	746
2007	17,50	19,40	11,30	16,20	700
2008	16,80	18,70	11,60	15,90	730
2009	15,90	17,70	10,40	14,90	697
2010	16,00	17,80	9,60	15,00	640
2011	15,80	17,60	10,50	16,40	639
2012	16,40	18,30	10,00	15,50	646
2013	16,30	18,20	11,70	17,90	653

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΣΕΤΕ (Πίνακας 2.2), καταδεικνύεται ότι η συμβολή της τουριστικής οικονομίας στο ΑΕΠ της χώρας είναι σημαντική σε κάθε περίπτωση, ωστόσο εμφανίζει κάμψη κατά την τριετία 2007-2009, ενώ το 2012 αρχίζει να ανακάμπτει στα προ κρίσης επίπεδα. Αναφορικά με την απασχόληση στην τουριστική οικονομία ως ποσοστό του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων στην Ελλάδα, παρατηρείται ότι από το 2006 έως και το 2009 η συνολική απασχόληση στον τουρισμό παρουσιάζει πτώση, με τα χειρότερα έτη της δεκαετίας να είναι το 2009 και το 2011 με ποσοστά 17,7% και 17,6% αντίστοιχα. Από το 2012, ο αριθμός των απασχολούμενων στον τουριστικό κλάδο αυξάνεται σε ποσοστό 18,3% επί του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων, χωρίς όμως να καταφέρει έως σήμερα να φτάσει στα επίπεδα προ κρίσης. Το γεγονός ότι μετά το 2012, η συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. της χώρας αλλά και στην απασχόληση παρουσιάζει αύξηση, αποκρυσταλλώνεται ως ένα μήνυμα αισιοδοξίας για την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην χώρα, αλλά και για σημαντική ενίσχυση στην καταπολέμηση της ανεργίας, έστω και σε εποχιακό επίπεδο.

Σε σχέση με τα έσοδα είναι εμφανές ότι αυτά κινούνται σε αυξητική πορεία από το 2004 ως και το 2008 που ανέρχονται στα 11,6 δις ευρώ, ενώ το 2009 σημειώνεται κατακόρυφη πτώση τους στα 10,4 δις ευρώ. Αυτή η καθοδική πορεία συνεχίζεται και για το 2010, κυρίως λόγω της εμβάθυνσης της κρίσης στην οικονομία, με τις διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις να φτάνουν στη χαμηλότερη τιμή της δεκαετίας (μόλις 9,6 δις ευρώ). Ωστόσο, αξιοσημείωτη είναι ακολούθως η σταθερή άνοδος τους, με αποκορύφωμα το έτος 2013, όπου τα έσοδα αγγίζουν την υψηλότερη τιμή όλης της δεκαετίας 2004-2013 (11,7 δις ευρώ).

Στο πεδίο των αφίξεων οι μεταβολές εμφανίζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας 2004-2013, με το 2004 να αποτελεί το έτος με τη χαμηλότερη τιμή (11,7 εκατομμύρια επισκέπτες). Αυτός ο αριθμός αυξάνεται διαχρονικά και το 2009 οι αφίξεις ανέρχονται περί τα 14,9 εκατομμύρια, όσες περίπου και οι αφίξεις το 2010 (15 εκατομμύρια). Το 2011 οι αφίξεις αυξάνονται κατά 1,4 εκατομμύρια ενώ το 2012 μειώνονται ξανά, για να λάβουν την καλύτερη τιμή τους το 2013 με 17,9 εκατομμύρια επισκέπτες, με το 56,4% των αφίξεων να πραγματοποιείται το τρίμηνο Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος.

Επιπλέον, η συμμετοχή του τουρισμού είναι πολύ σημαντική στη μείωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας. Το 2010, η κάλυψη ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου ανήλθε σε ποσοστό της τάξεως του 46,8%. Σε σχέση με την αλληλεξάρτηση την οποία έχει ο τουρισμός με άλλους κλάδους της παραγωγής, έχει υπολογιστεί ότι η τουριστική κατανάλωση ασκεί επιρροή στο 60% των κλάδων της οικονομίας και η τιμή του τουριστικού πολλαπλασιαστή ανέρχεται σε 2,18. Αυτό συνεπάγεται στο ότι για κάθε ευρώ τουριστικής κατανάλωσης υπάρχει υπερδιπλάσια δευτερογενή κατανάλωση στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα οικονομικά στοιχεία, η ύφεση το 2009 επηρέασε αρνητικά τον τουρισμό στην χώρα. Όμως, από το 2010 και έπειτα οι αφίξεις αυξάνονται, γεγονός το οποίο οφείλεται κατά κύριο λόγο στους αυξημένους επισκέπτες προερχόμενους από τη Ρωσία και το Ισραήλ, αυξάνοντας παράλληλα και το συνολικά έσοδα. Οι μεταβολές των διεθνών τουριστικών εισπράξεων είναι δυσανάλογες με αυτές του αριθμού των αφίξεων, στοιχείο που φανερώνει ότι η μέση κατά κεφαλή δαπάνη μειώνεται. Ενδεικτικά, το 2004 η μέση κατά κεφαλή δαπάνη ανήλθε στα 882 ευρώ, το 2009 στα 697 ευρώ, το 2011 στα 639 ευρώ, η οποία είναι και η χαμηλότερη της δεκαετίας και το 2013 ανέβηκε ελαφρώς στα 653 ευρώ.

**Πίνακας 2.3: Βασικά Μεγέθη του Ελληνικού Τουρισμού (2013)
(ΣΕΤΕ, 2014)**

Συμμετοχή στο ΑΕΠ Contribution to GDP	16.3%	
Συμμετοχή στην Απασχόληση Contribution to Employment	18.2%	
Απασχολούμενοι Employment	657.100	
Διεθνείς Ταξιδιωτικές Εισπράξεις* International Tourism Receipts	11.7 δισ./βλ.€	
Διεθνείς Τουριστικές Αφίξεις* International Tourist Arrivals*	17.9 εκατ./βλ.	
Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη* Average per Capita Tourism Expenditure*	653 €	
Μερίδιο Ευρωπαϊκής Αγοράς European Market Share	3.2%	
Μερίδιο Παγκόσμιας Αγοράς World Market Share	1.6%	
Συγκέντρωση Προσφοράς Ξενοδοχείων Concentration of Hotels Supply	66%	των κλινών σε Κρήτη, Δωδεκάνησα, Μακεδονία και Στερεά Ελλάδα of beds in Crete, Dodecanese, Macedonia and Central Greece
Ξενοδοχειακό Δυναμικό Hotel Capacity	9.677 773.445	Ξενοδοχεία hotels κλίνες beds

* Δεν περιλαμβάνονται οι αφίξεις και τα έσοδα από κρουαζιέρα
* Cruise arrivals and receipts are not included

2.3 Ξενοδοχειακό Δυναμικό

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος (ΞΕΕ) μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου 2013, η χώρα μας διαθέτει 9.677 ξενοδοχειακές μονάδες συνολικής δυναμικότητας 773.445 κλινών. Το συνολικό ξενοδοχειακό δυναμικό αποτυπώνεται στον πίνακα που ακολουθεί (Πίνακας 2.4).

Πίνακας 2.4: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Ελλάδας (2013) (ΞΕΕ, 2014)

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ		5*	4*	3*	2*	1*	Γενικό άθροισμα
	Μονάδες	361	1.277	2.358	4.203	1.478	9.677
	Δωμάτια	57.878	100.289	95.674	119.157	28.334	401.332
	Κλίνες	117.555	194.010	183.722	223.932	54.226	773.445

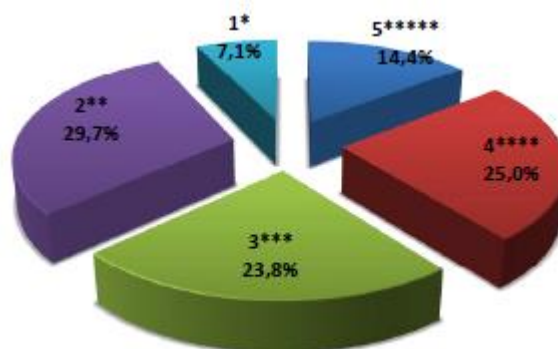
Σε σχέση με την αντίστοιχη έρευνα του 2009, προκύπτει ότι το 2013 τα ξενοδοχεία αυξήθηκαν κατά 1,3%, ενώ σε όρους δωματίων η αύξηση αυτή ανέρχεται σε 5,6%. Επίσης, από τη σύγκριση της κατανομής των ξενοδοχείων με βάση την κατηγορία τους, προκύπτει ότι το ξενοδοχειακό δυναμικό της χώρας αναβαθμίζεται, καθώς τα ξενοδοχεία 5 αστέρων αυξήθηκαν κατά 31,4% το 2013 σε σχέση με το 2009, ενώ παράλληλα μειώθηκε το ποσοστό των δύο χαμηλότερων κατηγοριών. Μικρότερης έκτασης αύξηση παρατηρήθηκε και στα ξενοδοχεία 4 και 3 αστέρων (σε όρους δωματίων).

Πίνακας 2.5: Κατανομή Ξενοδοχείων με βάση την Κατηγορία (ΞΕΕ, 2014)

Κατηγορία	2013	2009	Δ% δωματίων 2013/2009
5*	14,4%	11,6%	31,4%
4*	25,0%	25,3%	4,2%
3*	23,8%	23,6%	6,5%
2*	29,7%	31,8%	-1,5%
1*	7,1%	7,7%	-2,8%

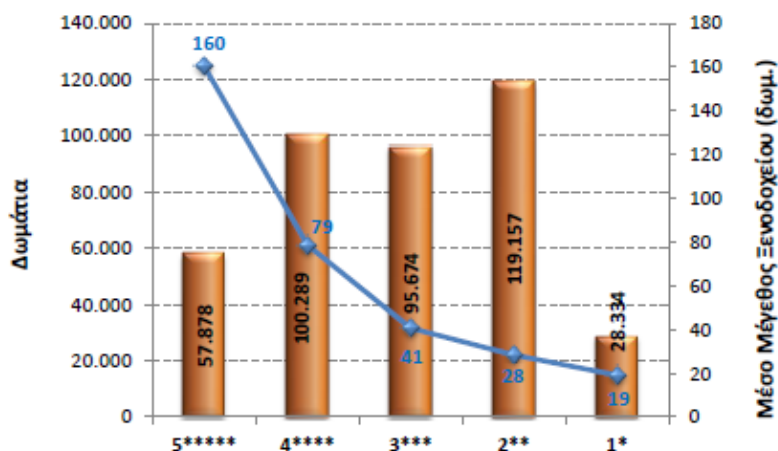
Πηγή: ΞΕΕ (2014)

Στο Σχήμα 2.2 παρουσιάζεται η κατανομή του ξενοδοχειακού δυναμικού το 2013. Πάνω από το 63% των ξενοδοχείων ήταν ενταγμένο στις 3 ανώτερες κατηγορίες, ενώ το 2009 το ποσοστό αυτό ήταν περίπου 60%.

**Σχήμα 2.2: Κατανομή Ξενοδοχείων με βάση την Κατηγορία (2013)
(ΞΕΕ, 2014)**

Το μέσο μέγεθος των ξενοδοχείων παρουσιάζει μια σταθερά αυξητική πορεία. Το 1990 το μέσο μέγεθος των ξενοδοχείων της χώρας ήταν 35 δωμάτια, το 2009 ήταν 40,1 δωμάτια και το 2013 41,4 δωμάτια.

Σχήμα 2.3: Δυναμικότητα και Μέσο Μέγεθος ανά Κατηγορία (2013)
(ΞΕΕ, 2014)

Όσον αφορά στο μέγεθος των ξενοδοχείων γίνεται η τυπική παραδοχή ότι τα ξενοδοχεία από 1-20 δωμάτια χαρακτηρίζονται ως οικογενειακά, από 21-50 δωμάτια ως μικρά, από 51-100 δωμάτια ως μεσαία και από 101 δωμάτια και πάνω ως μεγάλα. Συνεπώς, η κατανομή του ξενοδοχειακού δυναμικού της χώρας το 2013 με βάση το μέγεθος απεικονίζεται στον Πίνακα 2.6.

Πίνακας 2.6: Κατανομή Ξενοδοχείων με βάση την Κατηγορία (ΞΕΕ, 2014)

Μέγεθος Ξενοδοχείου	5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
Οικογενειακό 1-20 δωμάτια	12,2%	34,8%	37,6%	42,8%	65,4%	42,8%
Μικρό 21-50 δωμάτια	13,0%	24,1%	35,5%	45,9%	32,7%	37,3%
Μεσαίο 51-100 δωμάτια	15,5%	15,3%	19,9%	10,3%	1,7%	12,2%
Μεγάλο >101 δωμάτια	59,3%	25,8%	7,0%	1,0%	0,1%	7,8%

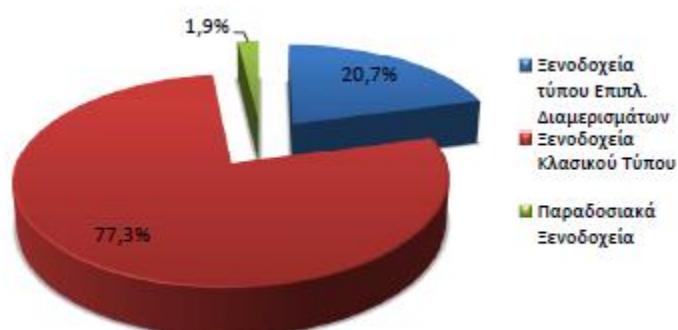
Σχεδόν το 43% των καταλυμάτων της χώρας αφορά σε οικογενειακά ξενοδοχεία με μέγεθος μέχρι 20 δωμάτια και μόνο το 8% περίπου των μονάδων είναι ξενοδοχεία μεγάλου μεγέθους με πάνω από 100 δωμάτια. Η πλειονότητα των ξενοδοχείων 5 αστέρων είναι ξενοδοχεία μεγάλου μεγέθους (59,3%) και αντίστροφα, η πλειονότητα των ξενοδοχείων ενός αστεριού (65,4%) είναι οικογενειακά ξενοδοχεία δυναμικότητας μέχρι 20 δωμάτια.

Στο μητρώο του ΞΕΕ τα ξενοδοχεία κατανέμονται σε εννέα κατηγορίες ξενοδοχειακού καταλύματος. Για λόγους συνοπτικής παρουσίασης έγινε ομαδοποίηση αυτών των κατηγοριών σε τρεις ευρείες κατηγορίες, όπως φαίνονται στον Πίνακα 2.7.

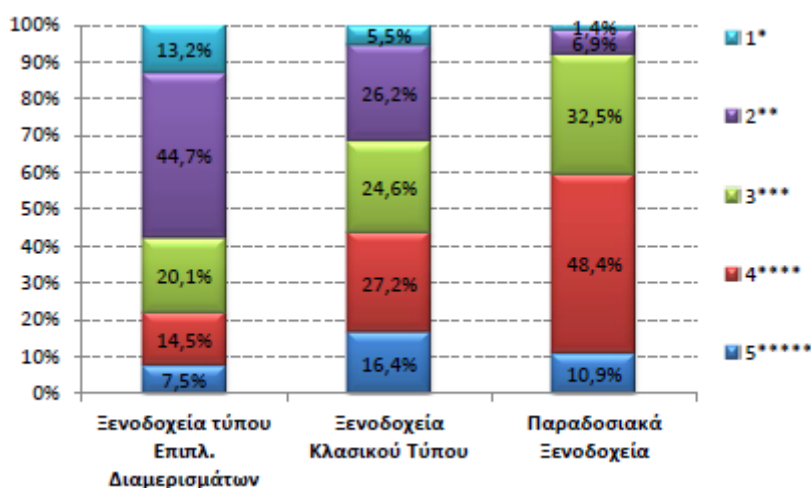
Πίνακας 2.7: Κατανομή Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων ανά τύπο καταλύματος (2013)
(ΞΕΕ, 2014)

Τύπος Ξενοδοχείου		5*****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
Ξενοδοχεία τύπου Επιπλ. Διαμερισμάτων	Μονάδες	36	222	534	1.423	482	2.697
	Δωμάτια	6.208	12.039	16.743	37.170	11.020	83.180
	Κλίνες	12.074	21.284	30.010	65.975	20.270	149.613
Ξενοδοχεία Κλασικού Τύπου	Μονάδες	282	703	1.532	2.740	992	6.249
	Δωμάτια	50.828	84.504	76.413	81.455	17.209	310.409
	Κλίνες	103.762	164.870	148.542	156.978	33.756	607.908
Παραδοσιακά Ξενοδοχεία	Μονάδες	43	352	292	40	4	731
	Δωμάτια	842	3.746	2.518	532	105	7.743
	Κλίνες	1.719	7.856	5.170	979	200	15.924
Σύνολο	Μονάδες	361	1.277	2.358	4.203	1.478	9.677
	Δωμάτια	57.878	100.289	95.674	119.157	28.334	401.332
	Κλίνες	117.555	194.010	183.722	223.932	54.226	773.445

Στην πρώτη κατηγορία (ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων), περιλαμβάνονται τα ξενοδοχειακά καταλύματα, τα οποία στην άδεια λειτουργίας τους από τον ΕΟΤ χαρακτηρίζονται ως επιπλωμένα διαμερίσματα, ξενοδοχεία και επιπλωμένα διαμερίσματα, ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων, καθώς και συγκροτήματα bungalows. Στη δεύτερη κατηγορία (ξενοδοχεία κλασικού τύπου) περιλαμβάνονται τα χαρακτηρισμένα ως ξενοδοχεία, ξενοδοχεία κλασικού τύπου και τύπου μοτέλ. Στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται τα παραδοσιακού τύπου ξενοδοχεία και επιπλωμένα διαμερίσματα. Πρόκειται κατά κανόνα για παραδοσιακά, διατηρητέα κτίσματα που έχουν μετατραπεί σε ξενοδοχειακά καταλύματα.

Σχήμα 2.4: Κατανομή Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων ανά τύπο καταλύματος (2013)
(ΞΕΕ, 2014)

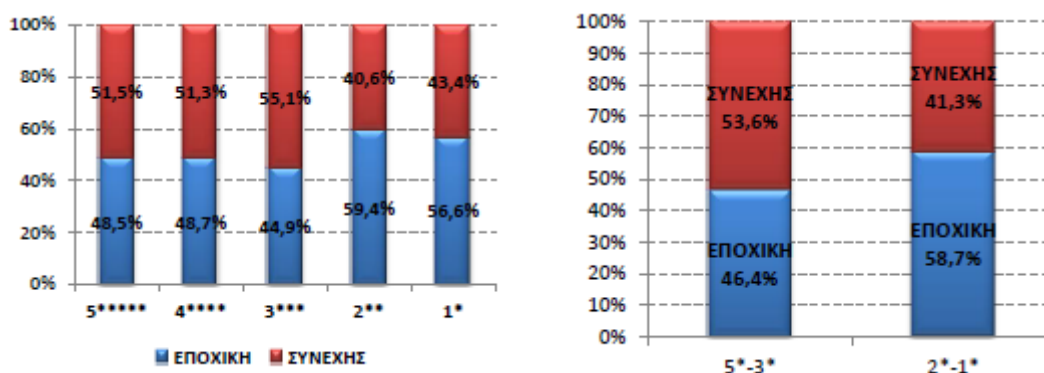
Σχήμα 2.5: Κατανομή Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων ανά τύπο καταλύματος και κατηγορία (2013) (ΞΕΕ, 2014)

Από τα προηγούμενα στοιχεία παρατηρείται ότι τα παραδοσιακά ξενοδοχεία είναι καταλύματα μικρού μεγέθους, με μέσο μέγεθος 11 δωμάτια, όταν το μέσο μέγεθος των ξενοδοχείων κλασικού τύπου είναι 50 δωμάτια και των ξενοδοχείων τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων είναι 31 δωμάτια. Το μικρό μέγεθος αυτής της κατηγορίας των ξενοδοχείων δεν σημαίνει ότι είναι και χαμηλών κατηγοριών, όπως συμβαίνει στα ξενοδοχεία κλασικού τύπου. Έτσι, οι δύο ανώτερες κατηγορίες των παραδοσιακών ξενοδοχείων αντιστοιχούν σχεδόν στο 60% του συνόλου τους, ενώ για τα ξενοδοχεία κλασικού τύπου το αντίστοιχο ποσοστό είναι 44% περίπου και για τα ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων μόλις 22%.

Πίνακας 2.8: Κατανομή Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων με βάση τη λειτουργία τους (2013) (ΞΕΕ, 2014)

[illegible]

Τέλος το 2013, συνεχή λειτουργία καθ' όλη τη διάρκεια του έτους εμφανίζει το 46,4% των ξενοδοχείων της χώρας (Πίνακας 11), έναντι 44% περίπου το 2009, ενώ εποχιακά λειτουργεί το 54% περίπου έναντι 56% το 2009. Όπως και το 2009, έτσι και το 2013, τα ξενοδοχεία 3 αστέρων παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό (55%) συνεχούς λειτουργίας και ακολουθούνται από τα ξενοδοχεία 5 και 4 αστέρων με 51% περίπου. Όπως είναι αναμενόμενο, τη μεγαλύτερη εποχικότητα εμφανίζουν τα ξενοδοχεία 1* και 2** με ποσοστά που κυμαίνονται από 57,0% έως 60,0% περίπου αντίστοιχα, παραμένοντας αμετάβλητα από το 2009.

Σχήμα 2.6: Κατανομή Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων με βάση τους μήνες λειτουργίας τους (2013) (ΞΕΕ, 2014)

2.4 Τουρισμός στην Περιφέρεια Κρήτης

Ο τουρισμός είναι ο πιο δυναμικά αναπτυσσόμενος τομέας στην Κρήτη και η ζήτηση έδωσε κίνητρα για σημαντικές επενδύσεις σε ξενοδοχειακές μονάδες, με αποτέλεσμα την ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση της ξενοδοχειακής υποδομής. Την ίδια στιγμή η περιφέρεια αντιμετωπίζει διαρθρωτικά προβλήματα τα οποία εστιάζονται κυρίως στην έντονη εποχικότητα και την περιορισμένη διάχυση της τουριστικής κίνησης προς τους οικισμούς της ενδοχώρας, δεδομένου ότι οι ξενοδοχειακές υποδομές συγκεντρώνονται κυρίως στα βόρεια παράλια και σε μικρές εστίες στο νότο, ενώ η πορεία του σε μεγάλο βαθμό επηρεάζεται από εξωτερικές, μη ελεγχόμενες συνθήκες, που συντελούν σε διακυμάνσεις των επιδόσεών του.

Η Κρήτη διαθέτει τρία αεροδρόμια (εκ των οποίων τα δύο διεθνή) καθώς και έξι λιμάνια, που εξασφαλίζουν τη θαλάσσια και αεροπορική σύνδεση με την υπόλοιπη ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα, την Κύπρο και αρκετές ευρωπαϊκές πόλεις. Επίσης, διαθέτει πέντε βιομηχανικές-βιοτεχνικές περιοχές με εγκεκριμένο Ρυμοτομικό Σχέδιο (ΒΠΠΕ Ηρακλείου, ΒΙΟΠΑ Ανάπολης, Χανίων, Ρεθύμνου, Αγίου Νικολάου) και δύο με σημαντικό αριθμό εγκαταστάσεων, χωρίς εγκεκριμένο Ρυμοτομικό Σχέδιο (Τυλίσου, Φοινικιάς) εκθεσιακά κέντρα, πλήθος πανεπιστημιακών, πολυτεχνικών, τεχνολογικών σχολών και ερευνητικών ιδρυμάτων καθώς και υποδομές που εξασφαλίζουν υψηλού επιπέδου τουριστική ανάπτυξη.

Παρά την τρέχουσα αρνητική οικονομική συγκυρία, η οποία έχει επηρεάσει το σύνολο της παραγωγικής βάσης του νησιού με κύρια χαρακτηριστικά την περιορισμένη δυνατότητα πρόσβασης σε χρηματοδοτήσεις, την κάμψη των επενδύσεων, τις συσσωρευμένες υποχρεώσεις και την αύξηση της ανεργίας, τις διαχρονικές ενδοπεριφερειακές ανισότητες και το χάσμα βορρά-νότου και πόλεων-υπαίθρου που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην έλλειψη υποδομών, ο τουρισμός διακρίνεται ως τομέας με ιδιαίτερη δυναμική, ειδικά ο θεματικός τουρισμός (κρουαζιέρας, ιατρικός, αθλητικός), ο οποίος θα μπορούσε υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις να προσελκύσει επενδύσεις και να στηρίξει την τοπική ανάπτυξη για τις επόμενες δεκαετίες.

Στους Πίνακες 2.9-2.12 καταγράφονται τα βασικά στατιστικά του εισερχόμενου τουρισμού στην περιφέρεια Κρήτης για το 2013. Ειδικότερα, η Κρήτη συγκεντρώνει το 20,1% του τουρισμού της χώρας (3.606.442 αφίξεις), το 22,3% των διανυκτερεύσεων (35.702.256 διανυκτερεύσεις), ενώ οι δαπάνες ανέρχονται σε 2,89 δις ευρώ, μέγεθος το οποίο αντιστοιχεί στο 24,7% των συνολικών δαπανών της επικράτειας.

Πίνακας 2.9: Περιφερειακά Στατιστικά Εισερχόμενου Τουρισμού (2013)
(Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία ΙΤΕΠ, 2014)

Περιφέρεια	Αφίξεις	% Αφίξεων	Διανυκτερεύσεις	% Διανυκτερεύσεων	Δαπάνες (δισ €)	% Δαπανών
Κρήτη	3.606.442	20,1%	35.702.256	22,3%	2,89	24,7%
Σύνολο Επικράτειας	17.919.581		160.250.701		11,71%	

Στην περιφέρεια Κρήτης κάθε τουρίστας δαπανά κατά μέσο όρο 801,9 ευρώ κατά την διάρκεια της επίσκεψής του, μέγεθος το οποίο είναι κατά 22,75% μεγαλύτερο από το ποσό που κατά μέσο όρο δαπανά ένας τουρίστας που επισκέπτεται την χώρα, ενώ κάθε επισκέπτης διανυκτερεύει για κατά μέσο όρο 9,9 ημέρες, μέγεθος το οποίο είναι κατά 10,70% μεγαλύτερο από το μέσο όρο των διανυκτερεύσεων ενός τουρίστα στη χώρα.

Πίνακας 2.10: Περιφερειακά Στατιστικά Εισερχόμενου Τουρισμού (2013)
(Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία ΙΤΕΠ, 2014)

Περιφέρεια	Δαπάνες ανά επίσκεψη (€)	%	Δαπάνες ανά Διανυκτέρευση (€)	%	Ημέρες διαμονής	%
Κρήτη	801,9	22,75%	81,0	10,88%	9,9	10,70%
Σύνολο Επικράτειας	653,3		73,1		8,9	

Η περιφέρεια της Κρήτης κατατάσσεται πρώτη ως προς τις διανυκτερεύσεις, τις δαπάνες και τις δαπάνες ανά επίσκεψη και τρίτη ως προς τις αφίξεις και τις ημέρες διαμονής. Επίσης, καταγράφει το μεγαλύτερο μερίδιο δαπάνης για ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και άλλες δραστηριότητες (6,32%) και το δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο δαπάνης για διαμονή (27,01%).

Πίνακας 2.11: Περιφερειακή Διάρθρωση Δαπανών ανά κατηγορία (2013)
(Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία ΙΤΕΠ, 2014)

Σύνολο Δαπάνης	Διαμονή	Εστιατόρια και Μπαρ	Μετακινήσεις	Αγορές & άλλες δαπάνες	Ψυχαγωγία	Άγνωστο
1.699.325.640,7	27,01%	22,19%	10,18%	19,31%	6,32%	14,99%

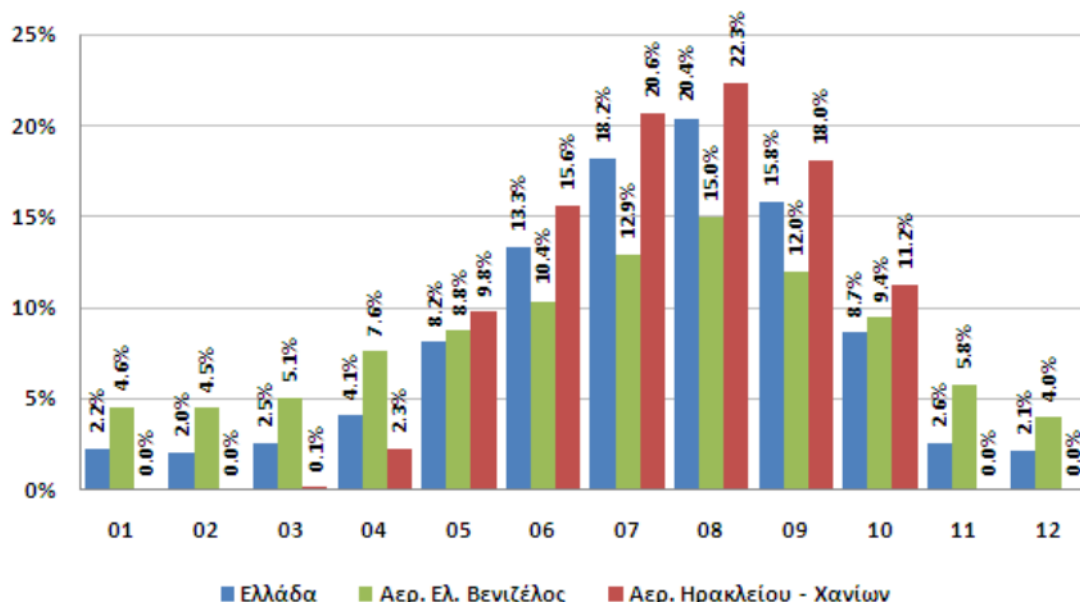
Αναφορικά με τη διάρθρωση των δαπανών ανά τύπο καταλύματος που χρησιμοποίησαν οι επισκέπτες σε κάθε διοικητική περιφέρεια της χώρας, παρατηρείται ότι στην περιφέρεια Κρήτης καταγράφεται το δεύτερο μεγαλύτερο μερίδιο δαπανών από επισκέπτες που διέμειναν σε ξενοδοχείο (71,27%) και σε ενοικιαζόμενα δωμάτια ή διαμερίσματα (13,01%).

Πίνακας 2.12: Περιφερειακή Διάρθρωση Δαπανών ανά τύπο καταλύματος (2013)
(Τράπεζα της Ελλάδος, Επεξεργασία ΙΤΕΠ, 2014)

Σύνολο Δαπάνης	Ξενοδοχείο	Ενοικιαζόμενα	Άλλο
1.699.325.640,7	71,27%	13,01%	15,72%

Εξετάζοντας την κατανομή της τουριστικής κίνησης στην Κρήτη παρατηρείται ότι:

- Η κίνηση κατά τους μήνες Νοέμβριο - Φεβρουάριο είναι πολύ μικρή
- Πλέον της μισής τουριστικής κίνησης σημειώνεται κατά τους μήνες Ιούλιο – Σεπτέμβριο
- Η περίοδος Μάιος - Οκτώβρης συγκεντρώνει τον κύριο όγκο της ετήσιας κίνησης

Σχήμα 2.7: Κατανομή τουριστικής κίνησης (ΞΕΕ, 2014)

2.4.1 Χαρακτηριστικά ξενοδοχειακού δυναμικού

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 2.13) αποτυπώνεται το ξενοδοχειακό δυναμικό της περιφέρειας ανά δήμο με τον αριθμό των δωματίων και κλινών που αντιστοιχούν στις ξενοδοχειακές μονάδες. Η Περιφέρεια της Κρήτης (21,8%) και του Νοτίου Αιγαίου (24,7%) είναι οι δύο πρώτες περιοχές της χώρας ως προς τη συγκέντρωση του ξενοδοχειακού δυναμικού με βάση τα δωμάτια. Το 2013, λειτούργησαν συνολικά 1.540 ξενοδοχεία τα οποία διέθεταν 166.370 κλίνες. Από αυτά τα 318 ξενοδοχεία είναι 5 και 4 αστέρων με συνολική δυναμικότητα 82.607 κλινών, ενώ οι υπόλοιπες 83.763 κλίνες αντιστοιχούν στα 1.222 ξενοδοχεία 3,2 και 1 αστεριού.

Πίνακας 2.13: Ξενοδοχειακό Δυναμικό Κρήτης (2013) (ΞΕΕ, 2014)

ΝΟΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Γενικό άθροισμα
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	Μονάδες	31	97	98	163	102	491
	Δωμάτια	8.438	12.499	5.067	5.950	3.404	35.358
	Κλίνες	16.967	24.167	9.643	11.077	6.268	68.122
ΛΑΣΙΘΙ	Μονάδες	24	33	36	77	31	201
	Δωμάτια	4.579	3.054	1.858	2.461	471	12.423
	Κλίνες	9.394	5.852	3.559	4.443	885	24.133
ΡΕΘΥΜΝΟ	Μονάδες	12	48	93	135	24	312
	Δωμάτια	2.236	4.653	4.269	4.747	508	16.413
	Κλίνες	4.452	8.984	8.106	8.697	938	31.177
ΧΑΝΙΑ	Μονάδες	19	54	112	297	54	536
	Δωμάτια	2.455	4.014	4.722	10.861	1.305	23.357
	Κλίνες	4.946	7.845	8.698	19.058	2.391	42.938
ΣΥΝΟΛΟ	Μονάδες	86	232	339	672	211	1.540
	Δωμάτια	17.708	24.220	15.916	24.019	5.688	87.551
	Κλίνες	35.759	46.848	30.006	43.275	10.482	166.370

Στην Κρήτη βρίσκονται και τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία (μέσο μέγεθος 57 δωμάτια), τη στιγμή που το μέσο μέγεθος των ξενοδοχείων στη χώρα είναι 41 δωμάτια. Επιπλέον, στην περιφέρεια εμφανίζονται τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία 4, 2 και 1 αστέρων, ενώ μετά την Περιφέρεια της Αττικής, στην Κρήτη βρίσκονται και τα μεγαλύτερα ξενοδοχεία 5 αστέρων (206 δωμάτια). Σε σχέση με το σύνολο της χώρας, όπου το δυναμικό 5 αστέρων ανέρχεται σε 14% περίπου, στην Κρήτη το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται γύρω στο 20%.

**Πίνακας 12.14: Μέσο Μέγεθος Ξενοδοχείων ανά περιοχή (2013)
(ΞΕΕ, Επεξεργασία ΙΤΕΠ, 2014)**

Περιφέρεια	5*	4*	3*	2*	1*	Σύνολο
Κρήτη	206	104	47	36	27	57
Σύνολο Επικράτειας	160	79	41	28	19	41

2.4.2 Πληρότητες ξενοδοχείων

Οι περιοχές του νησιού που διαθέτουν τη μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη και αποτελούν πόλους έλξης είναι οι πόλεις και οι παραθαλάσσιες περιοχές. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι πληρότητες στην περιφέρεια της Κρήτης και πιο συγκεκριμένα για τους δώδεκα μήνες του 2012. Είναι φανερό ότι οι πληρότητες για τους πέντε πιο τουριστικούς μήνες κυμαίνονται σε πολύ υψηλά επίπεδα, αγγίζοντας το 83,4% τον Αύγουστο.

Πίνακας 2.15: 2Πληρότητα κλινών στα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (πλην κάμπινγκ) κατά μήνα (2012) (ΕΛΣΤΑΤ)

ΕΤΟΣ 2012	ΜΗΝΑΣ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ΚΡΗΤΗ	Λειτουργούσες κλίνες	11802	13137	22266	82312	122013	131148	140705	141320	126656	105742	18805	10500
=	%πληρότητας κλινών	14,0%	13,7%	13,9%	19,4%	50,2%	67,4%	80,6%	83,4%	71,0%	37,4%	9,7%	14,5%

Τα θετικά μηνύματα για τις εξελίξεις στον ελληνικό τουρισμό το 2013 είχαν φανεί ήδη από τους πρώτους μήνες του 2013. Σε αντίθεση με το 2012, όταν πολλά ξενοδοχεία άνοιξαν μετά τον Ιούνιο, το 2013 η τουριστική περίοδος άρχισε αρκετά νωρίτερα. Αυτό αποτυπώθηκε στη μεγάλη αύξηση που σημειώθηκε στις πληρότητες των ξενοδοχείων το Μάιο του 2013. Έτσι, ενώ το 2012 τα πιο πολλά ξενοδοχεία δεν είχαν ανοίξει το Μάιο και η πληρότητά τους είχε μειωθεί κατά 6,2% σε σχέση με το 2011, το 2013 η πληρότητα το Μάιο αυξήθηκε κατά 12,3%. Τον Αύγουστο του 2013, οι υψηλότερες πληρότητες παρατηρήθηκαν στα ξενοδοχεία της νησιωτικής χώρας, με την Κρήτη να αγγίζει το ποσοστό 94,7%.

Πίνακας 2.16: Μέση Πληρότητα στα Ξενοδοχεία (%) (ΙΤΕΟ, 2013)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	Μάιος			Δ%		Αύγουστος			Δ%	
	2011	2012	2013	12/11	13/12	2011	2012	2013	12/11	13/12
Κρήτη	50,46	51,54	64,77	2,14	25,67	87,65	88,92	94,68	1,45	6,48
Σύνολο Χώρας	48,28	45,29	50,87	-6,20	12,32	77,78	77,86	81,49	0,10	4,67

2.4.3 Η συμβολή του τουρισμού

Ο κλάδος του τουρισμού είναι μία από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες παγκοσμίως και η Κρήτη, ένα νησί με ιδιαίτερη φυσική ομορφιά, βασίζεται πάρα πολύ στις ευεργετικές του ιδιότητες. Οι εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες, με τον ηλιόλουστο καταγάλανο ουρανό και τις μαγευτικές παραλίες, αποτελούν πόλο έλξης για εκατομμύρια τουρίστες κάθε καλοκαίρι και αναμφισβήτητα ο τουρισμός αποτελεί τον πυλώνα της Ελληνικής όπως και της Κρητικής οικονομίας. Συνεπώς, ο τουρισμός προσφέρει τεράστια οικονομικά οφέλη στις επιχειρήσεις του κλάδου συνολικά, ενώ επωφελούνται και συμπληρωματικοί κλάδοι που προσφέρουν προϊόντα ή παρέχουν υπηρεσίες στις τουριστικές επιχειρήσεις όπως γεωργία, κτηνοτροφία, τραπεζικές υπηρεσίες κ.λπ. αλλά και το κράτος το οποίο ενισχύεται οικονομικά από την καταβολή των φόρων. Επίσης ο τουρισμός δημιουργεί ευρύτερα κοινωνικά οφέλη, καθώς απασχολεί σχεδόν έναν στους πέντε εργαζόμενους και αποτελεί έτσι το μεγαλύτερο εργοδότη της χώρας. Παρατηρώντας λοιπόν ότι ο τουρισμός αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα ευημερίας και σε αυτή τη δυσχερή περίοδο παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης που έχει περιέλθει η χώρα τα τελευταία χρόνια, αντιλαμβάνεται κανείς τη σημασία του για την ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας.

Η προώθηση του τουρισμού στην Ελλάδα βασίστηκε για πάρα πολλά χρόνια στην προβολή του ήλιου και της θάλασσας, καταφέροντας με αυτό τον τρόπο να προσελκύσει πάρα πολλούς τουρίστες, κυρίως στη νησιωτική χώρα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Όσο πετυχημένο μπορεί να θεωρηθεί αυτό το μοντέλο ανάπτυξης για τουρισμό διακοπών το οποίο κατάφερε να αναδείξει την Ελλάδα αλλά και την Κρήτη ως μια ανταγωνιστική δύναμη στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη, τόσο εύκολο είναι να αμφισβητηθεί. Ο λόγος είναι κυρίως η άνιση κατανομή χρονικά αλλά και γεωγραφικά της τουριστικής δραστηριότητας της χώρας. Παρόλο που η τουριστική σεζόν στην Κρήτη εκτυλίσσεται ομαλότερα σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα, παρατηρείται ότι σε συντριπτικό βαθμό οι περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις βρίσκονται στις παραθαλάσσιες περιοχές του νησιού καθώς και ότι το μεγαλύτερο ποσοστό της τουριστικής δραστηριότητας πραγματοποιείται μέσα στην καλοκαιρινή σεζόν, δημιουργώντας ανορθολογική ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας και σε συγκεκριμένες περιοχές επιβάρυνση του περιβάλλοντος που να αγγίζει τα όρια της φέρουσας ικανότητάς του. Ως αποτέλεσμα έχει αναγνωριστεί η ανάγκη, να δημιουργηθούν οι κατάλληλες πολιτικές σχεδιασμού στη διοίκησή του, με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος κινούμενοι προς την κατεύθυνση του βιώσιμου τουρισμού.

Οι τουριστικές επιχειρήσεις που αναγνωρίζουν τα προβλήματα του περιβάλλοντος και την αρνητική επίδραση που έχει πάνω σε αυτό η επιχειρηματική τους δραστηριότητα, ευσυνείδητα προσπαθούν να μειώσουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα εφαρμόζοντας πρακτικές που ελαχιστοποιούν τις βλαβερές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η περιβαλλοντική διαχείριση αποτελεί μια θετική προσέγγιση των επιχειρηματιών και του ξενοδοχειακού κλάδου προς μια συστηματική προσπάθεια αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης (Ανθουλίδης, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Αναγνωρισμένα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης

3.1 Εισαγωγή

Τα συσσωρευμένα περιβαλλοντικά προβλήματα που άρχισαν να γίνονται αντιληπτά από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, άλλαξαν σταδιακά τις αντιλήψεις τόσο των κοινωνιών όσο και των επιχειρήσεων για τη σχέση τους με το περιβάλλον. Οι επιχειρήσεις, αντιμετωπίζοντας το διογκούμενο κύμα της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των κυβερνήσεων αλλά και της κοινωνίας, άρχισαν να αντιμετωπίζουν τη ρύπανση του περιβάλλοντος ως άμεσο αποτέλεσμα της λειτουργίας τους και να δραστηριοποιούνται στην κατεύθυνση ελέγχου.

Η διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων επιβλήθηκε αρχικά στις επιχειρήσεις από το εξωτερικό τους περιβάλλον και δεν ήταν αποτέλεσμα εσωτερικής επιλογής και αναδιοργάνωσης των παραγωγικών διαδικασιών τους. Μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η κυρίαρχη αντίληψη των επιχειρήσεων ήταν ότι το περιβάλλον δεν ήταν παρά ένα στοιχείο κόστους στο βαθμό που επιβαλλόταν η προστασία του από το νόμο. Ωστόσο, κατά τη δεκαετία του 1990, οι επιχειρήσεις στράφηκαν προς περισσότερο προ-δραστικές πρακτικές για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των δραστηριοτήτων, των προϊόντων ή των υπηρεσιών τους. Με τον τρόπο αυτό ενήργησαν στο πλαίσιο της συνεχώς αυστηρότερης νομοθεσίας, της ανάπτυξης οικονομικών, πολιτικών και άλλων μέτρων για την ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος και της γενικότερης αύξησης της μέριμνας των ενδιαφερόμενων μερών σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα, συμπεριλαμβανομένης της αειφόρου ανάπτυξης.

Πολλές επιχειρήσεις έχουν διεξάγει περιβαλλοντικές «ανασκοπήσεις» ή «επιθεωρήσεις» για να αξιολογήσουν την περιβαλλοντική τους επίδοση. Ωστόσο, από μόνες τους μπορεί να μην είναι επαρκείς για να παρέχουν σε μία επιχείρηση τη διασφάλιση ότι η επίδοσή της όχι μόνο ικανοποιεί, αλλά και θα συνεχίσει να ικανοποιεί, τόσο τις νομικές απαιτήσεις, όσο και αυτές που απορρέουν από την πολιτική της. Προκειμένου να είναι αποτελεσματικές θα πρέπει να διεξάγονται μέσα σε ένα δομημένο σύστημα διαχείρισης, ενσωματωμένο στη συνολική δραστηριότητα της διοίκησης.

Η ενίσχυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, αλλά και η σύγχρονη τάση για διαδικασίες που σέβονται τους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον, καθώς και η συμμόρφωση με τις νομοθετικές απαιτήσεις οδήγησαν τις επιχειρήσεις στην ανάπτυξη των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ). Σήμερα, είναι πια αποδεκτό ότι η συστηματική διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων είναι κρίσιμη για τη βιωσιμότητα και την οικονομική ανάπτυξη των επιχειρήσεων στις διεθνείς αγορές. Οι επιχειρήσεις ενσωματώνουν περιβαλλοντικές πολιτικές στις εταιρικές στρατηγικές τους, υιοθετούν την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και εφαρμόζουν ποικίλα εργαλεία για να πετύχουν καλύτερη περιβαλλοντική διαχείριση, όπως τα ΣΠΔ, τα οποία αποτελούν μία μεθοδολογία συστηματοποίησης των διεργασιών τους, με σκοπό τη βελτίωση των περιβαλλοντικών και οικονομικών τους επιδόσεων (Μανδαράκα & Γεωργακόπουλος, 2006).

3.2 Ιστορική εξέλιξη των ΣΠΔ

Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται σε παγκόσμιο επίπεδο μια σειρά από Σχήματα και Πρότυπα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, τα οποία έχουν ως κοινά σημεία την εθελοντική συμμετοχή των εταιρειών, την εφαρμογή ανεξαρτήτως κλάδου και την παραδοχή ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι θέμα Διοίκησης και Οργάνωσης της Εταιρείας και πρέπει να ασκείται με τον ίδιο τρόπο που ασκούνται όλες οι άλλες λειτουργίες της. Η προσπάθεια διαμόρφωσης προτύπων για την ανάπτυξη των ΣΠΔ ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Στο 1^ο Διεθνές Βιομηχανικό Συνέδριο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (WICEM I, 1984) αναγνωρίστηκε αρχικά ότι η «περιβαλλοντική διαχείριση πρέπει να είναι ένα ολοκληρωμένο και αναπόσπαστο τμήμα της οικονομικής ανάπτυξης», ενώ το 1990 ιδρύθηκε το Business Council for Sustainable Development (BCSD), ένας ανεξάρτητος οργανισμός κορυφαίων επιχειρήσεων που πρότεινε τη διαμόρφωση διεθνών προτύπων για τον έλεγχο των Περιβαλλοντικών Επιδόσεων, βασισμένων στην αρχή της αειφόρου ανάπτυξης. Στο 2^ο Διεθνές Βιομηχανικό Συνέδριο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (WICEM II, 1991) αξιολογήθηκε η πρόοδος των επιχειρήσεων σχετικά με τη βελτίωση των πρακτικών περιβαλλοντικής διαχείρισης. Επιπλέον, το 1991 ιδρύθηκε το International Network for Environmental Management (INEM), ενώ το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο (International Chamber of Commerce) εξέδωσε το Χάρτη για Βιώσιμη Ανάπτυξη, όπου υιοθετούσε τη θέση για περιβαλλοντική διαχείριση και έλεγχο στις επιχειρήσεις. Το ίδιο έτος, ενενήντα (90)

Εθνικοί Φορείς Τυποποίησης ίδρυσαν τη Στρατηγική Συμβουλευτική Ομάδα για το Περιβάλλον (Strategic Advisory Group on Environment - SAGE).

Το 1992, το Βρετανικό Ινστιτούτο Τυποποίησης (British Standards Institute -BSI) εισήγαγε το αγγλικό πρότυπο BS 7750, που αποτέλεσε το πρώτο διεθνές πρότυπο για την ανάπτυξη ΣΠΔ, το οποίο αναθεωρήθηκε το 1994. Η πρώτη του έκδοση προσεγγίζει το θέμα της «προστασίας του περιβάλλοντος» με τρόπο παρόμοιο με αυτόν που προσεγγίζουν το θέμα της «ποιότητας» τα πρότυπα διασφάλισης ποιότητας BS 5750, EN 29000 και ISO 9000. Κατά την περίοδο 1991-92, προτάθηκε από τη SAGE η δημιουργία μίας Τεχνικής Επιτροπής για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, η οποία και συστήθηκε το 1993 (TC 207). Εξάλλου, το 1990 διαμορφώθηκε σχέδιο-πρόταση ενός «Ευρωπαϊκού Κανονισμού για Περιβαλλοντικό Έλεγχο» στα πλαίσια της Ε.Ε., το οποίο μετά από επεξεργασία οδήγησε στη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 1836/93 για την «εκούσια συμμετοχή των επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα σε κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου» (Environmental Management and Audit Scheme - EMAS). Το 1995 τέθηκε σε εφαρμογή ο Κανονισμός 1836/93 που αποσκοπεί στην προστασία του περιβάλλοντος στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., την οποία όχι μόνο δε θεωρεί τροχοπέδη της οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης, αλλά αντίθετα μέσο βελτίωσης των οικονομικών μεγεθών και αύξησης της απόδοσης και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων (Αξαρχή, 1999).

Το 1996 εμφανίζεται για πρώτη φορά η σειρά Προτύπων ISO 14000 που σκοπό έχει να παρέχει ένα πλαίσιο συστήματος, με το οποίο οι επιχειρήσεις μπορούν να λειτουργήσουν προς την κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος. Πρόκειται για μια σειρά εθελοντικών προτύπων του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης (International Standards Organization), γνωστού υπό την ονομασία ISO. Ο γενικός σκοπός αυτών των προτύπων, είναι να βοηθήσει τους οργανισμούς να αναπτύξουν τα δικά τους συστήματα διαχείρισης, τα οποία λαμβάνουν υπόψη τα θέματα του περιβάλλοντος, και τα οποία επιτρέπουν τη μελλοντική αξιολόγησή τους με ασφαλείς περιβαλλοντικές πρακτικές.

3.3 Ορισμός και Λειτουργία των ΣΠΔ

Ως Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (Environmental Management System – EMS) ορίζεται ένα σύνολο από ενέργειες το οποίο οδηγεί μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό στην υιοθέτηση περιβαλλοντικής πολιτικής και στην εφαρμογή περιβαλλοντικού προγράμματος. Αποτελεί ένα τμήμα του συνολικού συστήματος διαχείρισης ενός οργανισμού που περιλαμβάνει την αναγκαία οργανωτική δομή, δραστηριότητες, διαδικασίες, ρόλους και υπευθυνότητες, κατάλληλες πρακτικές, διεργασίες και πόρους με στόχο την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των προϊόντων, υπηρεσιών ή λειτουργιών του (Morrow & Rondinelli, 2002; Μανδαράκα 2004).

Το ΣΠΔ είναι μια προσέγγιση, ένα εργαλείο, ένα σύνολο διαδικασιών, ένας προσχεδιασμένος και οργανωμένος τρόπος να διαχειρίζεται ένας οργανισμός τις αλληλεπιδράσεις του με το φυσικό του περιβάλλον, όπως είναι η κατανάλωση πόρων, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η υποβάθμιση της ανθρώπινης υγείας. Παρέχει μία συστηματική και καθολική προσέγγιση στο αντικείμενο της περιβαλλοντικής διαχείρισης που βελτιώνει τις περιβαλλοντικές επιδόσεις του οργανισμού με την ενσωμάτωσή του στις ήδη υπάρχουσες πολιτικές και διαδικασίες άλλων συστημάτων διαχείρισης (Hunt & Johnson, 1995). Σκοπός του είναι η συνεχής βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης ενός οργανισμού, προκειμένου να διασφαλιστεί η συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία, η ικανοποίηση των αρχών της περιβαλλοντικής πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς και η πρόληψη της ρύπανσης σε ισορροπία με τις κοινωνικο-οικονομικές ανάγκες του οργανισμού. Χωρίς αυτό, ο οργανισμός μπορεί μόνο να αντιδράσει σε περιβαλλοντικά ατυχήματα, παραβάσεις, να πληρώσει πρόστιμα και τελικά να υποβιβαστεί λόγω αυτών, αργά ή γρήγορα, και να αντικατασταθεί από πιο «οργανωμένους» και προοδευτικούς ανταγωνιστές (Roy, 2011). Πρόκειται για ένα δομημένο σύστημα συνεχούς περιβαλλοντικής βελτίωσης, αλλά και βελτίωσης της γενικότερης λειτουργίας της επιχείρησης και της βιωσιμότητάς της, το οποίο πραγματοποιείται σε βήματα.

Τα ΣΠΔ αποτελούν συνεπώς μεθοδολογίες συστηματοποίησης των διεργασιών και για μία τουριστική επιχείρηση, με σκοπό τη βελτίωση των περιβαλλοντικών και οικονομικών της επιδόσεων και με κύριο άξονα την ισχυροποίηση της ανταγωνιστικής θέσης της. Βοηθούν την επιχείρηση να αναγνωρίσει και να βελτιώσει την περιβαλλοντική της επίδοση, βάση του τρόπου λειτουργίας της, προκειμένου να έχει οικονομικά και άλλα οφέλη και όχι απλώς να είναι σύμφωνη με την κείμενη νομοθεσία και τις λοιπές ρυθμιστικές διατάξεις, καθώς και να αντιδρά όταν κάτι παρουσιάσει απόκλιση από το στόχο (Joshi, 2001). Βοηθούν τη διοίκηση

να θέσει περιβαλλοντικές προτεραιότητες, όσον αφορά τις επιπτώσεις στο οικολογικό σύστημα και την υγεία του ανθρώπου και της πανίδας, αλλά και τις στρατηγικές απαιτήσεις μιας επιχείρησης. Η τακτική αυτή είναι προτιμότερη από την απλή επόπτευση και την επιβολή συμμόρφωσης με μια σειρά από ξένα και μη ιεραρχημένα πρότυπα, δεδομένο το οποίο καθιστά ένα ΣΠΔ το μέσο για την προώθηση της επιχειρησιακής βιωσιμότητας και μιας μακροχρόνιας ευημερίας.

Ένα ΣΠΔ ενσωματώνεται στο γενικό σύστημα διαχείρισης της επιχείρησης, αναπτύσσεται γύρω από τη λειτουργία της και εστιάζει πάνω στην παραγωγική διαδικασία της. Η έννοια της «σημασίας» είναι θεμελιώδης και πρέπει να είναι το επίκεντρο κάθε ΣΠΔ. Η μικρότερη απαίτηση είναι η κατανόηση αυτής της έννοιας από την πλευρά της επιχείρησης, προκειμένου να είναι έπειτα σε θέση να (Κορκοβέλου, 2013):

- Αναγνωρίσει και να ταυτοποιήσει όλες τις περιβαλλοντικές πλευρές που προκύπτουν από τις δραστηριότητές του.
- Να χρησιμοποιήσει μια λογική και αντικειμενική μεθοδολογία για την κατάταξη των πλευρών αυτών, βάση της σημασίας τους.
- Να δημιουργήσει ένα σύστημα ενεργειών τέτοιο ώστε ολόένα να μειώνει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Η εφαρμογή ενός ΣΠΔ αποσκοπεί στη βελτιωμένη περιβαλλοντική επίδοση μιας επιχείρησης και θα πρέπει να ανασκοπείται/αξιολογείται περιοδικά απ' αυτή, ώστε να εντοπίζονται και να υλοποιούνται τυχόν ευκαιρίες και βελτιώσεις, καθώς συντελούν σε περαιτέρω βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης (ΕΛΟΤ EN ISO,1997).

Σχήμα 3.1: Η «Τριπλέτα» ενός σωστά δομημένου ΣΠΔ

Ένα ΣΠΔ παρέχει μια δομημένη διεργασία για την επίτευξη της συνεχούς βελτίωσης, ο βαθμός και η έκταση της οποίας προσδιορίζονται από τον οργανισμό υπό το φως οικονομικών και άλλων συνθηκών. Η καθιέρωση και λειτουργία του δεν προκαλεί, από μόνη της, άμεση μείωση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΕΛΟΤ EN ISO, 1997),

καθώς αποτελεί ένα εργαλείο, το οποίο παρέχει τη δυνατότητα στον οργανισμό να επιτύχει και να ελέγχει συστηματικά το επίπεδο της περιβαλλοντικής διαχείρισης, που ο ίδιος θέτει για τον εαυτό του. Για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων, το ΣΠΔ θα πρέπει να ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να εξετάζουν την εφαρμογή της βέλτιστης διαθέσιμης τεχνολογίας, όπου αυτό είναι κατάλληλο και οικονομικά βιώσιμο. Επιπλέον, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αποτελεσματικότητα του κόστους μιας τέτοιας τεχνολογίας.

Ο στόχος ενός ΣΠΔ είναι η συνεχής βελτίωση της περιβαλλοντικής απόδοσης μέσα στην επιχείρηση χρησιμοποιώντας μια «βήμα προς βήμα» προσέγγιση. Μέσα στο πλαίσιο του ΣΠΔ καθορίζονται οι ευθύνες, οι διαδικασίες και οι μέθοδοι που εισάγουν περιβαλλοντικά θέματα μέσα στις λειτουργικές δραστηριότητες. Τα στάδια ανάπτυξης και εφαρμογής του, ουσιαστικά αποτελούν μία αλυσιδωτή διαδικασία, η οποία παρουσιάζεται στο *Σχήμα 3.2* παρακάτω:

Σχήμα 3.2: Υπόδειγμα ΣΠΔ

Αναλυτικότερα, ο κύκλος εφαρμογής ενός ΣΠΔ περιλαμβάνει τα εξής στάδια (Rondinelli & Vastag, 2000, Γιαμά, 2001):

- *Περιβαλλοντική Πολιτική*: Θεσπίζει γενικούς στόχους και αρχές δράσεις, στα οποία έχει δεσμευτεί η επιχείρηση σε σχέση με την περιβαλλοντική προστασία. Περιγράφει γραπτώς «τους συνολικούς σκοπούς και αρχές των ενεργειών με σεβασμό στο περιβάλλον», λειτουργώντας με δύο τρόπους: (α) αντιπροσωπεύει τη βάση για αποφάσεις και προγραμματισμό από μια περιβαλλοντική σκοπιά και (β) επιδεικνύει σε πελάτες, προμηθευτές, τοπική κοινωνία και προσωπικό, ότι ο οργανισμός αποδέχεται τις περιβαλλοντικές του ευθύνες. Η περιβαλλοντική πολιτική πρέπει τουλάχιστον να συμπεριλαμβάνει μια δέσμευση σχετικά με τη συνεχή βελτίωση και την πρόληψη της ρύπανσης, για συμμόρφωση όσον αφορά στην περιβαλλοντική νομοθεσία και τους κανονισμούς, καθώς και να τηρεί τις αναλογίες σε σχέση με τη φύση, την κλίμακα και τις περιβαλλοντικές εκπομπές των δραστηριοτήτων, των προϊόντων και των υπηρεσιών της επιχείρησης.
- *Σχεδιασμός*: Είναι η αρχική φάση εφαρμογής του ΣΠΔ και περιλαμβάνει τη διεξαγωγή μιας περιβαλλοντικής ανάλυσης προκειμένου η επιχείρηση να δημιουργήσει το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα υλοποιηθεί η περιβαλλοντική πολιτική. Συλλέγονται πληροφορίες για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων, προϊόντων και υπηρεσιών. Η διαδικασία σχεδιασμού προσδιορίζει ένα σύνολο σαφώς καθορισμένων σκοπών και στόχων που θα οδηγήσουν σε περιβαλλοντική βελτίωση και ένα σύνολο προγραμμάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης.
- *Εφαρμογή και Λειτουργία*: Στη φάση αυτή, το ΣΠΔ τίθεται σε λειτουργία, απαίτηση η οποία περιλαμβάνει σαφή υπευθυνότητα για περιβαλλοντική διαχείριση, προγράμματα για εκπαίδευση, επίγνωση και ικανότητα μεταξύ όλων των εργαζομένων της επιχείρησης, εσωτερική και εξωτερική επικοινωνία του ΣΠΔ, ένα σύστημα τεκμηρίωσης της περιβαλλοντικής διαχείρισης, ένα σύστημα τεκμηρίωσης του συστήματος ελέγχου, διαδικασίες για λειτουργικό έλεγχο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τέλος, ετοιμότητα και ανταπόκριση σε επείγοντα περιστατικά.

- *Έλεγχοι και Διόρθωση:* Οι διαδικασίες και κανονισμοί που έχουν θεσπιστεί για τη διασφάλιση περιβαλλοντικά φιλικών λειτουργιών και διαχείρισης πρέπει να ελέγχονται περιοδικά. Αυτό γίνεται για να εξασφαλιστεί ότι έχουν εφαρμοστεί πλήρως και σωστά. Στη φάση αυτή διεξάγονται έλεγχοι και πραγματοποιούνται διορθωτικές ενέργειες για τη βελτίωση του ΣΠΔ. Η απαίτηση αυτή περιλαμβάνει τακτικές δραστηριότητες παρακολούθησης και μετρήσεων, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης και για τη λήψη διορθωτικών και προληπτικών δράσεων. Αυτά θα τηρούνται σύμφωνα με τις απαιτήσεις της περιβαλλοντικής διαχείρισης και των επιθεωρήσεων του ΣΠΔ.
- *Ανασκόπηση Διοίκησης:* Αποτελεί το τελικό βήμα στην εφαρμογή ενός ΣΠΔ. Στη φάση αυτή η ανώτερη διοίκηση επαναξιολογεί την καταλληλότητα, αποτελεσματικότητα και επάρκεια του ΣΠΔ σε κατάλληλα χρονικά διαστήματα, με σκοπό τη διασφάλιση συνεχούς βελτίωσης. Η ανασκόπηση διεξάγεται για την διαπίστωση αδυναμιών-ελλείψεων μέσα από τον έλεγχο (αρχεία), για την πιθανή αναδιατύπωση της περιβαλλοντικής πολιτικής, την αλλαγή σε αντικειμενικούς στόχους και την κατάρτιση νέων προγραμμάτων.
- *Επικύρωση και Πιστοποίηση:* Μόλις εγκατασταθεί το ΣΠΔ, πρέπει ένας ανεξάρτητος επιθεωρητής να διαπιστώσει την τήρηση όλων των κριτηρίων και απαιτήσεων του κανονισμού. Αποτελεί το τελευταίο βήμα απόκτησης του πιστοποιητικού ή του σήματος.

Οι κρισιμότεροι παράγοντες και οι προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή ενός ΣΠΔ σε μία επιχείρηση είναι οι εξής:

- Η πολυπλοκότητα του συστήματος και οι πόροι που πρέπει να διατεθούν για την ολοκλήρωσή του εξαρτώνται από το μέγεθος της επιχείρησης, το υφιστάμενο επίπεδο οργάνωσής της, αλλά και τις δραστηριότητές της. Σε κάθε περίπτωση, η απλότητα του συστήματος και η ευκολία εφαρμογής αποτελούν σημαντικούς παράγοντες επιτυχούς λειτουργίας του.
- Η δέσμευση της διοίκησης ως προς την εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων για τη λειτουργία του συστήματος, αναφορικά με τα απαιτούμενα λειτουργικά έξοδα, αλλά και τις πιθανές απαιτήσεις σε νέες επενδύσεις.
- Η ενεργή εθελοντική συμμετοχή και εκπαίδευση όλων (διοίκησης και εργαζομένων).
- Η συστηματική μεθοδολογία για την ολοκλήρωση, λειτουργία και παρακολούθηση του συστήματος.

- Η συνειδητοποίηση ότι πρόκειται για μία συνεχή διαδικασία που ενσωματώνεται στη λειτουργία της επιχείρησης.
- Η θετική διάθεση και η εμπιστοσύνη.
- Η αποτελεσματικότητα και προσπάθεια για συνεχή βελτίωση του συστήματος.
- Η σωστή επιλογή συνεργών (συμβούλων).

3.4 Γενική παρουσίαση προτύπων και σημάτων

Ανά τον κόσμο υπάρχουν πάρα πολλά διεθνή αλλά και τοπικά συστήματα ποιότητας και πιστοποιήσεις για περιβαλλοντική διαχείριση σε όλους τους τομείς της τουριστικής βιομηχανίας. Τα δύο παγκοσμίως κυρίαρχα ΣΠΔ είναι το πρότυπο ISO 14001 και ο κανονισμός EMAS. Παράλληλα έχουν αναπτυχθεί διάφορων ειδών οικολογικά σήματα (eco-labels) τα οποία συνιστούν μια ειδικότερη κατηγορία πιστοποίησης και σήμανσης των περιβαλλοντικών επιδόσεων διαφόρων προϊόντων και υπηρεσιών που ανταποκρίνονται σε συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής, ανεξαρτησίας και αξιοπιστίας. Το πλέον αναγνωρισμένο διεθνώς οικολογικό σήμα είναι το Green Key, ενώ το οικολογικό σήμα της Ε.Ε. είναι το EU Ecolabel. Μερικά ακόμα από τα πιο γνωστά οικολογικά σήματα που έχουν αναπτυχθεί για υπηρεσίες τουριστικών καταλυμάτων είναι τα Bio Hotel, Green Globe και Travel Life.

3.4.1 Το Διεθνές Πρότυπο ISO 14001

Το ISO 14001 αποτελεί διεθνές πρότυπο της σειράς ISO 14000, η εφαρμογή του οποίου στοχεύει στη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων μιας επιχείρησης, θεσπίζοντας περιβαλλοντική πολιτική και θέτοντας μετρήσιμους στόχους για τον περιορισμό των επιπτώσεων που προκύπτουν από τις λειτουργικές διαδικασίες σε ετήσια βάση. Είναι το πλέον αναγνωρισμένο πλαίσιο ΣΠΔ, με τη βοήθεια του οποίου οι επιχειρήσεις/οργανισμοί μπορούν να διαχειρίζονται με βέλτιστο τρόπο τον αντίκτυπο των δραστηριοτήτων τους στο περιβάλλον και να καταδεικνύουν υγιή περιβαλλοντική διαχείριση.

Το πρότυπο εκδόθηκε αρχικά το 1996 από το Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης (ISO) και εφαρμόζεται εθελοντικά σε εκείνες τις περιβαλλοντικές πτυχές που ο οργανισμός έχει τον έλεγχο και στις οποίες αναμένεται να έχει επιρροή. Η αναθεωρημένη μορφή του ISO

14001:2004 δημοσιεύθηκε στα τέλη του 2004. Το αναθεωρημένο πρότυπο φαίνεται ότι είναι αρκετά βελτιωμένο από το προηγούμενο όσον αφορά την ευκολία κατανόησης, την έμφαση που δίνεται στη συμμόρφωση και τη συμβατότητά του με το πρότυπο ISO 9000:2000.

Το αντικείμενο του ISO 14001 είναι ουσιαστικά η ιδέα ενός ΣΠΔ αλλά δεν ταυτίζεται με την πιστοποίηση κατά το Πρότυπο. Αφορά την καλύτερη, αποτελεσματικότερη, ανταγωνιστικότερη και βιωσιμότερη λειτουργία μιας επιχείρησης, σε συνδυασμό με την εξοικονόμηση χρημάτων και τη δημιουργία κέρδους. Το πρότυπο ενσωματώνει όλα τα βασικά στοιχεία των άλλων περιβαλλοντικών προτύπων, όπως του BS 7750, του EMAS και πλέον είναι διεθνώς αναγνωρισμένο ως το «Πρότυπο ενός ΣΠΔ», σύμφωνα με το οποίο οι επιχειρήσεις καλούνται να διαμορφώσουν μία μεθοδολογία διοίκησης, που στοχεύει στη συνεχή βελτίωση των δραστηριοτήτων τους που σχετίζονται με το περιβάλλον και το τοπικό οικοσύστημα. Με τη χρήση του οι επιχειρήσεις μπορούν να μειώσουν την περιβαλλοντική τους επίδραση και να βελτιώσουν την περιβαλλοντική τους απόδοση, ενώ μπορεί να εφαρμοστεί από κάθε τουριστική επιχείρηση. Απευθύνεται όχι μόνο στις περιβαλλοντικές πλευρές και επιπτώσεις των παραγωγικών διαδικασιών και λοιπών δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης, αλλά και στα προϊόντα και στις υπηρεσίες της (Cascio, 1996).

Ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό που συγχρόνως αποτελεί και πλεονέκτημα του προτύπου ISO 14001 είναι ότι περιλαμβάνει ένα ορθά δομημένο από άποψη πληροφοριών και πληρότητας παράρτημα. Το πρότυπο είναι αρκετά ευέλικτο ώστε να είναι εφαρμόσιμο σε όλους τους τύπους και μεγέθη οργανισμών, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα και να προσαρμόζεται σε διαφορετικές γεωγραφικές, πολιτιστικές και κοινωνικές συνθήκες (Μανδαράκα, 2004). Η ακτίνα δράσης του είναι πολύ μεγάλη και μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε επιχείρηση που επιθυμεί να (Γεωργακόπουλος, 2005):

- Εφαρμόσει, διατηρήσει και βελτιώσει ένα ΣΠΔ
- Βεβαιώσει τη συμμόρφωση του με την ισχύουσα περιβαλλοντική πολιτική
- Επιδείξει και αποδείξει τη συμμόρφωσή του σε τρίτους
- Διασφαλίσει συμμόρφωση με τους περιβαλλοντικούς νόμους και κανονισμούς
- Επιδιώξει πιστοποίηση του ΣΠΔ που διατηρεί, από έναν εξωτερικό φορέα (συνεπώς δεν δηλώνει ειδικά περιβαλλοντικά κριτήρια απόδοσης)
- Καθορίσει και καταστήσει γνωστή τη συμμόρφωσή του με τι διεθνές πρότυπο (αυτοδήλωση συμμόρφωσης)

Το πρότυπο ορίζει τις απαιτήσεις για ένα ΣΠΔ, δίνοντας έμφαση στους ακόλουθους αντικειμενικούς σκοπούς και στόχους:

- Περιέχει μόνο εκείνα τα στοιχεία του συστήματος που μπορούν να επιθεωρηθούν αντικειμενικά με σκοπό την πιστοποίηση ή/και την αυτοδιακήρυξη.
- Απαιτεί τη θέσπιση περιβαλλοντικής πολιτικής και αντικειμενικών στόχων, λαμβάνοντας υπόψη τις νομοθετικές απαιτήσεις και τις υπάρχουσες πληροφορίες σχετικά με την έκταση των περιβαλλοντικών επιδράσεων. Εκτός της συμμόρφωσης με τη νομοθεσία και τους κανονισμούς, η επιχείρηση πρέπει να δεσμευτεί για διαρκή βελτίωση.
- Ενθαρρύνει για χρήση της καλύτερης διαθέσιμης τεχνολογίας, όπου αυτό είναι κατάλληλο και οικονομικά βιώσιμο. Η επίδραση του κόστους μιας τέτοιας τεχνολογίας θα πρέπει να λαμβάνεται πάντοτε σοβαρά υπόψη.
- Απαιτεί την ύπαρξη προληπτικών ενεργειών διαχείρισης που ενισχύουν την αειφόρο ανάπτυξη.

Το πρότυπο δεν περιλαμβάνει απαιτήσεις για θέματα υγιεινής και ασφάλειας στο χώρο εργασίας, αλλά δεν εμποδίζει ούτε και αποθαρρύνει τις επιχειρήσεις να ενσωματώνουν τέτοια στοιχεία στο σύστημα διαχείρισής τους (Fisher, 2003). Επίσης, το πρότυπο δεν διατυπώνει συγκεκριμένα κριτήρια περιβαλλοντικής επίδοσης, ωστόσο μπορούν να υιοθετηθούν μέθοδοι παρακολούθησης και μέτρησης της περιβαλλοντικής επίδοσης, στα πλαίσια της συνεχούς βελτίωσης. Συνεπώς, δύο επιχειρήσεις που ασκούν παρόμοιες δραστηριότητες, αλλά έχουν διαφορετική περιβαλλοντική επίδοση, μπορούν και οι δύο να συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις του προτύπου.

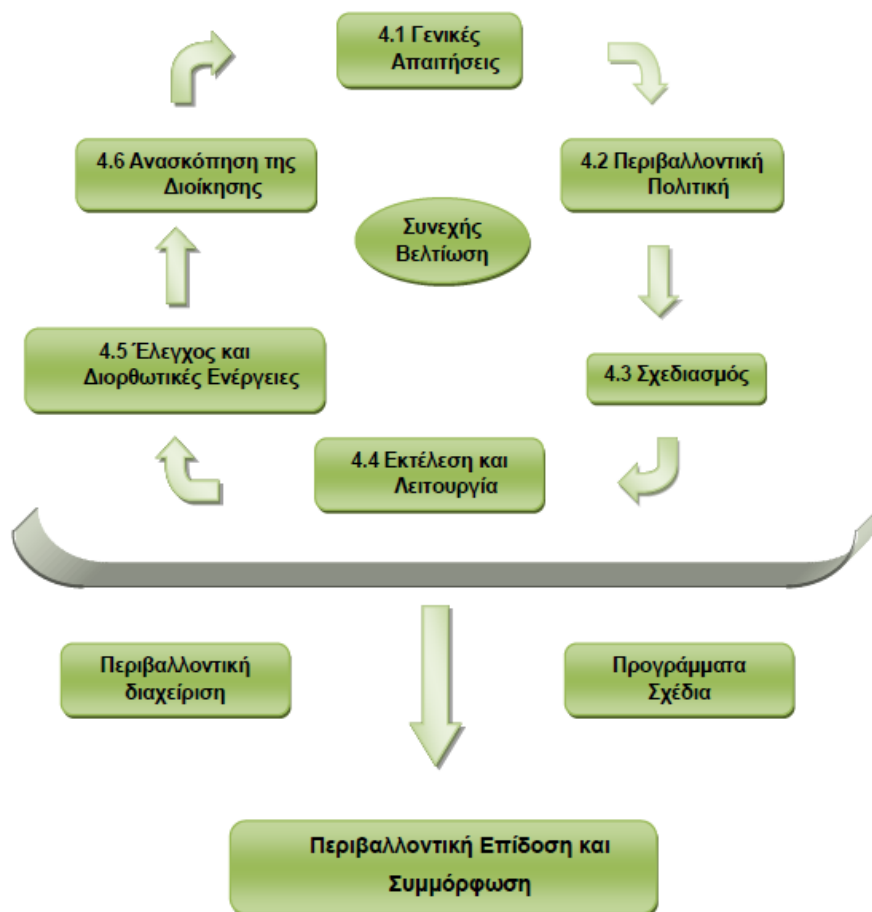
Οι ιδέες του ISO 14001 παρουσιάζονται εκτενέστερα σε έξι (6) βασικά διαδοχικά κεφάλαια³ – ρήτρες (Σχήμα 3.3), τα οποία χαρακτηρίζονται ως απαιτήσεις του ΣΠΔ που πρέπει η επιχείρηση να τις ικανοποιήσει προκειμένου να πιστοποιηθεί κατά το Πρότυπο αυτό. Κατόπιν, θα πρέπει συνεχώς να διατηρεί και να ανανεώνει το ΣΠΔ για να διατηρεί την πιστοποίηση και τελικά να βελτιώνει συνεχώς την επίδοσή του.

³ Η αρίθμηση του με τον αριθμό «4» είναι διεθνής, τόσο στο ίδιο το πρότυπο, όσο και στα βιβλία που έχουν γραφτεί και για το λόγο αυτό, τηρήθηκε και εδώ.

- 4.1 Γενικές Απαιτήσεις
- 4.2 Περιβαλλοντική Πολιτική
- 4.3 Σχεδιασμός
 - 4.3.1 Περιβαλλοντικές Πλευρές
 - 4.3.2 Νομικές και άλλες Απαιτήσεις
 - 4.3.3 Αντικειμενικοί Σκοποί, Στόχοι και Προγράμματα
- 4.4 Εφαρμογή και Λειτουργία
 - 4.4.1 Πόροι, Ρόλοι, Υπευθυνότητες και Αρμοδιότητες
 - 4.4.2 Ικανότητα, Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση
 - 4.4.3 Επικοινωνία
 - 4.4.4 Τεκμηρίωση
 - 4.4.5 Έλεγχος των Εγγράφων
 - 4.4.6 Επιχειρησιακός Έλεγχος
 - 4.4.7 Ετοιμότητα και Ανταπόκριση σε Επείγοντα Περιστατικά
- 4.5 Έλεγχος και Διορθωτικές Κινήσεις
 - 4.5.1 Παρακολούθηση και Μέτρηση
 - 4.5.2 Αξιολόγηση της Συμμόρφωσης
 - 4.5.3 Μη συμμόρφωση, Διορθωτική και Προληπτική δράση
 - 4.5.4 Έλεγχος Αρχείων
 - 4.5.5 Εσωτερική Επιθεώρηση
- 4.6 Ανασκόπηση από τη Διοίκηση

Σχήμα 3.3: Βασικά κεφάλαια ISO 14001

Η σχέση μεταξύ τους φαίνεται στο Σχήμα 3.4, το οποίο παρουσιάζει την κυκλική φύση ενός ΣΠΔ για συνεχή βελτίωση (Cheromisinoff et al., 2001). Η μεθοδολογία που συνήθως ακολουθείται κατά την ανάπτυξη ενός ΣΠΔ κατά ISO 14001 είναι η διαμόρφωση περιβαλλοντικής πολιτικής, η διεξαγωγή περιβαλλοντικής ανάλυσης, η θέσπιση περιβαλλοντικών στόχων και προγραμμάτων, ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη του ΣΠΔ, καθώς και η διεξαγωγή του περιβαλλοντικού ελέγχου.

Σχήμα 3.4: Απεικόνιση της δομής και του πνεύματος του ISO 14001

Το πρότυπο προσφέρει τη δυνατότητα του γενικού σχεδιασμού για άμεση χρήση των επιχειρησιακών πόρων σε ένα μεγάλο εύρος πιθανών περιβαλλοντικών διαδικασιών και αξιόπιστων διεργασιών διαχείρισης, αξιοποιώντας με τον τρόπο αυτό το έμπυχο υλικό της εκάστοτε επιχείρησης. Η ορθή τήρηση των κανονισμών είναι φυσικό αποτέλεσμα μιας υπεύθυνης διοικητικής στρατηγικής που διέπεται από επίγνωση, ευαισθησία, ετοιμότητα, αξιοπιστία και συνέπεια αναφορικά με την εκπλήρωση των αντικειμενικών σκοπών που άπτονται του περιβάλλοντος, καθώς και από υπεύθυνη και συνειδητοποιημένη προσπάθεια για την πρόληψη ατυχημάτων. Η υιοθέτηση του προτύπου από μόνη της δεν εγγυάται άριστα περιβαλλοντικά αποτελέσματα. Η επιτυχία του εξαρτάται από τη δέσμευση σε όλα τα επίπεδα και τις λειτουργίες εντός της επιχείρησης.

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 3.1) αναφέρονται οι σημαντικότεροι παράγοντες επιτυχίας εφαρμογής του ISO 14001 και τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στα οποία κάθε παράγοντας εστιάζει:

Πίνακας 3.1: Παράγοντες επιτυχίας κατά την εφαρμογή του ISO 14001

Παράγοντες επιτυχίας	Χαρακτηριστικά
Συμπεριφορά της διοίκησης	Δέσμευση και υποστήριξη από την ανώτατη διοίκηση Κατάλληλη περιβαλλοντική πολιτική Τακτικές ανασκοπήσεις από τη διοίκηση
Οργανωτική αλλαγή	Δομή και ευθύνες Εκπαίδευση, ευαισθητοποίηση και ικανότητα Επικοινωνία Τεκμηρίωση και έλεγχος Ετοιμότητα και ανταπόκριση σε έκτακτα περιστατικά
Εξωτερικές και κοινωνικές πτυχές	Περιβαλλοντική νομοθεσία Πιέσεις της αγοράς Σχέσεις των εργαζομένων
Τεχνικές πτυχές	Βοήθεια από κάποιο ειδικό σύμβουλο Εξοπλισμός παρακολούθησης και μέτρησης Βελτίωση της παραγωγικής διαδικασίας

Το Διεθνές Πρότυπο ISO 14001 ακολουθεί τις επιταγές του συστήματος διαχείρισης, στα πλαίσια της δυναμικής κυκλικής διεργασίας του «σχεδιασμού, εγκατάστασης, ελέγχου και ανασκόπησης». Συνεπώς, βοηθά μία επιχείρηση να:

- Καθιερώσει μια περιβαλλοντική πολιτική κατάλληλη για την ίδια
- Αναγνωρίσει τις περιβαλλοντικές επιδράσεις που προκύπτουν από τις παρελθούσες ή τωρινές δραστηριότητες, προϊόντα ή υπηρεσίες της επιχείρησης
- Αναγνωρίσει την αντίστοιχη νομοθεσία και τις κανονιστικές απαιτήσεις
- Αναγνωρίσει τις προτεραιότητές της και να θέσει τους κατάλληλους περιβαλλοντικούς σκοπούς και στόχους
- Δημιουργήσει ένα πρόγραμμα για την εφαρμογή της πολιτικής και την επίτευξη των σκοπών και των στόχων
- Οργανώσει τις δραστηριότητες σχεδιασμού, ελέγχου, διορθωτικών ενεργειών, επιθεώρησης και ανασκόπησης προκειμένου να διασφαλιστεί η συμμόρφωση με την πολιτική και ότι το ΣΠΔ εξακολουθεί να πληροί τις απαιτήσεις για τις οποίες σχεδιάστηκε
- Μπορεί να προσαρμόζεται σε μεταβαλλόμενες συνθήκες

Οι δαπάνες για την ανάπτυξη και εφαρμογή του ISO 14001 αφορούν το προσωπικό, τους συμβούλους, την εκπαίδευση, την αγορά οργάνων μέτρησης και τις απαιτούμενες παρεμβάσεις στις εγκαταστάσεις. Ο κύριος σκοπός του προτύπου έγκειται στην ενίσχυση της προσπάθειας για την προστασία του περιβάλλοντος και την πρόληψη της ρύπανσης, πάντοτε σε ισορροπία με τις κοινωνικοοικονομικές ανάγκες. Θεωρείται ότι αποτελεί ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση ώστε να ενθαρρυνθούν και να τύχουν έμπρακτης βοήθειας οι ανά τον κόσμο επιχειρήσεις και να λάβουν υπόψη τους τα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Το ISO 14001 συχνά αποκαλείται λανθασμένα ως περιβαλλοντικό πρότυπο, καθώς σκοπός του δεν είναι να μετρήσει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις ή να εξασφαλίσει, ότι αυτές ελαχιστοποιούνται, αλλά πρέπει να θεωρείται μόνο ως πλαίσιο αναγνώρισης και διαχείρισης των διάφορων κριτηρίων απόδοσης που θέτει ο κάθε οργανισμός, ο οποίος εφαρμόζει το πρότυπο. Είναι μια διαδικασία που σκοπό έχει τη διαχείριση των δραστηριοτήτων της επιχείρησης που έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ακολουθούν μια διαδικασία ανασκόπησης αυτών των δραστηριοτήτων, προκειμένου αυτές να διαχειρίζονται αποτελεσματικά. Οι σημαντικές περιβαλλοντικές πτυχές που έχουν προσδιοριστεί, αποτελούν τον πυρήνα του ΣΠΔ και γίνονται το περιεχόμενο της περιβαλλοντικής πολιτικής της επιχείρησης και των στόχων. Από μόνο του ένα ΣΠΔ, δεν θα βελτιώσει την περιβαλλοντική επίδοση του οργανισμού. Η εφαρμογή των συστημάτων αυτών στις επιχειρήσεις, δεν θα πρέπει να γίνεται μόνο για την εκπλήρωση των ελάχιστων προδιαγραφών που θέτουν οι οδηγίες σαν προϋποθέσεις για την τυπική απόκτηση του πιστοποιητικού, αλλά να συνοδεύεται με δομικές αλλαγές στον τρόπο που λειτουργούν και κυρίως να αντιλαμβάνονται τον περιβαλλοντικό τους ρόλο. Ένα σωστό πρότυπο, θα παρέχει στον οργανισμό την ικανότητα να μετρήσει και να ελέγξει τις περιβαλλοντικές πτυχές των λειτουργιών του (Polinska et al., 2003).

3.4.2 Ευρωπαϊκός Κανονισμός EMAS

Το EMAS (Eco-Management and Audit Scheme) είναι ένας μηχανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω του οποίου αναγνωρίζονται οι οργανισμοί εκείνοι που βελτιώνουν τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις σε διαρκή βάση. Αποτελεί ένα Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου το οποίο επιτρέπει σε επιχειρήσεις και οργανισμούς να αναλάβουν, σε εθελοντική βάση, τη δέσμευση να αξιολογήσουν και να βελτιώσουν τις επιδόσεις τους σε περιβαλλοντικά θέματα.

Το Σύστημα βασίζεται στον Κανονισμό (ΕΚ) 761/2000 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση τον Ιούνιο του 1993, στα πλαίσια του 5^{ου} Περιβαλλοντικού Προγράμματος Ανάπτυξης που είχε ως στόχο την «πρόκληση» της βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ τέθηκε σε εφαρμογή τον Απρίλιο του 1995 (EMAS I⁴), αναθεωρήθηκε το 2001 (EMASS II⁵) και πιο πρόσφατα το 2009 (EMAS III⁶). Οι βασικές τροποποιήσεις του νέου Κανονισμού (1221/2009 ΕΚ) αφορούν, μεταξύ άλλων, στη δυνατότητα εφαρμογής του EMAS από χώρες εκτός της Ε.Ε. (διεθνή πρόσβαση του EMAS), στις διαδικασίες καταχώρισης ή ανανέωσης της καταχώρισης ενός οργανισμού και στη χρήση του λογότυπου του EMAS.

Το EMAS είναι εφαρμόσιμο σε κάθε οργανισμό του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα που αναλαμβάνει τη δέσμευση να βελτιώσει την περιβαλλοντική του επίδοση και είναι κατάλληλο για μικρομεσαίες επιχειρήσεις ακόμα και αν αυτές έχουν περιορισμένους πόρους και γνώση. Εφαρμόζεται από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), καθώς και του ευρύτερου Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Νορβηγία, Ισλανδία, Λιχτεστάιν). Επίσης, εφαρμόζεται από όλο και περισσότερες υποψήφιες χώρες στο πλαίσιο προετοιμασίας τους για προσχώρηση στην Ε.Ε. Μέχρι σήμερα περισσότεροι από 4.600 οργανισμοί και πάνω από 7.900 καταχωρημένοι χώροι έχουν συμμετάσχει στο σύστημα.

⁴ Κανονισμός EMAS 1836/93, EC 29/06/1993.

⁵ Κανονισμός 761/2001/ΕΚ.

⁶ Κανονισμός 1221/2009/ΕΚ.

Οι βασικοί στόχοι του EMAS είναι η βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης, η επίδειξη συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία και η γνωστοποίηση των περιβαλλοντικών επιτευγμάτων μιας επιχείρησης στο ευρύτερο κοινό. Βασικός σκοπός είναι ο κάθε οργανισμός να λάβει υπόψη περιβαλλοντικούς παράγοντες στην καθημερινή του λειτουργία.

Επιγραμματικά οι στόχοι του EMAS είναι:

- Η προώθηση της συνεχούς βελτίωσης των περιβαλλοντικών επιδόσεων όλων των επιχειρήσεων που εδρεύουν στην Ευρώπη, δημόσιων και ιδιωτικών
- Η αναγνώριση των επιχειρήσεων εκείνων που έχουν υιοθετήσει συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και έχουν φροντίσει και για την εξωτερική πιστοποίησή τους
- Η γνωστοποίηση της περιβαλλοντικής προόδου των επιχειρήσεων αυτών στο ευρύτερο κοινό τόσο για επιβράβευση των ιδίων όσο και για την ενθάρρυνση και άλλων να ακολουθήσουν στον ίδιο δρόμο

Ο κανονισμός EMAS περιέχει 52 άρθρα και 8 παραρτήματα, τα οποία παρουσιάζονται σε εννέα (9) κεφάλαια. Το Κεφάλαιο I αναφέρεται σε γενικές διατάξεις, το II στην καταχώριση των οργανισμών, το III σε υποχρεώσεις των καταχωρισμένων οργανισμών, το Κεφάλαιο IV σε κανόνες για τους αρμόδιους φορείς, το V στους επιθεωρητές περιβάλλοντος, το VI στους φορείς διαπίστευσης και αδειοδότησης, το VII σε κανόνες που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη, το VIII σε κανόνες που ισχύουν για την επιτροπή και το Κεφάλαιο IX σε τελικές διατάξεις.

Το Παράρτημα I αναφέρεται στην περιβαλλοντική επισκόπηση και το Παράρτημα II στις απαιτήσεις για το ΣΠΔ και σε πρόσθετα θέματα τα οποία πρέπει να εξετάζονται από τις επιχειρήσεις που εφαρμόζουν το EMAS. Το Παράρτημα III περιγράφει τον εσωτερικό περιβαλλοντικό έλεγχο ενώ το Παράρτημα IV περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικές με τις περιβαλλοντικές εκθέσεις. Το Παράρτημα V παρέχει πληροφορίες για τη χρήση του λογότυπου του EMAS και το VI περιλαμβάνει έντυπο με όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες για την καταχώριση. Το Παράρτημα VII παρέχει ενδεικτική βεβαίωση του περιβαλλοντικού επαληθευτή σχετικά με τις δραστηριότητες επαλήθευσης και το Παράρτημα VIII περιέχει έναν πίνακα αντιστοιχίας με τις προηγούμενες εκδόσεις του προτύπου (Κανονισμός 1221/2009/EK).

Η συνεχής βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων μιας επιχείρησης επιτυγχάνεται στα πλαίσια μιας δημόσια διατυπωμένης περιβαλλοντικής πολιτικής και μέσω περιοδικών ελέγχων, οι οποίοι αποτελούν μέρος ενός συστήματος που συνεχώς αναπροσαρμόζεται. Ωστόσο, το πρότυπο δεν αντικαθιστά την κοινοτική και εθνική νομοθεσία σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και δεν αποτελεί προσπάθεια αστυνόμευσης και επιβολής, καθώς η εφαρμογή της διαδικασίας είναι εκούσια.

Η συμμετοχή στο EMAS επιβεβαιώνεται με τη χρήση του λογότυπου του EMAS. Το Σύστημα εκτός από τον Κανονισμό 1221/2009, χρησιμοποιεί ως βάση εφαρμογής και τις απαιτήσεις του διεθνούς προτύπου ISO 14001:2004, καθώς επίσης ακολουθεί και τη διεθνή μέθοδο PCDA (Plan-Do-Check-Act) για τον έλεγχο και τη συνεχή βελτίωση διεργασιών και προϊόντων.

Η πορεία της υλοποίησης του συστήματος έχει ως εξής:

- *Περιβαλλοντική πολιτική της επιχείρησης:* Η ενδιαφερόμενη επιχείρηση καλείται να διατυπώσει στο ανώτατο επίπεδο διοίκησης μια περιβαλλοντική πολιτική σύμφωνα με τις απαιτήσεις των κανονισμών. Η προσπάθεια αυτή συνίσταται στη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε επίπεδα που να μην υπερβαίνουν εκείνα που αντιστοιχούν στην οικονομικά βιώσιμη εφαρμογή της βέλτιστης διαθέσιμης τεχνολογίας.
- *Αρχική περιβαλλοντική ανάλυση:* Απαιτείται μια αρχική εκτίμηση της παρούσας κατάστασης. Στη φάση αυτή καταγράφονται οι παραγωγικές και άλλες διαδικασίες που εφαρμόζονται στον υπό εξέταση χώρο των δραστηριοτήτων και οι επιδράσεις αυτών στο περιβάλλον.
- *Εκπόνηση περιβαλλοντικού προγράμματος:* Με βάση τα αποτελέσματα της περιβαλλοντικής ανάλυσης και τις δεσμεύσεις της περιβαλλοντικής πολιτικής, η επιχείρηση καλείται να εκπονήσει πρόγραμμα δράσης για την επίτευξη αυτών των στόχων.
- *Εφαρμογή περιβαλλοντικού προγράμματος:* Η εφαρμογή του περιβαλλοντικού προγράμματος συνίσταται στην υλοποίηση των ενεργειών που προβλέφθηκαν κατά τη σύνταξή του και στη διενέργεια περιβαλλοντικών ελέγχων για την εκτίμηση της πορείας εφαρμογής του συστήματος, την καταγραφή νέων δεδομένων και την ανάληψη κατάλληλων διορθωτικών ενεργειών. Μετά από κάθε έλεγχο αναπροσαρμόζονται οι στόχοι της επιχείρησης από το ανώτατο επίπεδο διοίκησης με βάση την αρχική διατύπωση της περιβαλλοντικής πολιτικής και αναπροσαρμόζεται το πρόγραμμα δράσης.

- *Περιβαλλοντική δήλωση*: Διατυπώνεται γραπτά και επίσημα το σύνολο των στόχων και των εφαρμοζόμενων και προγραμματισμένων δράσεων σχετικά με το περιβάλλον. Περιλαμβάνονται επίσης στοιχεία που αφορούν την παρούσα κατάσταση όσον αφορά το περιβάλλον και την εναρμόνιση της επιχείρησης με τους σχετικούς ρυθμιστικούς κανόνες που προβλέπονται από το νόμο.
- *Επαλήθευση-Δημοσιοποίηση*: Η περιβαλλοντική δήλωση διαβιβάζεται στον αρμόδιο οργανισμό επαλήθευσης του κάθε κράτους-μέλους. Η δήλωση αυτή και κατά συνέπεια το σύνολο των ενεργειών που αφορούν το οικολογικό σύστημα διαχείρισης και ελέγχου, εξετάζονται από διαπιστευμένο περιβαλλοντικό επιθεωρητή ο οποίος πιστοποιεί ή όχι τη δήλωση. Η επαλήθευση κατά EMAS δεν αφορά τις ιδιότητες κάποιου συγκεκριμένου προϊόντος ή μιας υπηρεσίας, αλλά αφορά όμως τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί μια επιχείρηση ή ένας οργανισμός (ή ένας συγκεκριμένος χώρος δραστηριοτήτων τους) κατά τη διαδικασία παραγωγής των προϊόντων ή παροχής των υπηρεσιών. Αυτός είναι και ο λόγος που το λογότυπο του EMAS δε χρησιμοποιείται πάνω σε προϊόντα, παρά μόνο σε έγγραφα, επιστολόχαρτα, εκδόσεις, διαφημίσεις ή επιγραφές ενός καταχωρισμένου οργανισμού. Επιπλέον, η περιβαλλοντική δήλωση είναι διαθέσιμη στο κοινό και σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Σχήμα 3.5: Κύκλος εφαρμογής του EMAS (Δισλίας & Χατζημήτρος, 2013)

Σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου Κανονισμού EMAS III, η ανανέωση της καταχώρισης μιας επιχείρησης στο EMAS πραγματοποιείται κάθε τρία χρόνια υπό κανονικές συνθήκες και κάθε τέσσερα χρόνια σε εξαιρετικές περιπτώσεις (για τις μικρές επιχειρήσεις). Το πρόγραμμα επαλήθευσης της επιχείρησης καθορίζεται σε συμφωνία με τον επαληθευτή περιβάλλοντος και ολοκληρώνεται σε χρονικό διάστημα τριών ετών (ή τεσσάρων ετών, αντίστοιχα για μία μικρή επιχείρηση). Στην Ελλάδα ο αρμόδιος φορέας για τη διαπίστευση των επιθεωρητών είναι το ΕΣΥΔ (Εθνικό Συμβούλιο Διαπίστευσης) που υπάγεται στο Υπουργείο Ανάπτυξης, στη Διεύθυνση Πολιτικής Προστασίας.

Η ένταξη στο EMAS θεωρείται ήδη κριτήριο επιλεξιμότητας για κοινοτικά προγράμματα επιδοτήσεων σε βιομηχανίες. Στα πλεονεκτήματα της εφαρμογής του κανονισμού EMAS περιλαμβάνεται η χορήγηση δανείων με ευνοϊκότερους όρους από πολλές ευρωπαϊκές τράπεζες και η πρόθεση χορήγησης διοικητικών κινήτρων από πολλές διοικήσεις Ευρωπαϊκών χωρών, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με την απλούστευση των διαδικασιών αδειοδότησης, η απαλλαγή από τη διεξαγωγή ελέγχων καθώς και η αποφυγή προστίμων λόγω παραβάσεως των κανονισμών.

Συνοπτική Σύγκριση EMAS και ISO 14001

Ο Κανονισμός EMAS και το πρότυπο ISO 14001 έχουν κοινή υποδοχή, πολλές κοινές απαιτήσεις και αποτελέσματα, καθώς και παρόμοια προσέγγιση και συλλογιστική. Ένα ουσιώδες κοινό χαρακτηριστικό και των δύο συστημάτων είναι η συμβατότητά τους με τα Συστήματα Διασφάλισης Ποιότητας ISO 9000. Παρόλα αυτά, υπάρχουν σημαντικές διαφορές που εντοπίζονται κυρίως στον τρόπο πιστοποίησης και καταχώρισης. Πέρα από το γεγονός ότι το EMAS αποτελεί έναν Ευρωπαϊκό κανονισμό ενώ το ISO 14001 ένα διεθνές πρότυπο, η πιο εμφανής διαφορά είναι το EMAS υπάγεται στην κατηγορία της εθελοντικής συμμόρφωσης με τους νόμους, ενώ το ISO 14001 αποτελεί ένα πλήρως ανεπτυγμένο διεθνές πρότυπο.

Σε γενικές γραμμές, το ISO 14001 είναι πιο δημοφιλές από το EMAS, γεγονός το οποίο οφείλεται σε τρεις κυρίως λόγους:

- (α) Το EMAS μέχρι πολύ πρόσφατα αναγνωριζόταν μόνο στην Ε.Ε., ενώ το ISO 14001 έχει διεθνή αναγνώριση. Ακόμη όμως και μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. είναι σαφές το προβάδισμα του ISO 14001 σε σχέση με το EMAS, αφού στην πλειοψηφία των χωρών, ο αριθμός των καταχωρισμένων επιχειρήσεων σύμφωνα με το ISO 14001 είναι πολύ μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο αριθμό των επιχειρήσεων που έχουν καταχωρηθεί σύμφωνα με το EMAS. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε έναν μικρό αριθμό κρατών (Νορβηγία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο) αντιστοιχούν περίπου ισάριθμες καταχωρήσεις επιχειρήσεων στο ISO 14001 και στο EMAS, ενώ σε δύο χώρες της Ε.Ε. (Γερμανία, Αυστρία) οι καταχωρίσεις σύμφωνα με το EMAS υπερτερούν κατά πολύ των αντίστοιχων καταχωρίσεων σύμφωνα με το ISO 14001, γεγονός που πιθανότητα οφείλεται στην πετυχημένη πολιτική προώθησης του EMAS στις δύο αυτές χώρες.
- (β) Το ISO 14001 αναφέρεται μόνο στην εφαρμογή ΣΠΔ, ενώ το EMAS έχει μεγαλύτερες απαιτήσεις και κρίνεται αυστηρότερο και συνεπώς, λιγότερο ελκυστικό στα «μάτια» των επιχειρήσεων. Ωστόσο, οι απαιτήσεις αυτές, θα έπρεπε στην ουσία να αποτελούν πλεονέκτημα του EMAS, καθώς με την ορθή κάλυψή τους, η επιχείρηση εξασφαλίζει καλύτερες σχέσεις με τις αρχές και όλα τα ενδιαφέροντα μέρη και κατ' επέκταση αποτελεσματικότερη προστασία του περιβάλλοντος. Το σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να τονιστεί από την Επιτροπή, καθώς και από τους αρμόδιους φορείς εντός των κρατών μελών, στη στρατηγική προώθησης του EMAS που ακολουθούν.
- (γ) Το ISO 14001 έχει πολλές κοινές απαιτήσεις με τα πρότυπα για τα συστήματα ποιότητας ISO 9000. Έτσι, για επιχειρήσεις που ήδη εφαρμόζουν ΣΔΠ σύμφωνα με τα ISO 9000, είναι πιο εύκολο και πιο οικονομικό να εφαρμόσουν ΣΠΔ σύμφωνα με το ISO 14001.

Ο κανονισμός EMAS δε λειτουργεί ανταγωνιστικά με τις απαιτήσεις του προτύπου ISO 14001, αλλά το χρησιμοποιεί ως βάση για την εφαρμογή του. Οι βασικές διαφορές τους παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 3.2: Διαφορές EMAS και ISO 14001

EMAS	ISO 14001
Απαιτεί την καταγραφή σε κατάλογο, των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των σχετικών με την επιχείρηση νομοθετημάτων	Δεν απαιτεί την καταγραφή σε κατάλογο, των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των σχετικών με την επιχείρηση νομοθετημάτων
Καθορισμός της περιόδου επανελέγχου από τους επιθεωρητές περιβάλλοντος, το ελάχιστο κάθε 3 χρόνια	Ετήσιος έλεγχος συμμόρφωσης του Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης
Απαιτεί περιβαλλοντική δήλωση	Δεν απαιτεί περιβαλλοντική δήλωση
Η περιβαλλοντική πολιτική πρέπει να δημοσιεύεται, μεταξύ άλλων, και στα πλαίσια της περιβαλλοντικής δήλωσης	Η περιβαλλοντική πολιτική του οργανισμού είναι ανακοινώσιμη στο κοινό
Περισσότερες απαιτήσεις, πληρέστερο	Λιγότερες απαιτήσεις

Θα πρέπει να τονιστεί ότι τα δύο συστήματα δεν είναι ανταγωνιστικά, αλλά επικεντρώνονται σε διαφορετικά σημεία, με το EMAS να προχωρά πέρα από τις απαιτήσεις του ISO 14001 στις περιοχές βελτίωσης της περιβαλλοντικής επίδοσης, της καταγραφής και απόδειξης της συμμόρφωσης με τη νομοθεσία, καθώς και της ενημέρωσης του κοινού. Συνεπώς, το ISO 14001 μπορεί να θεωρηθεί σαν υποσύνολο του EMAS ή σαν εργαλείο για να πετύχει το EMAS τις αυστηρότερες απαιτήσεις που θέτει. Εξάλλου το τμήμα 4 του ISO 14001 έχει αναγνωριστεί από την Ε.Ε. ως το πρότυπο σύμφωνα με το οποίο αναπτύσσεται το στάδιο εφαρμογής του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης στο EMAS. Η αυστηρότερη δομή του EMAS το καθιστά πιο αξιόπιστο, καθώς και ικανότερο να προσφέρει περισσότερο στην προστασία του περιβάλλοντος, ενώ οι μικρότερες απαιτήσεις που έχει το ISO14001 δίνουν τη δυνατότητα σε μια επιχείρηση να ελίσσεται ευκολότερα.

3.4.3 Το σύστημα πιστοποίησης Green Key

Το Green Key αποτελεί ένα ανεξάρτητο, μη κυβερνητικό και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα πρόγραμμα περιβαλλοντικής πιστοποίησης τουριστικών επιχειρήσεων όπως ξενοδοχεία, ξενώνες, χώρους κατασκήνωσης (campings), συνεδριακά κέντρα, χώρους αναψυχής και πρόσφατα – σε πιλοτική εφαρμογή – εστιατόρια. Αυτή τη στιγμή, η διεθνής Γραμματεία του δικτύου Green Key μελετά επί πλέον κριτήρια, για άλλους τομείς τουριστικού ενδιαφέροντος, όπως ζωολογικούς κήπους κλπ. Σκοπός του είναι να ευαισθητοποιήσει για το σημαντικότερο θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος όσους δραστηριοποιούνται στον τουρισμό (ιδιοκτήτες και εργαζομένους τουριστικών επιχειρήσεων, τοπική κοινωνία, πελάτες). Το πρόγραμμα δημιουργήθηκε από το Ίδρυμα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, γνωστό ως FEE (Foundation for Environmental Education), μία διεθνή μη κυβερνητική οργάνωση με αποστολή την ενίσχυση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης σε ολόκληρο τον κόσμο. Διεθνής συντονιστής του προγράμματος είναι το FEE, ενώ εθνικός συντονιστής του προγράμματος για την Ελλάδα είναι η μη κυβερνητική οργάνωση Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ), που από το 1951 μάχεται για την προστασία του περιβάλλοντος και της ελληνικής φύσης.

Στο πρόγραμμα συμμετέχουν 50 χώρες διεθνώς, με 2.400 βραβευμένες μονάδες, από τις οποίες οι 164 βρίσκονται στην Ελλάδα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ΕΕΠΦ για τα επόμενα χρόνια, η αύξηση των συμμετοχών αναμένεται σημαντικά ενισχυμένη, αντικατοπτρίζοντας την ολοένα και αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση (www.eepf.gr). Αποτελεί το μεγαλύτερο πρόγραμμα για πιστοποίηση καταλυμάτων, έχοντας κερδίσει την αναγνώριση τόσο του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού όσο και του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programme).

Το Green Key είναι ένα πρόγραμμα που επιζητά να αναδείξει το ευαίσθητο ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος και οι βασικότεροι στόχοι που έχει είναι η παροχή βοήθειας προς τις επιχειρήσεις ώστε να μειώσουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα, η εκπαίδευση όλων όσων εμπλέκονται στον τουριστικό τομέα καθώς και η προσφορά χρήσιμων συμβουλών προς τις επιχειρήσεις του κλάδου για οικονομικότερη διαχείριση μέσω της μείωσης της κατανάλωσης (Green Key, 2014). Επιπλέον το πρόγραμμα επιδιώκει την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ανάδειξη της σημασίας της περιβαλλοντικής διαχείρισης προς το κοινό

και κατ' επέκταση την καλύτερη προβολή και διαφήμιση των επιχειρήσεων που συμμετέχουν σε αυτό. Η συμμετοχή στο πρόγραμμα είναι εθελοντική.

Πρακτικά, οι μονάδες των οποίων η δραστηριότητα σχετίζεται με την παροχή τουριστικών υπηρεσιών βραβεύονται για την εφαρμογή «πράσινης» διαχείρισης με το οικολογικό σήμα ποιότητας Green Key, η οποία αξιολογείται μέσα από την τήρηση δώδεκα (12) κατηγοριών κριτηρίων. Η βράβευση έχει διάρκεια ενός έτους και είναι δυναμική, καθώς ανά πάσα στιγμή κάθε μία από τις βραβευμένες μονάδες μπορεί να επιθεωρηθεί από τους συνεργάτες του προγράμματος και αν διαπιστωθούν αποκλίσεις στην εφαρμογή των κριτηρίων, να αποσυρθεί προσωρινά ή μόνιμα.

Τα κριτήρια του προγράμματος αφορούν στην Περιβαλλοντική Διαχείριση της τουριστικής επιχείρησης και στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που πρέπει η επιχείρηση να αναλαμβάνει για το προσωπικό της, τους επισκέπτες της, τους προμηθευτές της και ει δυνατόν την τοπική κοινωνία μέσα στην οποία λειτουργεί. Με βάση τα κριτήρια περιβαλλοντικής διαχείρισης, το Green Key περιγράφει τις παρακάτω προδιαγραφές:

- I. *Περιβαλλοντική Διαχείριση (Environmental Management)*: ορισμός υπεύθυνου περιβαλλοντικών θεμάτων, καθιέρωση περιβαλλοντικής πολιτικής, αποτελεσματική συνεργασία με όλους όσους εμπλέκονται στη λειτουργία της επιχείρησης, διατύπωση περιβαλλοντικών στόχων και σχεδίου δράσης για συνεχή βελτίωση, εξασφάλιση τήρησης κριτηρίων του προγράμματος και αποδοχή ετήσιου ελέγχου από την ΕΕΠΦ.
- II. *Συμμετοχή Προσωπικού (Staff Involvement)*: συναντήσεις με σκοπό την ενημέρωση του προσωπικού σε θέματα περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών, την ενημέρωση της Διεύθυνσης για τις εξελίξεις του προγράμματος, συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια, ενημέρωση εργαζομένων σχετικά με τις περιβαλλοντικές δεσμεύσεις της επιχείρησης, αποδοχή πολιτικής επιχείρησης.
- III. *Πληροφόρηση Πελατών (Guest Information)*: επίδειξη βράβευσης με εμφανή τρόπο, εμπλοκή και ενημέρωση πελατών για την περιβαλλοντική πολιτική και τους σκοπούς της και ενθάρρυνση συμμετοχής σε περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες, άμεση προσβασιμότητα στο πληροφοριακό υλικό για το πρόγραμμα, πληροφόρηση πελατών για τους τρόπους μετακίνησης, εμφανείς ενδείξεις (πινακίδες) που αναφέρονται στην εξοικονόμηση ενέργειας, αξιολόγηση περιβαλλοντικών δράσεων από πελάτες.
- IV. *Διαχείριση Νερού (Water Consumption)*: καταγραφή συνολικής κατανάλωσης νερού, επιβολή ορίων κατανάλωσης (σε τουαλέτες, ντους, βρύσες, πλυντήρια πιάτων), τακτικός

έλεγχος διαρροών, οδηγίες εξοικονόμησης νερού και ενέργειας κατά τη χρήση, επεξεργασία βιολογικού καθαρισμού στο σύνολο των λυμάτων.

- V. *Πλύσιμο και Καθαρισμός (Washing and Cleaning)*: οδηγίες αλλαγής, κατάλογοι (λίστες) προδιαγραφών για προϊόντα χρήσης.
- VI. *Διαχείριση Απορριμμάτων (Waste Disposal)*: διαχωρισμός απορριμμάτων σύμφωνα με τις προβλεπόμενες κατηγορίες από τον φορέα διαχείρισης απορριμμάτων, περισυλλογή και κατάλληλος χώρος επεξεργασίας, οδηγίες για τον τρόπο διαχωρισμού και διαχείρισης απορριμμάτων, χρήσης σκευών μιας χρήσης, συλλογής επικίνδυνων απορριμμάτων.
- VII. *Ενέργεια (Energy)*: καταγραφή κατανάλωσης ενέργειας, εγκατάσταση/εφαρμογή/συντήρηση συστημάτων ψύξης, θέρμανσης και εξαερισμού, χρήση λαμπτήρων εξοικονόμησης ενέργειας, εξασφάλιση σωστής θερμομόνωσης (σε ψυγεία, χώρους κατάψυξης, θερμοθαλάμους και φούρνους), χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και συσκευών χαμηλής κατανάλωσης ενέργειας, απενεργοποίηση συσκευών που δεν χρησιμοποιούνται.
- VIII. *Τρόφιμα και Ποτά (Food and Beverage)*: αγορά και καταγραφή αγορών επώνυμων (βιολογικών/οικολογικών) τροφίμων, προϊόντα τοπικής παραγωγής.
- IX. *Εσωτερικό Περιβάλλον (Indoor Environment)*: τήρηση νομοθεσίας περί ρυπογόνων στοιχείων, διαμόρφωση ειδικού χώρου καπνιζόντων, απαγόρευση καπνίσματος στους διαδρόμους, στην πλειονότητα των δωματίων και στο προσωπικό κατά τις εργάσιμες ώρες, χρήση προϊόντων φιλικών προς το περιβάλλον.
- X. *Κήποι και Χώροι Στάθμευσης (Parks and Parking Areas)*: περιορισμός χρήσης χημικών ζιζανιοκτόνων και λιπασμάτων, απόκτηση χορτοκοπτικών μηχανημάτων με συγκεκριμένες προδιαγραφές (ηλεκτροκίνητα, αμόλυβδης βενζίνης, με καταλύτη, eco-label ή χειροκίνητα), ωράριο ποτίσματος.
- XI. *Πράσινες Δραστηριότητες (Green Activities)*: διάθεση πληροφοριακού υλικού στους πελάτες για κοντινά πάρκα, περιοχές φυσικού κάλλους και προστατευόμενες περιοχές, πληροφόρηση για πλησίον σημεία ενοικίασης ποδηλάτων και βραβευμένες με τη Γαλάζια Σημαία μαρίνες και παραλίες.
- XII. *Διοίκηση (Administration)*: ισότητα κριτηρίων όλων των χώρων του προσωπικού με αυτούς των πελατών, χρήση οικολογικών εντύπων, ενημέρωση εξυπηρετήσεων εντός του χώρου της επιχείρησης (κομμωτήρια, spa και παρεμφερείς) για τις περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες του προγράμματος και ενθάρρυνση διαχείρισης των δραστηριοτήτων τους στο πνεύμα του, απόκτηση εξοπλισμού eco-label, εξοικονόμηση χαρτιού.

Τα περισσότερα από τα κριτήρια που οφείλουν να εκπληρώνουν οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα είναι υποχρεωτικά (imperative), ενώ υπάρχουν και ορισμένα κριτήρια που χαρακτηρίζονται ως προαιρετικά (guideline) τα οποία και λειτουργούν ως βαθμολόγηση για τις επιχειρήσεις ανάλογα με τα χρόνια που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 3.3), κάθε επιχείρηση που βραβεύεται με το σήμα Green Key, θα πρέπει κάθε χρόνο να εντείνει περισσότερο τις προσπάθειές της, προκειμένου να εξασφαλίζει πως καλύπτει όλο και περισσότερα κριτήρια από την κατηγορία των προαιρετικών κριτηρίων. Επομένως το πρόγραμμα ανεβάζει περισσότερο τον «πήχη» για κάθε μονάδα που βρίσκεται στο πρόγραμμα και θέτει συνεχώς ένα μεγαλύτερο κίνητρο σε αυτές ώστε να επιτύχουν καλύτερα αποτελέσματα.

Πίνακας 3.3: Αριθμός απαιτούμενων προαιρετικών κριτηρίων ανάλογα με τα χρόνια συμμετοχής στο πρόγραμμα Green Key

Έτη συμμετοχής	Πλήθος προαιρετικών κριτηρίων	Ποσοστιαία τήρηση των προαιρετικών κριτηρίων
1	0	0%
2	3	5%
3	6	10%
4	9	15%
5	12	20%
>10	30	50%

Είναι φανερό πως το πρόγραμμα περιβαλλοντικής διαχείρισης Green Key, με τις δράσεις που προτείνει έχει ως στόχο την καλύτερη περιβαλλοντική διαχείριση των ξενοδοχείων και ασφαλώς την ευαισθητοποίηση πελατών και προσωπικού ώστε να τους ενθαρρύνει να συμμετέχουν στις περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες των ξενοδοχείων.

3.4.4 Ευρωπαϊκό Οικολογικό Σήμα (EU Ecolabel)

Το οικολογικό σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί μία εθελοντική ISO Type I⁷ περιβαλλοντική σήμανση, που σημαίνει ότι είναι ανεξάρτητο από τον παρασκευαστή του προϊόντος, που φέρει το σήμα. Αρχικά καθιερώθηκε το 1992 με τον κανονισμό της Ε.Ε. 880/92/ΕΟΚ⁸ με σκοπό την παρότρυνση των επιχειρήσεων για φιλικότερα προς το περιβάλλον προϊόντα και υπηρεσίες. Το σήμα συνάντησε αρκετές δυσκολίες σε ότι αφορά στη διείσδυση στην αγορά και, μετά από επανεξέταση, αναθεωρήθηκε αρχικά το 2000⁹ και τελευταία την περίοδο 2009-2010 με την έκδοση του νέου Κανονισμού σχετικά με το οικολογικό σήμα της ΕΕ (EU Ecolabel)¹⁰. Ο νέος Κανονισμός αποτελεί το ισχύον νομικό πλαίσιο, στο οποίο ορίζονται οι κανόνες για τη θέσπιση και την εφαρμογή του προαιρετικού προγράμματος οικολογικού σήματος της Ε.Ε. Το πρόγραμμα οικολογικού σήματος της Ε.Ε. εντάσσεται στην πολιτική αειφόρου κατανάλωσης και παραγωγής, σκοπός της οποίας είναι η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της κατανάλωσης και της παραγωγής στο περιβάλλον, την υγεία, το κλίμα και τους φυσικούς πόρους. Ο εθνικός αρμόδιος φορέας για την απονομή του ευρωπαϊκού οικολογικού σήματος είναι από το 1993, το Ανώτατο Συμβούλιο Απονομής Οικολογικού Συμβουλίου (ΑΣΑΟΣ) με Πρόεδρο τον εκάστοτε Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ).

Το λογότυπο με το λουλούδι χαρακτηρίζει τα προϊόντα και τις υπηρεσίες στα οποία έχει απονεμηθεί το Ecolabel και επιτρέπει στους καταναλωτές να τα αναγνωρίζουν με ευκολία. Σήμερα το ευρωπαϊκό Ecolabel καλύπτει μια μεγάλη γκάμα προϊόντων και υπηρεσιών, με την συνεχή προσθήκη όλο και περισσότερων ομάδων. Οι ήδη πιστοποιημένες ομάδες περιλαμβάνουν 11 κατηγορίες προϊόντων (23 προϊόντα) και 2 κατηγορίες υπηρεσιών (τουριστικών καταλυμάτων και κατασκηνώσεων/κάμπινγκ).

⁷ ISO 14024:1999 Environmental labels and declarations – Type I environmental labelling – Principles and procedures. [Περιβαλλοντικά σήματα και δηλώσεις – Περιβαλλοντική σήμανση τύπου I – Αρχές και διαδικασίες].

⁸ Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 880/92 του Συμβουλίου της 23^{ης} Μαρτίου 1992, σχετικά με το κοινοτικό σύστημα απονομής οικολογικού σήματος.

⁹ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1980/2000 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Ιουλίου 2000 περί αναθεωρημένου κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος.

¹⁰ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 66/2010 του Ε.Κ. και του Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου 2009, σχετικά με το οικολογικό σήμα της ΕΕ (EU Ecolabel).

Για κάθε κατηγορία προϊόντος υπηρεσιών θεσπίζονται ορισμένα κριτήρια, τα οποία αφορούν συγκεκριμένες επιδόσεις και πρέπει να πληρούνται (κατά περίπτωση). Τα κριτήρια αυτά έχουν ισχύ για τρία χρόνια, ενώ στη συνέχεια αναθεωρούνται. Βασίζονται σε επιστημονικά στοιχεία και καθορίζονται, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μετά από εκτεταμένες διαβουλεύσεις μεταξύ ειδικών και εκπροσώπων από τη βιομηχανία, από οργανώσεις καταναλωτών και από περιβαλλοντικές οργανώσεις και οργανισμούς. Τα κριτήρια αφορούν περιβαλλοντικά ζητήματα όπως η κατανάλωση ενέργειας, η τοξικότητα ουσιών, η ανακύκλωση και η προστασία από τα λύματα. Ο καθορισμός των κριτηρίων του Ecolabel βασίζεται σε μελέτες της περιβαλλοντικής επίδρασης του προϊόντος ή της υπηρεσίας κατά τη διάρκεια όλου του κύκλου ζωής του, ξεκινώντας από την προέλευση των πρώτων υλών και συνεχίζοντας με την παραγωγή, τη διανομή, τη χρήση από τους καταναλωτές και τη τελική απόρριψή του.

Η ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Σήματος για τις τουριστικές υπηρεσίες άρχισε να εφαρμόζεται από τον Απρίλιο του 2003 βάσει σχετικής απόφασης (2003/287/EK) της επιτροπής καθορισμού των κριτηρίων απονομής του σήματος, με σκοπό να κατευθύνει τον πελάτη που αναζητά τουριστικές υπηρεσίες, με πιστοποιημένη περιβαλλοντική επίδοση, οι οποίες έμπρακτα αποδεικνύουν το σεβασμό τους προς το περιβάλλον.. Τα κριτήρια για τη σήμανση των campings εγκρίθηκαν στη συνέχεια με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2005/338/EK), ενώ με την πρόσφατη απόφαση της Επιτροπής (2009/578/EK) καθορίστηκαν αναθεωρημένα οικολογικά κριτήρια για την απονομή του ευρωπαϊκού ecolabel σε τουριστικές υπηρεσίες.

Ο εθελοντικός χαρακτήρας του συστήματος διασφαλίζει την πρόσβαση σε αυτό οποιουδήποτε κύριου τουριστικού καταλύματος, ή camping, που διαθέτει το σήμα λειτουργία του ΕΟΤ, εφόσον πληρούνται τα οριζόμενα από το σύστημα υποχρεωτικά και το ελάχιστο βαθμολογούνται προαιρετικά κριτήρια σε τομείς κατανάλωσης ενέργειας και νερού, διαχείρισης απορριμμάτων και αποβλήτων, χρήσης προϊόντων με οικολογική σήμανση και χρήσης τοπικών προϊόντων, περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του προσωπικού, καθώς και ευαισθητοποίησης των πελατών σε περιβαλλοντικά θέματα.

Τα κριτήρια αποσκοπούν στον περιορισμό των κυριότερων επιπτώσεων στο περιβάλλον κατά τις τρεις φάσεις του κύκλου ζωής της υπηρεσίας (αγορά, παροχή υπηρεσίας, απόβλητα) και στοχεύουν συγκεκριμένα στα εξής:

- Περιορισμός της κατανάλωσης ενέργειας
- Περιορισμός της κατανάλωσης νερού

- Περιορισμός της παραγωγής αποβλήτων
- Προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πόρων και ουσιών που είναι λιγότερο επιβλαβείς για το περιβάλλον
- Προώθηση της περιβαλλοντικής ενημέρωσης και εκπαίδευσης

Σημειώνεται ότι ενώ η χρήση των ΣΠΔ δεν αποτελεί απαίτηση για την απονομή του Ecolabel, συνιστάται στους αρμόδιους φορείς να λαμβάνουν υπόψη την εφαρμογή αναγνωρισμένων ΣΠΔ όπως το πρότυπο ISO 14001 ή το EMAS, για την αξιολόγηση των αιτήσεων και την παρακολούθηση της συμμόρφωσης προς τα κριτήρια. Πριν από οποιαδήποτε ενέργεια που πρέπει να κάνει το ενδιαφερόμενο κατάλυμα, θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις κοινοτικές, εθνικές και τοπικές νομικές απαιτήσεις.

Για την απονομή του σήματος στα τουριστικά καταλύματα, έχουν θεσπιστεί ειδικά κριτήρια. Από αυτά πρέπει να πληρούνται τα 29 υποχρεωτικά κριτήρια στο σύνολό τους και από τα προαιρετικά να επιλεγούν αυτά που με το σύστημα βαθμολόγησης θα συγκεντρώνουν κατ' ελάχιστο 20 - 31 βαθμούς (ανάλογα την περίπτωση).

Πίνακας 3.4: Λίστα Οικολογικών Κριτηρίων Ευρωπαϊκού Σήματος Eco-label

ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ	
Ενέργεια	Απορρυπαντικά και Απολυμαντικά
1. Ηλεκτρική ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές	16. Απολυμαντικά
2. Άνθρακας και βαρέα κλάσματα πετρελαίου	Απορρίμματα
3. Απόδοση και παραγωγή θερμότητας	17. Διαχωρισμός απορριμμάτων από τους επισκέπτες
4. Κλιματισμός	18. Διαχωρισμός απορριμμάτων
5. Ενεργειακή απόδοση κτιρίων	19. Αναλώσιμα προϊόντα μιας χρήσης
6. Μόνωση παραθύρων	20. Συσκευασίες πρωινού
7. Διακοπή λειτουργίας της θέρμανσης/κλιματισμού	Άλλες Υπηρεσίες
8. Διακοπή φωτισμού	21. Απαγόρευση καπνίσματος σε κοινόχρηστους χώρους
9. Ενεργειακώς αποδοτικοί λαμπτήρες	22. Δημόσιες συγκοινωνίες
10. Εξωτερικές συσκευές θέρμανσης	Γενική Διαχείριση
11. Παροχή νερού για βρύσες και ντους	23. Συντήρηση/επισκευές λεβήτων, συστημάτων κλιματισμού
12. Κάλαθοι απορριμμάτων στα αποχωρητήρια	24. Καθορισμός περιβαλλοντικής πολιτικής/πρόγραμμα δράσης
13. Απόπλυση ουρητηρίων	25. Κατάρτιση προσωπικού
14. Αλλαγή πετσετών και σεντονιών	26. Πληροφόρηση των επισκεπτών
15. Ορθή απομάκρυνση των λυμάτων	27. Στοιχεία σχετικά με την κατανάλωση ενέργειας & νερού
	28. Συγκέντρωση άλλων δεδομένων
	29. Πληροφορίες που εμφανίζονται στο οικολογικό σήμα

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

Ενέργεια

30. Παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος μέσω ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
31. Ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
32. Ενεργειακή απόδοση λέβητα
33. Εκπομπές NOx από τους λέβητες
34. Τηλεθέρμανση
35. Συνδυασμένη παραγωγή θερμότητας και ηλεκτρικής ενέργειας
36. Αντλία θερμότητας
37. Ανάκτηση θερμότητας
38. Ρύθμιση θερμοκρασίας
39. Έλεγχος ενεργειακής απόδοσης για κτίρια
40. Κλιματισμός
41. Αυτόματη διακοπή λειτουργίας κλιματισμού και συστημάτων θέρμανσης
42. Βιοκλιματική αρχιτεκτονική
43. Ενεργειακή απόδοση ψυγείων, φούρνων, πλυντηρίων πιάτων, πλυντηρίων ρούχων, περιστροφικών στεγνωτηρίων & εξοπλισμού γραφείου
44. Ηλεκτρικοί στεγνωτήρες χεριών και μαλλιών με αισθητήρα απόστασης
45. Σημείο τοποθέτησης ψυγείου
46. Αυτόματος διακόπτης φωτισμού στα δωμάτια των επισκεπτών
47. Χρονοδιακόπτης σάουνας
48. Θέρμανση πισίνας με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
49. Αυτόματοι διακόπτες φωτισμού εξωτερικών χώρων

Νερό

50. Χρήση βρόχινου και ανακυκλωμένου νερού
51. Αυτόματα συστήματα ποτίσματος εξωτερικών χώρων
52. Παροχή νερού από τις βρύσες & τις κεφαλές των ντους
53. Απόπλυση αποχωρητηρίων
54. Κατανάλωση νερού από τα πλυντήρια πιάτων
55. Κατανάλωση νερού από τα πλυντήρια ρούχων
56. Θερμοκρασία και παροχή νερού από τις βρύσες
57. Χρονοδιακόπτες καταιονιστήρων
58. Κάλυμμα πισίνας
59. Αποπάγωση
60. Ενδείξεις σκληρότητας του νερού
61. Εξοικονόμηση νερού στα ουρητήρια
62. Χρήση αυτόχθονων φυτών για νέα φύτευση σε εξωτερικούς χώρους

Απορρυπαντικά και Απολυμαντικά

63. Απορρυπαντικά
64. Χρώματα και βερνίκια εσωτερικού & εξωτερικού χώρου
65. Υποστήριξη εναλλακτικών μέσων έναντι των τεχνητών μέσων αφής ψησταριάς
66. Πισίνες: Δόση απολυμαντικού ή φυσικές/οικολογικές πισίνες
67. Μηχανικός καθαρισμός
68. Οικολογικοί κήποι
69. Εντομοκτόνα και ζιζανιοκτόνα

Απορρίμματα

70. Λιπασματοποίηση
71. Δοχεία αναψυκτικών μιας χρήσης
72. Διάθεση λιπών/ελαίων
73. Χρησιμοποιημένα υφάσματα, έπιπλα & άλλα προϊόντα

Λοιπές Υπηρεσίες

74. Εξωραϊσμός της στέγης
75. Περιβαλλοντική ενημέρωση και εκπαίδευση
76. Απαγόρευση καπνίσματος στους κοινόχρηστους χώρους και στα δωμάτια
77. Ποδήλατα
78. Υπηρεσία μεταφοράς επισκεπτών
79. Επιστρεφόμενες ή επαναπληρώσιμες φιάλες
80. Χρήση επαναφορτιζόμενων προϊόντων
81. Προϊόντα χαρτιού
82. Μη αναλώσιμα αγαθά διαρκείας
83. Τρόφιμα τοπικής παραγωγής
84. Οργανικά τρόφιμα
85. Ποιότητα του αέρα στους εσωτερικούς χώρους

Γενική Διαχείριση

86. Καταχώρηση EMAS ή πιστοποίηση ISO του τουριστικού καταλύματος
87. Καταχώρηση EMAS ή πιστοποίηση ISO των προμηθευτών
88. Συμμόρφωση των υπεργολάβων με τα υποχρεωτικά κριτήρια
89. Μετρητές νερού και ενέργειας
90. Πρόσθετες περιβαλλοντικές ενέργειες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

4.1 Γενικά

Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που συντελούν θετικά στην υιοθέτηση πρακτικών περιβαλλοντικής διαχείρισης στον τομέα του τουρισμού, οι οποίοι σχετίζονται κυρίως με ηθικά ζητήματα, με το συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον των πολιτών για πιο «οικολογική» κατανάλωση αλλά και τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από αυτές τις δράσεις. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η σπουδαιότητα της ηθικής ευθύνης των επιχειρήσεων απέναντι στην κοινωνία που όλο και πιο επιτακτικά απαιτεί από εκείνους που έχουν επίδραση στο περιβάλλον να λάβουν μέτρα ώστε να αμβλύνουν τις αρνητικές επιπτώσεις σε αυτό. Αντιλαμβάνεται λοιπόν εύκολα κανείς ότι οι επιχειρηματίες του κλάδου πρέπει να αντιμετωπίσουν πιο θετικά το ζητούμενο της περιβαλλοντικής διαχείρισης είτε γιατί πράγματι έχουν αντιληφθεί τη σπουδαιότητα του θέματος, είτε γιατί φοβούνται πως αν δεν το πράξουν υπάρχει ο κίνδυνος να επικριθούν, να αντιμετωπίσουν την αρνητική δημοσιότητα αλλά και σε μια πιο ακραία περίπτωση, να απειληθούν από το ενδεχόμενο ενός μποϊκοτάζ από τους πελάτες τους.

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια ο κόσμος έχει μεγαλύτερη επίγνωση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο πλανήτης και συνεχώς αναζητεί τρόπους για να βοηθήσει και να προστατέψει το περιβάλλον. Αυτή η συναίσθηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων έχει οδηγήσει ένα συνεχώς αυξανόμενο μέρος του πληθυσμού να αλλάξει συμπεριφορά στην καθημερινότητά του, ακόμα και στις καταναλωτικές του συνήθειες. Σύμφωνα με τους Han et al. (2009) υπάρχουν πολλές έρευνες που δείχνουν ότι όλο και μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού παρουσιάζει μια πιο υπεύθυνη στάση απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα του πλανήτη και αυτό οδηγεί αφενός σε πιο οικολογική συμπεριφορά στην καθημερινή τους ζωή αλλά ταυτόχρονα και σε μεγαλύτερη επιθυμία αγοράς προϊόντων που είναι φιλικότερα προς το περιβάλλον. Παρατηρείται λοιπόν ένα συνεχώς αυξανόμενο κίνημα στη σύγχρονη κοινωνία όπου διάφορα κριτήρια και αντιλήψεις οδηγούν ένα μέρος του πληθυσμού σε συνειδητή αγορά οικολογικών προϊόντων και υπηρεσιών, αυτό που ονομάζεται green consumerism δηλαδή «πράσινος καταναλωτισμός» (Moisander, 2007).

Αποτελέσματα ερευνών σε Αυστραλία, Η.Π.Α. και Ηνωμένο Βασίλειο επιβεβαιώνουν πως υπάρχει ένα σεβαστό μέρος της κοινωνίας που ονομάζονται «αληθινά» πράσινοι καταναλωτές (Weaver & Lawton, 2006). Αυτή η μερίδα του πληθυσμού που αποτελεί σχεδόν το 25% των καταναλωτών, κατά τα φαινόμενα δείχνει να διατηρεί ιδιαίτερα οξυμένη ευαισθησία ως προς τα περιβαλλοντικά θέματα, γεγονός που οδηγεί και κατευθύνει σημαντικά τις καταναλωτικές της συνήθειες. Επίσης υπάρχει και ένα μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού (περίπου οι μισοί καταναλωτές), που δείχνει να έχει μια πιο «επιφανειακή» πράσινη καταναλωτική συμπεριφορά. Δηλαδή ενώ είναι εμφανές ότι γενικά ενδιαφέρεται για θέματα που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, δεν προχωράει στην αγορά κάποιου οικολογικού προϊόντος/υπηρεσίας εάν αυτό δεν είναι ανταγωνιστικό σε χαρακτηριστικά και αξία με τα υπόλοιπα παρόμοια προϊόντα. Η περιβαλλοντικά φιλική συμπεριφορά των καταναλωτών είναι φανερό ότι έχει εμφανιστεί και στον τουριστικό τομέα και στην ξενοδοχειακή βιομηχανία (Han et al., 2011). Ο Heung et al. (2006), διαπίστωσε ότι οι επισκέπτες στην Κίνα ήταν πρόθυμοι να μείνουν σε ένα πράσινο ξενοδοχείο παρόλο που ήταν αβέβαιοι για το πώς πρέπει να είναι ένα πράσινο ξενοδοχείο. Επίσης, οι Manaktola και Jauari (2007), δείχνουν ότι οι πράσινες πρακτικές σε ξενοδοχεία επηρεάζουν τους καταναλωτές για την επιλογή ενός ξενοδοχείου για την διαμονή τους.

Οι Schaltegger & Synnestvedt (2002), υποστηρίζουν ότι δίχως να έχει σημασία ποιοι μπορεί είναι να είναι οι πρωταρχικοί στόχοι μια επιχείρησης (αύξηση της κερδοφορίας, μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς, βελτίωση του κοινωνικού της προφίλ κ.α.), μία ορθή περιβαλλοντική διοίκηση μπορεί να προσφέρει σε αυτή οικονομικά οφέλη και εξοικονόμηση κόστους και κατ' επέκταση να μεγεθύνει την αξία της. Παρά το γεγονός ότι δηλώνουν πως υπάρχει διχογνωμία σχετικά με το αν η ύπαρξη περιβαλλοντικής πολιτικής είναι συμφέρουσα για μια επιχείρηση ή απλά επιβάλλει σε αυτή περισσότερα κόστη, εντούτοις υποστηρίζουν πως από αυτή τη διαδικασία μια επιχείρηση μπορεί να βγει πολλαπλά κερδισμένη. Πιο συγκεκριμένα μια επιχείρηση που επιδιώκει να αυξήσει το μερίδιο της στην αγορά μπορεί να το επιτύχει με σωστή περιβαλλοντική διαχείριση και μέσω των κατάλληλων τεχνικών eco-marketing και επικοινωνίας. Εξάλλου με τη κατάλληλη εφαρμογή οικολογικών προγραμμάτων και μέτρων έχει τη δυνατότητα να μειώσει το κόστος και να αυξήσει την παραγωγική της αποδοτικότητα, αρκεί να υιοθετήσει κατάλληλες μεθόδους, να καθιερώσει περιβαλλοντολογικό λογιστικό έλεγχο κόστους καθώς και τη χρηματοοικονομική αξιολόγηση της επένδυσης. Έτσι θα είναι σε θέση να υπολογίσει και να αναλύσει τα δεδομένα, καθώς και στη συνέχεια να τα αξιολογήσει για την επιτυχή εφαρμογή αποτελεσματικότερων μέτρων.

Εκτός των άμεσων οικονομικών οφελών που μπορεί να φέρουν δράσεις με οικολογικό χαρακτήρα, υπάρχουν και ορισμένα έμμεσα πλεονεκτήματα από την εφαρμογή περιβαλλοντικών πρακτικών (Weaver & Lawton, 2006). Η ηθική ικανοποίηση που νιώθουν οι υπάλληλοι μιας επιχείρησης που συμμετέχουν σε δράσεις που σχετίζονται με την οικολογία είναι σίγουρα κάτι που εκλαμβάνουν θετικά οι τουρίστες που επισκέπτονται έναν προορισμό και σε συνδυασμό με την γενικότερη ικανοποίηση που μπορεί να νιώσουν από τη συνολική τους διαμονή μπορεί να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να επισκεφθούν το μέρος ξανά ή να συστήσουν τον προορισμό και την επιχείρηση σε κάποιο φίλο ή συγγενικό τους πρόσωπο. Οι εργαζόμενοι ανοίγουν το δρόμο για την επιτυχία του ξενοδοχείου και όχι μόνο τη δημιουργία μιας πράσινης κουλτούρας, αλλά είναι ένα από τα κρίσιμα στοιχεία για να έχουν μια πιο πράσινη ξενοδοχειακή βιομηχανία θεωρώντας ότι μπορούν να αποδείξουν την πράσινη δραστηριότητα στο περιβάλλον εργασίας.

Οι περιβαλλοντικές πρακτικές μπορούν να αποτελέσουν έναν επιπλέον θετικό παράγοντα μείωσης κόστους, δημιουργίας επαναλαμβανόμενης πελατείας, αύξησης της ικανοποίησης του προσωπικού και ταυτόχρονα μεγέθυνση της ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης (Kassinis & Soteriou, 2003), δημιουργώντας προϋποθέσεις θετικής δημοσιότητας για την επιχείρηση και αύξηση των πωλήσεων στο άμεσο μέλλον.

Ένα ξενοδοχείο που εφαρμόζει «πράσινη» πολιτική δείχνει έμπρακτα ότι σέβεται το περιβάλλον και με πρακτικές για την εξοικονόμηση ενέργειας, νερού και τη μείωση των αποβλήτων προσπαθεί να μειώσει το περιβαλλοντικό του αποτύπωμα συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στη προσπάθεια ώστε να σωθεί ο πλανήτης μας, ενώ παράλληλα αποκτά και ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα στην αρένα του ανταγωνισμού.

Η προσέγγιση της σύνδεσης μεταξύ περιβαλλοντικής διοίκησης και οικονομικής απόδοσης των επιχειρήσεων εμφανίζει δύο αντικρουόμενες απόψεις (Kassinis & Soteriou, 2003). Από τη μία υποστηρίζεται ότι η περιβαλλοντική διοίκηση κυρίως επιφέρει επιπλέον κόστη στην επιχείρηση και επομένως μειώνει την κερδοφορία της ενώ από την άλλη υπάρχει η άποψη ότι εφόσον μια επιχείρηση εφαρμόζει σωστή περιβαλλοντική διαχείριση στη λειτουργία της τότε έχει μεγαλύτερη εξοικονόμηση και αυξημένες πωλήσεις δηλαδή και καλύτερα οικονομικά αποτελέσματα (Schaltegger & Synnøstvedt, 2002). Πάντως θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα οικονομικά αποτελέσματα της εφαρμογής της περιβαλλοντικής διοίκησης σε μια επιχείρηση εξαρτώνται ιδιαίτερα από τον τρόπο εφαρμογής της.

Πολλές φορές έχει παρατηρηθεί το επικίνδυνο φαινόμενο όπου επιχειρήσεις, όχι μόνο στον ξενοδοχειακό κλάδο, εκμεταλλευόμενες τις διαστάσεις που έχει το θέμα της οικολογίας και την ευαισθησία των καταναλωτών να παρουσιάζουν μια εικόνα εταιρίας που ενδιαφέρεται ενεργά και εφαρμόζει πρακτικές περιβαλλοντικής διαχείρισης, ενώ στην πραγματικότητα αυτό δε συμβαίνει (Weaver & Lawton, 2006). Το ονομαζόμενο «greenwashing» είναι μια ατυχής μέθοδος δημοσίων σχέσεων και μάρκετινγκ που σκοπό έχει την εξαπάτηση της ευαισθησίας του κοινού για το περιβάλλον και την αποκόμιση φήμης, πελατείας και οικονομικού οφέλους. Οι πρακτικές αυτές έχουν σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο τόσο στην συμπεριφορά των καταναλωτών, όσο και στην κερδοφορία των επιχειρήσεων. Για να αποφευχθεί η σύγχυση των καταναλωτών και να περιοριστούν οι ψευδείς δηλώσεις των επιχειρήσεων απαιτείται κάποιου είδους αντικειμενική, εξωτερική πιστοποίηση των δηλώσεων των επιχειρήσεων.

4.2 Κίνητρα επιχειρήσεων για εφαρμογή ΣΠΔ

Μια αποδοτική περιβαλλοντική διαχείριση, κρίνεται ότι αποτελεί παράγοντα της βιωσιμότητας των οργανισμών στο προσεχές μέλλον. Η διερεύνηση των κινήτρων που καθορίζουν την απόφαση των επιχειρήσεων να εφαρμόσουν κάποιο ΣΠΔ είναι σκόπιμη, όχι μόνο για λόγους ενημέρωσης και κατανόησης του τρόπου προώθησής του, αλλά και για την ενίσχυση των κινήτρων αυτών, μέσω παρεμβάσεων από διάφορους φορείς (καταναλωτές, κρατικοί φορείς κ.ά.) ώστε να πιστοποιηθούν κατά το δυνατόν περισσότερες επιχειρήσεις.

Οι υπερασπιστές των ΣΠΔ ισχυρίζονται ότι τα αναμενόμενα οφέλη από την εφαρμογή τους μπορούν να παρακινήσουν τα ανώτατα στελέχη των επιχειρήσεων για την υιοθέτηση ενός ΣΠΔ. Τα κίνητρα αυτά μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες (εξωτερικά και εσωτερικά) και είναι τα παρακάτω (Αραβώσης, 2002; Μανδαράκα & Γεωργακόπουλος, 2006; Λυκούδης, 2014):

Εξωτερικά κίνητρα

- Βελτίωση της εικόνας της επιχείρησης (δημιουργία προφίλ κοινωνικής ευαισθησίας και προσφοράς που επιδρά θετικά σε όλες τις σχέσεις της με το κοινωνικό σύνολο)
- Πιέσεις της τοπικής κοινωνίας (οι πληροφορίες για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των παραγωγικών δραστηριοτήτων επιβάλλεται να δημοσιοποιούνται στις αρχές και την κοινή γνώμη)
- Είσοδος σε διεθνείς αγορές (βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης)
- Απαίτηση πιστοποίησης από τους πελάτες (οι καταναλωτές με περιβαλλοντική ευαισθησία μπορεί να αποτελέσουν ομάδα πίεσης για τις επιχειρήσεις)
- Αύξηση περιβαλλοντικής συνείδησης (πελατών, προμηθευτών, καταναλωτών, συνεργατών, αρχών, τραπεζών, ασφαλιστικών οργανισμών)
- Απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (στροφή κατανάλωσης σε προϊόντα κατασκευασμένα με φιλικούς προς το περιβάλλον τρόπους)
- Συμμόρφωση με τη νομοθεσία (η περιβαλλοντική νομοθεσία είναι αυστηρότερη, η εφαρμογή της ολοένα και πιο σκληρή και με προσωπικές ευθύνες για τους διευθυντές των επιχειρήσεων, κίνδυνος επιβολής υψηλών προστίμων)
- Περιβαλλοντικές εισφορές και φόροι (αυξάνονται συνεχώς)
- Σημαντικότητα αγοράς του περιβάλλοντος (η αγορά του περιβάλλοντος είναι πλέον σημαντική)

Εσωτερικά κίνητρα

- Μείωση κόστους (ενέργεια, πρώτες ύλες, απόβλητα, πρόστιμα)
- Παραγωγή φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων (οι τεχνικές παραγωγής τους επηρεάζουν τον κύκλο της ζωής τους)
- Βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης
- Βελτίωση της εσωτερικής λειτουργίας και οργάνωσης της επιχείρησης (καθορισμός αρμοδιοτήτων, καταγραφή περιβαλλοντικών επιπτώσεων, παρακολούθηση περιβαλλοντικών παραμέτρων, τήρηση αρχείων και εγγράφων)

- Καλύτερη διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων (μείωση περιβαλλοντικών ατυχημάτων, βελτίωση απόδοσης διεργασιών απομακρύνοντας τα απόβλητα από τις διαδικασίες παραγωγής και διανομής, αύξηση υπευθυνότητας και ευαισθητοποίησης όλων των εργαζομένων, καθιέρωση ισχυρής εικόνας εταιρικής κοινωνικής ευθύνης)
- Αύξηση της παραγωγικότητας
- Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού (ευαισθητοποίηση των εργαζομένων, αύξηση του βαθμού συμμετοχής τους και βελτιωμένη απόδοση)
- Οικονομική υποστήριξη μέσω επιδοτήσεων (οι επιχειρήσεις με περιβαλλοντικό προσανατολισμό καρπώνονται επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις δανείων)

Τα κίνητρα δε βρίσκονται απαραίτητα με την ίδια σειρά προτεραιότητας, καθώς ιεραρχούνται διαφορετικά από χώρα σε χώρα και από επιχείρηση σε επιχείρηση. Το κόστος, αν και μπορεί να θεωρείται το πιο άμεσο πλεονέκτημα, βρίσκεται συνήθως σε χαμηλότερη θέση, ενώ η εικόνα της επιχείρησης και οι πιθανές απώλειες αποτελούν τα επικρατέστερα κίνητρα που βρίσκονται στις πρώτες θέσεις.

Η υιοθέτηση των προτύπων εμφανίζει μεγαλύτερη ανταπόκριση στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, παρά το γεγονός ότι σε περίπτωση που τίθεται θέμα βιωσιμότητας της επιχείρησης, η περιβαλλοντική πολιτική τους διατηρεί μικρότερη προτεραιότητα. Έρευνες καταδεικνύουν ότι αυτές οι επιχειρήσεις λόγω μεγέθους, είναι πιο ευέλικτες και αντιδρούν γρηγορότερα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης (Hillary, 1999; Iraldo & Frey, 2010).

4.3 Οφέλη επιχειρήσεων από την εφαρμογή ΣΠΔ

Αρκετά σημαντικά οφέλη μπορούν να προκύψουν για κάθε επιχείρηση από την εφαρμογή ενός ΣΠΔ και την πιστοποίησή με κάποιο πρότυπο. Ωστόσο, ο προσδιορισμός τους είναι πολύ δύσκολο να γίνει στο βαθμό που συνυπάρχουν με οφέλη που προκύπτουν από τη συνολική επιχειρηματική στρατηγική, καθώς υπεισέρχονται πολλοί παράγοντες από την παραγωγική διαδικασία ή όποια άλλη επιχειρησιακή λειτουργία. Καθοριστικός παράγοντας είναι η σωστή ανάπτυξη και εφαρμογή ενός ΣΠΔ.

Τα κυριότερα οφέλη ενός ΣΠΔ μπορούν να χωριστούν σε τρεις βασικές κατηγορίες (οικονομικά, λειτουργικά και εξωτερικά), είναι τα παρακάτω (Petroni, 2001; Joshi, 2001; Αραβώσης, 2002; Μανδαράκα & Γεωργακόπουλος, 2006; Roy, 2011; Λυκούδης, 2014):

Οικονομικά οφέλη

- Μείωση κόστους περιβαλλοντικής διαχείρισης (αποφυγή προστίμων λόγω μη συμμόρφωσης με τη νομοθεσία ή/και κυρώσεις από το κράτος, μειωμένα ασφάλιστρα, μείωση κόστους επεξεργασίας και διάθεσης αποβλήτων)
- Εξοικονόμηση κόστους υλικών (επαναχρησιμοποίηση/ανακύκλωση υλικών, μείωση κόστους συσκευασίας)
- Μείωση άλλων λειτουργικών εξόδων (εξοικονόμηση ενέργειας, μείωση κόστους λόγω αποθήκευσης και καλύτερου χειρισμού των υλικών, μείωση κατανάλωσης νερού και καυσίμων)
- Αύξηση περιθωρίου κέρδους (καλύτερη διαχείριση πρώτων υλών, οικονομία στο κόστος μεταφοράς και αποθήκευσης, μικρότερο κόστος διάθεσης απορριμμάτων/ αποβλήτων, μικρότερες δαπάνες ασφάλισης)
- Αύξηση πωλήσεων (καλύτερη ποιότητα/καινοτομία, βελτιωμένη εικόνα επιχείρησης, διείσδυση σε νέες αγορές, βελτίωση σχέσεων με πελάτες)
- Ελάττωση κεφαλαίων κίνησης (λιγότερα υλικά σε στοκ/αποφυγή απορριμμάτων)
- Ελάττωση επενδύσεων παγίων (ελαττωμένες επενδύσεις σε αντιρρύπανση λόγω καλύτερης πρόληψης, ευχερέστερη και οικονομικότερη απόκτηση αδειών επεκτάσεων εγκαταστάσεων, λιγότερες ανάγκες αποθηκευτικών χώρων/καλύτερη διαχείριση υλικών)
- Ελάττωση φορολογικού συντελεστή (αξιοποίηση φορολογικών κινήτρων)
- Ελάττωση κόστους χρήματος (προσέλκυση επενδυτών, καλύτεροι όροι δανεισμού)

Λειτουργικά οφέλη

- Σωστές επιχειρησιακές πρακτικές (εισαγωγή αποδοτικότερων επιχειρησιακών πρακτικών, βελτίωση αποδοτικότητας λειτουργιών, διακοπή περιττών ενεργειών, βελτιωμένη επικοινωνία, καλύτερη λήψη απόφασης, δυνατότητα μείωσης χρόνου απόκρισης, μείωση κινδύνου, καλύτερη αντιμετώπιση πιθανής κρίσης)
- Καταγραφή και παρακολούθηση βασικών διεργασιών της επιχείρησης (για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής της επίδοσης και της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών)

κατανάλωσης ενέργειας/καυσίμων/πρώτων υλών, κατανάλωσης και απόρριψης υδάτων, παραγωγής αποβλήτων στερεών/υγρών/αερίων)

- Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού (αναβάθμιση του προσωπικού, αύξηση της ευαισθητοποίησης και υπευθυνότητας, συνεργασία μεταξύ διοίκησης και προσωπικού)
- Βελτίωση της αποδοτικότητας των λειτουργιών και των διεργασιών (αποδοτικότητα της διοίκησης, βελτίωση της απόδοσης των διεργασιών)
- Μείωση λειτουργικών εξόδων της επιχείρησης (κατανάλωσης ενέργειας/καυσίμων/υδάτων/πρώτων υλών, κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων)
- Βελτίωση οργάνωσης και λειτουργίας της επιχείρησης (προτυποποίηση των διεργασιών μέσω των εγγράφων και των γραπτών διαδικασιών, καλύτερη διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων/προβλημάτων/κινδύνων, βελτίωση των συνθηκών υγιεινής και ασφάλειας)

Εξωτερικά οφέλη

- Αξιολόγηση και παρακολούθηση συμμόρφωσης με τη νομοθεσία (μηχανισμός παρακολούθησης της κοινοτικής και της ελληνικής νομοθεσίας)
- Βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών (καλύτερη ποιότητα των υπηρεσιών, διαβεβαίωση συμμόρφωσης)
- Αύξηση επενδύσεων (ελκυστικότερη επιχείρηση στους ενδιαφερόμενους και τους υπάρχοντες μετόχους)
- Μείωση ασφαλιστρών (μικρότερος κίνδυνος για τις ασφαλιστικές εταιρείες)
- Απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (καλύτερη θέση σε σχέση με τους ανταγωνιστές)
- Επηρεασμός πελατών, συνεργατών και υπεργολάβων της επιχείρησης
- Αύξηση του μεριδίου αγοράς (είσοδος σε διεθνείς αγορές, αύξηση του μεριδίου στην εσωτερική αγορά)
- Βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης (μέσω διαφημίσεων της επιχείρησης και ενεργειών που γίνονται από την επιχείρηση για το περιβάλλον, με τη χρήση λογοτύπου)

- Προστασία του περιβάλλοντος (άμεση προστασία ατμόσφαιρας/εδάφους/ υδάτινων πόρων, έμμεση προστασία με τη μείωση της κατανάλωσης πρώτων υλών/ενέργειας/νερού)
- Μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της επιχείρησης (πραγματοποίηση διαχωρισμού/χειρισμού/ανακύκλωσης των αποβλήτων)
- Ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων (καταγραφή διαδικασιών για έκτακτες ανάγκες, διεξαγωγή ασκήσεων εκτάκτων αναγκών, συστηματική επιθεώρηση)
- Δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους της επιχείρησης (καθαρότερο περιβάλλον εργασίας)

4.4 Κόστη, αρνητικές επιπτώσεις και προβλήματα εφαρμογής ΣΠΔ

Η εφαρμογή ενός ΣΠΔ, συνεπάγεται και ορισμένα κόστη - προβλήματα/δυσκολίες πέρα από τα οφέλη, που θα πρέπει να αξιολογηθούν από τις επιχειρήσεις και να ληφθούν υπόψη από τους φορείς πιστοποίησης.

4.4.1 Κόστη

Το κόστος αποτελεί παράγοντα που δεν δύναται να αγνοηθεί από τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να εγκαταστήσουν ένα ΣΠΔ. Η οποιαδήποτε επένδυση θα πρέπει πάντα να αξιολογείται και να εκτιμάται η δυνατότητά της για αύξηση της παραγωγικότητας ή για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης της επιχείρησης. Όπως παρατηρείται συχνά σε καινοτόμες εφαρμογές, τα απαραίτητα στοιχεία που χρειάζονται για την πρόβλεψη των δαπανών και των μελλοντικών οφελών δεν είναι πάντα διαθέσιμα. Συνεπώς, μια επιχείρηση που επιδιώκει την πιστοποίηση με κάποιο ΣΠΔ, δεν γνωρίζει αυτά τα κόστη και τα μακροπρόθεσμα οφέλη της επένδυσης.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι επιχειρήσεις βλέπουν τις επενδύσεις για την προστασία του περιβάλλοντος απλά ως κόστη που θα πρέπει να αναδειχθούν. Δεδομένου ότι οι δαπάνες αυτές αποτελούν τον κύριο περιοριστικό παράγοντα για την εισαγωγή της περιβαλλοντικής διαχείρισης σε μία επιχείρηση, είναι απαραίτητη η περαιτέρω ανάλυση και η ταξινόμησή

τους. Τα κόστη μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες (Γεωργακόπουλος, 2005; Παπαδημητρίου, 2014):

- Κόστος ανάπτυξης και εφαρμογής του ΣΠΔ
- Κόστη πιστοποίησης και επιθεώρησης του ΣΠΔ από κάποιο φορέα πιστοποίησης
- Κόστη συντήρησης του ΣΠΔ

Κόστος ανάπτυξης και εφαρμογής

Υπάρχουν διάφοροι τύποι δαπανών για να αναπτυχθεί και να εφαρμοστεί ένα ΣΠΔ, οι οποίες συχνά δεν είναι εύκολα προσδιορίσιμες και επομένως, είναι δύσκολο να υπολογιστούν. Ένας τρόπος υπολογισμού τους, προκύπτει από την επακριβή ανάλυση όλων των σταδίων που οδηγούν στην εφαρμογή του ΣΠΔ.

Αρχικά, η ανώτατη διοίκηση θα πρέπει να προγραμματίσει τα στάδια και τις απαραίτητες δραστηριότητες και να προσδιορίσει τους αντίστοιχους πόρους. Στη συνέχεια, η επιχείρηση θα πρέπει να προσδιορίσει τα κόστη που απαιτούνται για την ανάλυση του περιβαλλοντικού προφίλ του χώρου των δραστηριοτήτων της. Το περιβαλλοντικό προφίλ παρέχει την πραγματική εικόνα της περιβαλλοντικής κατάστασης στην οποία βρίσκεται η επιχείρηση (σημείο 0 του ΣΠΔ), βάση της οποίας θα πρέπει να καθορίσει την περιβαλλοντική πολιτική της, να θέσει σκοπούς και στόχους, να οργανώσει το ΣΠΔ και να πραγματοποιήσει μία αρχική επιθεώρηση του συστήματος (συνήθως από κάποιο εξωτερικό επιθεωρητή). Οι δαπάνες για το ανθρώπινο δυναμικό, μπορούν να υπολογιστούν σε κάθε στάδιο. Ο χρόνος για την εφαρμογή του ΣΠΔ ανέρχεται περίπου σε 10 έως 16 μήνες (Γεωργακόπουλος, 2005).

Συχνά, η εφαρμογή ενός ΣΠΔ απαιτεί αλλαγές τόσο στην οργανωτική δομή, όσο και στις παραγωγικές διαδικασίες, καθώς και επενδύσεις για απόκτηση νέων δεξιοτήτων και τεχνικών. Για τον έλεγχο και την παρακολούθηση θα πρέπει να αγοραστεί εξοπλισμός, διαφορετικά η δραστηριότητα αυτή μπορεί να αναταθεί σε κάποιο εξωτερικό συνεργάτη. Στη φάση αυτή, θα πρέπει να αναλυθεί και το κόστος αποκατάστασης των ρυπασμένων περιοχών (έδαφος ή υδάτινοι πόροι) ως αποτέλεσμα προηγούμενων λανθασμένων-κοντόφθαλμων περιβαλλοντικών πολιτικών. Στις περιπτώσεις αυτές, η περιοχή θα πρέπει να επανέλθει στην προηγούμενη κατάστασή της, προτού αρχίσει η εφαρμογή του ΣΠΔ. Το κόστος αποκατάστασης εξαρτάται από τους ρυπαντές, το μέγεθος της ρυπασμένης περιοχής και τον τύπο του προγράμματος (type of project).

Γενικότερα, τα κόστη εφαρμογής ποικίλλουν από επιχείρηση σε επιχείρηση και επηρεάζονται κυρίως από παραμέτρους που αφορούν την οργανωτική δομή, την έλλειψη συγκεκριμένων ικανοτήτων, τη διαθεσιμότητα ανθρώπινου δυναμικού μέσα στην επιχείρηση και τους εξωτερικούς συμβούλους (Alberti et al., 2000), περιλαμβάνοντας τα εξής (Παπαδημητρίου, 2014):

- Κόστος επένδυσης και υποδομών
- Κόστος εξωτερικών συμβούλων – πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού που θα αναλάβει την «προετοιμασία» για την εφαρμογή
- Κόστος εκπαίδευσης προσωπικού
- Κόστος υπεύθυνου περιβαλλοντικής διαχείρισης (εσωτερικός επιθεωρητής)
- Κόστος μελέτης
- Μικρό κόστος δημοσιοποίησης

Κόστος πιστοποίησης και επιθεώρησης

Το κόστος πιστοποίησης και επιθεώρησης μπορεί να υπολογιστεί εύκολα κάνοντας μια έρευνα αγοράς. Οι τιμές των φορέων πιστοποίησης ποικίλλουν και εξαρτώνται από το μέγεθος της επιχείρησης. Επίσης, ποικίλλει και η συχνότητα των επισκέψεων για την παρακολούθηση του ΣΠΔ από επιχείρηση σε επιχείρηση, αλλά γενικά είναι περίπου μία κάθε έξι μήνες. Η επαναξιολόγηση του συστήματος πραγματοποιείται κάθε τρία χρόνια (Alberti et al., 2000).

Κόστος συντήρησης

Το κόστος για τη συντήρηση του ΣΠΔ θα πρέπει να προσδιοριστεί με περισσότερο προσεκτικό τρόπο. Σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ISO 14001, η συντήρηση του ΣΠΔ περιλαμβάνει τις ακόλουθες δραστηριότητες:

- Εκπαίδευση των εργαζομένων τόσο για το ΣΠΔ όσο και για τις σημαντικότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις των διεργασιών κατά την παραγωγή
- Καθορισμό και έλεγχο των διαδικασιών έκτακτης ανάγκης
- Παρακολούθηση και μέτρηση των περιβαλλοντικών πτυχών
- Δημόσια επικοινωνία

- Βαθμονόμηση του εξοπλισμού
- Τεκμηρίωση των διαδικασιών
- Προληπτικές και διορθωτικές ενέργειες για την αποφυγή μη συμμορφώσεων
- Υποβολή έκθεσης αναφορικά με την τεκμηρίωση σχετικά με την περιβαλλοντική επίδοση
- Εσωτερική επιθεώρηση
- Ανασκόπηση από τη διοίκηση προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνεχής βελτίωση του συστήματος

Επίσης θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το ανθρώπινο δυναμικό που χρησιμοποιείται για την επίβλεψη του ΣΠΔ (μεγαλύτερο φορτίο εργασίας – επιπλέον εργατοώρες). Ωστόσο, είναι δύσκολο να υπολογιστεί ο χρόνος που απαιτείται σε ανθρωπο-ημέρες για αυτή τη δραστηριότητα, διότι υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές ανάλογα με την κάθε περίπτωση.

Δεδομένου ότι η περιβαλλοντική πολιτική απαιτεί δέσμευση για συνεχή βελτίωση, απαιτούνται επενδύσεις σε κάποιους πόρους. Οι επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη (R & D) στον τομέα των καθαρών προϊόντων και τεχνολογιών είναι από τις σημαντικότερες που θα πρέπει να γίνουν προκειμένου η επιχείρηση να δεσμευθεί προς τη συνεχή βελτίωση.

Δυστυχώς, πολλές επιχειρήσεις (ειδικά οι μικρομεσαίες), δεν έχουν τους απαραίτητους πόρους για να επενδύσουν στην έρευνα και ανάπτυξη, όπου ο χρόνος αποπληρωμής είναι μακροπρόθεσμος και η απόδοση της επένδυσης είναι συχνά αβέβαιη. Συνεπώς, τέτοιου είδους επιχειρήσεις κάνουν αρχικά λιγότερο δεσμευτικές επιλογές, όπως για παράδειγμα την εφαρμογή τεχνολογιών στο τέλος της διεργασίας (end-of-pipe technologies) ή την εισαγωγή παραμέτρων περιβαλλοντικής επίδοσης για την επιλογή προμηθευτών. Αν και οι επιλογές αυτές δεν απαιτούν μεγάλες δαπάνες, θα μπορούσαν να επηρεάσουν την οικονομική απόδοση, δεδομένου ότι εισάγονται περισσότεροι περιορισμοί.

Σε άλλες περιπτώσεις, πολλές επιχειρήσεις επιλέγουν διαφορετικές επενδύσεις με βάση το κέρδος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιλογή πιο αποδοτικών τεχνολογιών ώστε να βελτιωθεί η παραγωγικότητα, με ταυτόχρονη μείωση των απορριμμάτων και των υπολειμμάτων των διεργασιών και με μια βελτιστοποίηση στη χρήση πρώτων υλών. Γενικά, οι επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη, θεωρούνται το τελευταίο βήμα όσον αφορά τη διαδικασία βελτίωσης της περιβαλλοντικής επίδοσης της επιχείρησης.

Γενικότερα, η προστασία του περιβάλλοντος απαιτεί επενδύσεις που οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να αποφύγουν στην προσπάθειά τους να δείξουν συμμόρφωση με κάποιο ΣΠΔ (Alberti et al., 2000).

4.4.2 Πιθανές αρνητικές επιπτώσεις

Μερικές από τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις της εφαρμογής ενός ΣΠΔ είναι οι εξής:

- Ελάττωση περιθωρίου κέρδους (επιπλέον κόστος υλοποίησης και λειτουργίας του ΣΠΔ, υψηλότερο κόστος παραγωγής ως αποτέλεσμα χρήσης εξοπλισμού προσαρμογής στις νομοθετικές ρυθμίσεις)
- Ελάττωση πωλήσεων (υψηλότερες τιμές για να αντισταθμιστεί το κόστος προσαρμογής στις νομοθετικές ρυθμίσεις)
- Αύξηση κεφαλαίου κίνησης (περισσότερο ακριβά υλικά και ενέργεια, παρά τη φιλικότητά τους προς το περιβάλλον)
- Αύξηση επενδύσεων παγίων (εγκατάσταση αντιρρυπαντικής τεχνολογίας)
- Αύξηση κόστους χρήματος (υψηλότερα επιτόκια δανεισμού ως αποτέλεσμα της διαπίστωσης του περιβαλλοντικού κινδύνου που απεικονίζεται στις εκθέσεις του οργανισμού)

Ενδιαφέρον αποτελεί η διαπίστωση ότι η ίδια παράμετρος μπορεί να επηρεάζει την καθαρή θέση μιας επιχείρησης με διαφορετικό τρόπο. Για παράδειγμα η εγκατάσταση νέου εξοπλισμού αντιρρυπαντικής τεχνολογίας μπορεί να επιβάλλεται ή/και να αποτρέπεται από το ΣΠΔ. Στην πρώτη περίπτωση η επίπτωση είναι αρνητική, ενώ στη δεύτερη θετική.

4.4.3 Αδυναμίες και προβλήματα εφαρμογής

Στη βιβλιογραφία έχουν καταγραφεί αρκετά προβλήματα/δυσκολίες που εμποδίζουν την εφαρμογή ενός ΣΠΔ. Μερικά από αυτά είναι η πολυπλοκότητα των διαφόρων προτύπων ΣΠΔ (ISO 14001, EMAS), οι νομικές επιπτώσεις, η έλλειψη κινήτρων, η μη κατάλληλη προσέγγιση για την εφαρμογή τους, η έλλειψη δέσμευσης από τη διοίκηση, η έλλειψη συμμετοχής των εργαζομένων και οι ασαφείς ευθύνες του προσωπικού (Quazi, 1999; Alberti et al., 2000).

Νομικές επιπτώσεις

Πολλές επιχειρήσεις διατηρούν την άποψη ότι η περιβαλλοντική επιθεώρηση αποτελεί ευαίσθητο κομμάτι των ΣΠΔ από νομική σκοπιά. Σε περίπτωση που αποκαλυφθεί μία σοβαρή μη συμμόρφωση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας επιθεώρησης από τους ελεγκτές, μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική κατακραυγή ή ακόμα και σε νομική δράση. Συνεπώς, υπάρχει μία αναπόφευκτη διστακτικότητα, και μπορεί να είναι δύσκολο σε αρκετές περιπτώσεις να πειστεί η διοίκηση ώστε να επιδιώξει την πιστοποίηση της ISO 14001 ή EMAS.

Στις Η.Π.Α. κάποιοι δικηγόροι με εμπειρία σε περιβαλλοντικά θέματα, είχαν αναφέρει ότι η πιστοποίηση με ISO 14001 μπορούσε να αυξήσει τις νομικές ευθύνες μιας επιχείρησης. Υποστήριζαν ότι ένας κυβερνητικός φορέας θα μπορούσε να ζητήσει τα αρχεία της εσωτερικής επιθεώρησης που είχε γίνει σε μία επιχείρηση και να χρησιμοποιήσει τα στοιχεία για να ασκήσει ποινική δίωξη σε αυτήν. Τέτοιου είδους προβλήματα θα μπορούσαν επίσης να υπάρξουν εάν τα αρχεία από την επιθεώρηση, ανέφεραν την ανάγκη διορθωτικών ενεργειών οι οποίες ποτέ δεν πραγματοποιήθηκαν. Αυτές οι απρόβλεπτες εξελίξεις μπορούν να οδηγήσουν μια επιχείρηση στη μη πιστοποίησή της είτε με το ISO 14001 είτε με το EMAS (Quazi, 1999).

Έλλειψη κινήτρων για την εφαρμογή ΣΠΔ

Σε περίπτωση έλλειψης κινήτρου ή πραγματικής θέλησης της διοίκησης για την εφαρμογή ενός ΣΠΔ, η προσπάθεια δεν θα είναι επιτυχημένη. Για μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) όπου δεν υπάρχουν οι αναγκαίοι πόροι για επενδύσεις, θα ήταν πολύ σημαντικό να υπάρξει κάποιας μορφής υποστήριξη είτε από την κυβέρνηση είτε από κάποιο άλλο φορέα, ώστε να μπορέσουν και αυτές οι επιχειρήσεις να υιοθετήσουν ένα ΣΠΔ (Delmas, 2002). Τα τελευταία χρόνια, η υποστήριξη αυτή υπήρχε μέσω ειδικών χρηματοδοτικών προγραμμάτων από το Γ' ΚΠΣ και το πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα».

Μη κατάλληλη προσέγγιση

Πολλές επιχειρήσεις είναι απογοητευμένες στην προσπάθειά τους να εφαρμόσουν ένα ΣΠΔ, λόγω της αυξημένης γραφειοκρατίας και της παρατηρούμενης μείωσης στην αποδοτικότητα. Οι επιχειρήσεις αποτυγχάνουν να αποκομίσουν τα πιθανά οφέλη που έχουν αναφερθεί, διότι απλά τα συστήματα διαχείρισης που έχουν προσπαθήσει να εφαρμόσουν είναι πολύ σύνθετα και γραφειοκρατικά.

Οι καθυστερήσεις από τη διοίκηση, η απάθεια, το ανεπαρκές προσωπικό και η εκπαίδευσή του κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του ΣΠΔ, μπορούν να αποτρέψουν την προστασία του περιβάλλοντος και τη σωστή περιβαλλοντική διαχείριση. Η εστίαση σε βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα είναι ένας άλλος παράγοντας που μπορεί να συμβάλλει στην αποτυχία επίτευξης των επιθυμητών αποτελεσμάτων για το περιβάλλον (Quazi, 1999).

Έλλειψη δέσμευσης από την διοίκηση

Όλα τα συστήματα διαχείρισης στηρίζονται στη δέσμευση όλων των εργαζομένων και ειδικά της ανώτατης διοίκησης. Χωρίς τη δέσμευση της διοίκησης, η επιχείρηση ή το τμήμα της επιχείρησης που είναι υπεύθυνο για την περιβαλλοντική διαχείριση, θα αποτύχει. Υποστηρίζεται από πολλούς ότι, ανεξάρτητα από πόσο προσεκτικά έχει γίνει η προετοιμασία ενός ΣΠΔ ή σύμφωνα με ποια πρότυπα έχει σχεδιαστεί, αν η εφαρμογή του ΣΠΔ δεν έχει την πλήρη υποστήριξη και δέσμευση όλων των μελών της επιχείρησης, ειδικά της ανώτατης διοίκησης, είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθούν οι σκοποί και οι στόχοι που έχουν τεθεί.

Δυστυχώς, η δέσμευση της διοίκησης δεν είναι πάντα εμφανής σε μία επιχείρηση. Στο παρελθόν, εάν μια επιχείρηση είχε τμήμα περιβαλλοντικής διαχείρισης, αυτό θεωρούνταν απαραίτητο κακό, χωρίς λόγο ύπαρξης, με πολύ μικρή χρηματοδότηση, με ελάχιστη ή και καμία αναγνώριση και υποστήριξη από την ανώτατη διοίκηση (Quazi, 1999).

Έλλειψη συμμετοχής των εργαζομένων

Η έλλειψη συμμετοχής των εργαζομένων μπορεί να έχει αρνητική επίπτωση κατά τη διαδικασία της εφαρμογής, καθώς πολλοί εργαζόμενοι είναι πρόθυμοι να αναλάβουν την ευθύνη και να γίνουν αρμόδιοι για την προστασία του περιβάλλοντος μόνο όταν ανταμείβονται κατάλληλα ή μόνο εάν υπάρχει κάποιο κίνητρο για να το κάνουν.

Ασαφείς ευθύνες των εργαζομένων

Οι ρόλοι και οι ευθύνες του προσωπικού, οι δραστηριότητες του οποίου ασκούν επιπτώσεις στο περιβάλλον πρέπει να καθοριστούν κατάλληλα, να τεκμηριωθούν και να κοινοποιηθούν σε όλα τα μέλη της επιχείρησης. Οι σαφείς ευθύνες επιτρέπουν στο προσωπικό να κατανοήσει καλύτερα τους ρόλους του στην εφαρμογή και τη διατήρηση του ΣΠΔ και να αποφύγει οποιαδήποτε σύγκρουση με τις υπάρχουσες υπευθυνότητες του. Για την αλλαγή ή την αναβάθμιση των ευθυνών του προσωπικού, η διοίκηση μαζί με το προσωπικό από κοινού θα πρέπει να αποφασίζουν και να καθορίζουν τις νέες θέσεις τους (Quazi, 1999).

4.5 Παράγοντες που επηρεάζουν την πιστοποίηση

Η απουσία περιβαλλοντικού κανονισμού που απευθύνεται στη βιομηχανία ξενοδοχείων μας οδηγεί να εστιάσουμε σε άλλους εξωτερικούς μηχανισμούς ως καθοριστικούς παράγοντες των περιβαλλοντικών πρακτικών (Fineman & Clarke, 1996). Οι πρακτικές αυτές μπορούν να επηρεαστούν από την ηλικία των εγκαταστάσεων των ξενοδοχείων (Theyel, 2000), την κοινωνική περιβαλλοντική πίεση (Henriques & Sadorsky, 1996) και τις τεχνικές διαχείρισης διαδικασιών και τις μεθόδους (Gupta & Sharma 1996; Klassen & McLaughlin, 1996). Επιπλέον, εξετάζεται η επίδραση του μεγέθους των ξενοδοχείων εφόσον μπορεί να ενισχύσει τις πιέσεις των συμμετόχων και να διευκολύνει την πρόσβαση στους πόρους, καθώς και το αντίκτυπο του συνεταιρισμού αλυσίδων στις περιβαλλοντικές πρακτικές (Ingram & Baum, 1997).

Η ηλικία των εγκαταστάσεων

Οι σύγχρονες εγκαταστάσεις περιλαμβάνουν αποδοτικότερα μηχανήματα, τα οποία οδηγούν στην αποταμίευση ενέργειας, ύδρευσης, καθώς επίσης και σε μικρότερα επίπεδα ρύπανσης. Επομένως οι σύγχρονες εγκαταστάσεις υπονοούν μια βελτίωση στην περιβαλλοντική απόδοση. Η σχέση μεταξύ της ηλικίας της εγκατάστασης και των περιβαλλοντικών επιδόσεων εξηγείται σαφώς από τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Η αντικατάσταση των παλιών μηχανημάτων με σύγχρονες εγκαταστάσεις οδηγούν στην αποταμίευση ενέργειας, ύδατος, καθώς επίσης και σε μικρότερα επίπεδα της ρύπανσης.

Με άλλα λόγια, οι σύγχρονες εγκαταστάσεις συνεπάγονται λιγότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον και, κατά συνέπεια στη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων. Ωστόσο, η σχέση μεταξύ ηλικίας εγκατάσταση και διαχείριση του περιβάλλοντος θα πρέπει να βασίζεται στις κοινωνικές αξίες παρών κατά τη στιγμή της δημιουργίας των εγκαταστάσεων ή την εκτέλεση των σημαντικών εργασιών ανακαίνισης. Αυτές οι νέες κοινωνικές αξίες θα είναι πιο εμφανής στους κανόνες, τις πρακτικές και τους κανόνες των νεοσύστατων οργανισμούς, καθώς και σε εκείνα που έχουν ανακαινιστεί πλήρως (Dacin, 1997). Για παράδειγμα, οι νέες εγκαταστάσεις να είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να ενισχύουν την υλοποίηση της μετατροπής ορισμένων δραστηριοτήτων περιβαλλοντικής προστασίας (π.χ., διαχωρίζοντας τα σκουπίδια έξω για ανακύκλωση) είτε να προβούν σε καλύτερη χρήση των υφιστάμενων πόρων (π.χ. εξοικονομώντας ενέργεια και νερό).

Μέγεθος της μονάδας

Οι μεγάλες εταιρίες υποστηρίζεται ότι ασκούν μεγαλύτερη επίδραση στο περιβάλλον (Aragon, 1998; Henriques & Sadosky, 1999), καθώς εκτίθενται στις ιδιαίτερες περιβαλλοντικές πιέσεις από τους συμμετόχους επειδή:

- Η περιβαλλοντική επίδρασή τους είναι πιο ορατή (Henriques & Sadosky, 1999).
- Είναι ευκολότερο να ελεγχθούν οι συγκεντρωμένες πηγές ρύπανσης (Dobers, 1997).
- Θεωρούνται ως διευθυντικά στελέχη της βιομηχανίας και, επομένως, αποτελούν τα πρότυπα που μιμούνται οι μικρότερες (Ghobadian et al., 1998).

Ένα άλλο ρεύμα των ερευνητών υποστηρίζει ότι οι μεγάλες εταιρίες αναπτύσσουν την πιο προηγμένη περιβαλλοντική διαχείριση επειδή:

- Έχουν νωθρούς πόρους που επενδύονται στην προστασία του περιβάλλοντος (Sharma & Vredenburg, 1998).
- Υιοθετούν συνήθως μια πιο επίσημη διαχείριση και αυτό υπονοεί στη συνέχεια μια πιο επίσημη περιβαλλοντική διαχείριση (Merritt et al., 1998).
- Μπορούν να έχουν τις οικονομίες κλίμακας για την επαναχρησιμοποίηση, την ανακύκλωση ή την αξιολόγηση των αποβλήτων (Andersen, 1997).

Κοινωνική περιβαλλοντική πίεση

Η κοινωνική πίεση μπορεί να αποτελέσει μια κινητήρια δύναμη για την εταιρική περιβαλλοντική απάντηση (Henriques & Sadorsky, 1999). Σύμφωνα με τη θεωρία συμμετόχων, οι οργανώσεις πραγματοποιούν τις δραστηριότητες για να ικανοποιήσουν τους κύριους συμμετόχους τους, συγκεντρώνοντας και υποστηρίζοντας τους πόρους για να επιζήσουν μακροπρόθεσμα (Freeman, 1984; Donaldson & Preston, 1995). Συνεπώς, η εξέταση των περιβαλλοντικών απαιτήσεων των συμμετόχων αποκαλύπτει το βαθμό στον οποίο οι εταιρίες λαμβάνουν τις πιέσεις να επεκτείνουν τις δραστηριότητες προστασίας του περιβάλλοντος (Cramer, 1998; Henriques & Sadorsky, 1999; Fineman & Clarke, 1996).

Ωστόσο, οι αξιώσεις των συμμετόχων δεν είναι όλες εξίσου σχετικές για τις εταιρίες. Μέσω των στρατηγικών επιρροής των συμμετόχων στις περιβαλλοντικές αξιώσεις, η εταιρία αντιλαμβάνεται και τη σημασία που τοποθετούν μετά από τις περιβαλλοντικές απαιτήσεις τους και τη ταχύτητα με την οποία αυτό πρέπει για να ενεργήσει. Κατά συνέπεια, η εταιρία μπορεί να αντιληφθεί την επείγουσα ανάγκη των περιβαλλοντικών απαιτήσεων των συμμετόχων όταν χρησιμοποιούν τις στρατηγικές επιρροής όπως η προσφορά των ανταμοιβών ή η παροχή της τεχνικής υποστήριξης σε αυτά τα ζητήματα. Οι εταιρίες, επομένως, πρέπει να «ζυγίζουν» τη νομιμότητα και την επείγουσα ανάγκη των πιέσεων από τα ισχυρά συστατικά (Mitchell et al., 1997). Τελικά, η θεωρία των συμμετόχων κρίνει τη δύναμη ως διακριτικό στοιχείο για να αξιολογηθούν όποιοι είναι συμμετοχοί στις σχετικές εταιρίες. Οι συμμετοχοί των ξενοδοχείων μπορούν να επεκτείνουν τις διαφορετικές στρατηγικές επιρροής και τα επίπεδα πίεσης.

Τεχνικές διαχείρισης διοικητικών διαδικασιών

Η διαχείριση των τεχνικών διαδικασιών, όπως οι μελέτες χρόνου και κινήσεων, οι ποιοτικοί κύκλοι, το προϊόν και η τυποποίηση διαδικασίας, τα διαγράμματα αιτία-επιδράσεων και τα διαγράμματα του Pareto μπορούν να βοηθήσουν στη βελτίωση των υπηρεσιών και της ποιοτικής αποδοτικότητας των ξενοδοχείων (Lee-Ross & Ingold, 1994; McMahon, 1994). Οι στόχοι που μπορούν να αξιολογηθούν και να βελτιωθούν χρησιμοποιώντας τις τεχνικές διαχείρισης διαδικασιών καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα των δραστηριοτήτων: (α) αγορά και ανεφοδιασμός των εισαγωγών όπως η ενέργεια, η ύδρευση, τα τρόφιμα και τα καθαρίζοντας προϊόντα, (β) τεχνολογία σε χρήση (π.χ. πλυντήριο ή εξοπλισμός κλιματισμού), (γ) σχέδιο και έλεγχος των δραστηριοτήτων και των διαδικασιών (π.χ. χωρισμός των στερεών

αποβλήτων σε κάθε εργοτάξιο ή διαχείριση ύδατος), (δ) σχέδιο προϊόντων (π.χ., πράσινα δωμάτια, πράσινες επιλογές, επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση των απόβλητων).

Οι διαδικασίες των ξενοδοχείων έχουν επιπτώσεις στις υπηρεσίες από την άποψη του κόστους, της παρεχόμενης ποιότητας υπηρεσιών και χρόνου καθώς επίσης και των εκπομπών και της ροής των επικίνδυνων υλικών (Angell & Klassen, 1999; Gupta & Sharma, 1996).

Χρήση αλυσίδων

Οι λειτουργίες που πραγματοποιούνται από τις αλυσίδες ξενοδοχείων που αναφέρονται στη μεταφορά της γνώσης είναι εξαιρετικά σημαντικές για την περιβαλλοντική προστασία. Τα μεμονωμένα ξενοδοχεία αντιμετωπίζουν δυσκολία στην ανάπτυξη και στην αποτελεσματική εφαρμογή δραστηριοτήτων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος (Zurburg et al., 1995). Αντιθέτως, οι αλυσίδες μπορούν εύκολα να λάβουν αυτές τις πληροφορίες και να κάνουν τις πρόσθετες αναζητήσεις από τις συμβατικές πηγές (κυβέρνηση, ειδικά περιοδικά ή επιχειρησιακές ενώσεις).

Επιπλέον, οι αλυσίδες των ξενοδοχείων εκμεταλλεύονται τις επιτυχείς πρακτικές των μεμονωμένων μονάδων και το διανέμουν μεταξύ των μελών της αλυσίδας (Darr et al., 1995). Κατά συνέπεια, οι αλυσίδες πραγματοποιούν μια σειρά λειτουργιών που βοηθούν τα συστατικά τους για να ξέρουν πώς ένα ξενοδοχείο μπορεί να προστατεύσει το περιβάλλον. Οι Ingram & Baum (1997) επισημάνουν ότι η ιδιότητα μέλους της αλυσίδας μπορεί επίσης να αποτελέσει μια πιθανή πηγή στρατηγικών περιορισμών που μπορούν να ενθαρρύνουν την περιβαλλοντική διαχείριση στα ξενοδοχεία που ενώνουν μια αλυσίδα. Ως εκ τούτου, για να εκμεταλλευθεί μια ενοποιημένη περιβαλλοντική εικόνα, η αλυσίδα μπορεί να επιβάλει ορισμένους ελάχιστους ή κοινούς κανόνες για την προστασία του περιβάλλοντος από τις συστατικές μεριές της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Σχεδιασμός και διεξαγωγή της έρευνας

5.1 Επιλογή μεταβλητών και σύνταξη ερωτηματολογίου

Ο κύριος σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάλυση του ζητήματος της περιβαλλοντικής διαχείρισης των τουριστικών επιχειρήσεων και ειδικότερα του ξενοδοχειακού κλάδου στην περιφέρεια Κρήτης. Συγκεκριμένα επιδιώκεται η ποσοτική μέτρηση της αντίληψης των ερωτώμενων σχετικά με τις περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές, η απεικόνιση της ύπαρξης και λειτουργίας συστημάτων ή πρακτικών περιβαλλοντικής διαχείρισης στα ξενοδοχεία της περιφέρειας Κρήτης. Η έρευνα θα καλύπτει μια σειρά από θέματα όπως:

- Την καταγραφή βασικών αντιλήψεων, πρακτικών και αναπαραστάσεων για την περιβαλλοντική διαχείριση
- Τη διερεύνηση των κινήτρων που ώθησαν τα ξενοδοχεία να προβούν σε πιστοποίηση με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο
- Τη διερεύνηση αντικινήτρων/δυσκολιών που απέτρεψαν τα ξενοδοχεία από την πιστοποίησή τους με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο
- Την αποτύπωση του ποσοστού των ξενοδοχειακών μονάδων που εφαρμόζουν ΣΠΔ.
- Την ανάπτυξη Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης στις μονάδες του ξενοδοχείων
- Την αντίληψη των ερωτώμενων σχετικά με τις περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές
- Τα οφέλη που αποκομίζουν τα ξενοδοχεία μετά την πιστοποίησή τους
- Τα οφέλη που αποκομίζουν τα μη πιστοποιημένα ξενοδοχεία που εφαρμόζουν περιβαλλοντικές πρακτικές
- Την επιρροή της οικονομικής κρίσης στην ανάπτυξη ή διατήρηση ΣΠΔ
- Την ύπαρξη άλλου προτύπου πιστοποίησης στις ξενοδοχειακές μονάδες

Η διερεύνηση για κάθε ένα από τα παραπάνω θέματα έγινε, με βάση τη βιβλιογραφία σε όλες τους τις διαστάσεις και το ερωτηματολόγιο διαμορφώθηκε έτσι ώστε να καλύπτει την πλειοψηφία των επιμέρους παραμέτρων.

Τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκαν με βάση τους παραπάνω στόχους, ώστε να εξυπηρετείται και να επιτυγχάνεται ο κύριος σκοπός της έρευνας και είναι τα εξής:

- α) Ποιο είναι το προφίλ των ξενοδοχειακών μονάδων (περιοχή, κατηγορία, μέγεθος, αριθμός εργαζομένων, περιβάλλον, ένταξη σε αλυσίδα, παλαιότητα εγκαταστάσεων, εφαρμογή περιβαλλοντικού προτύπου);
- β) Ποιοι παράμετροι κινήτρων/αντικινήτρων αξιολογούνται περισσότερο ως προς τη σημασία τους;
- γ) Ποιοι παράμετροι ωφελειών αξιολογούνται περισσότερο ως προς τη σημασία τους;
- δ) Ποιοι παράμετροι προβλημάτων/δυσκολιών αξιολογούνται περισσότερο ως προς τη σημασία τους;
- ε) Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την πιστοποίηση ή την υιοθέτηση αντίστοιχων πρακτικών;
- στ) Πώς εκφράζονται οι αντιλήψεις και οι πρακτικές των ξενοδοχειακών μονάδων σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης (επιρροή οικονομικής κρίσης, μεγέθους, περιοχής και άλλων παραγόντων);

Η έρευνα προσπαθεί να αποτυπώσει την υποκειμενική άποψη των ξενοδοχειακών μονάδων για την περιβαλλοντική τους διαχείριση ως επιχειρήσεις. Αντικειμενικός στόχος είναι η άντληση ποιοτικών δεδομένων για μια σαφέστερη εικόνα της περιβαλλοντικής διαχείρισης των τουριστικών επιχειρήσεων και ειδικότερα του ξενοδοχειακού κλάδου στην Κρήτη. Τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν θα είναι χρήσιμα για την καταγραφή της πραγματικής κατάστασης αλλά και τη βελτίωση των ξενοδοχειακών μονάδων.

Τέλος, η έρευνα στοχεύει στην επιβεβαίωση ή τη διάψευση των υποθέσεων που προκύπτουν από την βιβλιογραφία ότι:

- Τα ξενοδοχεία με σύγχρονες εγκαταστάσεις εφαρμόζουν πιο εκτενείς περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές από ξενοδοχεία με παλαιότερες εγκαταστάσεις
- Τα μεγάλα μεγέθους ξενοδοχεία εφαρμόζουν πιο εκτενείς περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές σε σύγκριση με τα αντίστοιχα μικρότερα
- Τα ξενοδοχεία που είναι συμβεβλημένα με αλυσίδα ξενοδοχείων εφαρμόζουν πιο εκτενείς περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές από τα μη συνδεδεμένα

Το εργαλείο συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία αποτέλεσε ένα ερωτηματολόγιο, ειδικά προσαρμοσμένο για τις ανάγκες της παρουσίας της έρευνας. Πρόκειται για ερωτήσεις που υποστηρίζουν το θεωρητικό κομμάτι της μελέτης και στοχεύουν τόσο στη συλλογή στοιχείων που προσφέρονται για ποσοτικές αναλύσεις της περιβαλλοντικής διαχείρισης, όσο κυρίως στην άντληση ποιοτικών δεδομένων.

Για τις ανάγκες της έρευνας, το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε επιμέρους ενότητες. Ο διαχωρισμός αυτός έγινε με σκοπό να είναι αργότερα ευκολότερη η επεξεργασία των δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο τροποποιήθηκε από την ερευνήτρια στη διαμόρφωση των ερωτήσεων που αφορούν τα στοιχεία της ξενοδοχειακής μονάδας, καθώς και στην εισαγωγή ερωτήσεων για την περιβαλλοντική διαχείριση. Συγκεκριμένα, περιείχε: (α) ερωτήσεις με τα γενικά χαρακτηριστικά των ξενοδοχείων και (β) ερωτήσεις-μεταβλητές με αναμενόμενη απάντηση στην τακτική πρωτοβάθμια κλίμακα Likert. Το ερωτηματολόγιο απευθύνονταν σε όλα τα ξενοδοχεία του νησιού, ανεξάρτητα από το αν διέθεταν ή όχι πιστοποίηση με κάποιο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

Για την καλύτερη διεξαγωγή της έρευνας τα ξενοδοχεία χωρίστηκαν σε δύο ομάδες ερωτώμενων, στα πιστοποιημένα ξενοδοχεία που εφαρμόζουν κάποιο ΣΠΔ και στα μη πιστοποιημένα. Αντίστοιχα διαμορφώθηκε και το ερωτηματολόγιο, το πρώτο μέρος με τις ερωτήσεις γενικού τύπου να είναι κοινό και για τις δύο ομάδες. Στο τέλος της πρώτης ενότητας οι ερωτώμενοι καλούνταν να απαντήσουν σχετικά με το αν η ξενοδοχειακή μονάδα είναι πιστοποιημένη με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο. Ανάλογα με την επιλογή της απάντησής τους, μεταφέρονταν είτε στο ερωτηματολόγιο που απευθυνόταν στα πιστοποιημένα ξενοδοχεία, είτε στο αντίστοιχο για τα μη πιστοποιημένα, προκειμένου να απαντήσουν στις ανάλογες ερωτήσεις των υπόλοιπων ενοτήτων για τα κίνητρα, τα οφέλη και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει κάθε μία από τις ομάδες.

Το ερωτηματολόγιο όπως διαμορφώθηκε και δόθηκε στις ξενοδοχειακές μονάδες βρίσκεται στο *ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α*.

5.2 Σχεδιασμός δείγματος και υλοποίηση έρευνας

Το δειγματοληπτικό πλαίσιο (πληθυσμός) της έρευνας είναι τα ξενοδοχεία της Περιφέρειας Κρήτης, πιστοποιημένα και μη, με κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης. Η εύρεση του δείγματος της έρευνας και των στοιχείων τους έγινε μέσα από των κατάλογο του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος.

Το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (ΞΕΕ) λειτουργεί από το 1935 ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Είναι νομοθετημένος σύμβουλος της Πολιτείας σε θέματα τουρισμού έχει εκ του νόμου ως μέλη όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα και τις οργανωμένες τουριστικές κατασκηνώσεις της χώρας. Διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο αιρετών αντιπροσώπων των ξενοδοχείων και των οργανωμένων τουριστικών κατασκηνώσεων όλης της χώρας και εκπροσώπων του κράτους είναι μέλος της Συνομοσπονδίας των Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχείων Εστίασης και Αναψυχής των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Hotrec).

Ο αριθμός των εγγεγραμμένων μελών ανέρχεται σε 9.677 μονάδες με τα ξενοδοχεία κλασικού τύπου να αποτελούν την κυριότερη κατηγορία (6.249 μονάδες), καθώς αντιστοιχούν στο 77,3% του συνόλου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων (ΞΕΕ, 2014). Η Κρήτη συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό ξενοδοχείων/μελών και ακολουθούν η Μακεδονία και η Στερεά Ελλάδα.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΞΕΕ, το 2014 στην Περιφέρεια Κρήτης λειτούργησαν συνολικά 1.547 ξενοδοχεία όλων των κατηγοριών. Από αυτά επιλέχθηκαν τα 323 ξενοδοχεία 5, 4 αστέρων και Α' τάξης που λειτουργούν στο νησί για να σταλεί το ερωτηματολόγιο μέσω e-mail. Σε μεταγενέστερο χρόνο το ερωτηματολόγιο στάλθηκε και στις Ενώσεις Ξενοδόχων Ν. Χανίων, Ηρακλείου Ρεθύμνου, Λασιθίου, Σητείας, Νότιες Περιοχές Ρεθύμνου, Παλαιοχώρας Χανίων, καθώς και στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Διευθυντών Ξενοδοχείων για να προωθηθεί στα μέλη τους, από όπου και προήλθαν οι απαντήσεις από τα ξενοδοχεία 3 και 2 αστεριών.

Τα e-mails στάλθηκαν υπόψη των Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ή των Γενικών Διευθυντών των ξενοδοχείων. Το ερωτηματολόγιο συνοδευόταν από επεξηγήσεις του σκοπού της έρευνας, του τρόπου συμπλήρωσης των απαντήσεων και η συμπλήρωση του έγινε online αποκλειστικά σε Google Docs για μεγαλύτερη ευκολία τόσο για τους ερωτώμενους όσο και για την συλλογή των απαντήσεων.

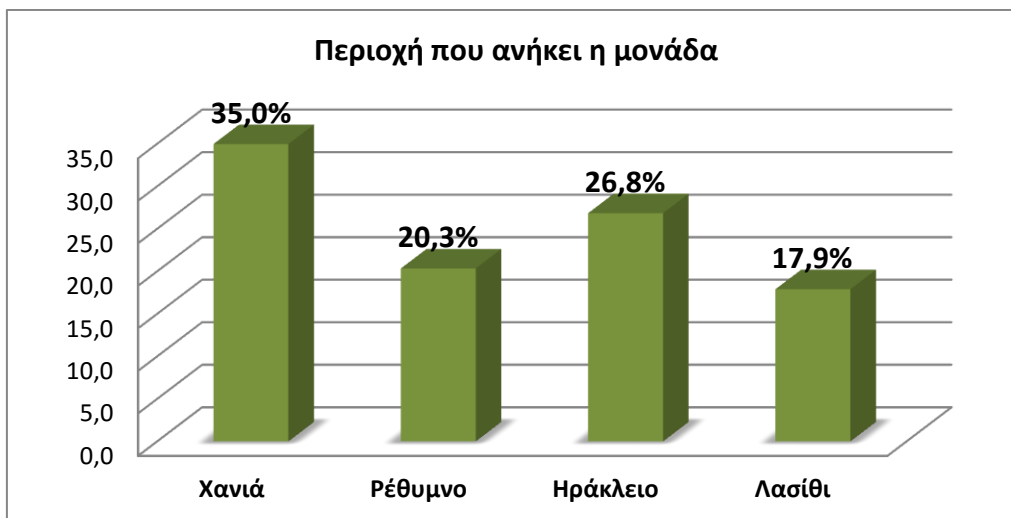
Η επεξεργασία των στοιχείων των ερωτηματολογίων έγινε με την βοήθεια του SPSS και σε φύλλα εργασίας στο Excel. Το SPSS είναι ένα στατιστικό πακέτο ανάλυσης δεδομένων, το οποίο προσφέρει στο χρήστη δυνατότητες για δημιουργία αναφορών, ανάλυση και μοντελοποίηση δεδομένων καθώς και για γραφική αναπαράστασή τους. Διαθέτει πολλές στατιστικές συναρτήσεις για ανάλυση δεδομένων μέσα από ένα εύχρηστο γραφικό περιβάλλον.

5.3 Προφίλ δείγματος

Η συλλογή των απαντήσεων του ερωτηματολογίου έγινε κατά το διάστημα Ιούλιος 2014-Οκτώβριος 2014. Συγκεντρώθηκαν 123 απαντημένα ερωτηματολόγια από ξενοδοχεία όλων των κατηγοριών εκτός από τα ξενοδοχεία ενός αστεριού.

Το ποσοστό ανταπόκρισης (9,21%) κρίνεται ικανοποιητικό δεδομένου ότι κάποια e-mails ίσως δεν έφτασαν στους παραλήπτες τους είτε λόγω της μη έγκυρης ηλεκτρονικής διεύθυνσης, είτε γιατί μπορεί να χαρακτηρίστηκαν ως ανεπιθύμητη αλληλογραφία (spam) από τον διαχειριστή εξυπηρετητών του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου τους (mail server). Επίσης, μετά από τηλεφωνική επικοινωνία που έγινε δειγματοληπτικά με τους υπεύθυνους των ξενοδοχείων διαπιστώθηκε ότι λόγο αυξημένων υποχρεώσεων κατά την περίοδο της έρευνας σε συνδυασμό με τη συχνή ενόχληση λόγω των πολλών ερευνών που γίνονται μπορεί να οδήγησε σε μη ανταπόκριση κάποιων ερωτώμενων. Τέλος, κάποια από τα ξενοδοχεία, είναι πιθανό να δίστασαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που θα τους εκθέσουν αμφισβητώντας τη διαβεβαίωση για τη μη δημοσίευση των αποτελεσμάτων σε μορφή που να επιτρέπει τον προσδιορισμό φυσικών ή νομικών προσώπων.

Από τα 123 απαντημένα ερωτηματολόγια, τα 43 προέρχονταν από ξενοδοχεία που δραστηριοποιούνται στα Χανιά (35,0%), 33 στο Ηράκλειο (26,8%), 25 στο Ρέθυμνο (20,3%) και 22 στο Λασιίθι (17,9%). Στο Σχήμα 5.1 απεικονίζονται τα ποσοστά των ξενοδοχειακών μονάδων που συμμετείχαν στην έρευνα ανάλογα με την περιοχή που ανήκουν.

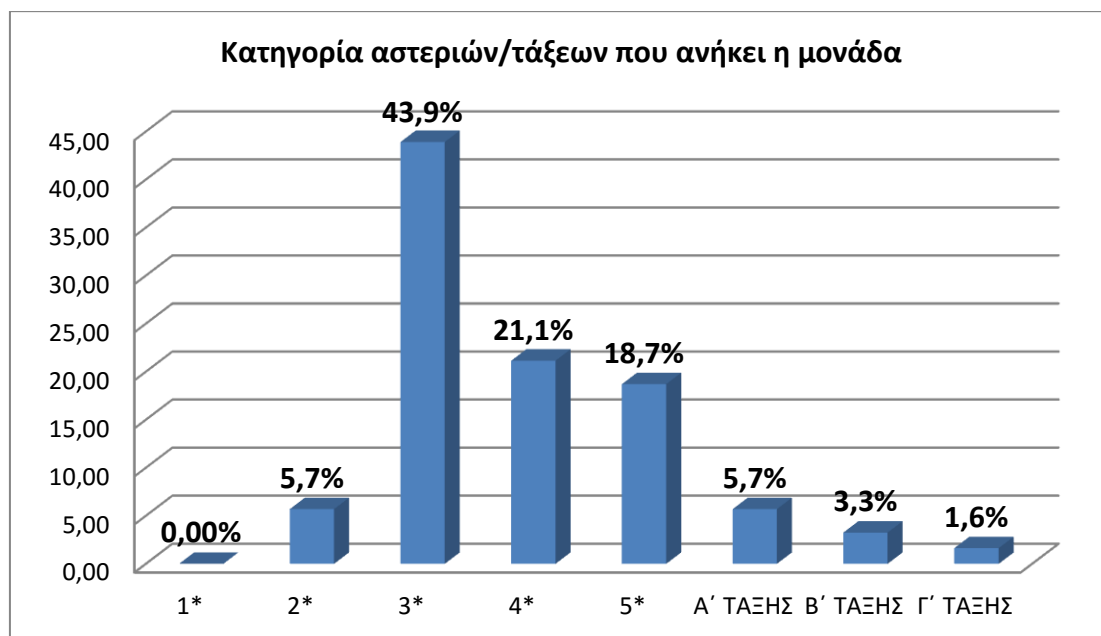
Σχήμα 5.1: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την περιοχή

Η συντριπτική πλειοψηφία των μονάδων του δείγματος είναι ξενοδοχεία κλασικού τύπου (110 ξενοδοχεία - ποσοστό 89,4%) ενώ τα υπόλοιπα 13 είναι παραδοσιακά ξενοδοχεία (10,6%). Στο Σχήμα 5.2 που ακολουθεί φαίνονται τα ποσοστά των καταλυμάτων που συμμετείχαν στην έρευνα ανάλογα με τις συγκεκριμένες κατηγορίες.

Σχήμα 5.2: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την κατηγορία

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να δηλώσουν σε ποια κατηγορία αστεριών ή τάξεων ανήκει η μονάδα τους, δεδομένου ότι τα κλασικά ξενοδοχεία (μονάδες ξενοδοχειακού τύπου) βαθμολογούνται σε αστέρια και τα παραδοσιακά ξενοδοχεία (παραδοσιακές μονάδες) σε τάξεις. Η κατανομή του δείγματος ως προς την κατηγορία της μονάδας φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.3.

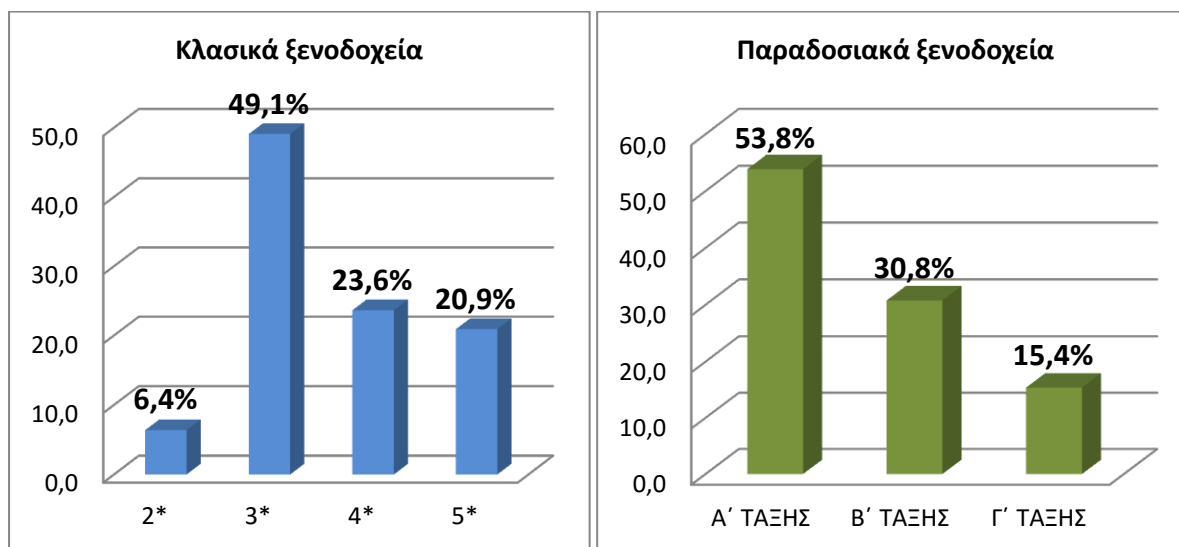
Σχήμα 5.3: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την κατηγορία

Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων ανήκουν στην κατηγορία των 3 αστερών (43,9%), ενώ ακολουθούν με σχετικά μικρή διαφορά μεταξύ τους τα ξενοδοχεία των 4 αστερών (21,1%) και 5 αστερών (18,7%) αντίστοιχα. Μικρότερα (αναμενόμενα) είναι τα ποσοστά που παρατηρούνται στα παραδοσιακά ξενοδοχεία, δεδομένου ότι αντιπροσωπεύουν μόλις το 10,6% του δείγματος. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι κανένα ξενοδοχείο 1 αστεριού καθώς και Δ' τάξης δεν απάντησε στο ερωτηματολόγιο.

Πίνακας 5.1: Κατηγορίες αστεριών/τάξεων των μονάδων του δείγματος (N=123)

		N	%
Μονάδες ξενοδοχειακού τύπου	5*	23	18,7
	4*	26	21,1
	3*	54	43,9
	2*	7	5,7
Παραδοσιακές μονάδες	Γ' τάξης	2	1,6
	Β' τάξης	4	3,3
	Α' τάξης	7	5,7

Στο Σχήμα 5.4 απεικονίζονται τα αντίστοιχα ποσοστά των δύο ομάδων ταξινόμησης, στο σύνολο των επιμέρους κατηγοριών (κλασικά και παραδοσιακά ξενοδοχεία).

Σχήμα 5.4: Κατανομή των μονάδων του δείγματος στις επιμέρους κατηγορίες

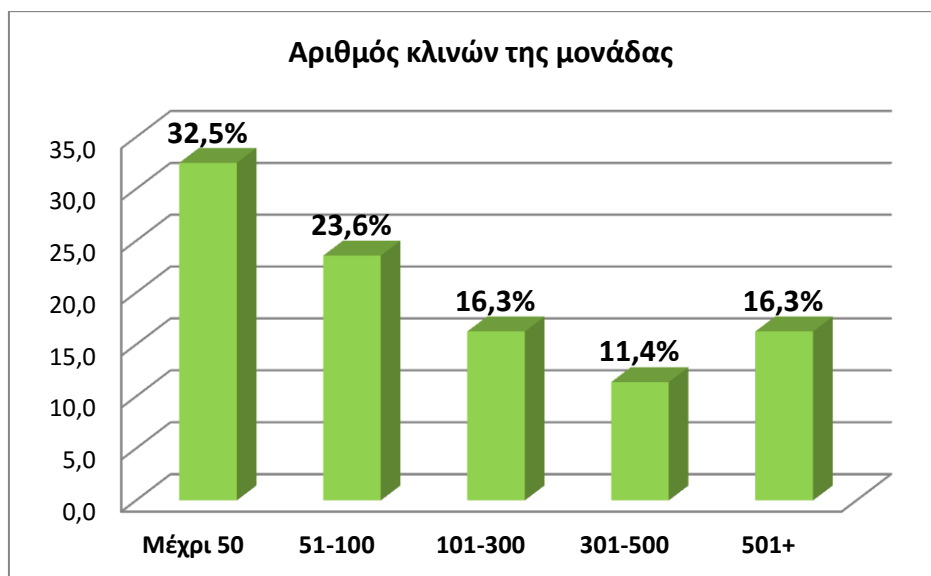
Για την καλύτερη διεξαγωγή συμπερασμάτων, σύμφωνα με τους ερευνητικούς στόχους της παρούσας μελέτης, το σύνολο των ξενοδοχείων ενοποιήθηκε με βάση την κατηγορία στην οποία ανήκει, με μονάδα μέτρησης την κλίμακα των αστεριών. Συγκεκριμένα, ακολουθώντας την κατάταξη του ΞΕΕ, τα παραδοσιακά ξενοδοχεία Α' τάξης αντιστοιχούν στα ξενοδοχεία 4*, τα Β' τάξης στα 3* και τα Γ' τάξης στα 2*. Τα τελικά ποσοστά των ξενοδοχείων, όπως διαμορφώθηκαν μετά την ενοποίησή τους, παρουσιάζονται στο παρακάτω διάγραμμα.

Σχήμα 5.5: Κατανομή των μονάδων του δείγματος σε κατηγορίες αστερών

Το 92,7% των ξενοδοχείων του δείγματος ήταν ενταγμένο στις 3 ανώτερες κατηγορίες. Στα τελικά ποσοστά, όπως διαμορφώθηκαν μετά την ενοποίηση, παρατηρείται ότι σχεδόν τα μισά ξενοδοχεία (47,2%) είναι 3*, ενώ ακολουθούν τα ξενοδοχεία 4* (26,8%), τα 5* (18,7%) και τα ξενοδοχεία 2* (7,3%).

Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων που συμμετείχαν στην έρευνα διαθέτουν μέχρι 50 κλίνες (32,5%), ενώ ακολουθούν αυτά που έχουν 51-100 κλίνες (23,6%). Ίδια ποσοστά (16,3%) εμφανίζουν οι ξενοδοχειακές μονάδες με 101-300 κλίνες καθώς και αυτές που διαθέτουν περισσότερες από 500 κλίνες. Το μικρότερο ποσοστό (11,4%) καταγράφεται στα ξενοδοχεία που διαθέτουν 301-500 κλίνες.

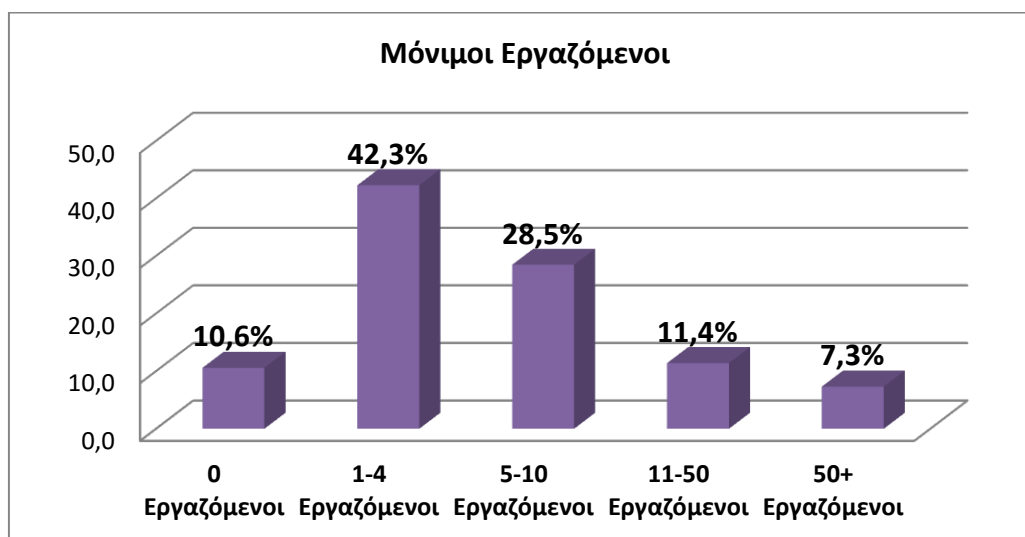
Σχήμα 5.6: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των κλινών

Σε επόμενες ερωτήσεις, οι επιχειρήσεις απάντησαν ποιος είναι ο αριθμός των εργαζομένων που απασχολούν, καθώς και το ποσοστό των εργαζομένων του μόνιμου προσωπικού που έχουν μεταπτυχιακό τίτλο και είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ειδικότερα, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να σημειώσουν τον αριθμό των εργαζομένων του μόνιμου και του εποχιακού προσωπικού στην μονάδα, καθώς και το ποσοστό (κατ' εκτίμηση) επί του συνόλου του μόνιμου προσωπικού που ανήκει στις παραπάνω κατηγορίες μορφωτικού επιπέδου.

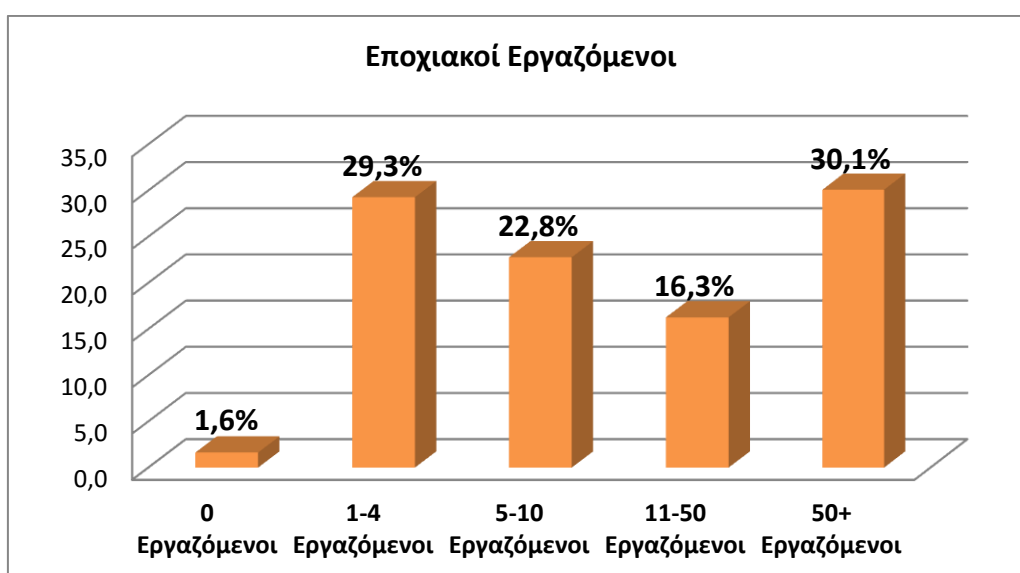
Πίνακας 5.2: Χαρακτηριστικά των εργαζόμενων των μονάδων του δείγματος (N=123)

Αριθμός Εργαζομένων	Μόνιμο Προσωπικό		Εποχιακό Προσωπικό	
	N	%	N	%
0	13	10,6	2	1,6
1-4	52	42,3	36	29,3
5-10	35	28,5	28	22,8
11-50	14	11,4	20	16,3
50+	9	7,3	37	30,1

Η πλειοψηφία των ξενοδοχειακών μονάδων απασχολεί 1-4 εργαζομένους ως μόνιμο προσωπικό (42,3%) και άνω των 50 εργαζομένων ως εποχιακό προσωπικό (30,1%).

Σχήμα 5.7: Κατανομή μόνιμου προσωπικού

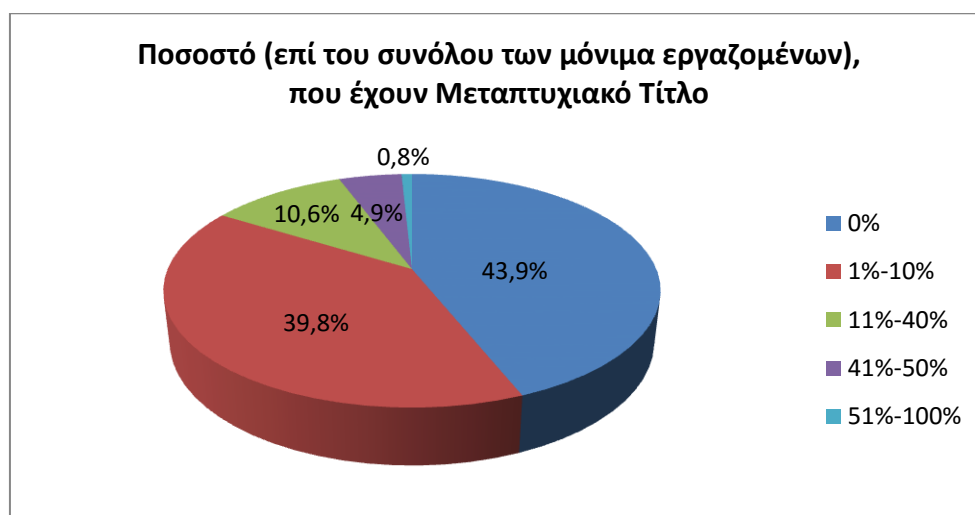
Σχήμα 5.8: Κατανομή εποχιακού προσωπικού

Τα παραπάνω σχήματα επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι η εποχικότητα που παρουσιάζει ο ξενοδοχειακός κλάδος επηρεάζει τον αριθμό των εργαζομένων στις ξενοδοχειακές μονάδες. Ένα ποσοστό της τάξης του 10,6% των ξενοδοχείων δεν απασχολεί μόνιμο προσωπικό, ενώ το ποσοστό των ξενοδοχείων που απασχολεί περισσότερους από 50 εργαζομένους ως εποχικό προσωπικό, εκτοξεύεται στο 30,1% από το αντίστοιχο ποσοστό 7,3% του μόνιμου προσωπικού.

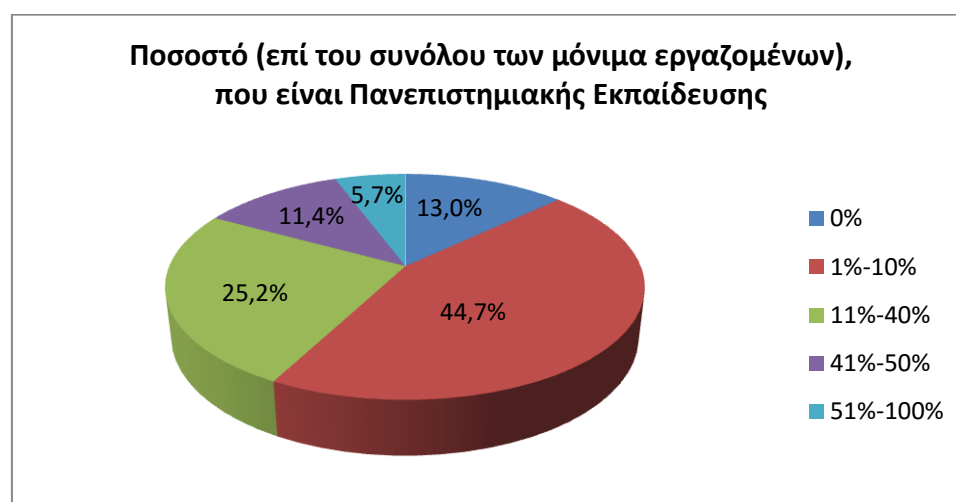
Πίνακας 5.3: Μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων των μονάδων του δείγματος (N=123)

Ποσοστό Εργαζομένων	Μεταπτυχιακό		Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση	
	N	%	N	%
0%	54	43,9	16	13,0
1%-10%	49	39,8	55	44,7
11%-40%	13	10,6	31	25,2
41%-50%	6	4,9	14	11,4
50+%	1	0,8	7	5,7

Στο σύνολο των μόνιμων εργαζομένων, οι περισσότεροι δεν διαθέτουν μεταπτυχιακό τίτλο (43,9%), ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 1%-10% είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (44,7%).

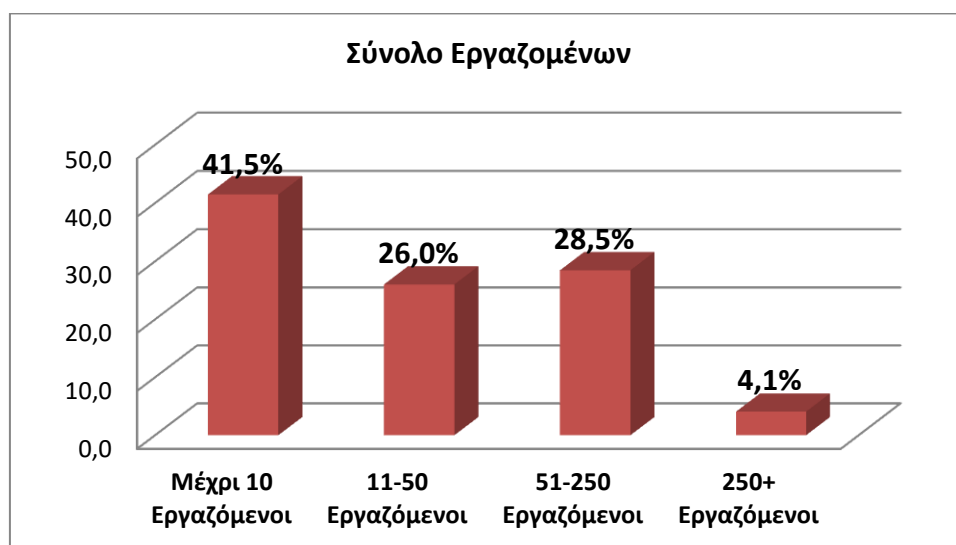
Σχήμα 5.9: Κατανομή μόνιμου προσωπικού με μεταπτυχιακό τίτλο

Περίπου 4 στις 10 επιχειρήσεις (39,8%) καταγράφουν ποσοστά έως και 10% στο σύνολο του μόνιμου προσωπικού.

Σχήμα 5.10: Κατανομή μόνιμου προσωπικού πανεπιστημιακής εκπαίδευσης

Το επίπεδο του μόνιμου προσωπικού εμφανίζεται αρκετά υψηλό, δεδομένου ότι μόνο το 13% απάντησε ότι δεν διαθέτει μόνιμο προσωπικό πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

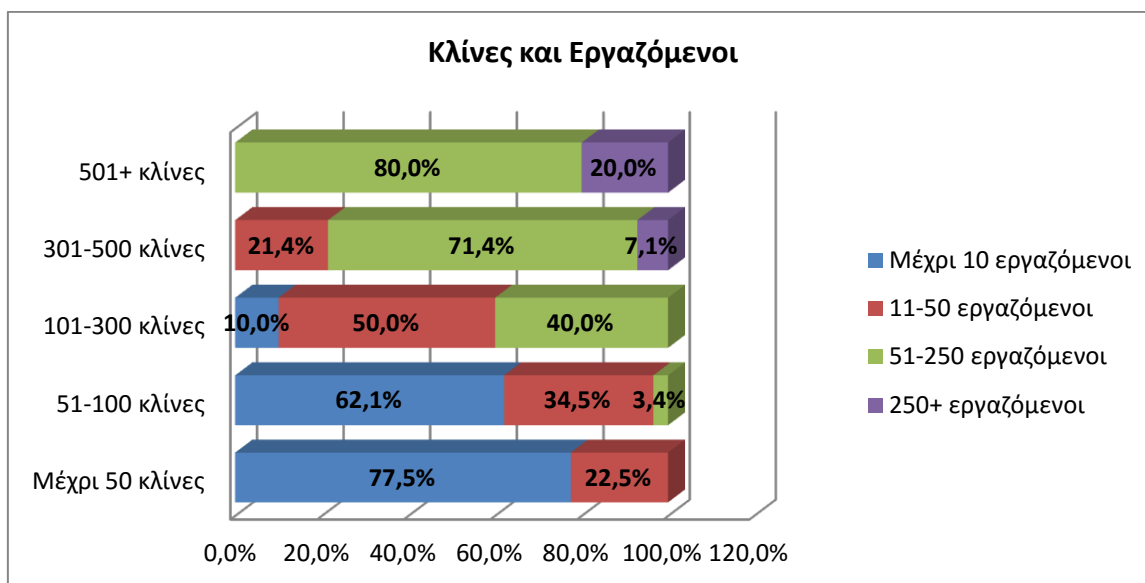
Η κατανομή του δείγματος ως προς το μέγεθος των ξενοδοχείων σε ανθρώπινο δυναμικό (μόνιμο και εποχιακό) απεικονίζεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.11. Σημειώνεται ότι η κατάταξη των εργαζομένων έγινε με βάση τον ορισμό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων όπως ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σχήμα 5.11: Κατανομή του δείγματος ανάλογα με τον συνολικό αριθμό των εργαζομένων

Το μεγαλύτερο ποσοστό (41,5%) των ξενοδοχείων απασχολεί μέχρι δέκα (10) εργαζομένους και ανήκει στην κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων. Ο αριθμός των 10 εργαζομένων δεν είναι μικρός με βάση τα ευρωπαϊκά δεδομένα, καθώς σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εργασίας (International Labour Organization, ILO) από τα 2,7 εκατ. τουριστικών επιχειρήσεων στην Ε.Ε. το 94% απασχολεί κάτω από 10 εργαζομένους. Τα ξενοδοχεία που ανήκουν στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (11 έως 50 και 51 έως 250 εργαζομένους) παρουσιάζουν κοντινά ποσοστά μεταξύ τους (26% και 28,5% αντίστοιχα), ενώ μόνο 5 ξενοδοχεία (4,1%) ανήκουν στην κατηγορία των μεγάλων επιχειρήσεων οι οποίες απασχολούν περισσότερους από 250 εργαζομένους.

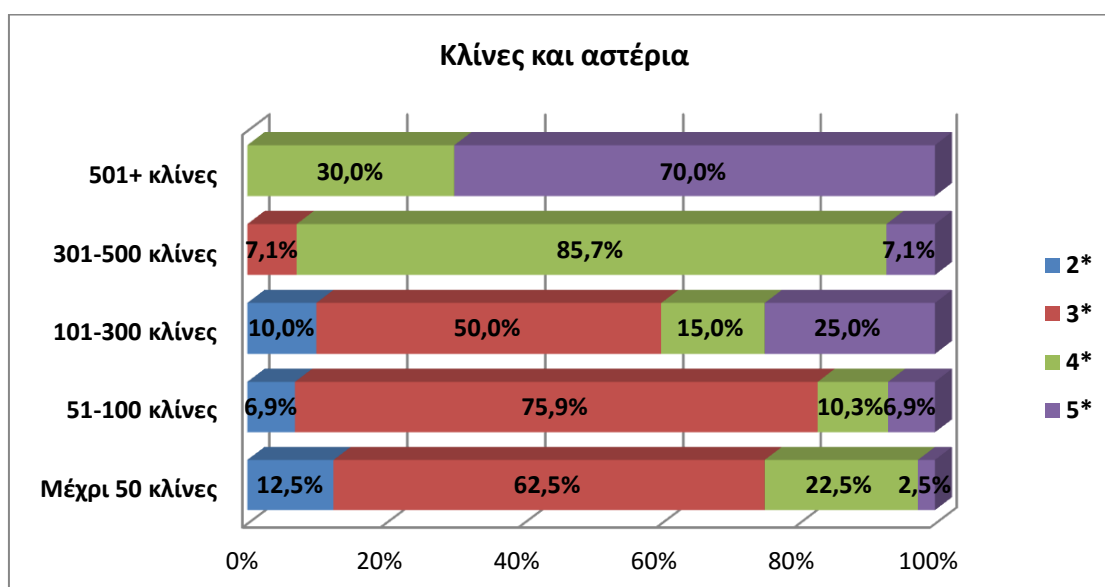
Η κατανομή των ξενοδοχείων που συμμετείχαν στην έρευνα σε σχέση με τον αριθμό των κλινών και τον αριθμό των εργαζομένων τους φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.12.

Σχήμα 5.12: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των εργαζομένων και τον αριθμό των κλινών

Από τα παραπάνω αποτελέσματα, είναι εμφανές ότι όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος του ξενοδοχείου σε κλίνες, τόσο μεγαλύτερος ο αριθμός των εργαζομένων που απασχολεί.

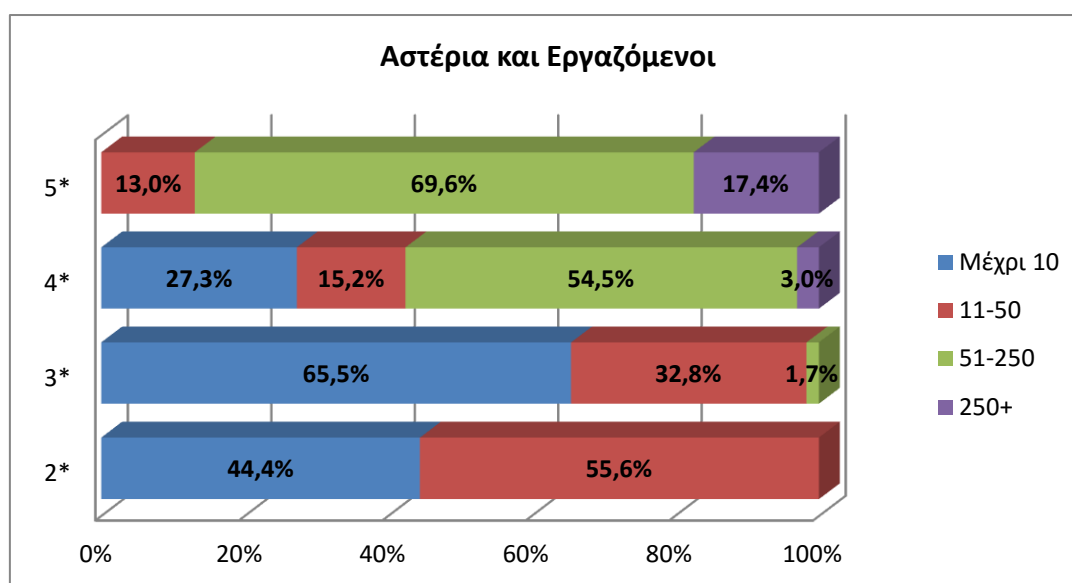
Η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος σε σχέση με τον αριθμό των κλινών και την κατηγορία αστεριών τους φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.13.

Σχήμα 5.13: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την κατηγορία αστεριών και τον αριθμό των κλινών

Η απασχόληση ανά δωμάτιο τον Μάιο εκτιμάται ότι κυμαίνεται στο 0,28 και τον Αύγουστο ανεβαίνει στο 0,35. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι για κάθε 3 νέα δωμάτια που προστίθενται στο ξενοδοχειακό δυναμικό της χώρας, δημιουργείται μία νέα βιώσιμη θέση απασχόλησης. Φυσικά, η απασχόληση ανά δωμάτιο είναι μεγαλύτερη στα ξενοδοχεία υψηλότερων κατηγοριών. Πιο συγκεκριμένα, στα ξενοδοχεία 5* η μέση απασχόληση ανά δωμάτιο ανέρχεται στα 0,6 άτομα, στα 4* σε 0,38 άτομα, στα 3* σε 0,24 άτομα, ενώ στα ξενοδοχεία των δύο χαμηλότερων κατηγοριών (2* και 1*) σε 0,17 εργαζόμενους ανά δωμάτιο.

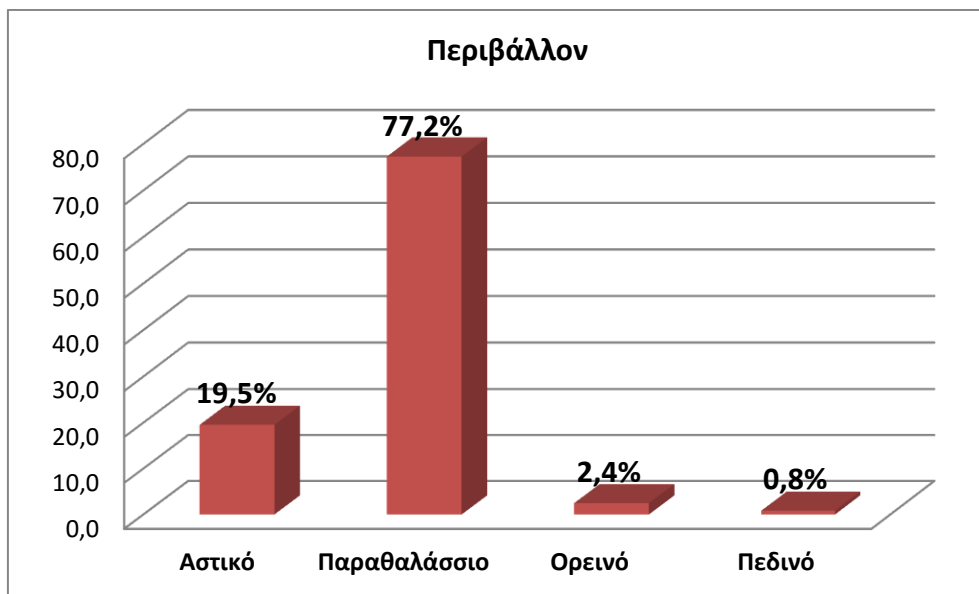
Η κατανομή των ξενοδοχείων που συμμετείχαν στην έρευνα σε σχέση με την κατηγορία αστεριών και τον αριθμό των εργαζομένων τους φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.14.

Σχήμα 5.14: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των εργαζομένων και την κατηγορία αστεριών

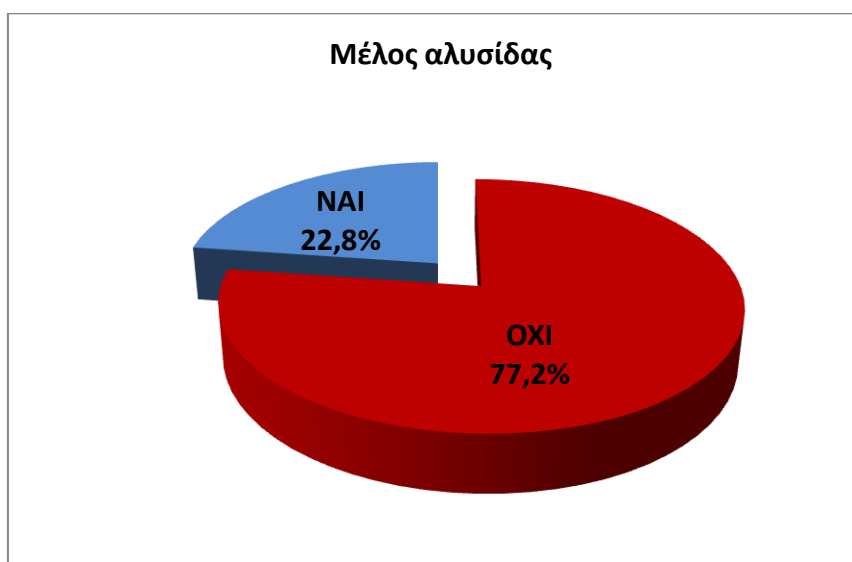
Τα παραπάνω αποτελέσματα επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι τα ξενοδοχεία υψηλότερων κατηγοριών απασχολούν μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων.

Στο σύνολο των ξενοδοχείων του δείγματος, τα 95 είναι παραθαλάσσια (77,2%), τα 24 αστικά (19,5%), ενώ μόλις 4 βρίσκονται σε ορεινές (2,4%) και πεδινές (0,8%) περιοχές. Η κατανομή του δείγματος ως προς το περιβάλλον που βρίσκεται η μονάδα φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.15.

Σχήμα 5.15: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το περιβάλλον που βρίσκεται η μονάδα

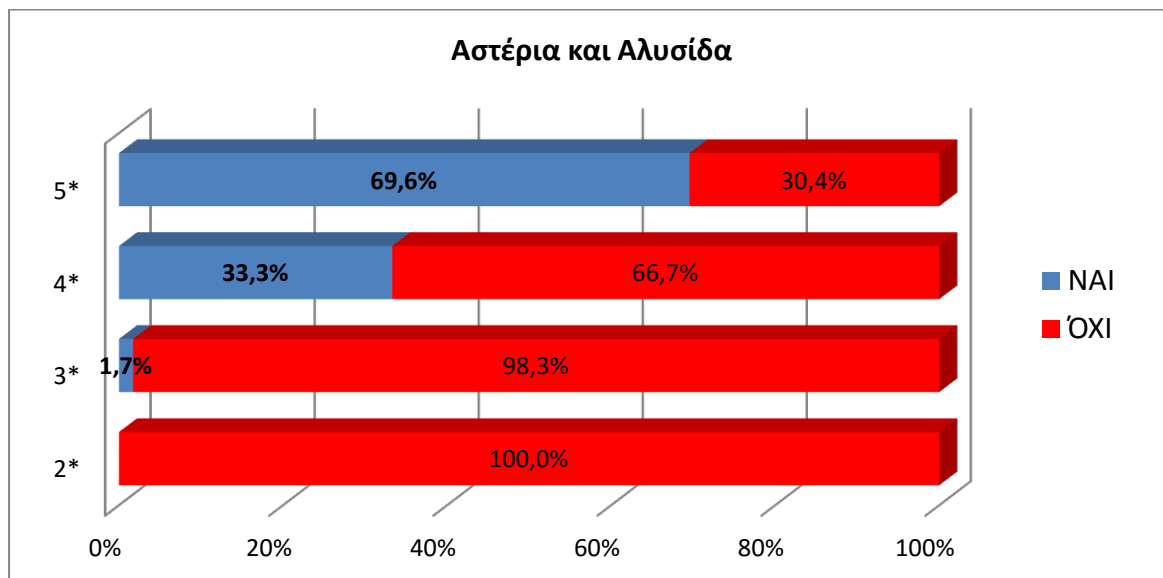
Στο Σχήμα 5.16 εμφανίζονται τα ποσοστά των απαντήσεων στην ερώτηση σχετικά με την ένταξη των μονάδων του δείγματος σε κάποιες ξενοδοχειακές αλυσίδες.

Σχήμα 5.16: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την ένταξη σε κάποια αλυσίδα

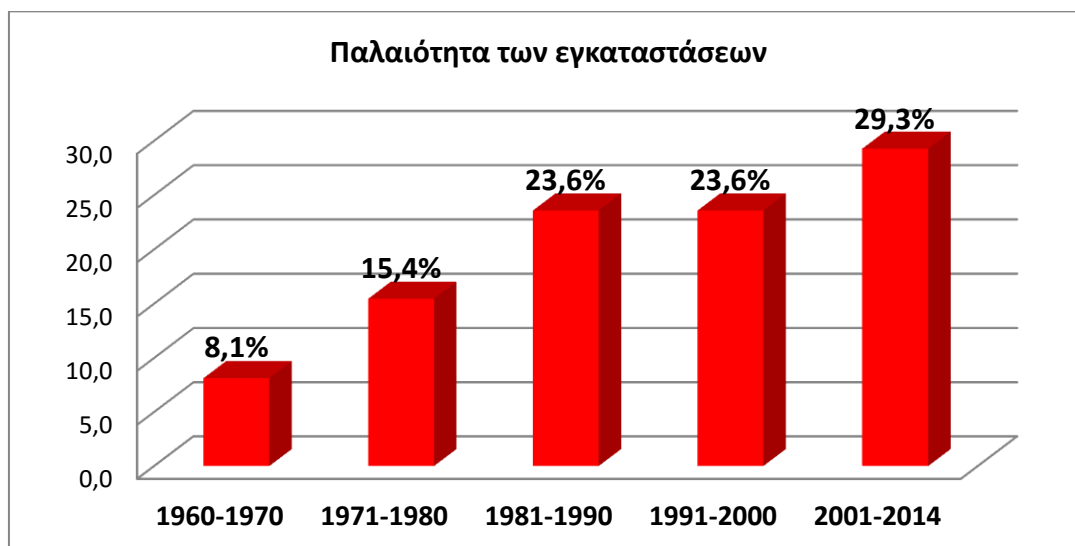
Τα 95 ξενοδοχεία του δείγματος (77,2%) απάντησαν ότι δεν είναι μέλος κάποιας αλυσίδας, ενώ τα υπόλοιπα 28 (22,8%) είναι ενταγμένα σε κάποιες αλυσίδες.

Η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος σε σχέση με την κατηγορία των αστεριών και την ένταξή τους σε κάποια αλυσίδα φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.17.

Σχήμα 5.17: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την συμμετοχή σε αλυσίδα και την κατηγορία αστεριών

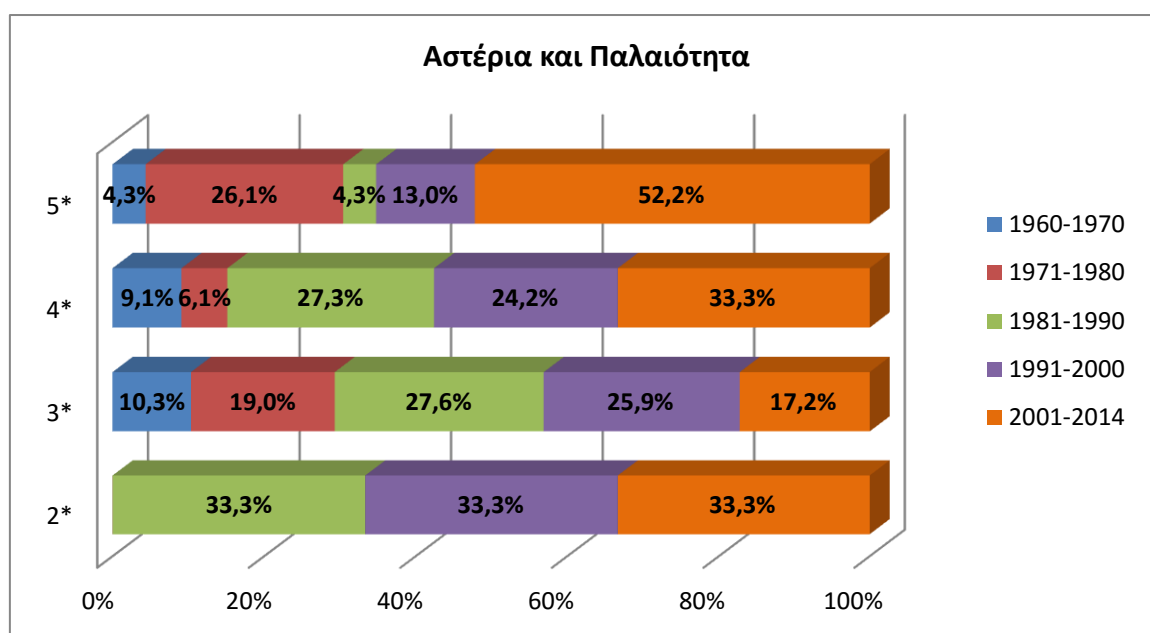
Στο Σχήμα 5.18 εμφανίζεται αναλυτικά η κατανομή του δείγματος αναφορικά με την χρονική περίοδο ολοκλήρωσης της κατασκευής των εγκαταστάσεων των μονάδων.

Σχήμα 5.18: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων της μονάδας

Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων του δείγματος (29,3%) έχουν ολοκληρώσει την κατασκευή των εγκαταστάσεων των μονάδων τους εντός της τελευταίας 15ετίας (2001-2014) ενώ ακολουθούν με ισοδύναμα ποσοστά (23,6%) οι μονάδες που ολοκλήρωσαν την κατασκευή των εγκαταστάσεων τους τις δεκαετίες 1980 και 1990 αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι ένα ποσοστό 23,5% του δείγματος δήλωσαν ότι οι εργασίες κατασκευής των εγκαταστάσεων των μονάδων τους έχουν ολοκληρωθεί προς 35ετίας.

Η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος σε σχέση με την κατηγορία των αστεριών και την περίοδο ολοκλήρωσης της κατασκευής των εγκαταστάσεών τους φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 5.19.

Σχήμα 5.19: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την περίοδο και την κατηγορία αστεριών

Σύμφωνα πάντα με τα αποτελέσματα, παρατηρείται μια αναμενόμενη αντίστροφη σχέση μεταξύ των τριών ανώτερων κατηγοριών των ξενοδοχείων και της παλαιότητας των εγκαταστάσεων των μονάδων. Εξάλλου, η ταξινόμηση ενός ξενοδοχείου με βάση την κατηγορία αστερών, προϋποθέτει και ανάλογου τύπου εγκαταστάσεις. Επίσης, σημειώνεται το ποσοστό ισοκατανομής (33,3%) των ξενοδοχείων 2 αστερών, χωρίς να απαιτείται περαιτέρω ερμηνεία, δεδομένου ότι αποτελεί ένα πολύ μικρό ποσοστό του δείγματος (7,3%).

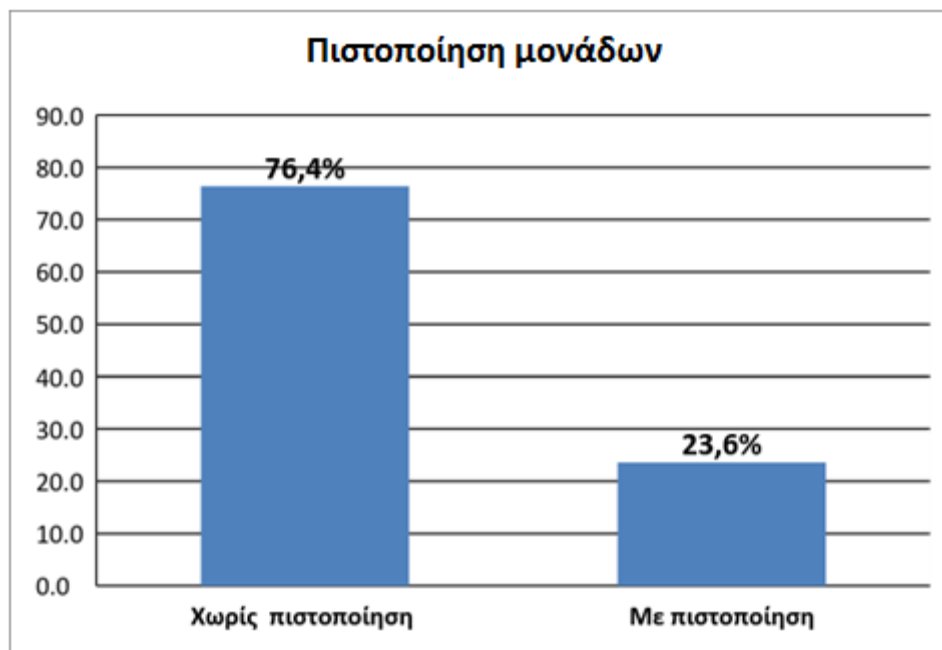
5.4 Περιγραφική στατιστική

Στον Πίνακα 5.4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που σχετίζονται με την πιστοποίηση των μονάδων με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο.

Πίνακας 5.4: Πιστοποίηση ξενοδοχειακών μονάδων του δείγματος (N=123)

	N	%
Χωρίς πιστοποίηση	94	76,4
Με πιστοποίηση	29	23,6

Η πλειοψηφία του δείγματος (76,4%) δήλωσε ότι η ξενοδοχειακή μονάδα δεν έχει πιστοποιηθεί με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο.

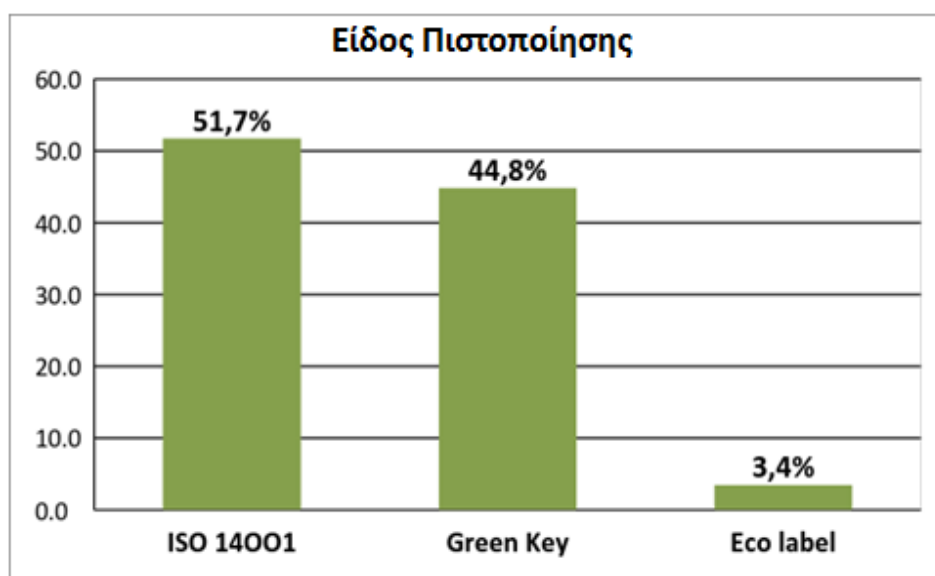
Σχήμα 5.20: Κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την πιστοποίηση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Στατιστική ανάλυση αποτελεσμάτων

6.1 Πιστοποιημένα ξενοδοχεία

Στο σύνολο των 29 ξενοδοχείων που έχουν πιστοποιηθεί με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο, τα 15 έχουν πιστοποιηθεί κατά ISO 14001 (51,7%), 13 με Green Key (44,8%) και μόλις 1 με Eco label (3,4%). Στο Σχήμα 6.1 απεικονίζεται αναλυτικά η κατανομή των πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το περιβαλλοντικό πρότυπο.

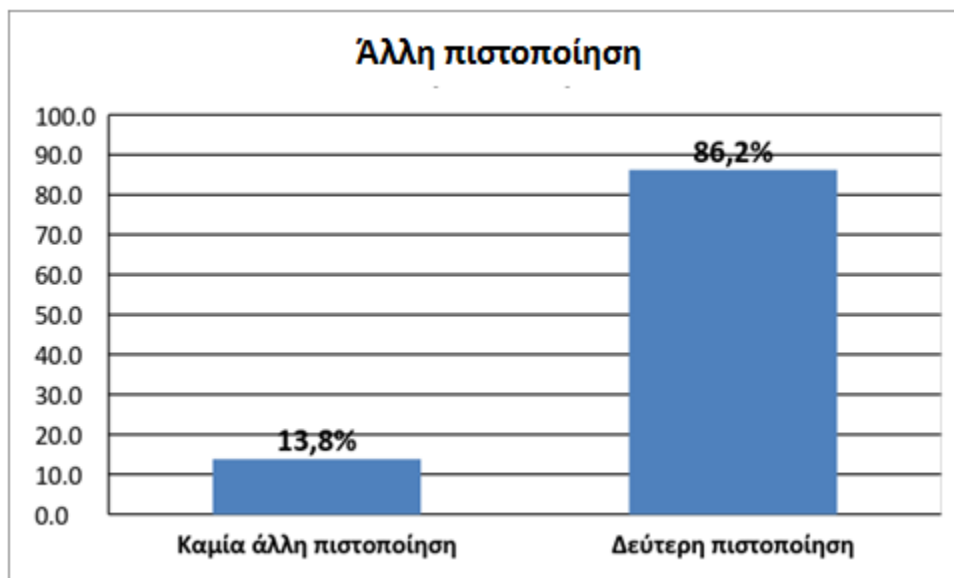
Σχήμα 6.1: Κατανομή πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το είδος της πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.1 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που σχετίζονται με την ύπαρξη άλλης πιστοποίησης των μονάδων με κάποιο πρότυπο.

Πίνακας 6.1: Άλλη πιστοποίηση ξενοδοχειακών μονάδων του δείγματος με πιστοποίηση (N=29)

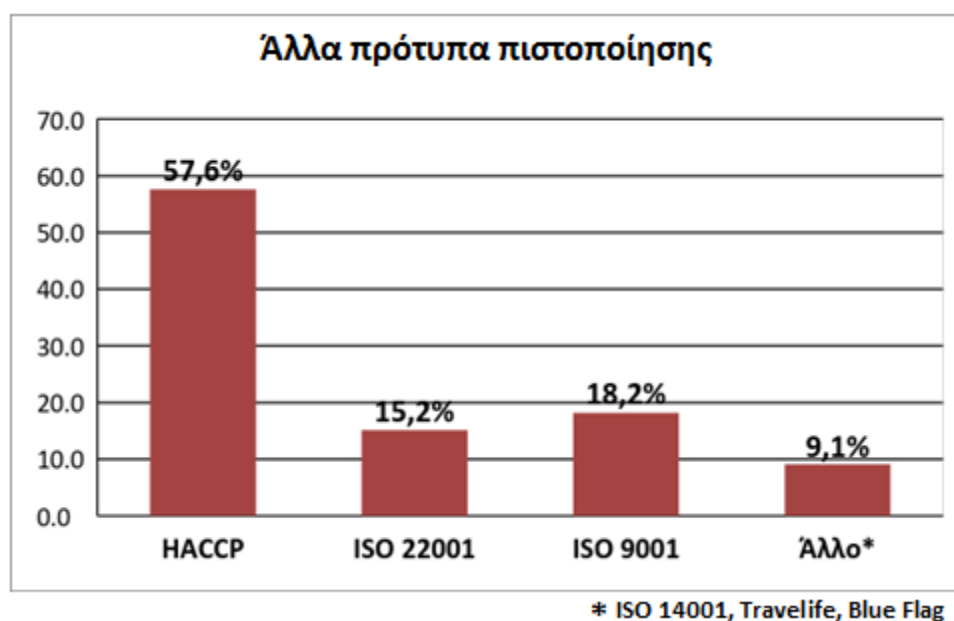
	N	%
Καμία άλλη πιστοποίηση	4	13,8
Δεύτερη πιστοποίηση	25	86,2

Η πλειοψηφία των πιστοποιημένων ξενοδοχείων (86,2%) δήλωσε την ύπαρξη και άλλης πιστοποίησης στην μονάδα με κάποιο πρότυπο.

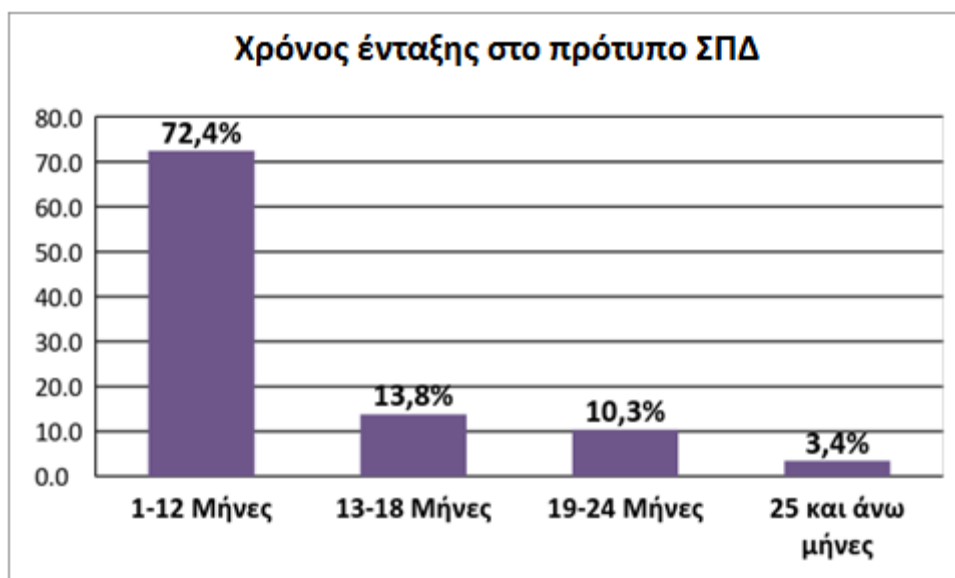
Σχήμα 6.2: Κατανομή των πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την ύπαρξη άλλης πιστοποίησης

Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων με πιστοποίηση (57,6%) εφαρμόζουν και το HACCP (σύστημα διαχείρισης της υγιεινής και της ασφάλειας των τροφίμων), ενώ ακολουθούν το ISO 9901 (σύστημα διαχείρισης ποιότητας) και το ISO 22001 (σύστημα διαχείρισης της ασφάλειας τροφίμων) με ποσοστά 18,2% και 15,2% αντίστοιχα. Η λίστα συμπληρώνεται με το ISO 14001 (σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης), το βραβείο Travelife και το οικολογικό σήμα Blue Flag.

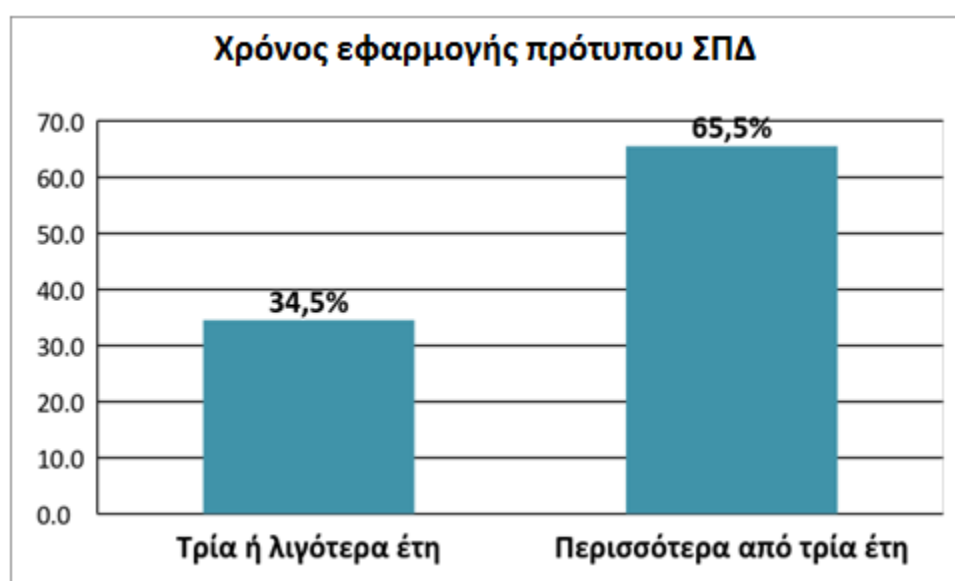
Σχήμα 6.3: Κατανομή των πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με άλλα πρότυπα που εφαρμόζουν

Το μεγαλύτερο ποσοστό (72,4%) των ξενοδοχειακών μονάδων χρειάστηκε μέχρι ένα έτος (1-12 μήνες) για να πιστοποιηθεί. Στο υπόλοιπο των πιστοποιημένων ξενοδοχείων, 13-18 μήνες χρειάστηκε το 13,8%, 19-24 μήνες το 10,3%, ενώ μόλις μία ξενοδοχειακή μονάδα (3,4%) χρειάστηκε περισσότερο από δύο χρόνια για να ενταχθεί στο πρότυπο ΣΠΔ.

Σχήμα 6.4: Κατανομή των πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το χρόνο ένταξης στο πρότυπο ΣΠΔ

Οι περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες (65,5%) εφαρμόζουν κάποιο πρότυπο ΣΠΔ περισσότερο από τρία έτη και επομένως έχουν εμπειρία όσον αφορά τα οφέλη και τα προβλήματα που έχουν αντιμετωπίσει από την εφαρμογή αυτών των συστημάτων.

Σχήμα 6.5: Κατανομή των πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το χρόνο εφαρμογής στο πρότυπο ΣΠΔ

Στον Πίνακα 6.2 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με το βαθμό σημαντικότητας των λόγων/κινήτρων που ώθησαν τις επιχειρήσεις σε πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

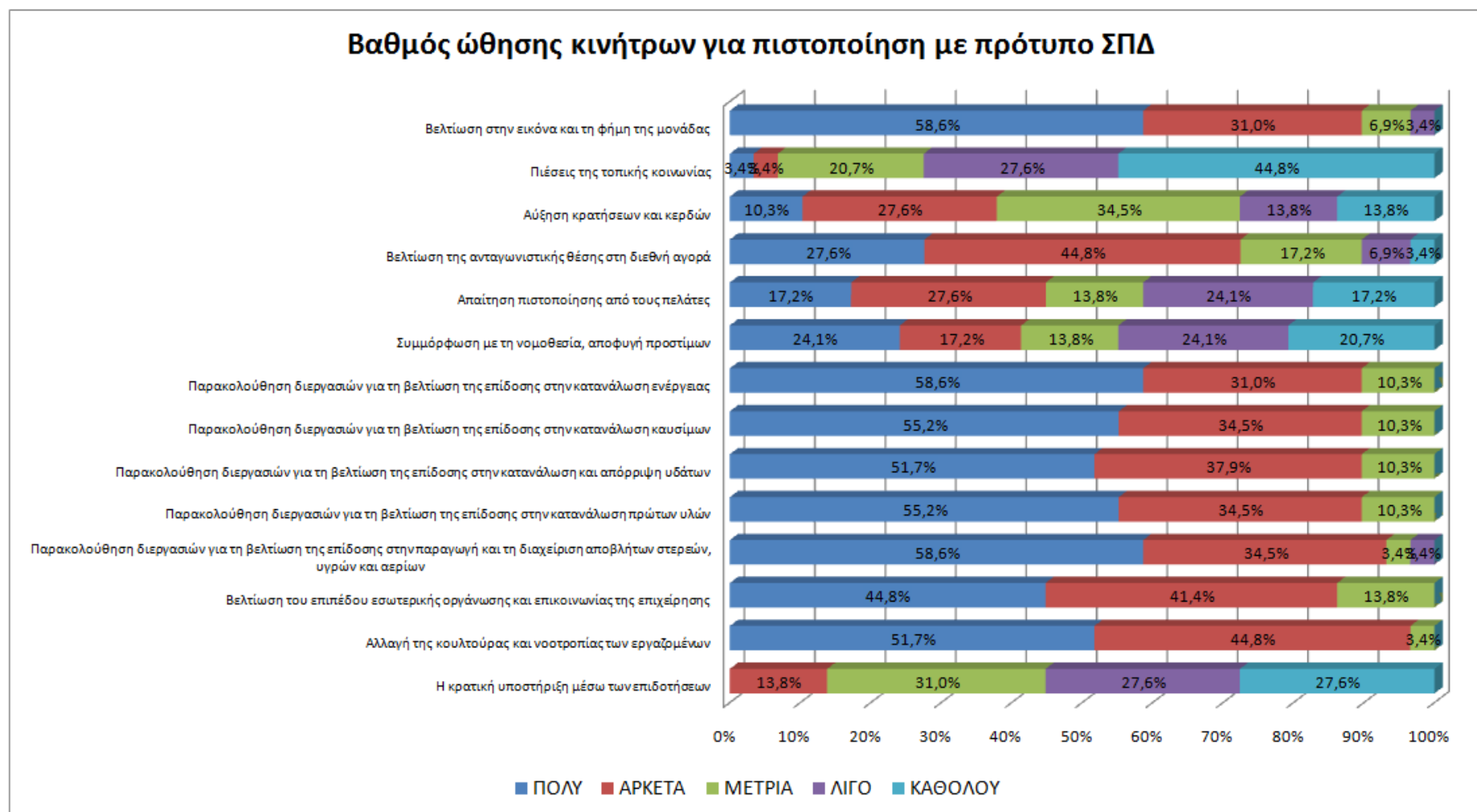
Πίνακας 6.2: Λόγοι-Κίνητρα ώθησης για την εφαρμογή ΣΠΔ

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Βελτίωση στην εικόνα και τη φήμη της μονάδας	17 (58,6)	9 (31,0)	2 (6,9)	1 (3,4)	0 (0,0)
Πιέσεις της τοπικής κοινωνίας	1 (3,4)	1 (3,4)	6 (20,7)	8 (27,6)	13 (44,8)
Αύξηση κρατήσεων και κερδών	3 (10,3)	8 (27,6)	10 (34,5)	4 (13,8)	4 (13,8)
Βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης στη διεθνή αγορά	8 (27,6)	13 (44,8)	5 (17,2)	2 (6,9)	1 (3,4)
Απαίτηση πιστοποίησης από τους πελάτες	5 (17,2)	8 (27,6)	4 (13,8)	7 (24,1)	5 (17,2)
Συμμόρφωση με τη νομοθεσία, αποφυγή προστίμων	7 (24,1)	5 (17,2)	4 (13,8)	7 (24,1)	6 (20,7)
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση ενέργειας	17 (58,6)	9 (31,0)	3 (10,3)	0 (0,0)	0 (0,0)
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση καυσίμων	16 (55,2)	10 (34,5)	3 (10,3)	0 (0,0)	0 (0,0)

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση και απόρριψη υδάτων	15 (51,7)	11 (37,9)	3 (10,3)	0 (0,0)	0 (0,0)
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση πρώτων υλών	16 (55,2)	10 (34,5)	3 (10,3)	0 (0,0)	0 (0,0)
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην παραγωγή και τη διαχείριση αποβλήτων στερεών, υγρών και αερίων	17 (58,6)	10 (34,5)	1 (3,4)	1 (3,4)	0 (0,0)
Βελτίωση του επιπέδου εσωτερικής οργάνωσης και επικοινωνίας της επιχείρησης	13 (44,8)	12 (41,4)	4 (13,8)	0 (0,0)	0 (0,0)
Αλλαγή της κουλτούρας και νοοτροπίας των εργαζομένων	15 (51,7)	13 (44,8)	1 (3,4)	0 (0,0)	0 (0,0)
Η κρατική υποστήριξη μέσω των επιδοτήσεων	0 (0,0)	4 (13,8)	9 (31,0)	8 (27,6)	8 (27,6)

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων υποστηρίζει πως τα ισχυρότερα κίνητρα/σημαντικότεροι λόγοι στην απόφαση της επιχείρησης για πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ αποτέλεσαν η αλλαγή της κουλτούρας και νοοτροπίας των εργαζομένων (96,5%), η παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην παραγωγή και τη διαχείριση αποβλήτων (93,1%), στην κατανάλωση πρώτων υλών και καυσίμων (89,7%), στην κατανάλωση ενέργειας, υδάτων και απόρριψης αυτών (89,6%), η βελτίωση στην εικόνα και τη φήμη της μονάδας (89,6%), η βελτίωση του επιπέδου εσωτερικής οργάνωσης και επικοινωνίας της επιχείρησης (86,2%), καθώς και η βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης στη διεθνή αγορά (72,4%). Λιγότερο σημαντικοί καταγράφονται λόγοι που αφορούν στην απαίτηση πιστοποίησης από τους πελάτες (44,8%), τη συμμόρφωση με την νομοθεσία και την αποφυγή προστίμων (41,3%) και την αύξηση κρατήσεων και κερδών (37,9%). Αντίθετα, σε πολύ μικρό βαθμό ώθησαν κίνητρα σχετικά με την κρατική υποστήριξη μέσω των επιδοτήσεων (13,8%) και τις πιέσεις της τοπικής κοινωνίας (6,8%).

Στο Σχήμα 6.6 φαίνεται η κατανομή της σημαντικότητας των λόγων που ώθησαν τις επιχειρήσεις σε πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ.

Σχήμα 6.6: Κατανομή της σημαντικότητας των λόγων που ώθησαν τις επιχειρήσεις σε πιστοποίηση

Στον Πίνακα 6.3 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με το βαθμό σημαντικότητας των οφελών που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις από την εφαρμογή ενός προτύπου Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

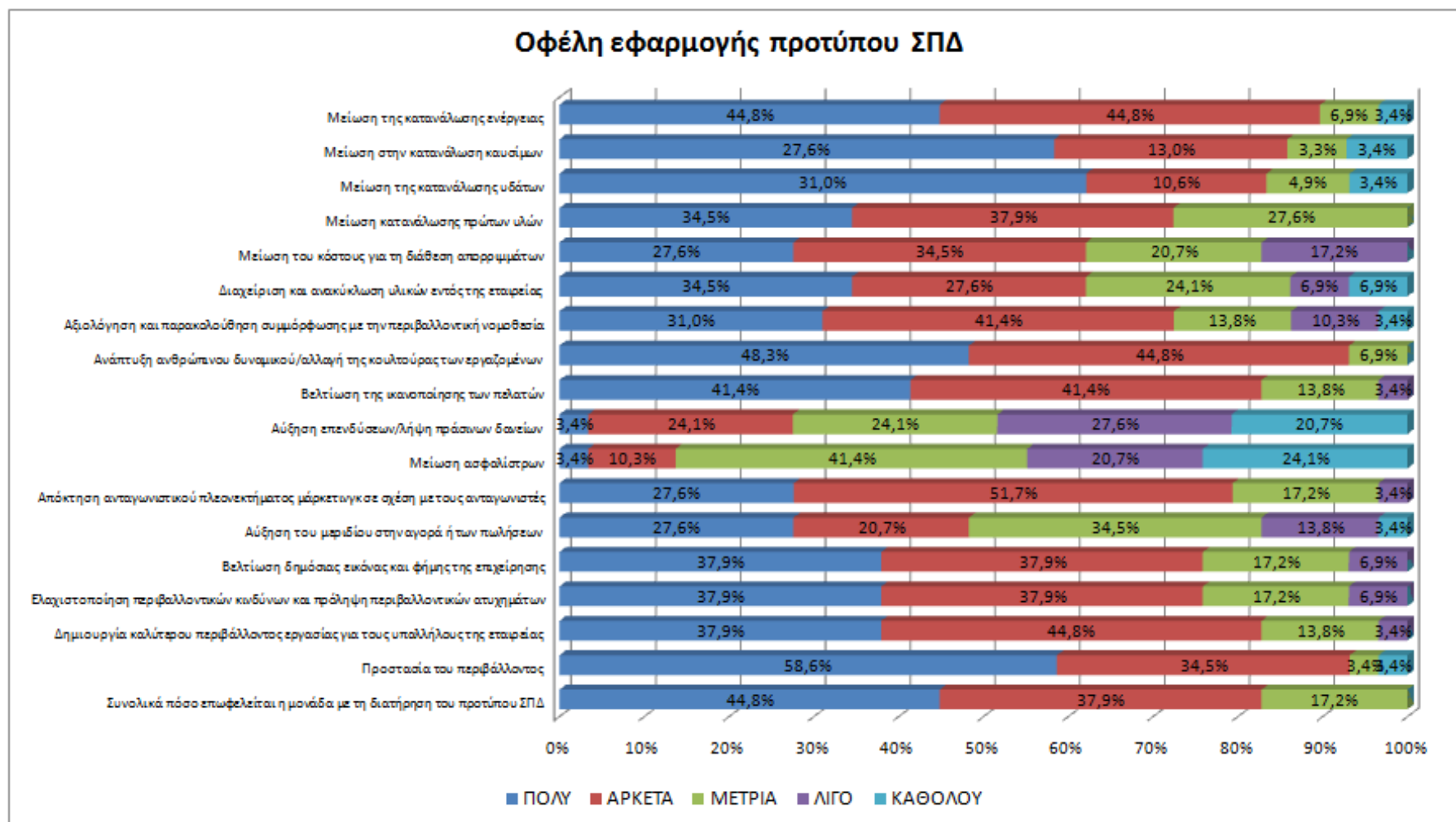
Πίνακας 6.3: Οφέλη από την εφαρμογή ΣΠΔ

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Μείωση της κατανάλωσης ενέργειας	13 (44,8)	13 (44,8)	2 (6,9)	0 (0,0)	1 (3,4)
Μείωση στην κατανάλωση καυσίμων	8 (27,6)	16 (13,0)	4 (3,3)	0 (0,0)	1 (3,4)
Μείωση της κατανάλωσης υδάτων	9 (31,0)	13 (10,6)	6 (4,9)	0 (0,0)	1 (3,4)
Μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών	10 (34,5)	11 (37,9)	8 (27,6)	0 (0,0)	0 (0,0)
Μείωση του κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων	8 (27,6)	10 (34,5)	6 (20,7)	5 (17,2)	0 (0,0)
Διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της εταιρείας	10 (34,5)	8 (27,6)	7 (24,1)	2 (6,9)	2 (6,9)
Αξιολόγηση και παρακολούθηση συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία	9 (31,0)	12 (41,4)	4 (13,8)	3 (10,3)	1 (3,4)
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού/αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων	14 (48,3)	13 (44,8)	2 (6,9)	0 (0,0)	0 (0,0)
Βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών	12 (41,4)	12 (41,4)	4 (13,8)	1 (3,4)	0 (0,0)
Αύξηση επενδύσεων/λήψη πράσινων δανείων	1 (3,4)	7 (24,1)	7 (24,1)	8 (27,6)	6 (20,7)
Μείωση ασφαλιστρών	1 (3,4)	3 (10,3)	12 (41,4)	6 (20,7)	7 (24,1)
Απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ σε σχέση με τους ανταγωνιστές	8 (27,6)	15 (51,7)	5 (17,2)	1 (3,4)	0 (0,0)

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Αύξηση του μεριδίου στην αγορά ή των πωλήσεων	8 (27,6)	6 (20,7)	10 (34,5)	4 (13,8)	1 (3,4)
Βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης	11 (37,9)	11 (37,9)	5 (17,2)	2 (6,9)	0 (0,0)
Ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων	11 (37,9)	11 (37,9)	5 (17,2)	2 (6,9)	0 (0,0)
Δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους της εταιρείας	11 (37,9)	13 (44,8)	4 (13,8)	1 (3,4)	0 (0,0)
Προστασία του περιβάλλοντος	17 (58,6)	10 (34,5)	1 (3,4)	0 (0,0)	1 (3,4)
Συνολικά πόσο επωφελείται η μονάδα με τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ	13 (44,8)	11 (37,9)	5 (17,2)	0 (0,0)	0 (0,0)

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων υποστηρίζει πως τα σημαντικότερα οφέλη για την επιχείρηση από την εφαρμογή του προτύπου ΣΠΔ είναι η προστασία του περιβάλλοντος και η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού/αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων (93,1%), η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας (89,6%), η βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών (82,8%), η δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους (82,7%), η απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ σε σχέση με τους ανταγωνιστές (79,3%), η ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων/πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων και η βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης (75,8%), η μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών και η αξιολόγηση/παρακολούθηση συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία (72,4%), καθώς και η μείωση του κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων (π.χ. διαχωρισμός αποβλήτων) και η διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της επιχείρησης (62,1%). Λιγότερο σημαντικά καταγράφονται οφέλη που αφορούν στην αύξηση του μεριδίου στην αγορά/πωλήσεων (48,3%), καθώς και την μείωση της κατανάλωσης υδάτων (41,6%) και καυσίμων (40,6%). Αντίθετα, δεν παρατηρούνται σημαντικά οφέλη αναφορικά με την αύξηση επενδύσεων και τη λήψη πράσινων δανείων (27,5%) και ακόμη περισσότερο σχετικά με τη μείωση των ασφαλιστρών (13,7%). Επίσης, σημειώνεται και η υψηλή αξιολόγηση της συνολικής ωφέλειας της μονάδας με τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ (82,7%).

Στο Σχήμα 6.7 απεικονίζεται η κατανομή της σημαντικότητας των οφελών που προκύπτουν από την εφαρμογή του προτύπου ΣΠΔ.

Σχήμα 6.7: Κατανομή της σημαντικότητας των οφελών που προκύπτουν από την εφαρμογή ΣΠΔ

Στον Πίνακα 6.4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με την σημαντικότητα των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις για τη διατήρηση του προτύπου Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

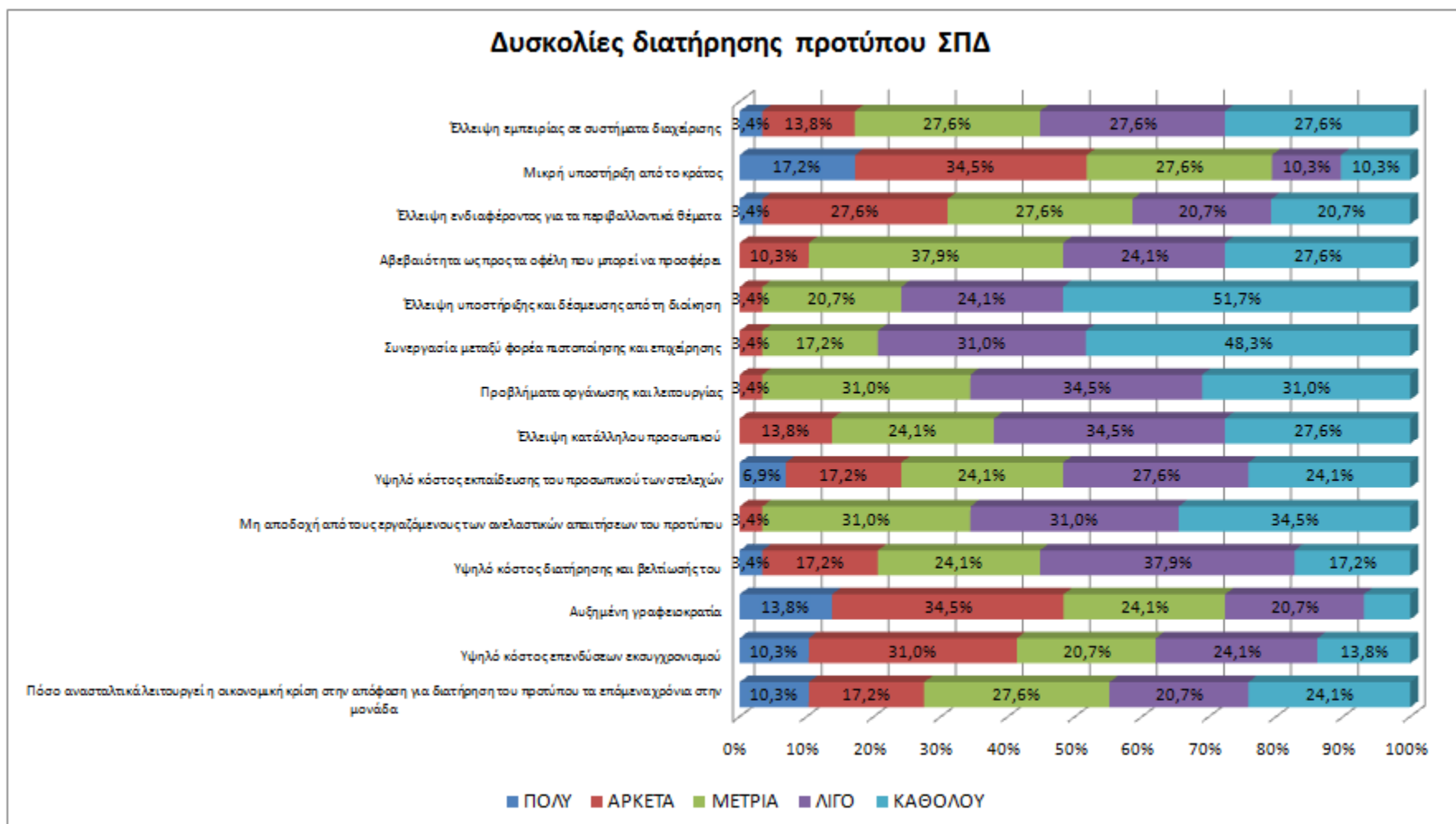
Πίνακας 6.4: Δυσκολίες διατήρησης ΣΠΔ

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης	1 (3,4)	4 (13,8)	8 (27,6)	8 (27,6)	8 (27,6)
Μικρή υποστήριξη από το κράτος	5 (17,2)	10 (34,5)	8 (27,6)	3 (10,3)	3 (10,3)
Έλλειψη ενδιαφέροντος για τα περιβαλλοντικά θέματα	1 (3,4)	8 (27,6)	8 (27,6)	6 (20,7)	6 (20,7)
Αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει	0 (0,0)	3 (10,3)	11 (37,9)	7 (24,1)	8 (27,6)
Έλλειψη υποστήριξης και δέσμευσης από τη διοίκηση	0 (0,0)	1 (3,4)	6 (20,7)	7 (24,1)	15 (51,7)
Συνεργασία μεταξύ φορέα πιστοποίησης και επιχείρησης	0 (0,0)	1 (3,4)	5 (17,2)	9 (31,0)	14 (48,3)
Προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας	0 (0,0)	1 (3,4)	9 (31,0)	10 (34,5)	9 (31,0)
Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού	0 (0,0)	4 (13,8)	7 (24,1)	10 (34,5)	8 (27,6)
Υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού των στελεχών	2 (6,9)	5 (17,2)	7 (24,1)	8 (27,6)	7 (24,1)
Μη αποδοχή από τους εργαζόμενους των ανελαστικών απαιτήσεων του προτύπου	0 (0,0)	1 (3,4)	9 (31,0)	9 (31,0)	10 (34,5)
Υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσής του	1 (3,4)	5 (17,2)	7 (24,1)	11 (37,9)	5 (17,2)

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Αυξημένη γραφειοκρατία	4 (13,8)	10 (34,5)	7 (24,1)	6 (20,7)	2 (6,9)
Υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού	3 (10,3)	9 (31,0)	6 (20,7)	7 (24,1)	4 (13,8)
Πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η οικονομική κρίση στην απόφαση για διατήρηση του προτύπου τα επόμενα χρόνια στην μονάδα	3 (10,3)	5 (17,2)	8 (27,6)	6 (20,7)	7 (24,1)

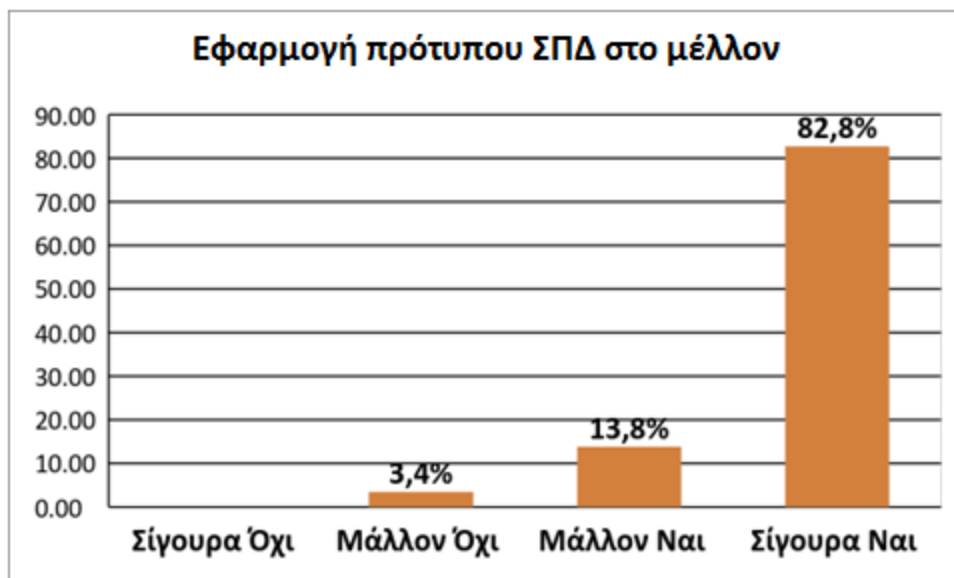
Οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζει η επιχείρηση για τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ είναι η μικρή υποστήριξη από το κράτος (51,7%), η αυξημένη γραφειοκρατία (48,3%) και το υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού (41,3%). Αντίθετα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει δυσκολίες στους τομείς που αφορούν στη συνεργασία μεταξύ φορέα πιστοποίησης και επιχείρησης (79,3%), στην έλλειψη υποστήριξης και δέσμευσης από τη διοίκηση (75,8%), στη μη αποδοχή των ανελαστικών απαιτήσεων του προτύπου από τους εργαζομένους καθώς και στα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας (65,5%), στην έλλειψη κατάλληλου προσωπικού (62,1%), στην έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης (55,2%), στο υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης του προτύπου (55,1%), στο υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού των στελεχών και στην αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει (51,7%), στον ανασταλτικό ρόλο της οικονομικής κρίσης σχετικά με την απόφαση διατήρησης του προτύπου τα επόμενα χρόνια (44,8%), καθώς και στην έλλειψη ενδιαφέροντος για τα περιβαλλοντικά θέματα (41,4%).

Στο Σχήμα 6.8 απεικονίζεται η κατανομή της σημαντικότητας των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις για τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ.

Σχήμα 6.8: Κατανομή της σημαντικότητας των δυσκολιών για τη διατήρηση ΣΠΔ

Στην τελευταία ερώτηση που αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες που διαθέτουν πιστοποίηση, οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το αν θα συνεχίσουν να εφαρμόζουν το πρότυπο ΣΠΔ στο μέλλον. Η κατανομή των πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την απόφαση εφαρμογής του ΣΠΔ μελλοντικά φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 6.9.

Σχήμα 6.9: Κατανομή πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την εφαρμογή του πρότυπου ΣΠΔ στο μέλλον

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (82,8%) δηλώνει ότι θα συνεχίσει σίγουρα να εφαρμόζει το πρότυπο ΣΠΔ στο μέλλον, καθώς και ένα ποσοστό 13,8% το οποίο φαίνεται μάλλον να συμφωνεί στην εφαρμογή του ΣΠΔ μελλοντικά. Αντίθετα, μόλις ένα ξενοδοχείο (3,4%) δηλώνει ότι μάλλον δεν θα συνεχίσει την εφαρμογή του ΣΠΔ στο μέλλον.

6.2 Μη πιστοποιημένα ξενοδοχεία

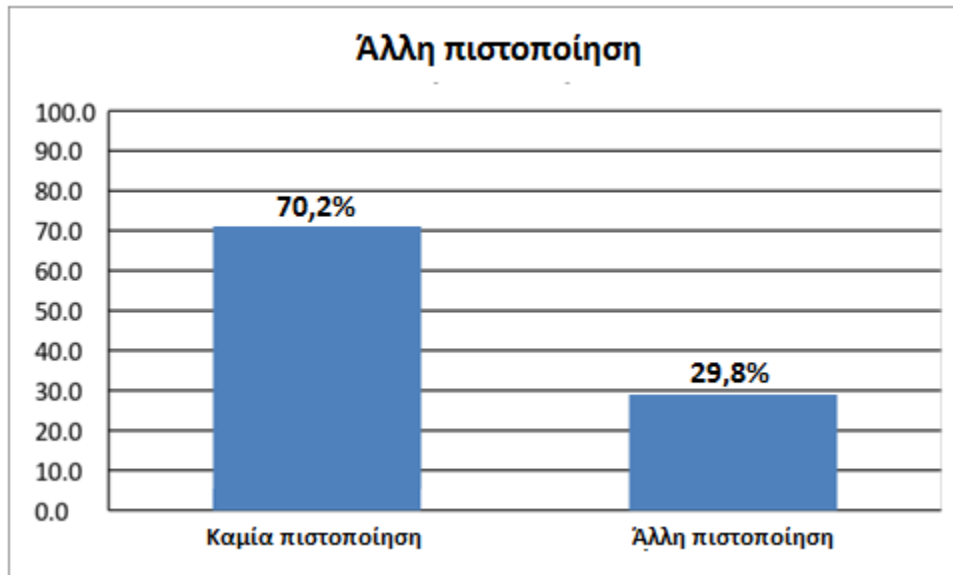
Στο σύνολο του δείγματος, τα ξενοδοχεία που δεν έχουν πιστοποιηθεί με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο είναι 94. Από αυτά τα 66 (70,2%) δεν έχουν καμία πιστοποίηση, ενώ τα υπόλοιπα 28 (29,8) διαθέτουν κάποια άλλη πιστοποίηση.

Στον Πίνακα 6.5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που σχετίζονται με την ύπαρξη άλλης πιστοποίησης των μονάδων με κάποιο πρότυπο.

Πίνακας 6.5: Άλλη πιστοποίηση ξενοδοχειακών μονάδων του δείγματος χωρίς πιστοποίηση (N=94)

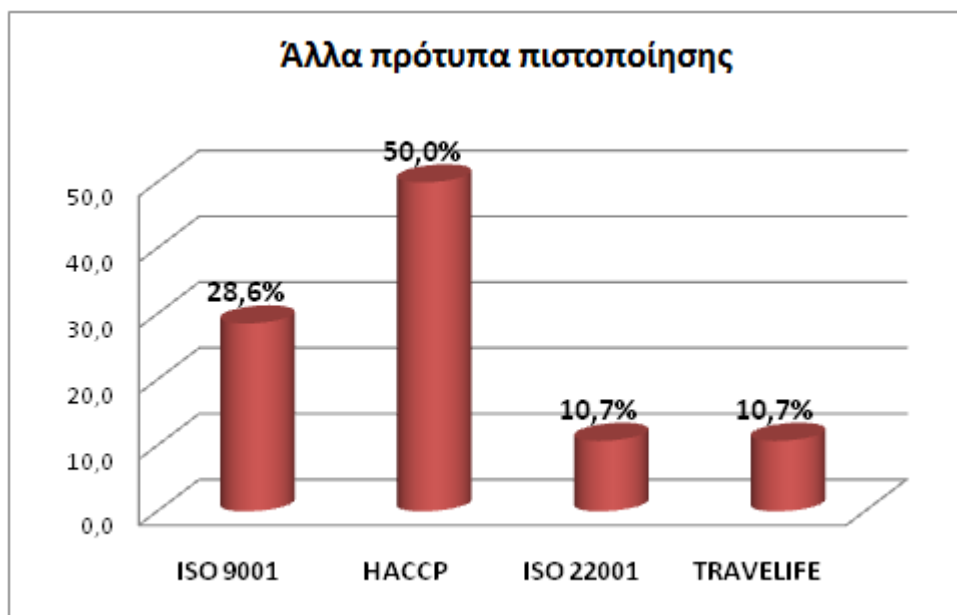
	N	%
Καμία πιστοποίηση	66	70,2
Άλλη πιστοποίηση	28	29,8

Η πλειοψηφία των μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων (70,2%) δήλωσε ότι δεν υπάρχει κάποια άλλη πιστοποίηση στην μονάδα με κάποιο πρότυπο.

Σχήμα 6.10: Κατανομή των μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την ύπαρξη άλλης πιστοποίησης

Τα ξενοδοχεία που διατηρούν κάποια άλλη πιστοποίηση εφαρμόζουν το σύστημα HACCP (50%), το ISO 9901 (28,6%), το ISO 22001 (10,7%) και το Travelife (10,7%).

Σχήμα 6.11: Κατανομή των μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με άλλα πρότυπα που εφαρμόζουν

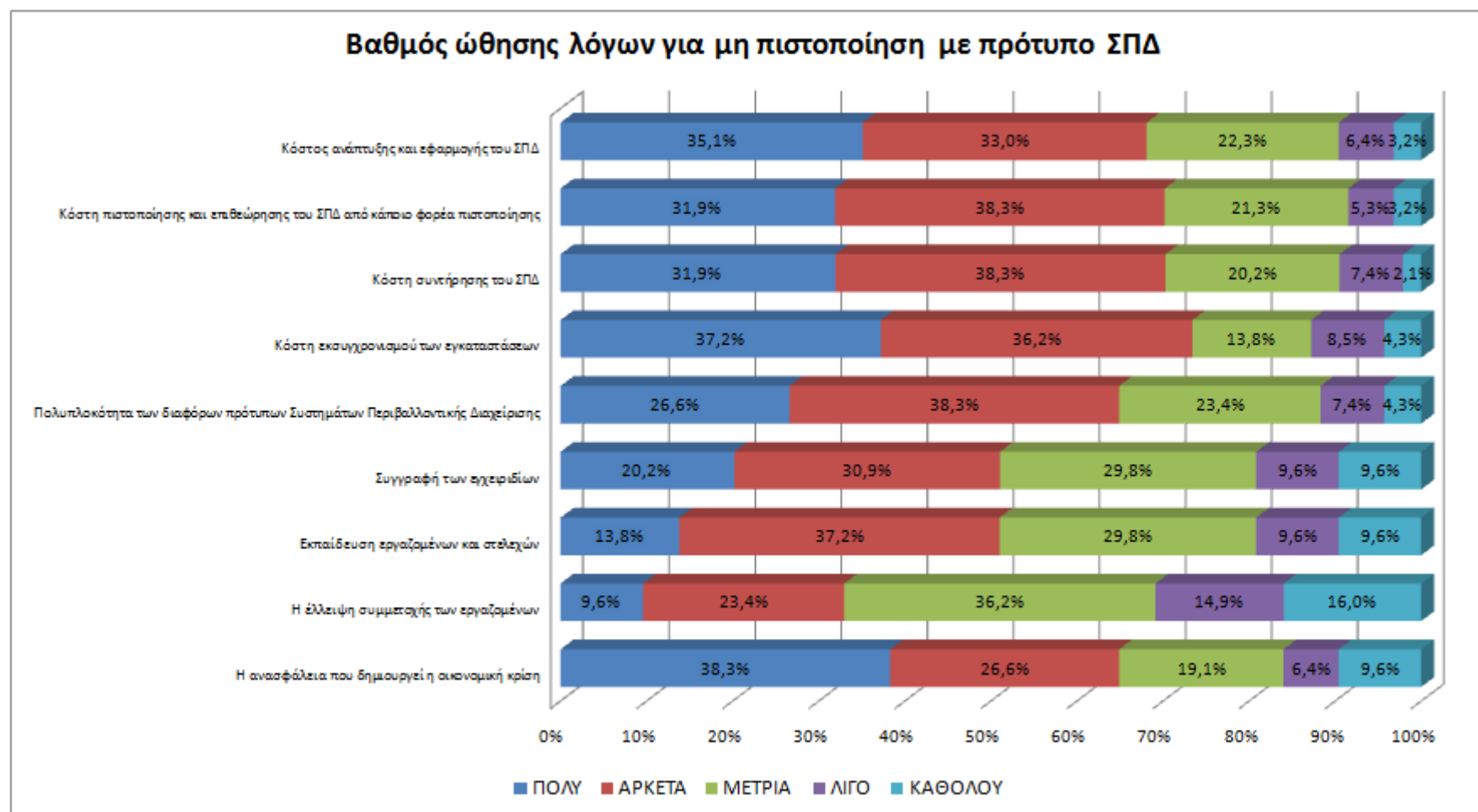
Στον Πίνακα 6.6 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με το βαθμό σημαντικότητας των λόγων/κινήτρων που ώθησαν τις επιχειρήσεις να μην πιστοποιηθούν με κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων υποστηρίζει πως οι σημαντικότεροι λόγοι στην απόφαση της επιχείρησης για μη πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ αποτέλεσαν τα κόστη εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων (73,4%), τα κόστη συντήρησης, πιστοποίησης και επιθεώρησης του ΣΠΔ από κάποιο φορέα πιστοποίησης (70,2%), το κόστος ανάπτυξης και εφαρμογής του ΣΠΔ (68,1%). Επιπλέον λόγοι αποτέλεσαν η ανασφάλεια που δημιουργεί η οικονομική κρίση και η πολυπλοκότητα των διαφόρων πρότυπων ΣΠΔ (64,9%), η συγγραφή των εγχειριδίων (51,1%), καθώς και η εκπαίδευση εργαζομένων και στελεχών (51%). Αντίθετα, η έλλειψη συμμετοχής των εργαζομένων φαίνεται να επηρέασε σε μέτριο βαθμό (36,2%) την απόφαση της επιχείρησης να μην έχει πιστοποιηθεί ακόμα με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ.

Πίνακας 6.6: Λόγοι-Αντικίνητρα μη πιστοποίησης

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Κόστος ανάπτυξης και εφαρμογής του ΣΠΔ	33 (35,1)	31 (33,0)	21 (22,3)	6 (6,4)	3 (3,2)
Κόστη πιστοποίησης και επιθεώρησης του ΣΠΔ από κάποιο φορέα πιστοποίησης	30 (31,9)	36 (38,3)	20 (21,3)	5 (5,3)	3 (3,2)
Κόστη συντήρησης του ΣΠΔ	30 (31,9)	36 (38,3)	19 (20,2)	7 (7,4)	2 (2,1)
Κόστη εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων	35 (37,2)	34 (36,2)	13 (13,8)	8 (8,5)	4 (4,3)
Πολυπλοκότητα των διαφόρων πρότυπων Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης	25 (26,6)	36 (38,3)	22 (23,4)	7 (7,4)	4 (4,3)
Συγγραφή των εγχειριδίων	19 (20,2)	29 (30,9)	28 (29,8)	9 (9,6)	9 (9,6)
Εκπαίδευση εργαζομένων και στελεχών	13 (13,8)	35 (37,2)	28 (29,8)	9 (9,6)	9 (9,6)
Η έλλειψη συμμετοχής των εργαζομένων	9 (9,6)	22 (23,4)	34 (36,2)	14 (14,9)	15 (16,0)
Η ανασφάλεια που δημιουργεί η οικονομική κρίση	36 (38,3)	25 (26,6)	18 (19,1)	6 (6,4)	9 (9,6)

Στο Σχήμα 6.12 φαίνεται η κατανομή της σημαντικότητας των λόγων που ώθησαν τις επιχειρήσεις στην απόφαση να μην πιστοποιηθούν με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ.

Σχήμα 6.12: Κατανομή της σημαντικότητας των λόγων που ώθησαν τις επιχειρήσεις σε μη πιστοποίηση

Στον Πίνακα 6.7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με το βαθμό σημαντικότητας των οφελών που προκύπτουν για τις επιχειρήσεις σε περίπτωση που εφαρμόζαν μελλοντικά κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

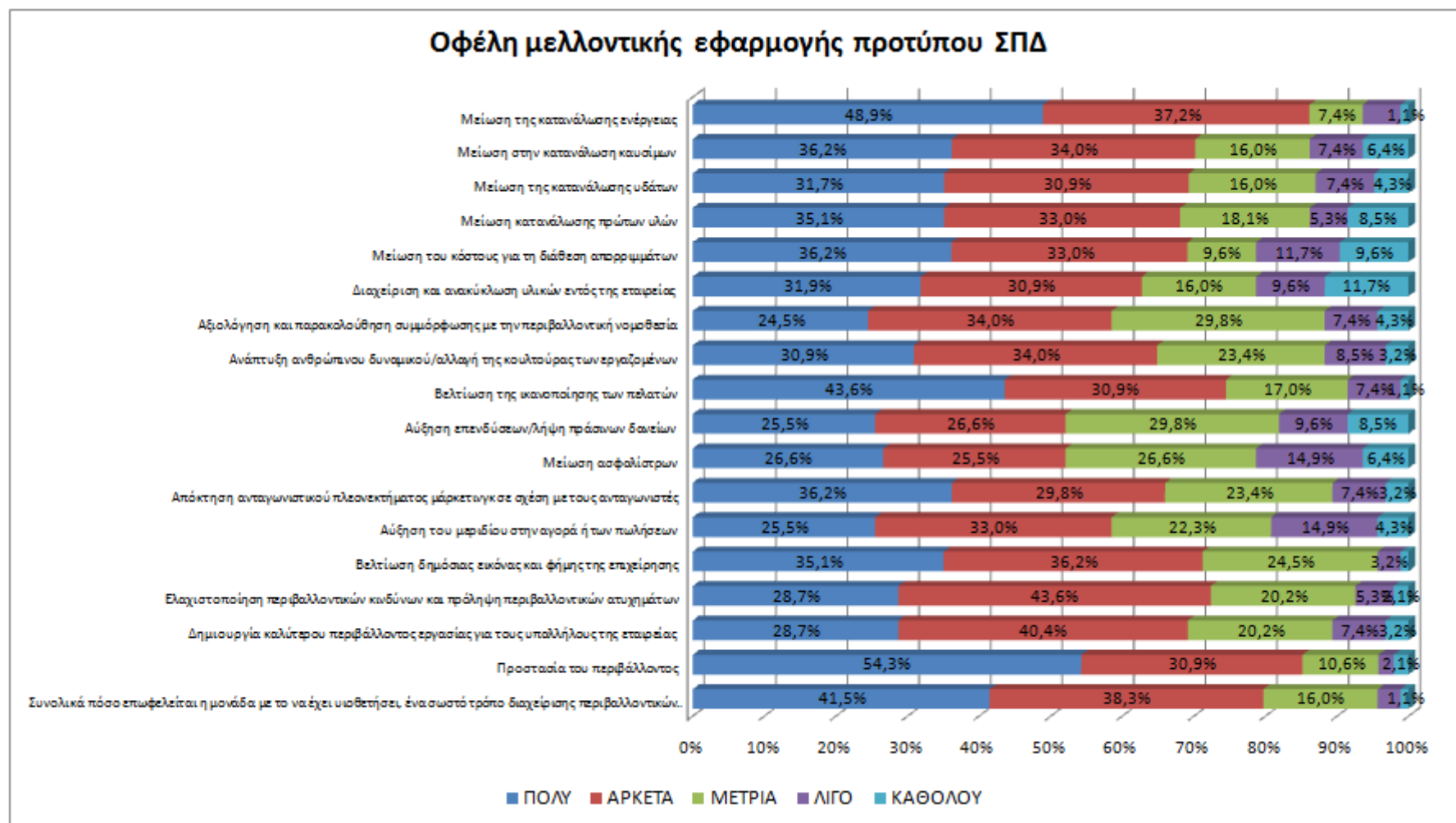
Πίνακας 6.7: Οφέλη από την μελλοντική εφαρμογή ΣΠΔ

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Μείωση της κατανάλωσης ενέργειας	46 (48,9)	35 (37,2)	7 (7,4)	5 (5,3)	1 (1,1)
Μείωση στην κατανάλωση καυσίμων	34 (36,2)	32 (34,0)	15 (16,0)	7 (7,4)	6 (6,4)
Μείωση της κατανάλωσης υδάτων	39 (31,7)	29 (30,9)	15 (16,0)	7 (7,4)	4 (4,3)
Μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών	33 (35,1)	31 (33,0)	17 (18,1)	5 (5,3)	8 (8,5)
Μείωση του κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων	34 (36,2)	31 (33,0)	9 (9,6)	11 (11,7)	9 (9,6)
Διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της εταιρείας	30 (31,9)	29 (30,9)	15 (16,0)	9 (9,6)	11 (11,7)
Αξιολόγηση και παρακολούθηση συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία	23 (24,5)	32 (34,0)	28 (29,8)	7 (7,4)	4 (4,3)
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού/αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων	29 (30,9)	32 (34,0)	22 (23,4)	8 (8,5)	3 (3,2)
Βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών	41 (43,6)	29 (30,9)	16 (17,0)	7 (7,4)	1 (1,1)
Αύξηση επενδύσεων/λήψη πράσινων δανείων	24 (25,5)	25 (26,6)	28 (29,8)	9 (9,6)	8 (8,5)
Μείωση ασφαλιστρών	25 (26,6)	24 (25,5)	25 (26,6)	14 (14,9)	6 (6,4)
Απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ σε σχέση με τους ανταγωνιστές	34 (36,2)	28 (29,8)	22 (23,4)	7 (7,4)	3 (3,2)
Αύξηση του μεριδίου στην αγορά ή των πωλήσεων	24 (25,5)	31 (33,0)	21 (22,3)	14 (14,9)	4 (4,3)

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης	33 (35,1)	34 (36,2)	23 (24,5)	3 (3,2)	1 (1,1)
Ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων	27 (28,7)	41 (43,6)	19 (20,2)	5 (5,3)	2 (2,1)
Δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους της εταιρείας	27 (28,7)	38 (40,4)	19 (20,2)	7 (7,4)	3 (3,2)
Προστασία του περιβάλλοντος	51 (54,3)	29 (30,9)	10 (10,6)	2 (2,1)	2 (2,1)
Συνολικά πόσο επωφελείται η μονάδα με το να έχει υιοθετήσει, ένα σωστό τρόπο διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων	39 (41,5)	36 (38,3)	15 (16,0)	3 (3,2)	1 (1,1)

Η πλειονοψηφία των ερωτηθέντων υποστηρίζει πως τα σημαντικότερα οφέλη για την επιχείρηση από την εφαρμογή μελλοντικά του προτύπου ΣΠΔ είναι η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας (86,1%), η προστασία του περιβάλλοντος (85,2%), η βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών (74,5%), η ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων (72,3%), η βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης (71,3%), η μείωση στην κατανάλωση καυσίμων (70,2%), η μείωση του κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων (69,2%), η δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους (69,1%), η μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών (68,1%), η απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ σε σχέση με τους ανταγωνιστές (66%), η ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού/αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων (64,9%), η διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της εταιρείας (62,8%), καθώς και η μείωση της κατανάλωσης υδάτων (62,6%). Επίσης, σημαντικά οφέλη αποτελούν η αύξηση του μεριδίου στην αγορά/πωλήσεων και η αξιολόγηση/παρακολούθηση συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία (58,5%), η μείωση ασφαλίσεων και η αύξηση επενδύσεων/λήψη πράσινων δανείων (52,1%). Επιπλέον, παρατηρείται η υψηλή αξιολόγηση της συνολικής ωφέλειας της μονάδας με την υιοθέτηση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων (79,9%).

Στο Σχήμα 6.13 απεικονίζεται η κατανομή της σημαντικότητας των οφελών που προκύπτουν από την εφαρμογή μελλοντικά κάποιου ΣΠΔ.

Σχήμα 6.13: Κατανομή της σημαντικότητας των οφελών που προκύπτουν από την μελλοντική εφαρμογή ΣΠΔ

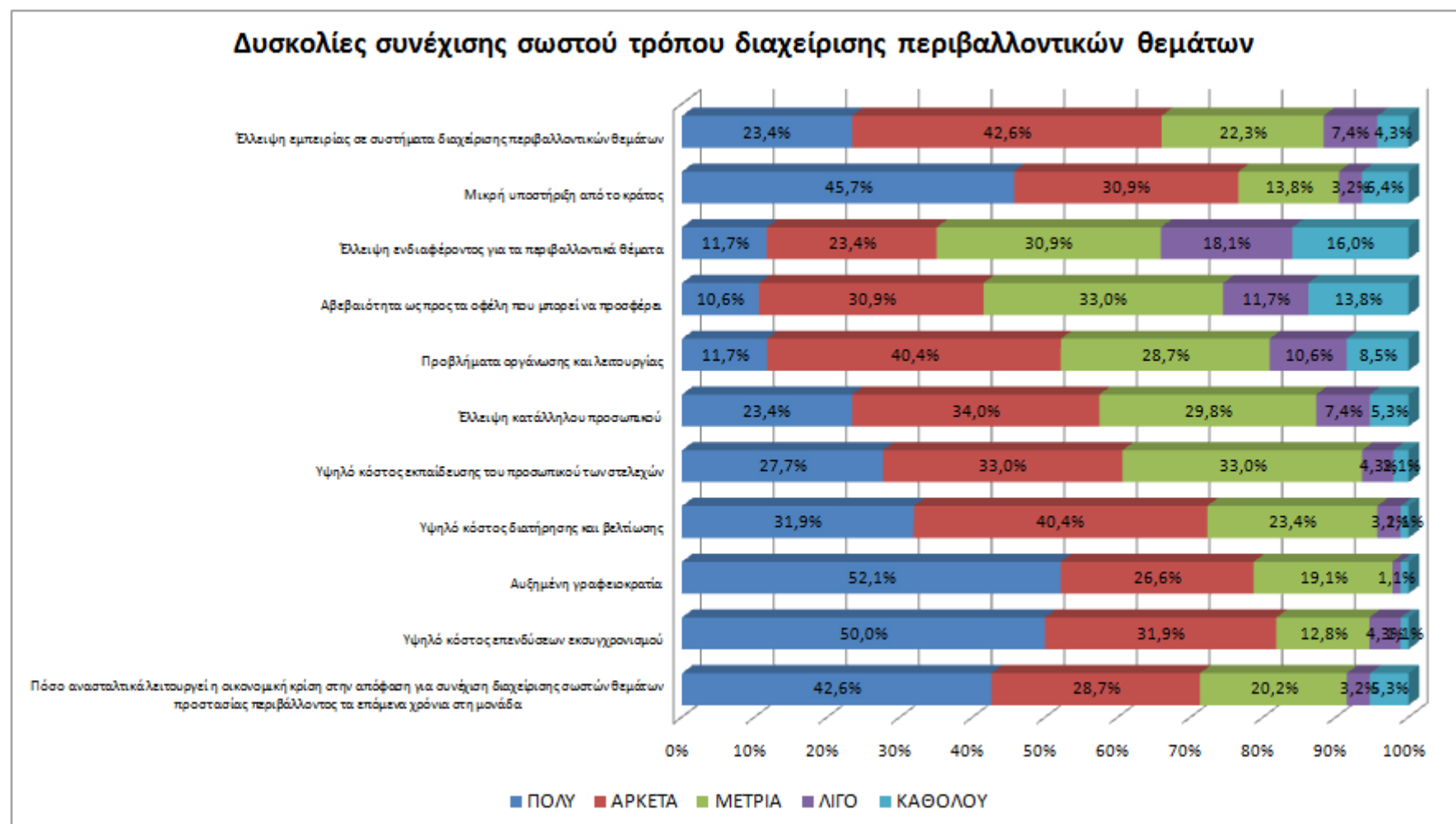
Στον Πίνακα 6.8 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με την σημαντικότητα των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις για τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων.

Πίνακας 6.8: Δυσκολίες διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων	22 (23,4)	40 (42,6)	21 (22,3)	7 (7,4)	4 (4,3)
Μικρή υποστήριξη από το κράτος	43 (45,7)	29 (30,9)	13 (13,8)	3 (3,2)	6 (6,4)
Έλλειψη ενδιαφέροντος για τα περιβαλλοντικά θέματα	11 (11,7)	22 (23,4)	29 (30,9)	17 (18,1)	15 (16,0)
Αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει	10 (10,6)	29 (30,9)	31 (33,0)	11 (11,7)	13 (13,8)
Προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας	11 (11,7)	38 (40,4)	27 (28,7)	10 (10,6)	8 (8,5)
Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού	22 (23,4)	32 (34,0)	28 (29,8)	7 (7,4)	5 (5,3)
Υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού των στελεχών	26 (27,7)	31 (33,0)	31 (33,0)	4 (4,3)	2 (2,1)
Υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης	30 (31,9)	38 (40,4)	22 (23,4)	3 (3,2)	1 (1,1)
Αυξημένη γραφειοκρατία	49 (52,1)	25 (26,6)	18 (19,1)	1 (1,1)	1 (1,1)
Υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού	47 (50,0)	30 (31,9)	12 (12,8)	4 (4,3)	1 (1,1)
Πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η οικονομική κρίση στην απόφαση για συνέχιση διαχείρισης σωστών θεμάτων προστασίας περιβάλλοντος τα επόμενα χρόνια στη μονάδα	40 (42,6)	27 (28,7)	19 (20,2)	3 (3,2)	5 (5,3)

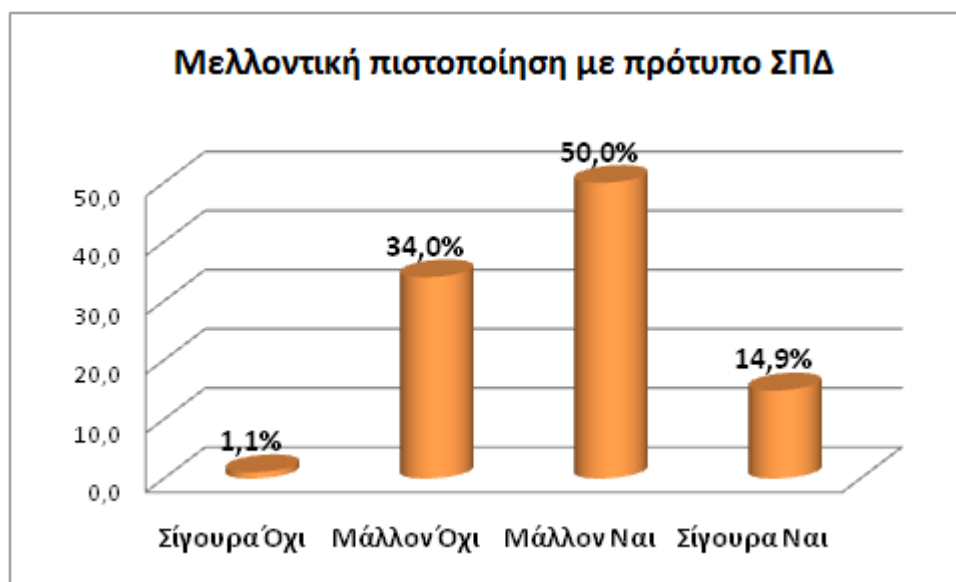
Οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζει η επιχείρηση για τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων είναι το υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού (81,9%), η αυξημένη γραφειοκρατία (78,7%), η μικρή υποστήριξη από το κράτος (76,6%), το υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης (72,3%), η οικονομική κρίση (71,3%), η έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων (66%), το υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού των στελεχών (60,7%), η έλλειψη κατάλληλου προσωπικού (57,4%), καθώς και προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας (52,1%). Λιγότερες δυσκολίες φαίνεται να αντιμετωπίζει η επιχείρηση αναφορικά με την αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει ένας σωστός τρόπος διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων (41,5%), καθώς και την έλλειψη ενδιαφέροντος για τα περιβαλλοντικά θέματα (35,1%).

Στο Σχήμα 6.14 απεικονίζεται η κατανομή της σημαντικότητας των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις για τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων.

Σχήμα 6.14: Κατανομή της σημαντικότητας των δυσκολιών για τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων

Στην τελευταία ερώτηση που αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες που δεν διαθέτουν πιστοποίηση, οι επιχειρήσεις κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το αν πρόκειται να πιστοποιηθούν με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ στο μέλλον. Η κατανομή των μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την απόφαση εφαρμογής ενός ΣΠΔ στο μέλλον φαίνεται αναλυτικά στο Σχήμα 6.15.

Σχήμα 6.15: Κατανομή μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την εφαρμογή του πρότυπου ΣΠΔ στο μέλλον

Οι μισές ξενοδοχειακές μονάδες που δεν έχουν πιστοποιηθεί (50%) δηλώνουν ότι μάλλον θα πιστοποιηθούν μελλοντικά με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ, ενώ ένα ποσοστό 14,9% θεωρεί ότι αυτό θα γίνει σίγουρα στο μέλλον. Αντίθετα, ένα μεγάλο ποσοστό (34%) δηλώνει ότι μάλλον δεν θα πιστοποιηθεί στο μέλλον, ενώ μόλις ένα ξενοδοχείο (1,1%) θεωρεί σίγουρη τη μη πιστοποίηση της μονάδας.

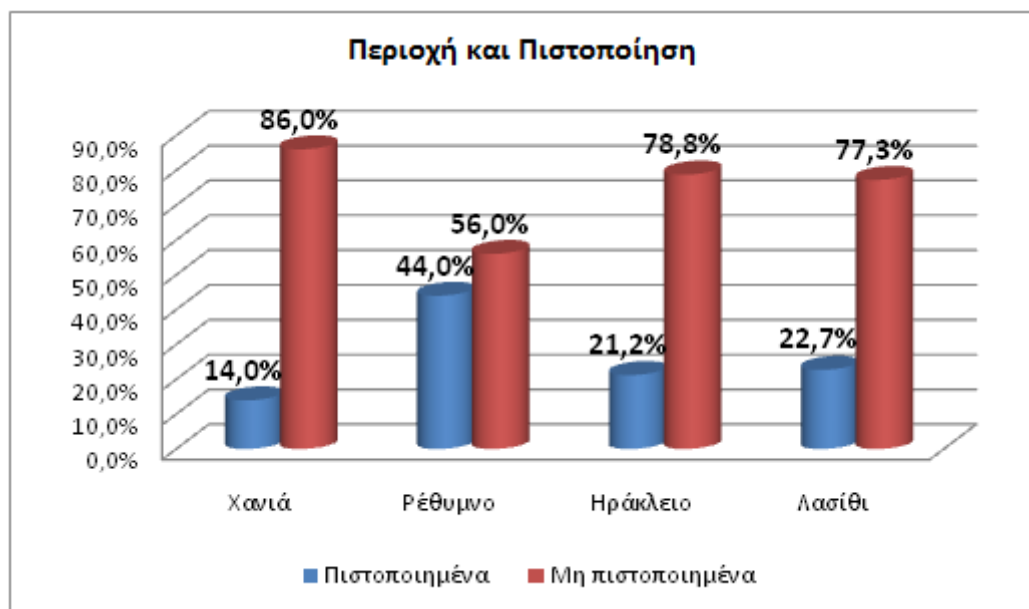
6.3 Σύγκριση πιστοποιημένων και μη ξενοδοχείων

Στον Πίνακα 6.9 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την περιοχή που ανήκουν και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.9: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την περιοχή και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Περιοχή		Χανιά	Ρέθυμνο	Ηράκλειο	Λασιίθι	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Με πιστοποίηση	6 (20,7)	11 (37,9)	7 (24,1)	5 (17,2)	29 (100,0)
	Χωρίς πιστοποίηση	37 (39,4)	14 (14,9)	26 (27,7)	17 (18,1)	94 (100,0)

Η περιοχή του Ρεθύμνου εμφανίζει τα περισσότερα ξενοδοχεία με πιστοποίηση (37,9%), ενώ η περιοχή του Λασιθίου τα λιγότερα (17,2%). Το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων παρατηρείται στην περιοχή του Ρεθύμνου (44%), ενώ το μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται στα ξενοδοχεία που δραστηριοποιούνται στα Χανιά (14%).

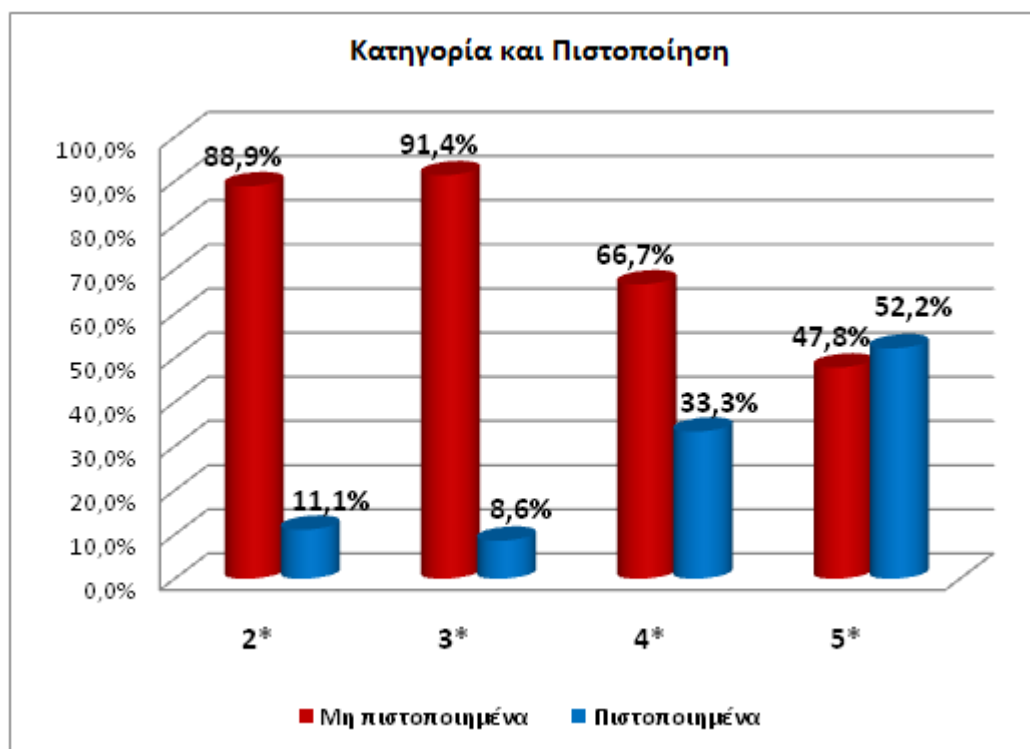
Σχήμα 6.16: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την περιοχή και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.10 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την κατηγορία που ανήκουν και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.10: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την κατηγορία και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Κατηγορία		2*	3*	4*	5*	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	8 (8,5)	53 (56,4)	22 (23,4)	11 (11,7)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	1 (3,4)	5 (17,2)	11 (37,9)	12 (41,4)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των πιστοποιημένων ξενοδοχείων του δείγματος είναι κατηγορίας 5 αστερών (41,4%), ενώ μόλις ένα ξενοδοχείο 2 αστερών είναι πιστοποιημένο (3,4%). Το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων εμφανίζει η κατηγορία των 5 αστερών (52,2%), ενώ το μικρότερο ποσοστό καταγράφεται στα ξενοδοχεία των 3 αστερών (8,6%). Επίσης, το 1/3 των ξενοδοχείων 4 αστερών (33,3%) είναι πιστοποιημένα.

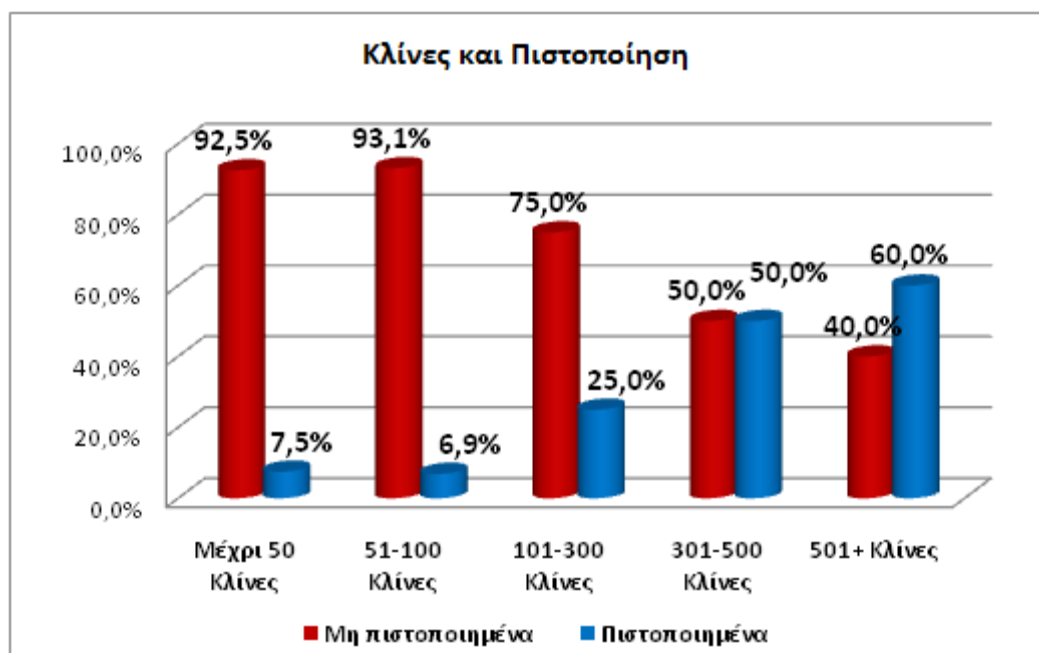
Σχήμα 6.17: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την κατηγορία και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.11 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό κλινών που διαθέτουν και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.11: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των κλινών και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Αριθμός κλινών		Μέχρι 50	51-100	101-300	301-500	501+	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	37 (39,4)	27 (28,7)	15 (16,0)	7 (7,4)	8 (8,5)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	3 (10,3)	2 (6,9)	5 (17,2)	7 (24,1)	12 (41,4)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των πιστοποιημένων ξενοδοχείων διαθέτουν περισσότερες από 500 κλίνες (41,4%), ενώ τα λιγότερα ξενοδοχεία με πιστοποίηση εμφανίζονται να είναι αυτά που διαθέτουν 51-100 κλίνες (6,9%). Το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων παρατηρείται στις μονάδες που διαθέτουν περισσότερες από 500 κλίνες (60%), ενώ τα μικρότερα ποσοστά εμφανίζονται στα ξενοδοχεία που έχουν 51-100 κλίνες (6,9%) και μέχρι 50 κλίνες (7,5%) αντίστοιχα. Επιπλέον, πιστοποίηση έχουν τα μισά ξενοδοχεία που διαθέτουν 301-500 κλίνες (50%), καθώς και 1 στα 4 ξενοδοχεία με 101-300 κλίνες (25%).

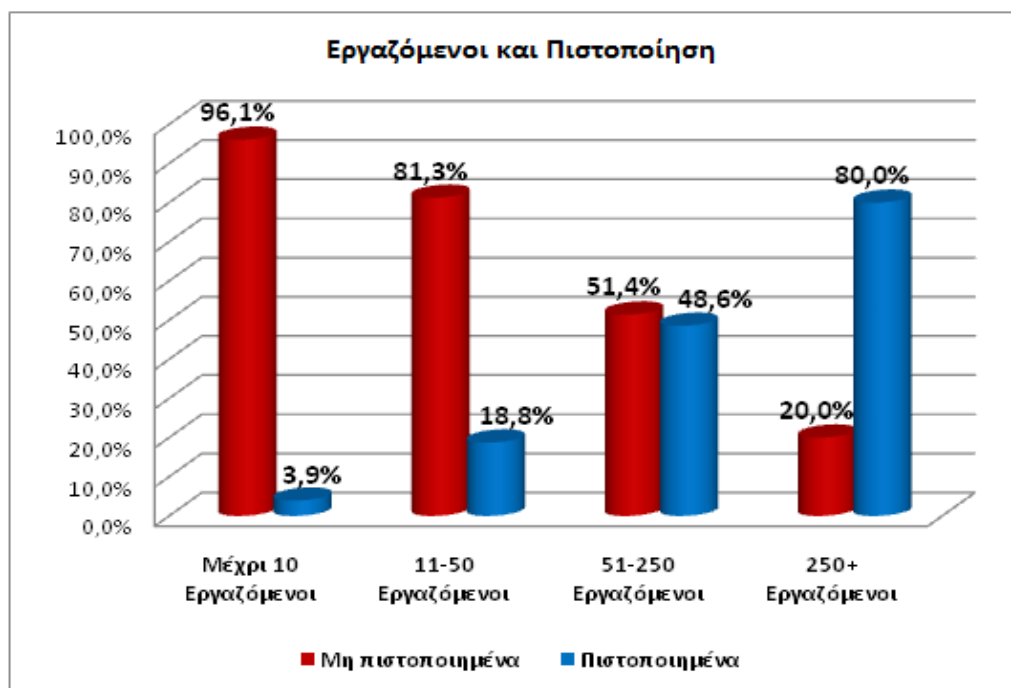
Σχήμα 6.18: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό κλινών και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.12 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των εργαζομένων και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.13: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό των εργαζομένων και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Σύνολο εργαζομένων		Μέχρι 10	11-50	51-250	250+	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	49 (52,1)	26 (27,7)	18 (19,1)	1 (1,1)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	2 (6,9)	6 (20,7)	17 (58,6)	4 (13,8)	29 (100,0)

Τα ξενοδοχεία που απασχολούν 51-250 εργαζομένους φαίνεται να καταγράφουν τα μεγαλύτερα ποσοστά πιστοποίησης (58,6%), σε αντίθεση με τις μονάδες που απασχολούν μέχρι 10 εργαζομένους που εμφανίζουν τα μικρότερα ποσοστά πιστοποίησης (6,9%). Το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων απασχολεί περισσότερους από 250 εργαζομένους (80%), ενώ το μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται στα ξενοδοχεία που απασχολούν μέχρι 10 εργαζομένους (3,9%). Πιστοποίηση έχουν επίσης περίπου τα μισά ξενοδοχεία που απασχολούν 51-250 εργαζομένους (48,6%), καθώς και περίπου το ¼ των μονάδων με 11-50 εργαζομένους.

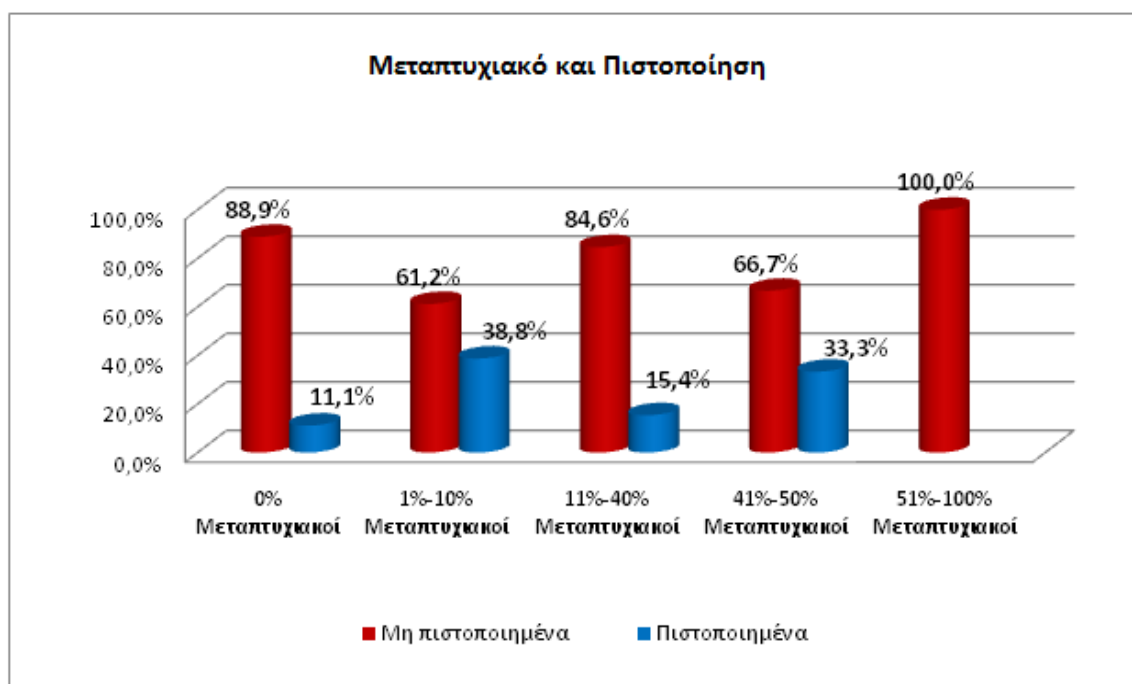
Σχήμα 6.19: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με τον αριθμό εργαζομένων και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.13 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το ποσοστό του μόνιμου προσωπικού που έχουν μεταπτυχιακό τίτλο και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.13: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με το ποσοστό του μόνιμου προσωπικού με μεταπτυχιακό τίτλο και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Ποσοστό προσωπικού με μεταπτυχιακό τίτλο		0%	1%-10%	11%-40%	41%-50%	51%-100%	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	48 (51,1)	30 (31,9)	11 (11,7)	4 (4,3)	1 (1,1)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	6 (20,7)	19 (65,5)	2 (6,9)	2 (6,9)	0 (0,0)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων που έχουν πιστοποιηθεί διατηρούν ποσοστό 1%-10% του μόνιμου προσωπικού τους με μεταπτυχιακό τίτλο (65,5%). Το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων παρατηρείται στις μονάδες με ποσοστό 1%-10% εργαζομένων του μόνιμου προσωπικού με μεταπτυχιακό τίτλο (38,8%), ενώ το μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται στα ξενοδοχεία που δεν έχουν μόνιμο προσωπικό με μεταπτυχιακό τίτλο (11,1%).

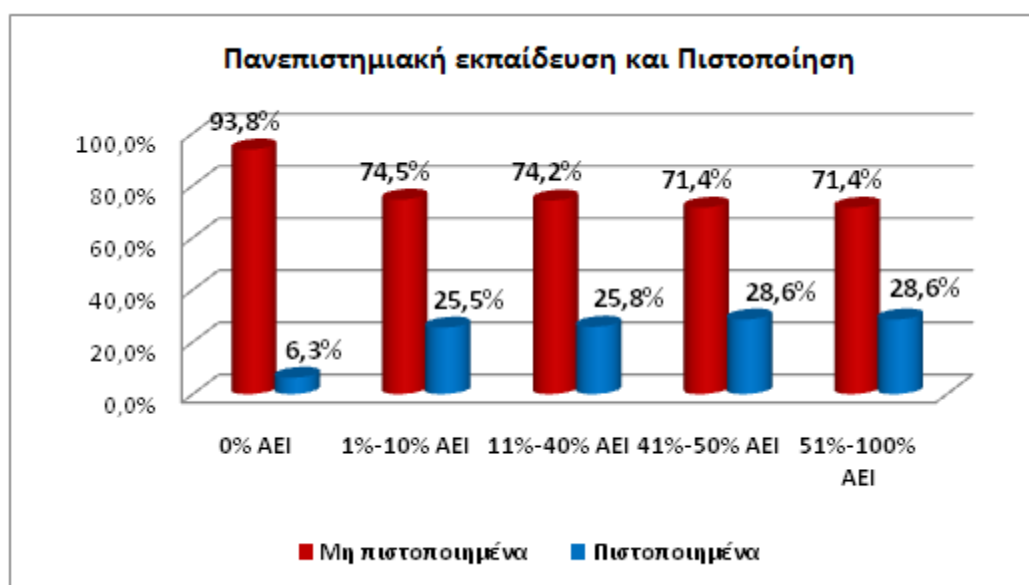
Σχήμα 6.20: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με το ποσοστό του μόνιμου προσωπικού με μεταπτυχιακό τίτλο και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.14 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το ποσοστό του μόνιμου προσωπικού που είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.14: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με το ποσοστό του μόνιμου προσωπικού πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Ποσοστό προσωπικού πανεπιστημιακής εκπαίδευσης		0%	1%-10%	11%-40%	41%-50%	51%-100%	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	15 (16,0)	41 (43,6)	23 (24,5)	10 (10,6)	5 (5,3)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	1 (3,4)	14 (48,3)	8 (27,6)	4 (13,8)	2 (6,9)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων που έχουν πιστοποιηθεί διατηρούν ποσοστό 1%-10% του μόνιμου προσωπικού τους που είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (48,3%). Το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων παρατηρείται στις μονάδες με ποσοστό άνω του 40% εργαζομένων του μόνιμου προσωπικού που είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (28,6%), ενώ το μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται στα ξενοδοχεία που δεν έχουν μόνιμο προσωπικό πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (6,3%). Επιπλέον, πιστοποίηση έχουν περίπου το ¼ των μονάδων με ποσοστά 1%-10% και 11-40% αντίστοιχα του μόνιμου προσωπικού με πανεπιστημιακή εκπαίδευση (25,8%).

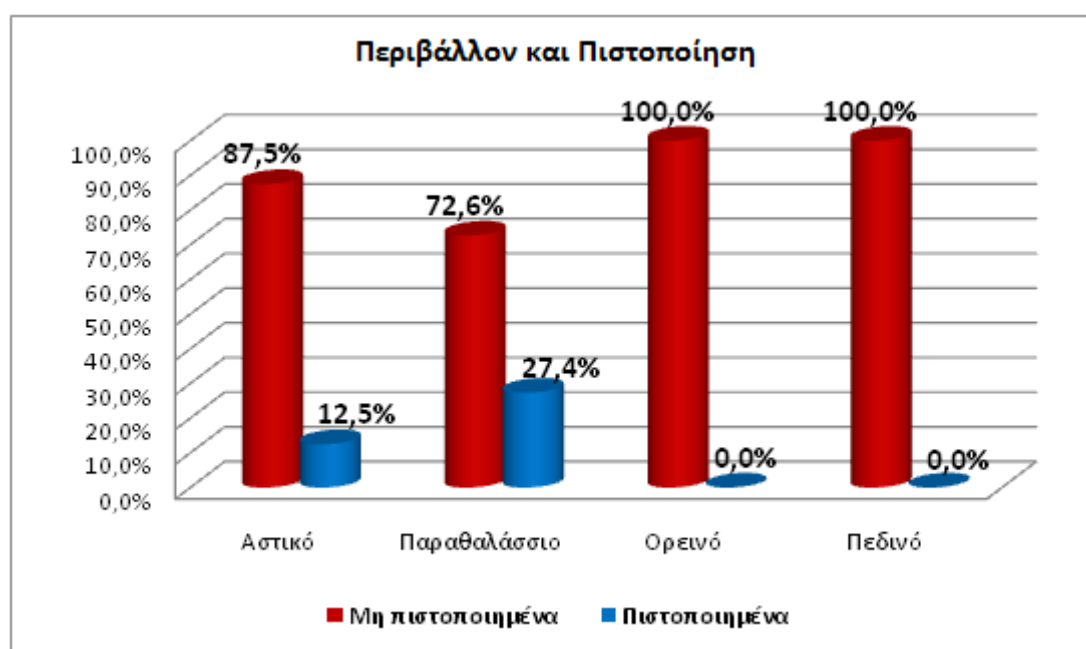
Σχήμα 6.21: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με το ποσοστό του μόνιμου προσωπικού πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.15 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το περιβάλλον που βρίσκονται και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.15: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με το περιβάλλον και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Περιβάλλον		Αστικό	Παραθαλάσσιο	Ορεινό	Πεδινό	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	21 (22,3)	69 (73,4)	3 (3,2)	1 (1,1)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	3 (10,3)	26 (89,7)	0 (0,0)	0 (0,0)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των πιστοποιημένων ξενοδοχείων είναι παραθαλάσσια (89,7%), τα υπόλοιπα είναι αστικά (10,3%), ενώ αυτά που βρίσκονται σε ορεινές και πεδινές περιοχές δεν έχουν πιστοποιηθεί. Τα παραθαλάσσια ξενοδοχεία εμφανίζουν και το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων (27,4%).

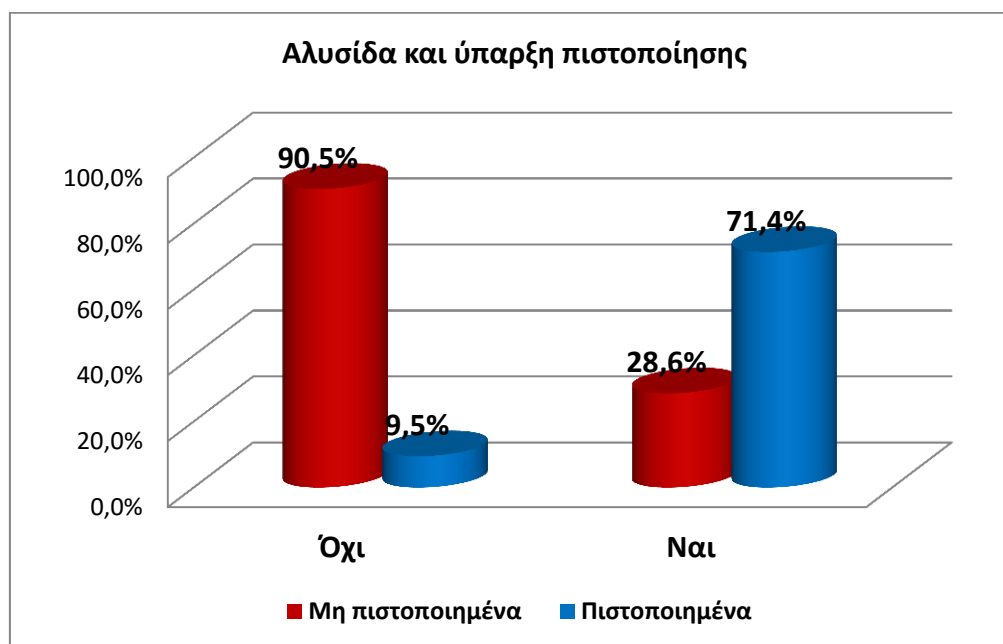
Σχήμα 6.22: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με το περιβάλλον και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.16 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με το περιβάλλον που βρίσκονται και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.16: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την ένταξη σε αλυσίδα και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Ένταξη σε αλυσίδα		Όχι	Ναι	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	86 (91,5)	8 (8,5)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	9 (31,0)	20 (69,0)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των πιστοποιημένων ξενοδοχείων δεν είναι μέλη κάποιας αλυσίδας (69%). Τα ξενοδοχεία αυτά εμφανίζουν και το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποίησης (71,4%).

Σχήμα 6.23: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την ένταξη σε αλυσίδα και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.17 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την χρονική περίοδο ολοκλήρωσης της κατασκευής των εγκαταστάσεων και την πιστοποίηση των μονάδων.

**Πίνακας 6.17: Κατανομή των μονάδων του δείγματος
ανάλογα με το έτος κατασκευής και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)**

Περίοδος κατασκευής		1960-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001-2014	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	9 (9,6)	13 (13,8)	27 (28,7)	19 (20,2)	26 (27,7)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	1 (3,4)	6 (20,7)	2 (6,9)	10 (34,5)	10 (34,5)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των ξενοδοχείων που έχουν πιστοποιηθεί έχουν ολοκληρώσει την κατασκευή των εγκαταστάσεων των μονάδων τους τις χρονικές περιόδους 2001-2014 και 1991-2000 καταγράφοντας ισοδύναμη ποσοστά (34,5%). Το μεγαλύτερο ποσοστό πιστοποιημένων ξενοδοχείων παρατηρείται στις μονάδες που έχουν κατασκευαστεί την περίοδο 1991-2000 (34,5%), ενώ το μικρότερο ποσοστό εμφανίζεται στα ξενοδοχεία που έχουν περατώσει τις εργασίες κατασκευής την περίοδο 1960-1970 (10%).

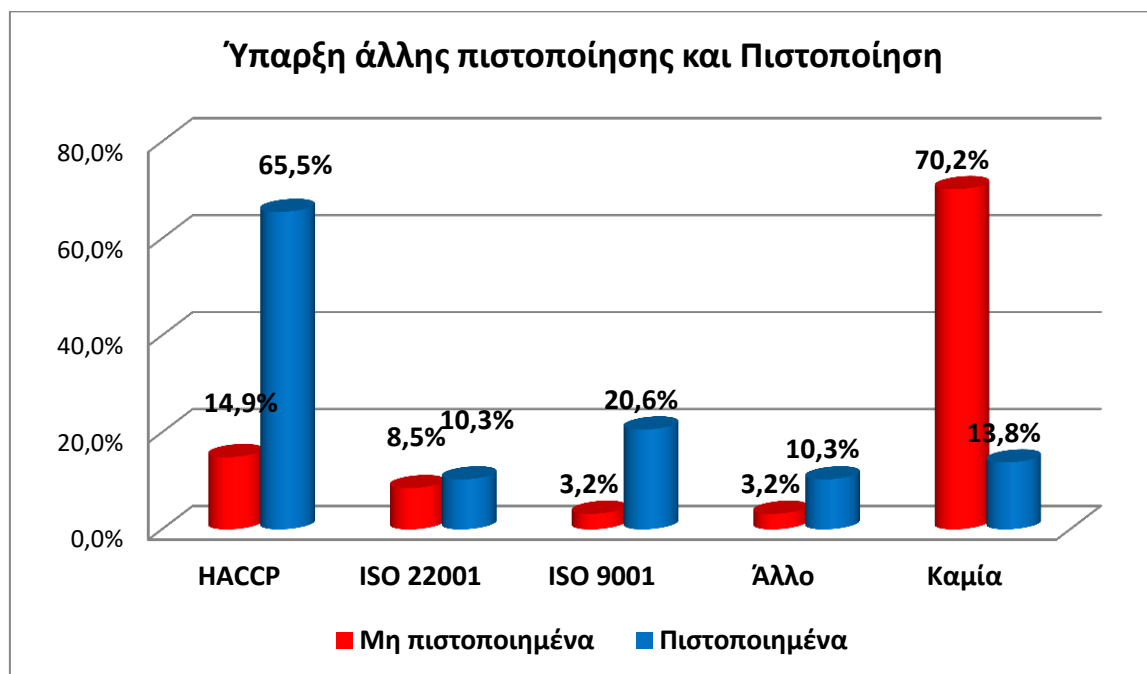
**Σχήμα 6.24: Κατανομή των μονάδων του δείγματος
ανάλογα με το έτος κατασκευής και την ύπαρξη πιστοποίησης**

Στον Πίνακα 6.18 παρουσιάζεται η κατανομή των ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την ύπαρξη άλλης πιστοποίησης και την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.18: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την ύπαρξη άλλης πιστοποίησης και την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Άλλα πρότυπα πιστοποίησης		HACCP	ISO 22001	ISO 9001	Άλλο	Καμία	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	14 (14,9)	8 (8,5)	3 (3,2)	3 (3,2)	66 (70,2)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	16 (65,5)	3 (10,3)	6 (20,6)	3 (10,3)	4 (13,8)	29 (100,0)

Η πλειοψηφία των πιστοποιημένων ξενοδοχείων έχει δηλώσει την ύπαρξη και άλλης πιστοποίησης (86,2%), ενώ η πλειοψηφία των μη πιστοποιημένων ξενοδοχείων δεν έχει εφαρμόσει κάποια άλλη πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο (70,2%). Το μεγαλύτερο ποσοστό των πιστοποιημένων ξενοδοχείων εφαρμόζουν το HACCP ως άλλη πιστοποίηση (65,5%), ενώ το ίδιο πρότυπο εφαρμόζεται περισσότερο και στις μονάδες χωρίς πιστοποίηση (14,9%).

Σχήμα 6.25: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την ύπαρξη άλλης πιστοποίησης και την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.19 παρουσιάζονται συγκριτικά τα οφέλη (με βάση τις μέσες τιμές) ανάλογα με την πιστοποίηση των μονάδων.

Πίνακας 6.19: Οφέλη εφαρμογής ΣΠΔ ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

	Χωρίς πιστοποίηση	Με πιστοποίηση
	Mean ± SD	Mean ± SD
Μείωση της κατανάλωσης ενέργειας	4,28 ± 0,897	4,28 ± 0,882
Μείωση στην κατανάλωση καυσίμων	3,86 ± 1,179	4,03 ± 0,865
Μείωση της κατανάλωσης υδάτων	3,98 ± 1,126	4,00 ± 0,926
Μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών	3,81 ± 1,221	4,07 ± 0,799
Μείωση του κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων	3,74 ± 1,319	3,72 ± 1,066
Διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της εταιρείας	3,62 ± 1,337	3,76 ± 1,215
Αξιολόγηση και παρακολούθηση συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία	3,67 ± 1,061	3,86 ± 1,093
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού/Αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων	3,81 ± 1,070	4,41 ± 0,628
Βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών	4,09 ± 1,002	4,21 ± 0,819
Αύξηση επενδύσεων/Λήψη πράσινων δανείων	3,51 ± 1,216	2,62 ± 1,178
Μείωση ασφαλιστρών	3,51 ± 1,216	2,48 ± 1,090
Απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ σε σχέση με ανταγωνιστές	3,88 ± 1,086	4,03 ± 0,778
Αύξηση του μεριδίου στην αγορά ή των πωλήσεων	3,61 ± 1,147	3,55 ± 1,152
Βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης	4,01 ± 0,910	4,07 ± 0,923
Ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων & πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων	3,91 ± 0,947	4,07 ± 0,923
Δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους της εταιρείας	3,84 ± 1,030	4,17 ± 0,805
Προστασία του περιβάλλοντος	4,33 ± 0,909	4,45 ± 0,870

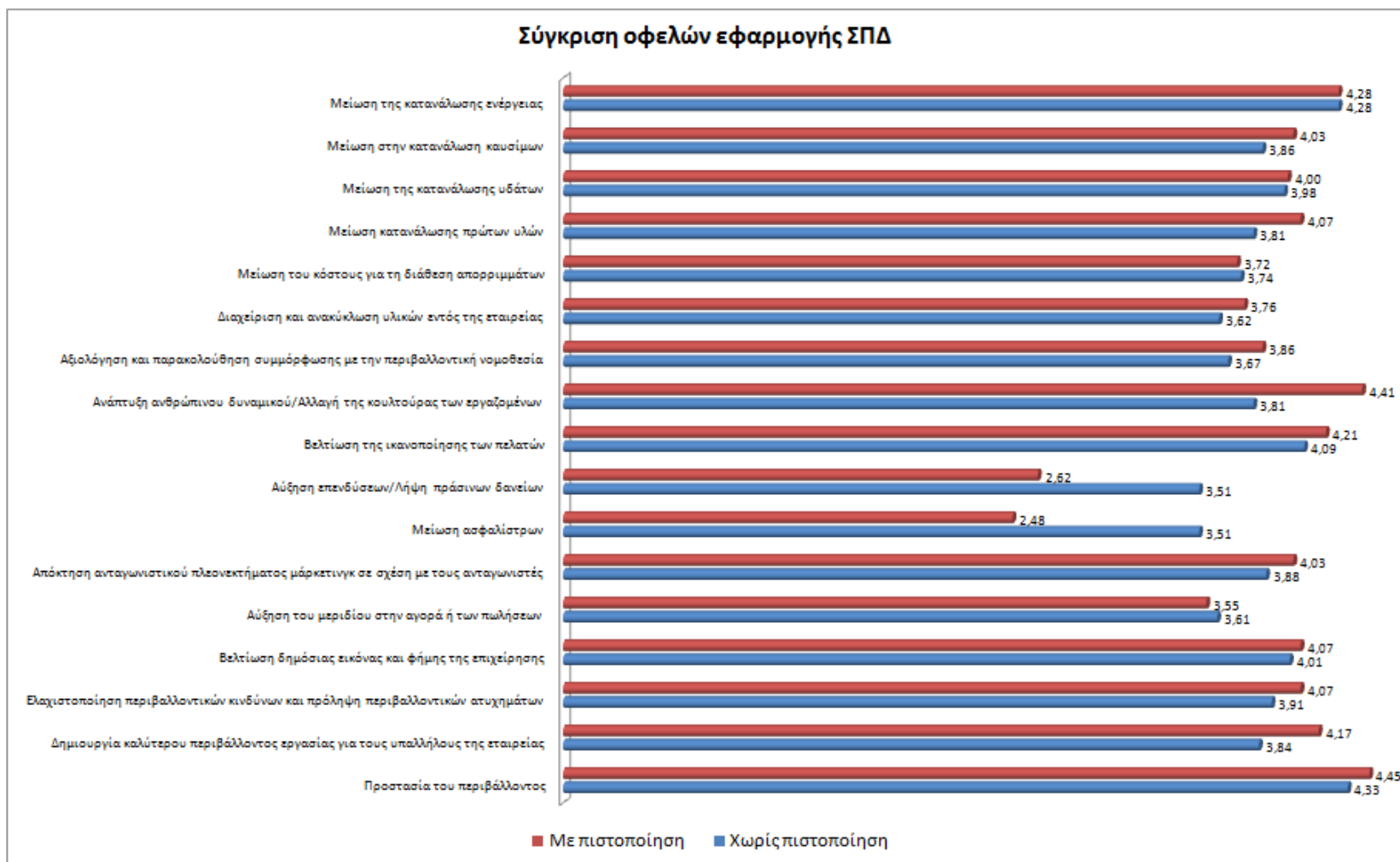
Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων παρατηρείται ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί το σημαντικότερο όφελος και για τις δύο κατηγορίες μονάδων, καταγράφοντας τις μεγαλύτερες μέσες τιμές (4,33 για τις μη πιστοποιημένες μονάδες και 4,45 για τις πιστοποιημένες).

Γενικά, για τις πιστοποιημένες μονάδες τα λειτουργικά οφέλη (4,41) είναι τα σημαντικότερα, ενώ ακολουθούν σε σημαντικότητα τα εξωτερικά (3,88) και τα οικονομικά (3,78) οφέλη. Αντίθετα για τις μη πιστοποιημένες μονάδες, τα εξωτερικά οφέλη (3,87) είναι τα σημαντικότερα, ενώ ακολουθούν σε σημαντικότητα τα οικονομικά (3,83) και τα λειτουργικά (3,81) οφέλη.

Τα ξενοδοχεία με πιστοποίηση δηλώνουν περισσότερα λειτουργικά και εξωτερικά οφέλη, ενώ τα ξενοδοχεία χωρίς πιστοποίηση δηλώνουν περισσότερα οικονομικά οφέλη. Συγκρίνοντας τις απαντήσεις στους επιμέρους τομείς, οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στα λειτουργικά οφέλη και ειδικότερα στην ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και την αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων. Αναφορικά με τα εξωτερικά οφέλη οι μεγαλύτερες διαφορές εμφανίζονται στη μείωση ασφαλιστρών (πιο σημαντικά για τις μη πιστοποιημένες μονάδες) και στη δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους (πιο σημαντικά για τις πιστοποιημένες μονάδες). Αντίστοιχα, συγκριτικά με τα οικονομικά οφέλη οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στα οφέλη σχετικά με την αύξηση επενδύσεων και τη λήψη πράσινων δανείων (σημαντικότερα στις μη πιστοποιημένες μονάδες) καθώς και στη μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών (σημαντικότερα για τις πιστοποιημένες μονάδες).

Αναλυτικότερα, οι πιστοποιημένες μονάδες δηλώνουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στα οφέλη σχετικά με τη μείωση στην κατανάλωση καυσίμων/υδάτων και πρώτων υλών, τη διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της εταιρείας, την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων, την αξιολόγηση και παρακολούθηση συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική νομοθεσία, τη βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών και της δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης, την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ, την ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων, τη δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους της εταιρείας, καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος. Αντίθετα, οι μη πιστοποιημένες μονάδες δηλώνουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στα οφέλη που σχετίζονται με τη μείωση του κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων, την αύξηση επενδύσεων και λήψη πράσινων δανείων, τη μείωση ασφαλιστρών, καθώς και την αύξηση του μεριδίου στην αγορά.

Στο Σχήμα 6.26 απεικονίζονται συγκριτικά οι μέσοι όροι των απαντήσεων για τις μη πιστοποιημένες και τις πιστοποιημένες μονάδες για τα οφέλη από την εφαρμογή ενός προτύπου ΣΠΔ.

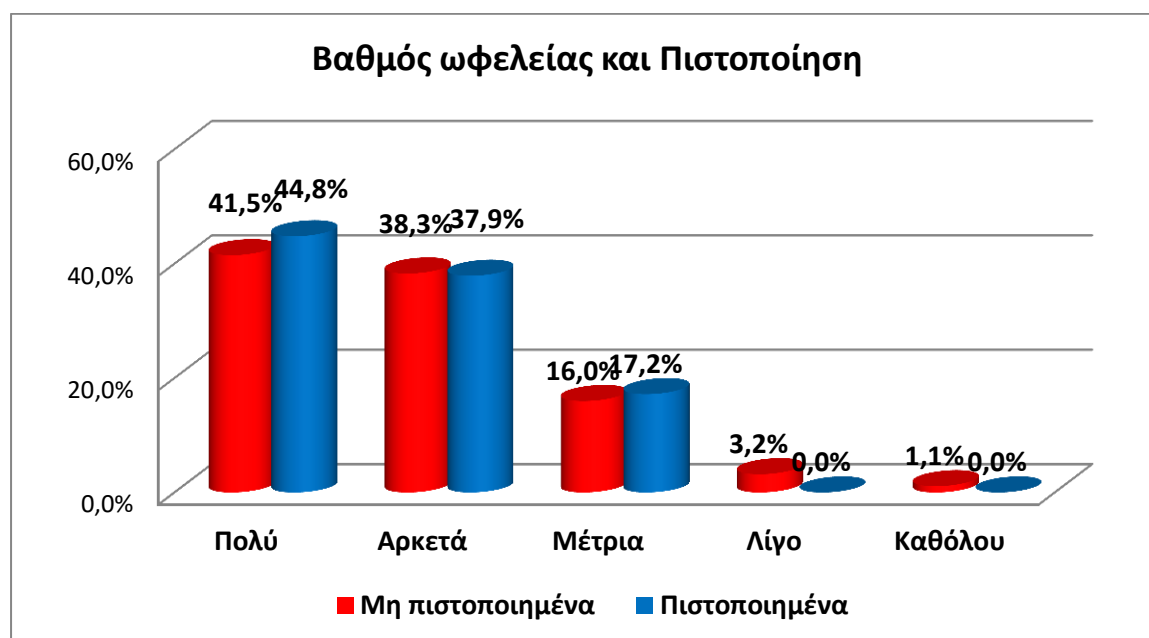
Σχήμα 6.26: Οφέλη εφαρμογής ΣΠΔ ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.20 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του βαθμού ωφελείας ανάλογα με την πιστοποίηση των μονάδων. Για τις μη πιστοποιημένες μονάδες η ερώτηση αφορούσε στο πόσο συνολικά επωφελείται η μονάδα με την υιοθέτηση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων, ενώ η αντίστοιχη ερώτηση για τις πιστοποιημένες μονάδες αφορούσε στο πόσο συνολικά επωφελείται η μονάδα με τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ.

Πίνακας 6.20: Κατανομή του βαθμού ωφελείας ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Βαθμός ωφελείας		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	39 (41,5)	36 (38,3)	15 (16,0)	3 (3,2)	1 (1,1)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	13 (44,8)	11 (37,9)	5 (17,2)	0 (0,0)	0 (0,0)	29 (100,0)

Οι πιστοποιημένες μονάδες αξιολόγησαν υψηλότερα τη συνολική ωφέλεια της μονάδας με τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ (82,7%) σε σχέση με τις μη πιστοποιημένες μονάδες οι οποίες αξιολόγησαν την αντίστοιχη συνολική ωφέλεια της μονάδας με την υιοθέτηση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων (79,8%).

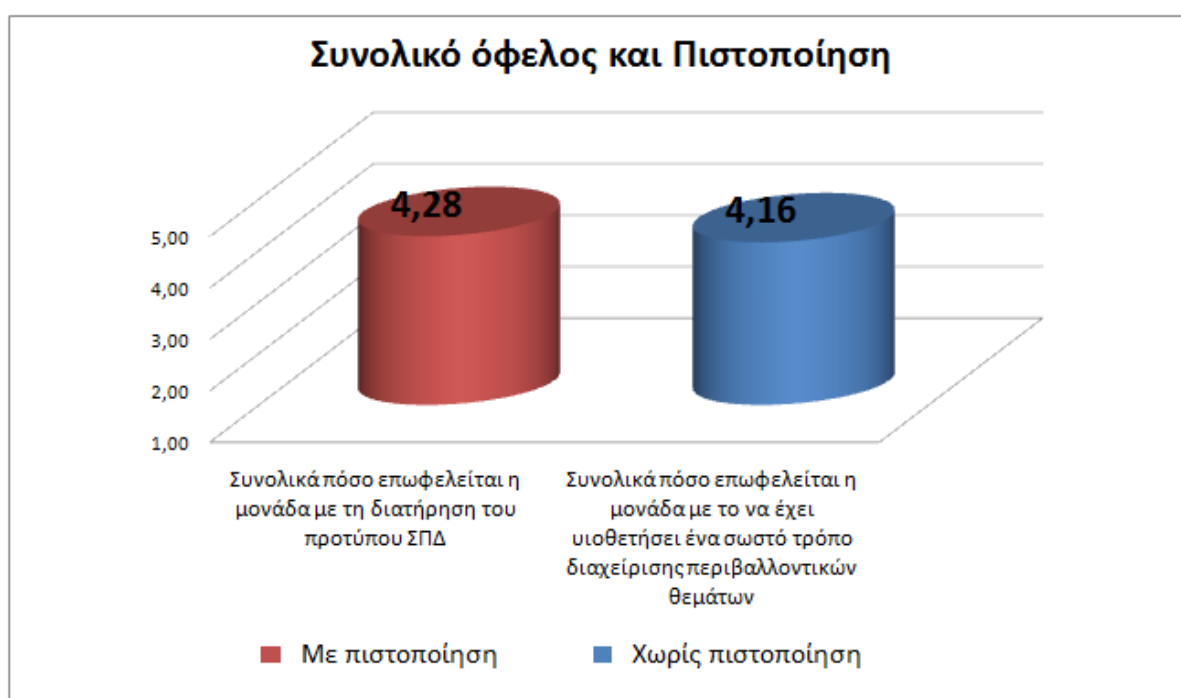
Σχήμα 6.27: Κατανομή του βαθμού ωφελείας ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.21 παρουσιάζονται συγκριτικά οι απαντήσεις σχετικά με το συνολικό όφελος (μέση τιμή) που έδωσαν οι πιστοποιημένες μονάδες σε σχέση με τις μη πιστοποιημένες.

Πίνακας 6.21: Οφέλη εφαρμογής ΣΠΔ ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

	Mean \pm SD
Συνολικά πόσο επωφελείται η μονάδα με το να έχει υιοθετήσει ένα σωστό τρόπο διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων	4,16 \pm 0,864
Συνολικά πόσο επωφελείται η μονάδα με τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ	4,28 \pm 0,751

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων παρατηρείται ότι οι πιστοποιημένες μονάδες δηλώνουν μεγαλύτερη σημαντικότητα στη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ σε σχέση με τις μη πιστοποιημένες μονάδες. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση η συνολική ωφέλεια αξιολογείται με υψηλό βαθμό σημαντικότητας.

Σχήμα 6.28: Συνολικό όφελος ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.22 παρουσιάζονται συγκριτικά οι δυσκολίες (με βάση τις μέσες τιμές) ανάλογα με την πιστοποίηση των μονάδων.

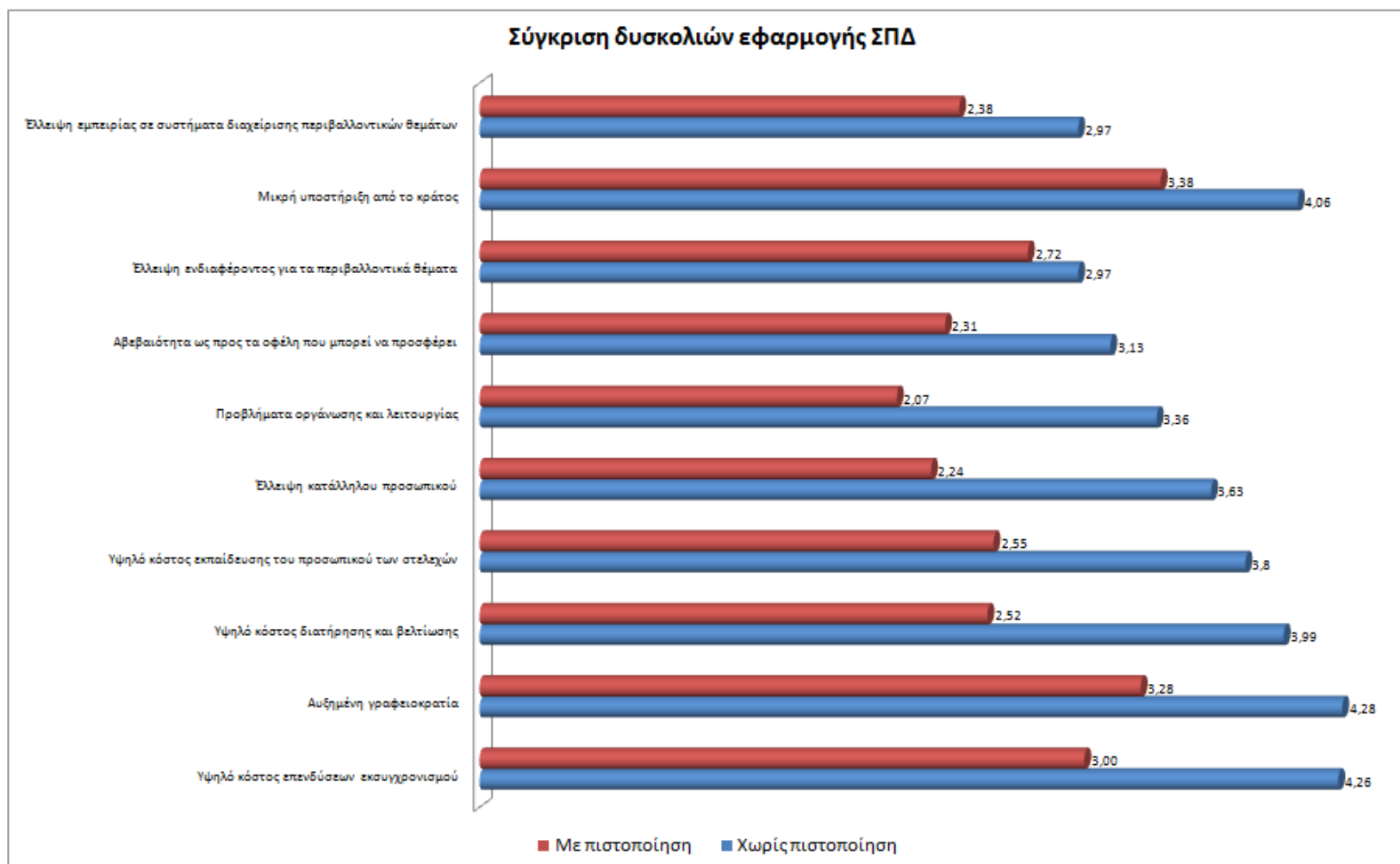
Πίνακας 6.22: Δυσκολίες εφαρμογής ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

	Χωρίς πιστοποίηση	Με πιστοποίηση
	Mean ± SD	Mean ± SD
Έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων	3,73 ± 1,039	2,38 ± 1,147
Μικρή υποστήριξη από το κράτος	4,06 ± 1,144	3,38 ± 1,208
Έλλειψη ενδιαφέροντος για τα περιβαλλοντικά θέματα	2,97 ± 1,240	2,72 ± 1,192
Αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει	3,13 ± 1,184	2,31 ± 1,004
Προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας	3,36 ± 1,096	2,07 ± 0,884
Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού	3,63 ± 1,087	2,24 ± 1,023
Υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού των στελεχών	3,80 ± 0,968	2,55 ± 1,242
Υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης	3,99 ± 0,886	2,52 ± 1,090
Αυξημένη γραφειοκρατία	4,28 ± 0,885	3,28 ± 1,162
Υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού	4,26 ± 0,915	3,00 ± 1,254

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων παρατηρείται ότι η μικρή υποστήριξη από το κράτος αποτελεί την σημαντικότερη δυσκολία (3,38) που αντιμετωπίζουν οι πιστοποιημένες μονάδες για τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ, ενώ η αυξημένη γραφειοκρατία εμφανίζει την σημαντικότερη δυσκολία (4,28) για τις μη πιστοποιημένες μονάδες αναφορικά με τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων.

Οι μη πιστοποιημένες μονάδες αντιμετώπισαν περισσότερες δυσκολίες σε σχέση με τις μη πιστοποιημένες σε όλους τους τομείς. Οι πιο σημαντικές διαφορές τους εντοπίστηκαν στο υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης, στην έλλειψη κατάλληλου προσωπικού, στα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας, στο υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού, στο υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού των στελεχών και στην αυξημένη γραφειοκρατία.

Στο Σχήμα 6.29 απεικονίζονται συγκριτικά οι μέσοι όροι των απαντήσεων για τις μη πιστοποιημένες και τις πιστοποιημένες μονάδες σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην εφαρμογή ενός προτύπου ΣΠΔ.

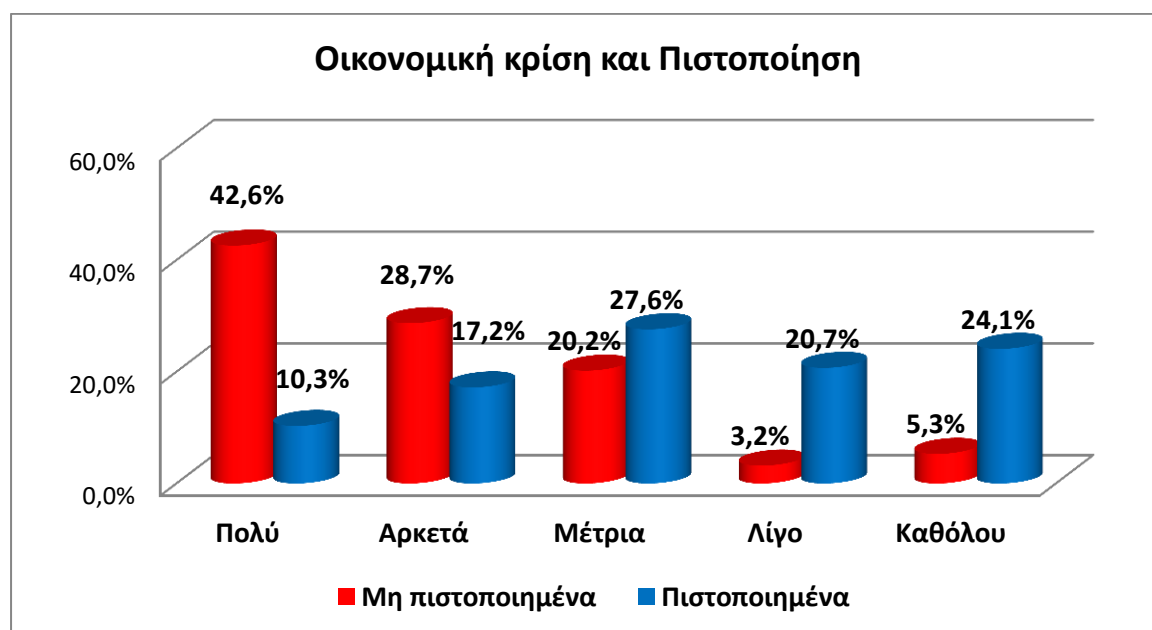
Σχήμα 6.29: Δυσκολίες εφαρμογής ΣΠΔ ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.23 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που αφορούν την οικονομική κρίση, ανάλογα με την πιστοποίηση των μονάδων. Για τις μη πιστοποιημένες μονάδες η ερώτηση αφορούσε το πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η οικονομική κρίση στην απόφαση της επιχείρησης να συνεχίσει να διαχειρίζεται σωστά θέματα προστασίας περιβάλλοντος τα επόμενα χρόνια στη μονάδα, ενώ η αντίστοιχη ερώτηση για τις πιστοποιημένες μονάδες αφορούσε στην απόφαση για διατήρηση του προτύπου τα επόμενα χρόνια στην μονάδα.

Πίνακας 6.23: Κατανομή της επιρροής της οικονομικής κρίσης ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

Οικονομική κρίση		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	40 (42,6)	27 (28,7)	19 (20,2)	3 (3,2)	5 (5,3)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	3 (10,3)	5 (17,2)	8 (27,6)	6 (20,7)	7 (24,1)	29 (100,0)

Ο ανασταλτικός ρόλος της οικονομικής κρίσης αποτελεί πολύ σημαντικότερο πρόβλημα για τις μη πιστοποιημένες μονάδες, καθώς δηλώνουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό ότι αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα διαχείρισης σωστών θεμάτων προστασίας περιβάλλοντος στο μέλλον (70,3%). Αντίθετα, οι πιστοποιημένες μονάδες θεωρούν ότι η οικονομική κρίση δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα διατήρησης του προτύπου μελλοντικά (44,8%).

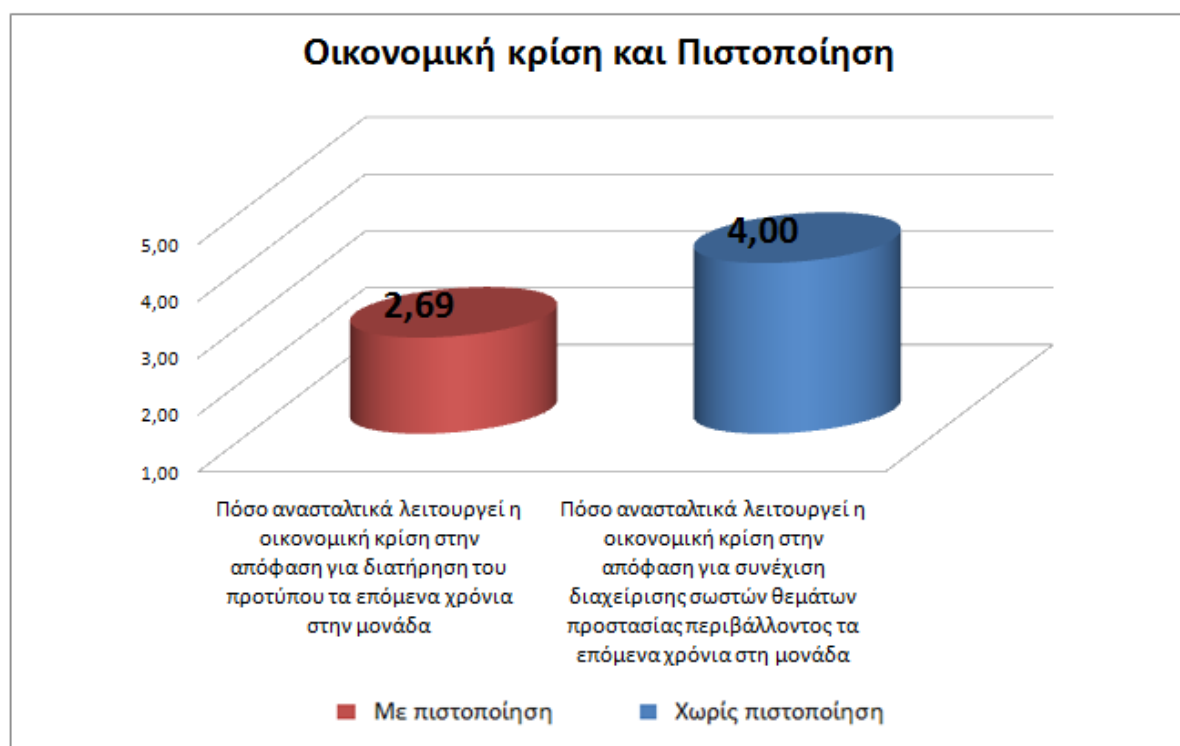
Σχήμα 6.30: Κατανομή της επιρροής της οικονομικής κρίσης ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.24 παρουσιάζονται συγκριτικά οι απαντήσεις σχετικά με την οικονομική κρίση (μέση τιμή) που έδωσαν οι πιστοποιημένες μονάδες σε σχέση με τις μη πιστοποιημένες.

Πίνακας 6.24: Ρόλος οικονομικής κρίσης ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης (N=123)

	Mean \pm SD
Πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η οικονομική κρίση στην απόφαση για συνέχιση διαχείρισης σωστών θεμάτων προστασίας περιβάλλοντος τα επόμενα χρόνια στη μονάδα	4,00 \pm 1,117
Πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η οικονομική κρίση στην απόφαση για διατήρηση του προτύπου τα επόμενα χρόνια στην μονάδα	2,69 \pm 1,312

Σύμφωνα με το μέσο όρο των απαντήσεων παρατηρείται ότι οι μη πιστοποιημένες μονάδες δηλώνουν ότι η οικονομική κρίση λειτουργεί πολύ περισσότερο ανασταλτικά σε σχέση με τις μη πιστοποιημένες μονάδες.

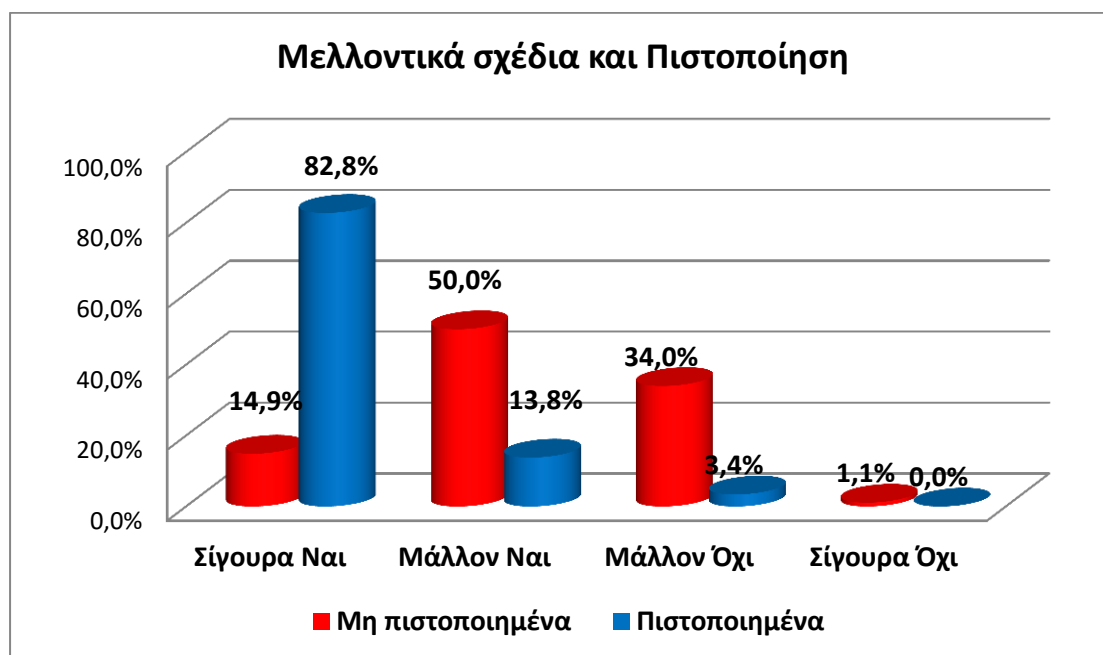
Σχήμα 6.31: Οικονομική κρίση ανάλογα με την ύπαρξη πιστοποίησης

Στον Πίνακα 6.25 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με τις μελλοντικές προθέσεις των ξενοδοχειακών μονάδων για την συνέχιση της εφαρμογής του προτύπου ΣΠΔ (για τις πιστοποιημένες) ή την πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ (για τις μη πιστοποιημένες).

Πίνακας 6.26: Κατανομή των μονάδων του δείγματος ανάλογα με την εφαρμογή/πιστοποίηση προτύπου ΣΠΔ στο μέλλον (N=123)

Εφαρμογή Πιστοποίηση		Σίγουρα Ναι	Μάλλον Ναι	Μάλλον Όχι	Σίγουρα Όχι	Σύνολο
		N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Πιστοποίηση	Χωρίς πιστοποίηση	14 (14,9)	47 (50,0)	32 (34,0)	1 (1,1)	94 (100,0)
	Με πιστοποίηση	24 (82,8)	4 (13,8)	1 (3,4)	0 (0,0)	29 (100,0)

Για τις πιστοποιημένες μονάδες θεωρείται βέβαιο ότι θα συνεχίσουν να εφαρμόζουν το πρότυπο ΣΠΔ στο μέλλον (82,8%), ενώ για τις μη πιστοποιημένες μονάδες θεωρείται μάλλον πιθανόν (50%). Σε κάθε περίπτωση, παρατηρείται μια ισχυρότερη βούληση των πιστοποιημένων μονάδων για την εφαρμογή ΣΠΔ, στοιχείο που αποτυπώνεται καθαρά και στην κατανομή των απαντήσεων.

Σχήμα 6.32: Κατανομή ξενοδοχείων του δείγματος ανάλογα με την εφαρμογή/πιστοποίηση προτύπου ΣΠΔ στο μέλλον

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Προχωρημένες Αναλύσεις

7.1 Κίνητρα και οφέλη

Η συσχέτιση των μεταβλητών κινήτρων με τις αντίστοιχες μεταβλητές οφελών παρέχει τη δυνατότητα εξαγωγής του συμπεράσματος ικανοποίησης ή όχι των κινήτρων και συνεπώς, είναι μεγάλης σημασίας. Για τον σκοπό αυτό, παρουσιάζεται συνοπτικά η κοινή κατανομή των δύο μεταβλητών, και ακολούθως, ελέγχεται αν υπάρχει σχέση μεταξύ τους.

Στην κατασκευή του κοινού πίνακα κατανομής συχνοτήτων για τις δύο μεταβλητές X και Y , οι αξιολογήσεις i (πολύ, αρκετά, μέτρια, λίγο, καθόλου) του κινήτρου X σημειώνεται στις γραμμές του πίνακα, οι αξιολογήσεις j του οφέλους Y στις στήλες του πίνακα, με κάθε συνδυασμό των αξιολογήσεων να σχηματίζει ένα κελί. Στα κελιά αυτά καταγράφονται οι κοινές συχνότητες, δηλαδή πόσες φορές εμφανίζονται στα δεδομένα οι αξιολογήσεις X_i και Y_j ταυτόχρονα. Στην τελευταία στήλη του πίνακα με τίτλο «Γενικό άθροισμα» περιέχονται τα αθροίσματα των συχνοτήτων κάθε γραμμής και αναπαριστούν την κατανομή συχνοτήτων της μεταβλητής X , ενώ αντίστοιχα, στην τελευταία γραμμή του πίνακα με τίτλο «Γενικό άθροισμα» αναπαρίσταται η κατανομή συχνοτήτων της μεταβλητής Y .

Η συσχέτιση του κάθε κινήτρου με το αντίστοιχο όφελος, γίνεται βάσει συγκεντρωτικού πίνακα, στον οποίο εξετάζεται η συγκέντρωση των αξιολογήσεων των ξενοδοχειακών μονάδων στην περίπτωση που ο ίδιος παράγοντας εμφανίζεται ως κίνητρο και όταν εμφανίζεται ως όφελος. Στη διαγώνιο των πινάκων, καταμετρώνται οι ξενοδοχειακές μονάδες που αξιολόγησαν ως εξίσου σημαντικό το κριτήριο είτε ως κίνητρο, είτε ως όφελος. Οι μονάδες αυτές έχουν ικανοποιήσει επαρκώς τις απαιτήσεις τους από τη συγκεκριμένη μεταβλητή. Στον άνω τριγωνικό πίνακα εμφανίζονται οι συχνότητες των μονάδων που χαρακτηρίζονται ως μη ικανοποιημένες για το εκάστοτε κριτήριο καθώς έχουν χαρακτηρίσει θετικότερα το κριτήριο ως κίνητρο παρά ως όφελος. Αντίστοιχα, στον κάτω τριγωνικό πίνακα εμφανίζονται οι συχνότητες των μονάδων που χαρακτηρίζονται ως πολύ ικανοποιημένες για το εκάστοτε κριτήριο καθώς έχουν χαρακτηρίσει θετικότερα το κριτήριο ως όφελος παρά ως κίνητρο.

Η βελτίωση στην εικόνα και τη φήμη της μονάδας φαίνεται να είναι πιο σημαντικό κριτήριο ως κίνητρο παρά ως όφελος. Αυτό δείχνει μερική ικανοποίηση του αρχικού κινήτρου καθώς 10 ξενοδοχειακές μονάδες αξιολόγησαν τη βελτίωση της εταιρικής εικόνας και φήμης ως όφελος με χαμηλότερο βαθμό σημαντικότητας από ότι ως κίνητρο, ενώ μόνο 2 ξενοδοχειακές μονάδες το αντίθετο. Ωστόσο, η μεγαλύτερη συγκέντρωση συχνοτήτων βρίσκεται στη διαγώνιο του συγκεντρωτικού πίνακα (Πίνακας 7.1) όπου 17 ξενοδοχειακές μονάδες έχουν αξιολογήσει το κριτήριο με την ίδια σημαντικότητα είτε ως κίνητρο είτε ως όφελος. Αυτή η διαπίστωση σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η συγκέντρωση των ξενοδοχειακών μονάδων του δείγματος εντοπίζεται κοντά στην κύρια διαγώνιο, επαληθεύει τη θετική και σχετικά υψηλή τιμή του συντελεστή συσχέτισης (0,557) κινήτρου-οφέλους της συγκεκριμένης μεταβλητής.

Πίνακας 7.1: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για τη βελτίωση εικόνας και φήμης

Βελτίωση της εικόνας και φήμης της μονάδας		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	10	5	1	1		17
	Αρκετά	1	6	2			9
	Μέτρια			1	1		2
	Λίγο			1			1
	Καθόλου						
	Γενικό άθροισμα	11	11	4	2		29

Αντίθετα, η αύξηση κρατήσεων και κερδών φαίνεται να είναι πιο σημαντικό κριτήριο ως όφελος παρά ως κίνητρο. Αυτό φανερώνει ικανοποίηση του κριτηρίου ως κίνητρο καθώς 10 ξενοδοχειακές μονάδες το αξιολόγησαν θετικότερα ως όφελος παρά ως κίνητρο, ενώ μόνο 1 ξενοδοχειακή μονάδα εμφανίζει λιγότερη ικανοποίηση αξιολογώντας την αύξηση κρατήσεων και κερδών θετικότερα ως κίνητρο παρά ως όφελος. Οι υπόλοιπες 18 ξενοδοχειακές μονάδες αξιολόγησαν ως το ίδιο σημαντικό το κριτήριο είτε ως κίνητρο, είτε ως όφελος και βρίσκονται στην κύρια διαγώνιο του Πίνακα 7.2. Η συγκέντρωση του δείγματος πάνω ή κοντά στην κύρια διαγώνιο αιτιολογεί τον υψηλό συντελεστή συσχέτισης (0,713) κινήτρου-οφέλους της συγκεκριμένης μεταβλητής.

Πίνακας 7.2: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για την αύξηση κρατήσεων και κερδών

Αύξηση κρατήσεων και κερδών		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	2	1				3
	Αρκετά	4	4				8
	Μέτρια	1	1	8			10
	Λίγο			1	3		4
	Καθόλου	1		1	1	1	4
	Γενικό άθροισμα	8	6	10	4	1	29

Η βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης της ξενοδοχειακής επιχείρησης στη διεθνή αγορά αξιολογήθηκε πιο σημαντικό κριτήριο ως κίνητρο παρά ως όφελος. Συγκεκριμένα 10 ξενοδοχειακές μονάδες φαίνονται να μην είναι επαρκώς ικανοποιημένοι καθώς αξιολόγησαν πιο σημαντικό το κριτήριο ως κίνητρο παρά ως όφελος, ενώ μόνο 1 ξενοδοχειακή μονάδα το αντίθετο. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση συχνοτήτων βρίσκεται στη διαγώνιο του συγκεντρωτικού πίνακα (Πίνακας 7.3) με 13 ξενοδοχειακές μονάδες να έχουν αξιολογήσει το κριτήριο με την ίδια σημαντικότητα είτε ως κίνητρο είτε ως όφελος. Ο συντελεστής συσχέτισης κινήτρου-οφέλους του συγκεκριμένου κριτηρίου παίρνει τιμή 0,429.

Πίνακας 7.3: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για τη βελτίωση ανταγωνιστικής θέσης στην αγορά

Βελτίωση ανταγωνιστικής θέσης στην αγορά		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	3	5				8
	Αρκετά	4	8	1			13
	Μέτρια		2	2	1		5
	Λίγο			2			2
	Καθόλου	1					1
	Γενικό άθροισμα	8	15	5	1	0	29

Η συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία χαρακτηρίστηκε από τις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες (13) κριτήριο που ως όφελος είναι πιο σημαντικό από ότι ως κίνητρο, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 7.4. Αυτό δείχνει ότι η μεγαλύτερη συγκέντρωση του δείγματος δηλώνει πολύ ή επαρκώς ικανοποιημένη από το κριτήριο αυτό. Ο συντελεστής συσχέτισης κινήτρου-οφέλους του συγκεκριμένου κριτηρίου παίρνει τιμή 0,129.

Πίνακας 7.4: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για την συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία

Συμμόρφωση με τη νομοθεσία και αποφυγή προστίμων		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	3	4				7
	Αρκετά		3	1	1		5
	Μέτρια	1	1	1	1		4
	Λίγο	3	3		1		7
	Καθόλου	2	1	2		1	6
	Γενικό άθροισμα	9	12	4	3	1	29

Η βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση ενέργειας αποδεικνύεται να μην ικανοποιεί ή να ικανοποιεί επαρκώς την πλειοψηφία του δείγματος όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.5. Οι ξενοδοχειακές μονάδες που συγκεντρώνονται στον άνω τριγωνικό πίνακα (11) είναι σαφώς περισσότερες από εκείνες του κάτω τριγωνικού πίνακα (7) αλλά το γεγονός ότι 11 ξενοδοχειακές μονάδες βρίσκονται στη κύρια διαγώνιο και οι υπόλοιπες κοντά σε αυτήν, φανερώνει μεγάλη συσχέτιση του κινήτρου με το αντίστοιχο όφελος, όπως αποτυπώνεται και στον συντελεστή συσχέτισης που έχει τιμή 0,650.

Πίνακας 7.5: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για τη βελτίωση της κατανάλωσης ενέργειας

Βελτίωση επίδοσης στην κατανάλωση ενέργειας		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	8	8			1	17
	Αρκετά	4	3	2			9
	Μέτρια	1	2				3
	Λίγο						0
	Καθόλου						0
	Γενικό άθροισμα	13	13	2		1	29

Αντίστοιχα, η βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση καυσίμων αποδεικνύεται να μην ικανοποιεί ή να ικανοποιεί επαρκώς την πλειοψηφία του δείγματος όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.6. Οι ξενοδοχειακές μονάδες που συγκεντρώνονται στον άνω τριγωνικό πίνακα (13) είναι σαφώς περισσότερες από εκείνες του κάτω τριγωνικού πίνακα (4). Παρόλο ότι οι 12 ξενοδοχειακές μονάδες βρίσκονται στη κύρια διαγώνιο, το γεγονός ότι δεν υπάρχουν μονάδες στην τρίτη διαγώνιο επηρεάζει αρνητικά τον συντελεστή συσχέτισης ο οποίος έχει τιμή 0,342.

Πίνακας 7.6: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για τη βελτίωση στην κατανάλωση καυσίμων

Βελτίωση επίδοσης στην κατανάλωση καυσίμων		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	6	9			1	16
	Αρκετά	2	5	3			10
	Μέτρια		2	1			3
	Λίγο						0
	Καθόλου						0
	Γενικό άθροισμα	8	16	4	0	1	29

Παρομοίως, η βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση υδάτων αποδεικνύεται να μην ικανοποιεί ή να ικανοποιεί επαρκώς την πλειοψηφία του δείγματος όπως φαίνεται στον *Πίνακα 7.7*. Οι ξενοδοχειακές μονάδες που συγκεντρώνονται στον άνω τριγωνικό πίνακα (10) είναι σαφώς περισσότερες από εκείνες του κάτω τριγωνικού πίνακα (3). Παρόλο ότι η συγκέντρωση των περισσότερων ξενοδοχειακών μονάδων (16) βρίσκονται στη κύρια διαγώνιο, το γεγονός ότι δεν υπάρχουν μονάδες στην τρίτη διαγώνιο επηρεάζει αρνητικά τον συντελεστή συσχέτισης (0,319).

Πίνακας 7.7: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για τη βελτίωση της κατανάλωσης υδάτων

Βελτίωση επίδοσης στην κατανάλωση και απόρριψη υδάτων		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	7	5	2		1	15
	Αρκετά	2	7	2			11
	Μέτρια		1	2			3
	Λίγο						0
	Καθόλου						0
	Γενικό άθροισμα	9	13	6	0	1	29

Η συγκέντρωση των απαντήσεων του δείγματος για το κριτήριο της βελτίωσης της επίδοσης στην κατανάλωση πρώτων υλών δείχνει σαφώς την τάση για μη ικανοποίηση του ως κίνητρο καθώς οι μονάδες που βρίσκονται στο άνω τριγωνικό μέρος του *Πίνακα 7.8* είναι σαφώς περισσότερες από αυτές που βρίσκονται στο κάτω τριγωνικό μέρος, ενώ η πλειοψηφία των ξενοδοχειακών μονάδων βρίσκονται στη κύρια διαγώνιο. Ο συντελεστής συσχέτισης παρουσιάζει μέτρια τιμή (0,419).

Πίνακας 7.8: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για τη βελτίωση κατανάλωσης πρώτων υλών

Βελτίωση επίδοσης στην κατανάλωση πρώτων υλών		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	8	6	2			16
	Αρκετά	1	5	4			10
	Μέτρια	1		2			3
	Λίγο						0
	Καθόλου						0
	Γενικό άθροισμα	10	11	8	0	0	29

Αντίστοιχα, η συγκέντρωση των απαντήσεων του δείγματος για το κριτήριο της βελτίωσης της επίδοσης στην παραγωγή και τη διαχείριση αποβλήτων δείχνει σαφώς την τάση για μη ικανοποίηση του ως κίνητρο καθώς οι μονάδες που βρίσκονται στο άνω τριγωνικό μέρος του Πίνακα 7.9 είναι σαφώς περισσότερες από αυτές που βρίσκονται στο κάτω τριγωνικό μέρος, αλλά και από αυτές που βρίσκονται στη κύρια διαγώνιο. Η τιμή του συντελεστή συσχέτισης είναι χαμηλή (0,250).

Πίνακας 7.9: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για τη βελτίωση παραγωγής/διαχείρισης αποβλήτων

Βελτίωση επίδοσης στην παραγωγή και διαχείριση αποβλήτων		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	6	6	2	3		17
	Αρκετά	2	4	3	1		10
	Μέτρια			1			1
	Λίγο				1		1
	Καθόλου						0
	Γενικό άθροισμα	8	10	6	5	0	29

Η αλλαγή της κουλτούρας και νοοτροπίας των εργαζομένων αξιολογήθηκε από την συντριπτική πλειοψηφία των ξενοδοχειακών μονάδων του δείγματος εξίσου σημαντικό κριτήριο τόσο ως κίνητρο, όσο και ως όφελος. Μόνο 4 ξενοδοχειακές μονάδες φαίνεται να μην είναι επαρκώς ικανοποιημένοι καθώς αξιολόγησαν πιο σημαντικό το κριτήριο ως κίνητρο παρά ως όφελος, ενώ ακόμη λιγότερες (2) φαίνονται να είναι ικανοποιημένοι καθώς αξιολόγησαν λιγότερο σημαντικό το κριτήριο ως κίνητρο παρά ως όφελος (Πίνακας 7.10). Η πολύ μεγάλη συγκέντρωση των μονάδων στην κύρια διαγώνιο καθώς και κοντά σε αυτήν, δικαιολογούν και την τιμή του συντελεστή συσχέτισης κινήτρου-οφέλους (0,692).

Πίνακας 7.10: Συγκεντρωτικός πίνακας συχνοτήτων για την αλλαγή κουλτούρας των εργαζομένων

Αλλαγή της κουλτούρας και νοοτροπίας των εργαζομένων		Ως όφελος					
		Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Γενικό άθροισμα
Ως κίνητρο	Πολύ	12	3				15
	Αρκετά	2	10	1			13
	Μέτρια			1			1
	Λίγο						0
	Καθόλου						0
	Γενικό άθροισμα	14	13	2	0	0	29

7.2 Λόγοι μη πιστοποίησης και δυσκολίες ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης

Υπολογίστηκαν οι συσχετίσεις μεταξύ των επιμέρους λόγων μη πιστοποίησης και των δυσκολιών ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης. Ο έλεγχος που χρησιμοποιήθηκε για τον έλεγχο της συσχέτισης των τάξεων που μπορεί να συνδέει τις ποσοτικές συνεχείς μεταβλητές είναι ο Spearman's' rho. Ο Πίνακας 7.11 περιλαμβάνει τις τιμές (r) και τη στατιστική σημαντικότητα (p) για τη συσχέτιση των ερωτήσεων που καταγράφουν τους λόγους στην απόφαση των επιχειρήσεων να μην έχουν πιστοποιηθεί ακόμα με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν για τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων.

Οι παρακάτω συσχετίσεις καταδεικνύουν την διασύνδεση των συγκεκριμένων λόγων μη πιστοποίησης και των δυσκολιών ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 7.11, υπάρχει θετική μέτρια συσχέτιση ανάμεσα στο κόστος ανάπτυξης/ εφαρμογής του ΣΠΔ και στον ανασταλτικό ρόλο της οικονομικής κρίσης ($r=372$), στα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=325$) και στο υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης ($r=0,309$), ενώ χαμηλή είναι η συσχέτιση με το υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού και στελεχών ($r=0,204$). Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευθεί ότι οι ξενοδοχειακές μονάδες που θεωρούν περισσότερο σημαντικό λόγο μη πιστοποίησης το κόστος ανάπτυξης και εφαρμογής του ΣΠΔ φαίνεται να θεωρούν ότι υπάρχει υψηλότερος βαθμός δυσκολίας στους συγκεκριμένους τομείς για την ορθή περιβαλλοντική διαχείριση και αντίστροφα.

Μέτριες θετικές συσχετίσεις παρατηρούνται ανάμεσα στα κόστη πιστοποίησης και τον ανασταλτικό ρόλο της οικονομικής κρίσης ($r=408$) και το υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης ($r=310$), ενώ χαμηλές θετικές συσχετίσεις εμφανίζονται με τις δυσκολίες που αφορούν προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=258$), υψηλό κόστος επενδύσεων ($r=252$), μικρή υποστήριξη από το κράτος ($r=246$) και αυξημένη γραφειοκρατία ($r=244$). Αντίστοιχα, μέτριες θετικές συσχετίσεις παρατηρούνται ανάμεσα στα κόστη συντήρησης του ΣΠΔ και τον ανασταλτικό ρόλο της οικονομικής κρίσης ($r=391$) και το υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης ($r=332$), ενώ χαμηλές θετικές συσχετίσεις εμφανίζονται με τις δυσκολίες που αφορούν προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=271$), μικρή υποστήριξη από το κράτος ($r=254$) και αυξημένη γραφειοκρατία ($r=242$).

Πίνακας 7.11: Συσχετίσεις μεταξύ λόγων μη πιστοποίησης και δυσκολιών ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης

	Έλλειψη εμπειρίας		Μικρή κρατική υποστήριξη		Έλλειψη ενδιαφέροντος		Αβεβαιότητα οφελών		Προβλήματα οργάνωσης & λειτουργίας		Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού		Υψηλό κόστος εκπαίδευσης		Υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης		Αυξημένη γραφειοκρατία		Υψηλό κόστος επενδύσεων		Οικονομική κρίση	
	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.	r	p.
Κόστος ανάπτυξης/εφαρμογής	,202	,051	,190	,066	-,188	,070	,033	,754	,325**	,001	,015	,885	,204*	,048	,309**	,002	,182	,080	,303**	,003	,372**	,000
Κόστη πιστοποίησης	,194	,061	,246*	,017	-,185	,074	,004	,966	,258*	,012	-,028	,789	,200	,053	,310**	,002	,244**	,018	,252**	,014	,408**	,000
Κόστη συντήρησης	,178	,085	,254*	,013	-,166	,111	,053	,609	,271**	,008	-,049	,638	,186	,073	,332**	,001	,242*	,019	,173	,095	,391**	,000
Κόστη εκσυγχρονισμού	,197	,057	,207*	,045	,188	,070	,294**	,004	,330**	,001	,213*	,039	,275**	,007	,315**	,002	,236*	,022	,474**	,000	,270**	,008
Πολυπλοκότητα ΣΠΑ	,297**	,004	,230*	,025	,104	,320	,178	,086	,436**	,000	,153	,140	,325**	,001	,367**	,000	,356**	,000	,265**	,010	,260*	,011
Συγγραφή εγχειριδίων	,225*	,029	,062	,555	-,009	,931	,047	,651	,274**	,007	-,072	,492	,198	,056	,266**	,010	,193	,063	,160	,124	,248*	,016
Εκπαίδευση εργαζ/στελεχών	,371**	,000	-,046	,662	,135	,195	,139	,183	,380**	,000	,179	,085	,366**	,000	,287**	,005	,191	,065	,143	,169	,077	,462
Έλλειψη συμμετοχής	,090	,391	,062	,555	,101	,333	,073	,486	,250*	,015	,228*	,027	,287**	,005	,155	,135	,059	,574	,104	,319	,083	,429
Οικονομική κρίση	,100	,339	,315**	,002	,119	,252	,226*	,029	,258*	,012	,200	,053	,423**	,000	,421**	,000	,341**	,001	,304**	,003	,566**	,000

** Η συσχέτιση είναι σημαντική στο επίπεδο 0.01 (2-tailed)

* Η συσχέτιση είναι σημαντική στο επίπεδο 0.05 (2-tailed)

Επιπλέον, θετική συσχέτιση υπάρχει ανάμεσα στα κόστη εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων και σε όλες τις δυσκολίες ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης. Συγκεκριμένα, παρατηρούνται μέτριες συσχετίσεις με το υψηλό κόστος επενδύσεων ($r=474$), προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=330$), το υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης ($r=315$), ενώ χαμηλές είναι οι συσχετίσεις με την αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει ($r=294$), το υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού και στελεχών ($r=275$), την αυξημένη γραφειοκρατία ($r=236$), την έλλειψη κατάλληλου προσωπικού ($r=213$) και την μικρή κρατική υποστήριξη ($r=207$).

Ακόμη, θετική μέτρια συσχέτιση υπάρχει ανάμεσα στην πολυπλοκότητα των διαφόρων πρότυπων ΣΠΔ και τα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=436$), υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης ($r=367$), αυξημένη γραφειοκρατία ($r=356$) και υψηλό κόστος εκπαίδευσης ($r=325$), ενώ θετική χαμηλή συσχέτιση παρατηρείται με την έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων ($r=297$), μικρή υποστήριξη από το κράτος ($r=230$), υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού ($r=265$) και οικονομική κρίση ($r=260$).

Θετικές χαμηλές συσχετίσεις παρατηρούνται μεταξύ της συγγραφής εγχειριδίων και τα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=274$), το υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης ($r=266$), την οικονομική κρίση ($r=248$) και την έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης ($r=225$). Επίσης μέτριες χαμηλές συσχετίσεις παρατηρούνται μεταξύ της εκπαίδευσης εργαζομένων/στελεχών και τα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=380$), το υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού και στελεχών ($r=366$) και την έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης ($r=371$). Επιπλέον, θετικές χαμηλές συσχετίσεις παρατηρούνται μεταξύ της έλλειψης συμμετοχής των εργαζομένων και το υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού και των στελεχών ($r=287$), τα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=250$) και την έλλειψη κατάλληλου προσωπικού ($r=228$).

Τέλος, θετική υψηλή συσχέτιση φαίνεται να υπάρχει μεταξύ της ανασφάλειας που δημιουργεί η οικονομική κρίση και της επιρροής στην απόφαση της επιχείρησης για ορθή περιβαλλοντική διαχείριση ($r=566$). Αντίθετα, μέτριες συσχετίσεις καταγράφονται με το υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού και στελεχών ($r=423$), το υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης ($r=421$), την αυξημένη

γραφειοκρατία ($r=341$), τη μικρή υποστήριξη από το κράτος ($r=315$), το υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού ($r=304$), ενώ χαμηλές είναι οι συσχετίσεις με τα προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας ($r=258$) και την αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει ($r=226$).

7.3 Μοντέλο λογιστικής παλινδρόμησης

Η λογιστική παλινδρόμηση (Logistic Regression) ανήκει στην οικογένεια των Γενικευμένων Γραμμικών Μοντέλων (GLM) και χρησιμοποιείται αντί της κλασσικής παλινδρόμησης στις περιπτώσεις όπου η μεταβλητή απόκρισης (response variable) είναι κατηγορική και επιδιώκεται η μελέτη της σχέσης της με ένα σετ συνεχών και κατηγορικών μεταβλητών. Στην πράξη είναι ιδιαίτερα σύνηθες να γίνονται προβλέψεις για κάποιο γεγονός που παίρνει κυρίως δύο τιμές, όπως η ύπαρξη /μη ύπαρξη ενός κοινωνικο-οικονομικού φαινομένου.

Τα GLM επιτρέπουν μεταβλητές απόκρισης που έχουν διαφορετική κατανομή από την κανονική, να συνδέονται μέσω μιας συνάρτησης σύνδεσης (link function) με ένα γραμμικό μοντέλο. Ένα GLM έχει τη μορφή $g(\mu) = \beta X$, όπου μ είναι η μέση τιμή της κατανομής της μεταβλητής απόκρισης Y , X είναι οι ανεξάρτητες μεταβλητές, β είναι οι συντελεστές παλινδρόμησης και g είναι η συνάρτηση σύνδεσης του μ . Όταν η Y είναι δίτιμη μεταβλητή ακολουθεί την κατανομή Bernoulli και τη θέση του μ παίρνει το p , $g(p) = \beta X$, όπου p είναι η πιθανότητα να συμβεί το γεγονός $\{P(Y = 1)\}$.

Στη λογιστική παλινδρόμηση η logit είναι η συνάρτηση σύνδεσης. Η εξίσωση του μοντέλου με μορφή πινάκων γράφεται:

$$g(p) = \ln\left(\frac{p}{1-p}\right) = \beta X \quad \text{ή αναλυτικότερα:}$$

$$\text{logit}(p_i) = \ln\left(\frac{p_i}{1-p_i}\right) = \beta_0 + \beta_i X_{1i} + \dots + \beta_p X_{pi} = \beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j X_{ji}$$

Η συνάρτηση logit προτιμάται σε σχέση με άλλες συναρτήσεις σύνδεσης, λόγω της εύκολης διαισθητικής ερμηνείας των αποτελεσμάτων με βάση τη σχετική πιθανότητα (odds), όπου αυτή είναι ο λόγος $odds = \frac{p_i}{1 - p_i}$ και συγκρίνει την πιθανότητα να

συμβεί το ενδεχόμενο (p_i) με την αντίστοιχη να μη συμβεί ($1 - p_i$). Επίσης ισχύει ότι

$$p_i = \frac{odds}{1 + odds}$$

Ο μετασχηματισμός που χρησιμοποιείται στη λογιστική παλινδρόμηση καλείται logit μετασχηματισμός, όπου αντί της Y , χρησιμοποιείται ο λογάριθμος των πιθανοτήτων. Αυτό συμβαίνει διότι η Y παίρνει μόνο δύο τιμές και τα κατάλοιπα δεν μπορεί να ακολουθούν την κανονική κατανομή (τα κατάλοιπα έχουν μόνο δύο πιθανές τιμές για κάθε X). Η καλύτερη γραμμή που περιγράφει τη σχέση ανάμεσα στα X και στο Y δεν είναι ευθεία, αλλά έχει μια σιγμοειδή μορφή (λογιστική συνάρτηση).

Οι υποθέσεις της λογιστικής παλινδρόμησης είναι οι εξής:

- Οι πραγματικές δεσμευμένες πιθανότητες είναι μια λογιστική συνάρτηση των ερμηνευτικών μεταβλητών
- Καμία σημαντική μεταβλητή δεν παραλείπεται
- Καμία εξωγενής μεταβλητή δεν περιλαμβάνεται
- Η μέτρηση των ερμηνευτικών μεταβλητών γίνεται χωρίς σφάλμα
- Οι παρατηρήσεις είναι ανεξάρτητες
- Οι ερμηνευτικές μεταβλητές δεν είναι γραμμικός συνδυασμός η μία της άλλης
- Καμία υπόθεση δεν γίνεται για την κατανομή των ερμηνευτικών μεταβλητών

Για την αποφυγή υπερπροσαρμογής (overfitting) του μοντέλου, ο αριθμός των ερμηνευτικών μοντέλων που θα εισαχθούν στο μοντέλο παίζει σπουδαίο ρόλο. Σε περίπτωση που η μια τιμή της μεταβλητής απόκρισης (π.χ. $Y=1$) υπερτερεί ή υστερεί σημαντικά στη συχνότητα εμφάνισής της, σε σχέση με την άλλη τιμή της (π.χ. $Y=0$), τότε δεν συνίσταται η χρήση πολλών επεξηγηματικών μεταβλητών, διότι οι εκτιμητές των συντελεστών μπορεί να είναι αρκετά μεροληπτικοί και η εκτίμηση των τυπικών σφαλμάτων τους κακή.

Ένας πρακτικός κανόνας (Peduzzi et al, 1996) είναι να χρησιμοποιηθεί μία επεξηγηματική μεταβλητή για τουλάχιστον 10 αποκρίσεις από κάθε κατηγορία. Για παράδειγμα αν έχουμε $n=200$ παρατηρήσεις και από αυτές οι 50 είναι $Y=0$, τότε δεν είναι καλό να χρησιμοποιήσουμε πάνω από 5 επεξηγηματικές μεταβλητές.

Ο κανόνας είναι: $N = \frac{10k}{p}$, όπου N το μέγεθος του δείγματος, k ο αριθμός

ανεξάρτητων μεταβλητών και p το μικρότερο ποσοστό θετικών ή αρνητικών περιπτώσεων. Ο αριθμός αυτός αυξάνεται, σε περίπτωση που υπάρχουν και όροι αλληλεπίδρασης, ενώ σε άλλες έρευνες (Harrell, 2001) υποστηρίζεται ότι είναι ιδανικότερος ένας αριθμός 15-20 παρατηρήσεις για κάθε παράμετρο του μοντέλου (η σταθερά λογίζεται ως μία παράμετρος).

Οι μεταβλητές που θα επιλεγούν δεν θα πρέπει να παραβιάζουν τις υποθέσεις του λογιστικού μοντέλου, όπως ότι πρέπει να είναι ανεξάρτητες και καμιά από αυτές δεν θα πρέπει να έχει ισχυρή συσχέτιση με κάποια άλλη. Γενικότερα, θα πρέπει να συγκρίνονται πολλά μοντέλα, προκειμένου να μελετηθεί ποιες μεταβλητές σχετίζονται περισσότερο με την απόκριση. Για την καλύτερη επιλογή των ανεξάρτητων μεταβλητών, υπάρχουν κάποιες μέθοδοι όπως οι παρακάτω:

- Forward (προς τα εμπρός επιλογή): η διαδικασία ξεκινά με την «καλύτερη» μεταβλητή, στη συνέχεια προσθέτει την καλύτερη από τις υπόλοιπες, μέχρις ότου προσθέτοντας μια νέα μεταβλητή η αύξηση του λογαρίθμου της συνάρτησης πιθανοφάνειας να μην είναι στατιστικά σημαντική
- Backward (προς τα πίσω εξάλειψη): αρχίζει με όλο το σύνολο των μεταβλητών (πλήρες μοντέλο) και απορρίπτει διαδοχικά τη «χειρότερη» από τις εναπομείναντες
- Stepwise (σταδιακή επιλογή): σε κάθε βήμα ελέγχονται ποιες μεταβλητές πρέπει να προστεθούν ή να αφαιρεθούν με βάση κάποιο κριτήριο (συνήθως p-value του συντελεστή ή ελέγχου πιθανοφάνειας), ώστε στο νέο σύνολο όλες οι μεταβλητές να είναι στατιστικώς σημαντικές. Η διαδικασία θεωρείται η καλύτερη, διότι κάνει διπλούς ελέγχους

Στόχος μας είναι μέσω του logit μοντέλου, να βρούμε ποιος συνδυασμός μεταβλητών επηρεάζουν την πιστοποίηση μιας ξενοδοχειακής μονάδας. Η εξαρτημένη μεταβλητή είναι η *πιστοποίηση (certification)*, ενώ οι ανεξάρτητες μεταβλητές που ίσως να επηρεάζουν την πιστοποίηση είναι:

- Κατηγορία ξενοδοχειακής μονάδας (category)
- Αριθμός κλινών της μονάδας (size)
- Ένταξη της μονάδας σε αλυσίδα (member)
- Έτος κατασκευής των εγκαταστάσεων της μονάδας (year)
- Ύπαρξη ή όχι άλλης πιστοποίησης (other_certification)
- Ύπαρξη προσωπικού με μεταπτυχιακό τίτλο (msc)

Δεδομένου ότι η εξαρτημένη μεταβλητή (certification) είναι κατηγορική και παίρνει μόνο δύο τιμές (0=χωρίς πιστοποίηση, 1=με πιστοποίηση), θα χρησιμοποιήσουμε την *Binary Λογιστική Παλινδρόμηση*. Η κατανομή συχνοτήτων της εξαρτημένης μεταβλητής απεικονίζεται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 7.12: Κατανομή συχνοτήτων εξαρτημένης μεταβλητής (certification)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Μη πιστοποιημένα	94	76,4	76,4	76,4
Πιστοποιημένα	29	23,6	23,6	100,0
Total	123	100,0	100,0	

Από την αρχική απεικόνιση της εξαρτημένης μεταβλητής και χωρίς τη χρήση μίας οποιασδήποτε ανεξάρτητης μεταβλητής, παρατηρούμε ότι πιο πιθανό, βάσει των συγκεκριμένων δεδομένων, η ξενοδοχειακή μονάδα να μην διαθέτει πιστοποίηση.

Στον Πίνακα 7.13 απεικονίζονται οι κατανομές των κατηγορικών μεταβλητών που θα συμμετέχουν στην ανάλυση.

Πίνακας 7.13: Κατανομή συχνοτήτων ανεξάρτητων μεταβλητών

		N	%
Category (αστέρια)	2*	9	7,3
	3*	58	47,2
	4*	33	26,8
	5*	23	18,7
Size (κλίνες)	Μικρό (μέχρι 50)	40	32,5
	Μεσαίο (51-100)	29	23,6
	Μεγάλο (101+)	54	43,9
Member (αλυσίδα)	Όχι	95	77,2
	Ναι	28	22,8
Year (έτος κατασκευής)	1960-1990	58	47,2
	1991-2014	65	52,8
Other_certification (άλλη πιστοποίηση)	Όχι	70	56,9
	Ναι	53	43,1
Msc (μεταπτυχιακό τίτλο)	Όχι	54	43,9
	Ναι	69	56,1

Οι μεταβλητές *member*, *year*, *other_certification* και *msc* παίρνουν μόνο δύο τιμές και συνεπώς, θα χρησιμοποιηθούν αυτούσιες στη δημιουργία του μοντέλου της λογιστικής παλινδρόμησης, ενώ για κάθε κατηγορική μεταβλητή *p* κατηγοριών δημιουργούνται *p-1* ψευδομεταβλητές.

7.3.1 Αποτελέσματα μοντέλου

Πριν προχωρήσουμε στη σύνθεση ενός ολοκληρωμένου λογιστικού μοντέλου, θα προσαρμόσουμε λογιστικά μοντέλα, με τις ερμηνευτικές μεταβλητές που είναι στατιστικά σημαντικές για την πιστοποίηση. Το βέλτιστο μοντέλο που θα κατασκευαστεί, θα πρέπει να περιέχει μόνο σημαντικές μεταβλητές.

Στον αρχικό πίνακα απεικονίζονται οι παρατηρήσεις που συμμετέχουν στην ανάλυση:

Πίνακας 7.14: Case Processing Summary

Unweighted Cases		N	Percent
Selected Cases	Included in Analysis	123	100,0
	Missing Cases	0	,0
	Total	123	100,0
Unselected Cases		0	,0
Total		123	100,0

Το σύνολο των περιπτώσεων που συμμετέχουν στην αρχική κατασκευή του μοντέλου αναγράφονται δίπλα στην ένδειξη “Selected Cases”. Όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα το μοντέλο της παλινδρόμησης δημιουργήθηκε στο 100% των παρατηρήσεων.

Στον Πίνακα 7.15 παρουσιάζεται η κωδικοποίηση της εξαρτημένης μεταβλητής, η οποία θα ισχύει μέχρι την ολοκλήρωση της εφαρμογής της λογιστικής παλινδρόμησης. Ο συγκεκριμένος πίνακας προσδιορίζει τη φύση της σχέσης που θα συνδέει την κάθε μεταβλητή με την εξαρτημένη.

Πίνακας 7.15: Dependent Variables Encoding

Original Value	Internal Value
Μη πιστοποιημένα	0
Πιστοποιημένα	1

Ο Πίνακας 7.16 απεικονίζει τις ψευδομεταβλητές που δημιουργήθηκαν για την εισαγωγή των κατηγορικών μεταβλητών στο μοντέλο.

Πίνακας 7.16: Categorical Variables Coding

		Frequency	Parameter coding		
			(1)	(2)	(3)
category	2*	9	1,000	,000	,000
	3*	58	,000	1,000	,000
	4*	33	,000	,000	1,000
	5*	23	,000	,000	,000
size	Μικρό	40	1,000	,000	
	Μεσαίο	29	,000	1,000	
	Μεγάλο	54	,000	,000	

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την εισαγωγή των ανεξάρτητων μεταβλητών στον σχηματισμό της εξίσωσης είναι η forward, δηλαδή σε διαδοχικά βήματα εισάγεται και μία μεταβλητή. Στο πρώτο βήμα “Step 0” στην εξίσωση συμμετέχει μόνο ο σταθερός όρος.

Ο Πίνακας 7.17 επιβεβαιώνει την σωστή πρόβλεψη των τιμών της εξαρτημένης μεταβλητής από την εξίσωση που δημιουργήθηκε βάση του αλγόριθμου της λογιστικής παλινδρόμησης. Οι γραμμές του πίνακα απεικονίζουν τις πραγματικές τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής, ενώ οι στήλες απεικονίζουν τις τιμές της εξαρτημένης μεταβλητής, όπως αυτές προβλέπονται βάση της εξίσωσης.

Πίνακας 7.17: Classification Table^{a,b}

Observed			Predicted		
			certification		Percentage Correct
			Μη πιστοποιημένα	Πιστοποιημένα	
Step 0	certification	Μη πιστοποιημένα	94	0	100,0
		Πιστοποιημένα	29	0	,0
Overall Percentage					76,4

a. Constant is included in the model.

b. The cut value is ,500

Ο Πίνακας 7.18 παρέχει πληροφορίες για τις μεταβλητές που συνδέονται στατιστικά σημαντικά με την εξαρτημένη μεταβλητή, καθώς και για τη φύση της σχέσης σύνδεσης των δύο μεγεθών. Στο “Step 0” ο πίνακας δίνει πληροφορίες μόνο για τον σταθερό όρο.

Πίνακας 7.18: Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 0 Constant	-1,176	,212	30,650	1	,000	,309

Στον Πίνακα 7.19 αναγράφονται οι μεταβλητές που στο “Step 0” δεν συμμετέχουν στην εξίσωση (όλες τις μεταβλητές). Από τον πίνακα αυτό, βάση της τιμής του αναμένουμε ότι η πρώτη μεταβλητή που θα συμμετάσχει στην εξίσωση της παλινδρόμησης θα είναι η *member*.

Πίνακας 7.19: Variables not in the Equation

	Score	df	Sig.
Step 0 Variables category	20,159	3	,000
category(1)	,838	1	,360
category(2)	13,626	1	,000
category(3)	2,382	1	,123
size	23,266	2	,000
size(1)	8,503	1	,004
size(2)	5,860	1	,015
member	46,069	1	,000
year	3,957	1	,047
other_certification	28,769	1	,000
msc	8,302	1	,004
Overall Statistics	50,919	9	,000

Στους επόμενους πίνακες απεικονίζονται τα βήματα εισαγωγής μεταβλητών στο μοντέλο. Ο αλγόριθμος της παλινδρόμησης επανέλαβε τη διαδικασία προκειμένου να μην υπάρχει ανεξάρτητη μεταβλητή που να συνδέεται στατιστικά σημαντικά με την εξαρτημένη μεταβλητή και να μην έχει ήδη συμμετάσχει στο μοντέλο. Βάση του αριθμού των Steps αναμένεται ότι στην τελική εξίσωση θα συμμετάσχουν το πολύ δύο ανεξάρτητες μεταβλητές.

Ο Πίνακας 7.20 απεικονίζει τις τιμές του ελέγχου Chi-Square για κάθε μοντέλο, ο οποίος ελέγχει την υπόθεση ότι οι συντελεστές των ανεξάρτητων μεταβλητών είναι ταυτόχρονα μηδέν. Η τιμή του Sig. και για τα δύο μοντέλα είναι μικρότερη από την «ενδεικτική τιμή» $\alpha=0,05$ του επιπέδου στατιστικής σημαντικότητας και για το λόγο αυτό κρίνεται ότι είναι στατιστικά σημαντικά.

Πίνακας 7.20: Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	41,313	1	,000
	Block	41,313	1	,000
	Model	41,313	1	,000
Step 2	Step	6,540	1	,001
	Block	47,853	2	,000
	Model	47,853	2	,000

Στον Πίνακα 7.21 αναγράφονται κάποιοι εναλλακτικοί δείκτες του R^2 της γραμμικής παλινδρόμησης. Οι δείκτες αυτοί παρέχουν μία ένδειξη για το μέγεθος της διακύμανσης του δείγματος που τελικά ερμηνεύεται από την παλινδρόμηση. Η αύξηση της τιμής των δεικτών “Cox & Snell Square” και “Nagelkerke R Square” είναι ένδειξη ότι η μεταβλητή που εισάγεται, προσθέτει πληροφορία στην εξίσωση. Μεταξύ των δύο αυτών δεικτών αντιπροσωπευτικότερος είναι ο “Nagelkerke R Square” γιατί μπορεί να πάρει μέχρι την τιμή 1. Το βέλτιστο μοντέλο θα έχει πιθανοφάνεια (Likelihood) ίση με 1. Αυτό σημαίνει ότι τιμή $-2LL=0$ (όσο η τιμή του δείκτη πλησιάζει στο μηδέν τόσο καλύτερο είναι το μοντέλο).

Πίνακας 7.21: Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	93,042	,285	,429
2	86,502	,322	,485

Ο Πίνακας 7.22 δείχνει ότι η προσθήκη των ανεξάρτητων μεταβλητών δεν αυξάνει το ποσοστό των περιπτώσεων της εξαρτημένης μεταβλητής που προβλέπονται σωστά βάσει του μοντέλου. Στον πίνακα παρατηρείται ότι τα μοντέλα προβλέπουν σωστά το 86,2% των παρατηρήσεων.

Πίνακας 7.22: Classification Table^a

Observed			Predicted		
			certification		Percentage Correct
			Μη πιστοποιημένα	Πιστοποιημένα	
Step 1	certification	Μη πιστοποιημένα	86	8	91,5
		Πιστοποιημένα	9	20	69,0
	Overall Percentage				86,2
Step 2	certification	Μη πιστοποιημένα	87	7	92,6
		Πιστοποιημένα	10	19	65,5
	Overall Percentage				86,2

a. The cut value is ,500

Ο Πίνακας 7.23 περιγράφει το μοντέλο της λογιστικής παλινδρόμησης. Η εξίσωση είναι η: $\ln(odds) = -2,978 + 2,373member + 1,661other_certification$.

Πίνακας 7.23: Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Step 1 ^a						
member	3,173	,546	33,823	1	,000	23,889
Constant	-2,257	,350	41,508	1	,000	,105
Step 2 ^b						
member	2,373	,602	15,560	1	,000	10,734
other_certification	1,661	,664	6,253	1	,002	5,266
Constant	-2,978	,533	31,188	1	,000	,051

a. Variable(s) entered on step 1: member.

b. Variable(s) entered on step 2: other_certification.

Η στήλη B του πίνακα αναγράφει τις τιμές των συντελεστών των ανεξάρτητων μεταβλητών που συνδέονται στατιστικά σημαντικά με το εξαρτημένο μέγεθος. Η στήλη S.E. αναγράφει την τιμή του τυπικού σφάλματος της εκτίμησης της τιμής του κάθε συντελεστή. Η στήλη Wald αναγράφει τις τιμές της στατιστικής συνάρτησης Wald βάσει της οποίας γίνεται ο έλεγχος στατιστικής σημαντικότητας των συντελεστών βάσει της X^2 κατανομής. Η τιμή Sig. αποδεικνύει την στατιστική σημαντικότητα των μεταβλητών που συμμετέχουν στον μοντέλο της παλινδρόμησης. Οι μεταβλητές με τιμές Sig.<0,05. είναι στατιστικά σημαντικές.

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι η ένταξη σε αλυσίδα ($B=2,373$, $p=0,000$), και η ύπαρξη άλλης πιστοποίησης ($B=1,661$, $p=0,002$) έχουν στατιστικά σημαντική προβλεπτική ικανότητα για την ύπαρξη πιστοποίησης ή όχι. Το να ανήκει κάποιο ξενοδοχείο σε αλυσίδα έχει θετική επίδραση στο να είναι και πιστοποιημένο, δηλαδή είναι περισσότερο πιθανό κάποιο ξενοδοχείο να είναι πιστοποιημένο αν ανήκει σε αλυσίδα. Αυτό επιβεβαιώνει την υπόθεση της έρευνας, ότι τα ξενοδοχεία που είναι συμβεβλημένα με αλυσίδα ξενοδοχείων εφαρμόζουν πιο εκτενείς περιβαλλοντικές διοικητικές πρακτικές από τα μη συνδεδεμένα. Επίσης, τα ξενοδοχεία που έχουν κάποια άλλη πιστοποίηση είναι περισσότερο πιθανό να είναι πιστοποιημένα έναντι αυτών που δεν διαθέτουν καμία άλλη πιστοποίηση.

Στον Πίνακα 7.24 ελέγχεται η συσχέτιση των ανεξάρτητων μεταβλητών που συμμετέχουν τελικά στην εξίσωση της παλινδρόμησης. Βάση του πίνακα αυτού ελέγχεται μία από τις υποθέσεις της λογιστικής παλινδρόμησης για τη χαμηλή συσχέτιση των ανεξάρτητων μεταβλητών μεταξύ τους. Σε περίπτωση που η τιμή του δείκτη συσχέτισης τείνει να γίνει μηδέν, η συσχέτιση τείνει να είναι ανύπαρκτη.

Πίνακας 7.24: Correlation Matrix

		Constant	member	member	other_certification
Step 1	Constant	1,000	-,642		
	member	-,642	1,000		
Step 2	Constant	1,000		-,144	-,734
	member	-,144		1,000	-,360
	other_certification	-,734		-,360	1,000

Στον Πίνακα 7.25 απεικονίζονται τρεις παρατηρήσεις με ακραίες τιμές καταλοίπων, οι οποίες έχουν προβλεφθεί λάθος. Στην στήλη Case αναγράφονται ακριβώς ποιες εγγραφές είναι αυτές με σκοπό τη διερεύνηση της ακραίας συμπεριφοράς αυτών των εγγραφών ή την επανάληψη της παλινδρόμησης χωρίς τη συμμετοχή αυτών των περιπτώσεων (case).

Πίνακας 7.25: Casewise List^b

Case	Selected Status ^a	Observed	Predicted	Predicted Group	Temporary Variable	
		certification			Resid	ZResid
50	S	Π**	,048	M	,952	4,433
77	S	Π**	,048	M	,952	4,433
122	S	Π**	,048	M	,952	4,433

a. S = Selected, U = Unselected cases, and ** = Misclassified cases.

b. Cases with studentized residuals greater than 2,000 are listed.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Συμπεράσματα και μελλοντικές επεκτάσεις

8.1 Σύνοψη αποτελεσμάτων και προτάσεις

Η έρευνα στο σύνολό της, καθώς και οι συσχετίσεις των απαντήσεων με τα χαρακτηριστικά των ξενοδοχειακών μονάδων οδήγησε στην εξαγωγή πολλών και χρήσιμων συμπερασμάτων για το ζήτημα της περιβαλλοντικής διαχείρισης στον Ελληνικό τουριστικό τομέα και ειδικότερα του ξενοδοχειακού κλάδου στην περιφέρεια Κρήτης.

Η πλειοψηφία του δείγματος δεν έχει πιστοποιηθεί με κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο. Στο σύνολο των πιστοποιημένων ξενοδοχείων, τα περισσότερα είναι κατηγορίας 5 αστέρων, έχουν μεγάλο μέγεθος (διαθέτουν περισσότερες από 500 κλίνες), απασχολούν μεγάλο αριθμό προσωπικού (51-250 εργαζόμενοι), έχουν μόνιμο προσωπικό στο οποίο ένα ποσοστό έως και 10% έχει μεταπτυχιακό τίτλο και πανεπιστημιακή εκπαίδευση, δεν είναι μέλη κάποιας αλυσίδας και έχουν ολοκληρώσει την κατασκευή των εγκαταστάσεων των μονάδων τους τα τελευταία 25 χρόνια. Επίσης, έχουν πιστοποιηθεί με ISO 14001 και με Green Key, ενώ εφαρμόζουν και το HACCP, το ISO 9901 και το ISO 2201. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ξενοδοχειακών μονάδων χρειάστηκε μέχρι ένα έτος (1-12 μήνες) για να πιστοποιηθεί, εφαρμόζει κάποιο πρότυπο ΣΠΔ για περισσότερο από τρία έτη και συνεπώς, διαθέτει εμπειρία αναφορικά με τα οφέλη αλλά και τα προβλήματα εφαρμογής αυτών των συστημάτων.

Τα σημαντικότερα κίνητρα των ξενοδοχειακών μονάδων να πιστοποιηθούν με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ φαίνεται να είναι η αλλαγή της κουλτούρας και νοοτροπίας των εργαζομένων, η διαρκής βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης, η βελτίωση στην εικόνα και τη φήμη της μονάδας, η βελτίωση του επιπέδου εσωτερικής οργάνωσης και επικοινωνίας της επιχείρησης, καθώς και η βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης στη διεθνή αγορά. Γενικά αποδείχθηκε ότι τα εσωτερικά κίνητρα είναι σημαντικότερα από τα εξωτερικά, φαινόμενο που παρατηρείται στις μεγάλες επιχειρήσεις. Επίσης, οι επιχειρήσεις σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Γερμανία, ο Καναδάς, η Ιαπωνία επιζητούν την πιστοποίηση με ΣΠΔ κυρίως για να βελτιώσουν την περιβαλλοντική τους επίδοση και την εικόνα της επιχείρησής τους. Αντίθετα, σε

άλλες χώρες πρώτο μέλημα των επιχειρήσεων είναι η είσοδος σε διεθνείς αγορές (Κίνα), η συμμόρφωση με τη νομοθεσία κυρίως στο διεθνή χώρο (Κίνα, Κορέα), καθώς και η δημιουργία καλών σχέσεων με την κοινωνία και τους τοπικούς φορείς.

Η αλλαγή της κουλτούρας και νοοτροπίας των εργαζομένων αξιολογήθηκε από την συντριπτική πλειοψηφία των ξενοδοχειακών μονάδων του δείγματος εξίσου σημαντικό κριτήριο τόσο ως κίνητρο, όσο και ως όφελος. Παρόλη τη σημαντικότητα που τους αποδόθηκε, τα περισσότερα κίνητρα δεν φαίνεται να ικανοποιούνται επαρκώς μετά την πιστοποίηση, όπως αποδεικνύεται από τη συσχέτισή τους με τα αντίστοιχα οφέλη. Αντίθετα τα κίνητρα που φαίνονται τελικά να ικανοποιούνται είναι η αύξηση κρατήσεων και κερδών και η συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία, τα οποία ήταν χαμηλότερα στη λίστα σημαντικότητας των κινήτρων για πιστοποίηση.

Οι σημαντικότεροι λόγοι στην απόφαση των επιχειρήσεων για μη πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο ΣΠΔ αποτέλεσαν τα κόστη και συγκεκριμένα τα κόστη εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων, τα κόστη συντήρησης, πιστοποίησης και επιθεώρησης του ΣΠΔ από κάποιο φορέα πιστοποίησης, καθώς και το κόστος ανάπτυξης και εφαρμογής του ΣΠΔ, αποτελέσματα τα οποία συμφωνούν με τα αντίστοιχα των ερευνών που αναφέρθηκαν στη βιβλιογραφία. Επίσης, σημαντικοί λόγοι αποτέλεσαν η ανασφάλεια που δημιουργεί η οικονομική κρίση και η πολυπλοκότητα των διαφόρων πρότυπων ΣΠΔ, η συγγραφή των εγχειριδίων, καθώς και η εκπαίδευση εργαζομένων και στελεχών.

Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί το σημαντικότερο όφελος όλων των ξενοδοχειακών μονάδων του δείγματος. Γενικά, για τις πιστοποιημένες μονάδες τα λειτουργικά οφέλη είναι τα σημαντικότερα, ενώ ακολουθούν σε σημαντικότητα τα εξωτερικά και τα οικονομικά οφέλη. Αντίθετα για τις μη πιστοποιημένες μονάδες, τα εξωτερικά οφέλη είναι τα σημαντικότερα, ενώ ακολουθούν σε σημαντικότητα τα οικονομικά και τα λειτουργικά οφέλη. Τα ξενοδοχεία με πιστοποίηση δήλωσαν περισσότερα λειτουργικά και εξωτερικά οφέλη, ενώ τα ξενοδοχεία χωρίς πιστοποίηση δήλωσαν περισσότερα οικονομικά οφέλη. Επιπλέον, οι πιστοποιημένες μονάδες αξιολόγησαν υψηλότερα τη συνολική ωφέλεια της μονάδας με τη διατήρηση του προτύπου συγκριτικά με τις μη πιστοποιημένες μονάδες οι οποίες αξιολόγησαν την αντίστοιχη συνολική ωφέλεια της μονάδας με την υιοθέτηση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας φαίνεται να συμφωνούν, σε γενικές γραμμές, με τις περισσότερες έρευνες του εξωτερικού. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα δηλώνουν ως σημαντικότερο όφελος την καλύτερη διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης της επιχείρησής τους, όφελος το οποίο δεν παρατηρείται ως το σημαντικότερο σε καμία άλλη χώρα της έρευνας, όπως για παράδειγμα στη Μαλαισία, όπου οι επιχειρήσεις δήλωσαν ως σημαντικότερα οφέλη τη διαφάνεια σε όλους τους τομείς και τη βελτίωση του εργασιακού κλίματος.

Οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι πιστοποιημένες ξενοδοχειακές μονάδες αναφορικά με τη διατήρηση του προτύπου ΣΠΔ ήταν η μικρή υποστήριξη από το κράτος, η αυξημένη γραφειοκρατία και το υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού. Σε αντίστοιχες έρευνες, τα σημαντικότερα προβλήματα για την εφαρμογή των ΣΠΔ ήταν η έλλειψη υποστήριξης και δέσμευσης από τη διοίκηση, το υψηλό κόστος ανάπτυξης και διατήρησης του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και η ανάγκη εκπαίδευσης των εργαζομένων. Επίσης, επισημαίνεται ότι στην παρούσα έρευνα, δεν αξιολογήθηκε ως σημαντικό εμπόδιο η έλλειψη υποστήριξης και δέσμευσης από τη διοίκηση. Αυτό πιθανώς να σημαίνει ότι η ανώτατη διοίκηση έχει αντιληφθεί τη σπουδαιότητα και τα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει, κυρίως μακροπρόθεσμα, από την εφαρμογή ΣΠΔ και συνεπώς, προσπαθεί και η ίδια να βοηθήσει και να υποστηρίξει την πιστοποίηση της μονάδας.

Αντίστοιχα, οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι μη πιστοποιημένες μονάδες για τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων ήταν το υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού, η αυξημένη γραφειοκρατία, η μικρή υποστήριξη από το κράτος, το υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης, η οικονομική κρίση, η έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων, το υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού των στελεχών, η έλλειψη κατάλληλου προσωπικού, καθώς και προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας. Γενικά αποδείχθηκε ότι οι μη πιστοποιημένες μονάδες αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες σε σχέση με τις μη πιστοποιημένες.

Τα υψηλά κόστη ανάπτυξης, πιστοποίησης και διατήρησης του προτύπου δεν αναφέρεται ως πρόβλημα σε χώρες εκτός Ε.Ε και ΗΠΑ (Καναδάς, Σιγκαπούρη, Ιαπωνία), κυρίως λόγω των ελκυστικών χρηματοδοτήσεων που παρέχουν, τόσο για το κόστος ανάπτυξης (επενδύσεις) όσο και για το κόστος πιστοποίησης με το ΣΠΔ. Ωστόσο, προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας (αυξημένη γραφειοκρατία, απαίτηση τεκμηρίωσης) κατά την εφαρμογή των ΣΠΔ παρουσίασαν επιχειρήσεις σε αρκετές χώρες και κυρίως στην Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιαπωνία και τον Καναδά.

Ο ανασταλτικός ρόλος της οικονομικής κρίσης αποτελεί πολύ σημαντικότερο πρόβλημα για τις μη πιστοποιημένες μονάδες, καθώς δήλωσαν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό ότι αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα διαχείρισης σωστών θεμάτων προστασίας περιβάλλοντος στο μέλλον. Αντίθετα, οι πιστοποιημένες μονάδες θεώρησαν ότι η οικονομική κρίση δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα διατήρησης του προτύπου μελλοντικά. Τα παραπάνω επιβεβαιώνει και η θετική υψηλή συσχέτιση που φαίνεται να υπάρχει μεταξύ της ανασφάλειας που δημιουργεί η οικονομική κρίση και της επιρροής στην απόφαση της επιχείρησης για ορθή περιβαλλοντική διαχείριση. Επιπλέον, καταγράφηκε μια ισχυρότερη βούληση των πιστοποιημένων μονάδων για την εφαρμογή ΣΠΔ, καθώς θεωρούν βέβαιο ότι θα συνεχίσουν να εφαρμόζουν το πρότυπο ΣΠΔ στο μέλλον ενώ για τις μη πιστοποιημένες μονάδες θεωρείται μάλλον πιθανόν.

Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα διαφαίνεται ότι καθώς αυξάνεται η εμπειρία από την εφαρμογή ΣΠΔ (μεγαλύτερος χρόνος πιστοποίησης των επιχειρήσεων) και στην Ελλάδα, οι επιχειρήσεις αρχίζουν να συνειδητοποιούν τη χρησιμότητα και τα οφέλη τέτοιων συστημάτων. Παρατηρώντας τα αποτελέσματα της έρευνας και κυρίως τα οφέλη που δήλωσαν οι ξενοδοχειακές μονάδες ως τα σημαντικότερα, διαπιστώνεται ότι έχουν σχέση με το περιβάλλον και τη βελτίωση της εικόνας της επιχείρησης. Αντίθετα, δεν εμφανίστηκαν οικονομικά οφέλη καθώς δεν προκύπτουν εύκολα σε μία επιχείρηση. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να γίνει οργανωμένη προσπάθεια κυρίως της διοίκησης αλλά και των εργαζομένων (δέσμευση διοίκησης, καλύτερη συνεργασία με τους εργαζομένους), προκειμένου η περιβαλλοντική διαχείριση να ενσωματωθεί στις περισσότερες λειτουργίες της επιχείρησης. Οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν εκτός του ΣΠΔ, συστήματα διασφάλισης ποιότητας και συστήματα υγιεινής και ασφάλειας, έχουν περισσότερα οικονομικά οφέλη και κυρίως εξοικονόμηση ενέργειας και γενικότερα πρώτων υλών. Συνεπώς, συνίσταται η

εφαρμογή και άλλων συστημάτων διαχείρισης έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να αποκτήσουν και έμμεσα οφέλη όπως είναι τα οικονομικά.

Οφέλη όπως η αύξηση του μεριδίου στην αγορά και η αύξηση των επενδύσεων/ λήψη πράσινων δανείων, συγκέντρωσαν χαμηλή βαθμολογία. Θα πρέπει να υπάρχει συμβολή του κράτους (δημιουργία υποστηρικτικών οργανισμών, ενημέρωση) ώστε οι συμμετοχοί να ευαισθητοποιηθούν περιβαλλοντικά και ο καταναλωτής να αρχίσει να προτιμά προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον, όπως συμβαίνει σε χώρες οικονομικά πιο ανεπτυγμένες, προκειμένου να αποκτηθεί αύξηση του μεριδίου στην αγορά από τις πιστοποιημένες επιχειρήσεις. Επιπλέον, αναλογιζόμενοι την υπάρχουσα χρηματοπιστωτική κρίση, καθώς και ότι οι περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις είναι μικρομεσαίες και έχουν ελάχιστα έως καθόλου διαθέσιμα κεφάλαια, τότε είναι απολύτως λογικό να μην οδηγούνται στην πιστοποίηση, γνωρίζοντας ότι θα πρέπει να προβούν σε δαπάνες όχι μόνο για την ανάπτυξη, πιστοποίηση και διατήρηση του συστήματος αλλά και σε δαπάνες επενδύσεων και εκπαίδευσης του προσωπικού. Εντούτοις, η ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος αλλά και το γεγονός της πίεσης για πιστοποίηση από τη διεθνή κοινότητα, θα οδηγήσει τις επιχειρήσεις να εφαρμόσουν πιστοποιημένα ΣΠΔ. Στην προσπάθειά τους αυτή, θα πρέπει να έχουν την αρωγή του κράτους, μέσω ισχυρών οικονομικών κινήτρων (επιδότησεις/ χρηματοδοτήσεις) προκειμένου να βοηθηθούν οικονομικά στην εφαρμογή ενός ΣΠΔ.

8.2 Μελλοντικές επεκτάσεις

Όσο ο αριθμός των πιστοποιήσεων παγκοσμίως αυξάνεται ενώ ταυτόχρονα η τεχνολογία αναπτύσσεται, ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις επιχειρήσεις για την επίτευξη ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης εντείνεται, μαζί με την ανάγκη για περαιτέρω μελέτη των προτύπων ΣΠΔ. Η εφαρμογή και χρήση τους αποτελεί πολυπαραγοντικό αντικείμενο μελέτης, με αποτέλεσμα οι δυνατότητες για διερεύνηση των επιμέρους μεταβλητών να γίνονται ανεξάντλητες.

Παρόλο που κατεβλήθη κάθε δυνατή προσπάθεια σε κάθε στάδιο της μελέτης για την επιτυχή και ολοκληρωμένη διεξαγωγή της, παρατηρούνται αδύνατα σημεία ως προς το δείγμα, το εργαλείο και τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε. Λόγω του σχετικά μικρού δείγματος των πιστοποιημένων μονάδων, τα αποτελέσματα που προκύπτουν δεν μπορούν να θεωρηθούν ως αντιπροσωπευτικά (κυρίως λόγω non-response bias).

Το ερευνητικό εργαλείο (ερωτηματολόγιο) που χρησιμοποιήθηκε στη μελέτη δεν αποτέλεσε ήδη υπάρχουσα σταθμισμένη κλίμακα. Δημιουργήθηκε, στηριζόμενο σε εργαλεία άλλων μελετητών από προηγούμενες έρευνες και προσαρμόστηκε για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας σύμφωνα με την περιορισμένη εμπειρία του μελετητή. Αναφορικά με τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε, η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου εστιάζει αποκλειστικά σε ορισμένους μόνο τομείς του υπό διερεύνηση θέματος, με αποτέλεσμα τον περιορισμό έκφρασης των ερωτώμενων. Η μεθοδολογία που θα συνδύαζε ποσοτική και ταυτόχρονα ποιοτική (σε βάθος συνέντευξη) έρευνα, ενδεχομένως να αναδείκνυε επιπλέον τομείς σχετικούς με τη θεματολογία της παρούσας μελέτης.

Η έρευνα μπορεί να επαναληφθεί σε μεγαλύτερο δείγμα επιχειρήσεων ή σε μικρότερο και πιο συγκεκριμένο δειγματοληπτικό πλαίσιο, όπως για παράδειγμα σε επιχειρήσεις συγκεκριμένης κατηγορίας ή συγκεκριμένου μεγέθους. Προτείνεται η μελέτη και άλλων προσθετικών ποιοτικών χαρακτηριστικών στα ξενοδοχεία, καθώς και η χρήση άλλων προχωρημένων μεθόδων ανάλυσης δεδομένων. Επίσης, η έρευνα μπορεί να επαναληφθεί σε βάθος χρόνου και να συγκριθούν τα στατιστικά αποτελέσματα που δίνουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις ανάλογα με τον χρόνο εφαρμογής του προτύπου ή/και τις οικονομικές συγκυρίες της εποχής.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αναστασάτος, Ν. (2004). *Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Εκπόνηση, εφαρμογή και αξιολόγηση ΠΠΕ, Πανεπιστημιακές σημειώσεις, Τμήμα ΤΕΠΑΕΣ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.
- Αναστασάτος, Ν. (2005). *Σχολείο και Περιβάλλον: Από την θεωρία στην πράξη*, Ατραπός, Αθήνα.
- Ανθουλίδης, Ι. (2013). *Βιωσιμότητα του Ελληνικού τουρισμού*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Αξαρλή, Ε. (1999). *Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης Παράδειγμα εφαρμογής*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- Αραβώσης, Κ. (2002). *Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ISO 14001 – EMAS σας Μέσα Σχεδιασμού, Διαχείρισης και Αξιολόγησης Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων Επιχειρήσεων*, Περιβάλλον & Δίκαιο, Τεύχος 4.
- Αρβανιτογιάννης, Ι.Σ., Ευστρατιάδης, Μ.Μ., Μπουντουρόπουλος, Ι.Δ. (2000). *ISO 9000-ISO 14000: παρουσίαση-ανάλυση προτύπων διασφάλισης ποιότητας και περιβαλλοντικής διαχείρισης, προσαρμογή στη βιομηχανία τροφίμων και ποτών*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη.
- Βασάλα, Π. (1994). *Μέθοδοι διδασκαλίας θεμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο πεδίο*, Εκπαιδευτική Κοινότητα, ΤΕΔΚ-ΚΙ.
- Γεωργακόπουλος, Κ. (2005). *Διερεύνηση κινήτρων και ωφελειών από την εφαρμογή Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης σε Ελληνικές επιχειρήσεις*, Μεταπτυχιακή εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Χημικών Μηχανικών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Τμήμα Βιομηχανικής Διοίκησης & Τεχνολογίας, Αθήνα.
- Γεωργόπουλος, Α. (2004). *Περιβαλλοντική ηθική*, Gutenberg, Αθήνα.
- Γιαμά, Ε. (2001). *Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Ανάλυση Κύκλου Ζωής σε μεταλλεία βωξίτη*, Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.

- Δημητρίου, Α. (2005). *Αντιλήψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για περιβαλλοντικά ζητήματα*, Στο Μ. Καΐλα, Ε. Θεοδοροπούλου, Α. Δημητρίου, Γ. Ξανθάκου, Ν. Αναστασάτος (επιμ.) *Περιβαλλοντική εκπαίδευση, Ερευνητικά δεδομένα & εκπαιδευτικός σχεδιασμός*, Ατραπός, Αθήνα.
- Δισλίας, Ι., Χατζημήτρος, Θ. (2013). *Περιβαλλοντικές Πρακτικές στα Ξενοδοχεία*, ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Καβάλα.
- ΕΛΟΤ EN ISO 14001 (1997). *Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης- Προδιαγραφές με καθοδήγηση για τη χρήση τους*, Αθήνα.
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1987). Αριθμός L 169, Τεύχος 30, 29.6.1987, Άρθρο 130 Π.
- Εφημερίδα της Ελληνικής Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2011), Τεύχος Πρώτο, Αριθμός Φύλλου 209, 21 Σεπτεμβρίου 2011, Νόμος υπ' αριθμ. 4014.
- Ηγουμενάκης, Ν. (1991). *Τουριστική Οικονομία*, Τόμος Α', Αθήνα: Interbooks
- ΙΤΕΠ - Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (2014). *Εξελίξεις στον Τουρισμό και στην Ελληνική Ξενοδοχία 2013*, Αθήνα.
- Κανονισμός 1221/2009/ΕΚ της 25^{ης} Μαρτίου 2009 «Για την εκούσια συμμετοχή των οργανισμών σε Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου (EMAS III)», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 342 της 22/12/2009.
- Κανονισμός 761/2001/ΕΚ της 19^{ης} Μαρτίου 2001 «Για την εκούσια συμμετοχή των οργανισμών σε Κοινοτικό Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 114 της 24/4/2001.
- Κανονισμός EMAS 1836/93, EC 29/06/1993.
- Καραμέρης, Α. (2010). *Προϋποθέσεις και Προοπτικές Ανάπτυξης του Οικοτουρισμού*, Διαθέσιμο από: <http://www.musioelias.gr/el/node/311> [πρόσβαση 10/08/2015].
- Κομίλης, Π. (2001). *Οικοτουρισμός: Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης*, Εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα.

- Κορκοβέλου, Β. (2013). *‘Προετοιμασία και προδιαγραφή του προτύπου ISO 14001 και εφαρμογή του στην υαλουργία Γιούλα Α.Ε., Διπλωματική Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα.*
- Κορκοβέλου, Β. (2013). *Προετοιμασία και προδιαγραφή του προτύπου ISO 14001 και εφαρμογή του στην Υαλουργία Γιούλα Α.Ε., Διπλωματική Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων-Μεταλλουργών, Αθήνα.*
- Κοσμαδάκη, Μ. (2006). *Τουρισμός και Ανάπτυξη, Πτυχιακή Εργασία, σελ. 10-12.*
- Κουτσός, Ν., Δ. (1995). *Εννοιολογική Προσέγγιση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, στο Περιβαλλοντικά Μονοπάτια, Διεύθυνση Α/βάθμιας Εκπαίδευσης Ιωαννίνων, Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.*
- Λυκούδης, Π. (2014). *Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, Sustchem Engineering.*
- Λύτρας, Π. (1993). *Τουριστική Ψυχολογία, Β΄ έκδοση, Interbooks, Αθήνα.*
- Μανδαράκα, Μ. (2004). *Συστήματα και εργαλεία περιβαλλοντικής διαχείρισης, Διδακτικές Σημειώσεις.*
- Μανδαράκα, Μ., Γεωργακόπουλος, Κ.Α. (2006). *Ελληνική Βιομηχανία: προς την οικονομία της γνώσης, ΤΕΕ, Αθήνα.*
- Μπιμπίτσιος, Χ. (1995). *Η Γέννηση και Διαιώνιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων, στο Οικολογία και Περιβάλλον στην Ελλάδα του 2000, Τμήμα Περιβάλλοντος Πανεπιστημίου Αιγαίου, Φίλιππότη.*
- Μπουροδήμος, Ε. (1995). *Υδροσφαιρα και οικολογική κρίση. Θαλάσσια ρύπανση στον ελληνικό χώρο, Στο Επιλεγμένα θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Αθήνα.*
- Ντουλούλη, Ε. (2003). *Το Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ISO 14000 και εφαρμογή του σε βιομηχανία γάλακτος, Θεσσαλονίκη.*
- Οικονόμου, Σ., Βλάχου, Α. (2010). *Διερεύνηση της περιβαλλοντικής επίδοσης των ξενοδοχείων και ενοικιαζόμενων δωματίων στην νήσο Κέρκυρα, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Τ.Ε.Ι. Καβάλας, Καβάλα.*
- Οικονόμου, Σ. (2003). *Εφαρμογή EMAS - Κόστος και Οφέλη, HELECO 2003 Διοργανωτής Τ.Ε.Ε., Τόμος Β.*

- Παπαδημητρίου, Γ. (2014). *Εισαγωγή στα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης*, Πτυχιακή Εργασία, Τ.Ε.Ι. Πειραιά, Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών, Πειραιάς.
- Παππάς, Ν. (2008). *Περιβάλλον-Πολιτισμός- Τουρισμός- Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Αθήνα.
- Προρφύρη, Κ. (2010). *Ανάπτυξη Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης σύμφωνα με το Πρότυπο ISO 14001: Η περίπτωση μιας βιομηχανίας παραγωγής χυμών*, Διπλωματική εργασία, Πολυτεχνείο Κρήτης, Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης, Χανιά.
- Ρεϊζάκη, Α. (2010). *Πράσινος Τουρισμός Σημερινά δεδομένα, εξελίξεις και προοπτικές στο Νομό Ηρακλείου*, Πτυχιακή Εργασία, Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης, Ηράκλειο.
- ΣΕΤΕ-Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (2014). *Ελληνικός Τουρισμός: Στοιχεία & Αριθμοί*, Global Tourism (Edited by William F. Theobald, Elsevier inc., 2005).
- ΣΕΤΕ-Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (2012). *Η Σημασία του Τουρισμού 2011*, Διαθέσιμο από: <http://www.sete.gr/default.php?pname=GreekTourismMeaning2011&la=1>, [πρόσβαση 06/07/2015].
- Τάσσιου Α. (2010). *Οι επιπτώσεις του τουρισμού στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής*, Πτυχιακή εργασία, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Θεσσαλονίκη.
- Τερζάκης, Α. (2003). *Τουρισμός και Περιβάλλον*, Εκδόσεις Ι. Ρίζος, Αθήνα.
- Τσιρώνης, Χ. (2003). *Κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση στην Ύστερη Νεωτερικότητα*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη.
- Φαράσογλου, Ε. (2010). *Συστήματα Διαχείρισης Ποιότητας και Ελληνικές Επιχειρήσεις: Κίνητρα και Οφέλη εφαρμογής*, Διπλωματική εργασία, Πολυτεχνείο Κρήτης, Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης, Χανιά.
- Φλογαΐτη, Ε. (1998). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Alberti, M., Caini, L., Calabrese, A., Rossi, D. (2000). *Evaluation of the costs and benefits of an environmental management system*, International Journal of Production Research, 38(17), pp. 4455-4466.
- Andersen, O. (1997). *Industrial ecology and some implications for rural SMEs*, Business Strategy and the Environment, 6 (3), pp. 146–152.
- Angell, L.C., Klassen, R.D. (1999). *Integrating environmental issues into the mainstream: an agenda for research in operations management*, Journal of Operations Management, 17 (5), pp. 575–598.
- Aragon, C.J.A. (1998). *Strategic proactivity and firm approach to the natural environment*, Academy of Management Journal, 41(5), pp. 556–567.
- Bastič, M., Gojčič, (2012). *Measurement scale for eco-component of hotel service quality*, International Journal of Hospitality Management, 31, pp. 1012– 1020.
- Becken, S. (2010). *The Evolution of Research on Tourism and the Environment*, Tourism and the Environment, Cheltenham: MPG Books Group.
- Bramwell, B., Lane, B. (1993). *Sustainable Tourism: an Evolving Global Approach*, Journal of Sustainable Tourism, 1 (1), pp. 1-5.
- Brown, M. (1996). *Environmental policy in the hotel sector: green strategy or Stratagem*, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 8 (3), pp.18–23.
- Chan, E.S.W. (2008). *Barriers to EMS in the hotel industry*, International Journal of Hospitality Management, 27, pp. 187-196.
- Cheremisinoff, N., P., Bendavid-Val., A., Butterworth-Heinemann. (2001). *Green Profit – The Manager’s Handbook for ISO 14001 and Pollution Prevention*.
- Dacin, M.T. (1997). *Isomorphism in context: The power and prescription of institutional norms*, Academy of Management Journal, 40(1), pp. 46–81.
- Darr, E.D., Argote, L., Epple, D. (1995). *The acquisition, transfer and depreciation of knowledge in service organizations: productivity in franchises*, Management Science, 41, pp. 1750–1762.
- De Rato Figaredo R. (1999). *La incidencia del turismo en la economia nacional*”, Estudios Turisticos, 141, pp. 3–7.

- Delmas, M., A. (2002). *The diffusion of environmental management standards in Europe and in the United States: An institutional perspective*, Policy Sciences 35, pp. 91-1991.
- Dobers, P. (1997). *Strategies for environmental control: a comparison between regulation and centralized control in Germany and reforms leading to decentralized control in Sweden*, Business Strategy and the Environment, 6(1), pp. 34–45.
- Donaldson, T., Preston, L.E. (1995). *The stakeholder theory of the corporation: concepts, evidence, and implications*, Academy of Management Review, 20(1), pp. 65–91.
- ETB - English Tourist Board (1992). *Countryside commission and rural development commissioner*.
- Farrel, B., McLellan, R. (1987). *Tourism and Physical Environment Research*, Annals of Tourism Research, 14, pp. 1–16.
- Fineman, S., Clarke, K. (1996). *Green stakeholders: industry interpretations and response*, Journal of Management Studies, 33(6), pp. 715–730.
- Fisher, R., M. (2003). *Applying ISO 14001 as a business tool for campus sustainability, a case study from New Zealand*, International Journal of Sustainability in Higher Education, Vol. 4, No. 2, pp. 138-150.
- Foster, S.,T.,Jr., Sampson, E.,S., Dunn, C.,S. (2000). *The impact of customer contact on environmental initiatives for service firms*, International Journal of Operations & Production Management, 20, (2), pp. 187-203.
- Freeman, R.E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*, Pitman, Boston..
- Gadenne, D.L., Kennedy, J., McKeiver, C. (2009). *An Empirical Study of Environmental Awareness and Practices in SMEs*, Journal of Business Ethics, 84, pp. 45-63.
- Ghobadian, A., Viney, H., Liu, J., James, P. (1998). *Extending linear approaches to mapping corporate environmental behaviour*, Business Strategy and the Environment, 7(1), pp. 13–23.
- Gourtois, G., Impert, M. (1982). *Les limites de l'épure*, L'environnement, p. 99.

- Gupta, M.C., Sharma, K. (1996). *Environmental operations management: an opportunity for improvement*, Production and Inventory Management Journal 37(3), pp. 40–46.
- Han, H., Hsu, L., Lee, J. (2009). *Empirical investigation of the roles of attitudes toward green behaviors, overall image, gender and age in hotel customers' eco-friendly decision-making process*, International Journal of Hospitality Management, 28, pp. 519-528.
- Han, H., Hsu, L., Lee, J., Sheu, C. (2011). *Are lodging customers ready to go green? An examination of attitudes, demographics, and eco-friendly intentions*, International Journal of Hospitality Management, 30, pp. 345–355.
- Han, H., Hsu, L., Sheu, C. (2010). *Application of the Theory of Planned Behavior to green hotel choice: Testing the effect of environmental friendly activities*, Tourism Management, 31, pp. 325–334.
- Handfield, R. B., Walton, S. V., Seegers, L., K., Melnyk, S.A. (1997). *Green value chain practices in the furniture industry*, Journal of Operations Management, 15(3), pp. 293–315.
- Harrell, E.F. (2001). *Regression Modeling Strategies: With Applications to Linear Models, Logistic Regression and Survival Analysis*, Springer, New York.
- Henriques, I., Sadorsky, P. (1996). *The determinants of an environmental responsive firm: an empirical approach*, Journal of Environmental Economics and Management, 30(3), pp. 381–95.
- Henriques, I., Sadorsky, P. (1999). *The relationship between environmental commitment and managerial perceptions of stakeholders importance*, Academy of Management Journal, 42(1), pp. 87–99.
- Hillary, R. (1999). *Evaluation of study reports on the barriers, opportunities and drivers for small and medium sized enterprises – the adoption of environmental management systems*, Report for DTI Envirodoctorate 5th October, NEMA, London.
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and Sustainable Development: Who owns Paradise?*, 2nd Edition, Island Press, Washington.
- Honey, M., Stewart, M. (2002). *The Evolution of Green Standards for Tourism, Ecotourism & Certification: Setting Standards in Practice*, Island Press, Washington, pp. 33-71.

- Hunt, D., Johnson, C. (1995). *Environmental Management Systems. Principles and Practice*, McGraw- Hill Book Company.
- Hunter, C. (1997). *Sustainable tourism as an adaptive paradigm*”, *Annals of Tourism Research*, 24(4), pp.850–67.
- Hutchinson, C. (1996). *Integrating environmental policy with business strategy*, *Long Range Planning*, 29(1), pp. 11–23.
- Ingram, P., Baum, J.A.C. (1997). *Chain affiliation and the failure of Manhattan hotels, 1898–1980*, *Administrative Science Quarterly*, 42(March), pp. 68–102.
- Iraldo, F., Testa, F., Frey, M. (2010). *Environmental Management System and SMEs: EU Experience, Barriers and Perspectives*, in: *Environmental Management* Edited by Santosh Sarkar, InTech Europe, Rijeka, Croatia, pp.1-34.
- ISO (2010). *Environmental Management: The ISO 14000 Family of International Standards*, Διαθέσιμο από: <http://www.iso.org/iso/pressrelease.htm?refid=Ref1283> [πρόσβαση 23/05/2015].
- ISO 14001:2004, *Environmental management systems - Requirements with guidance for use*, *International Organization for Standardization*.
- Jacquard, A. (1994). *Η Επίγνωση των Ορίων*, στο Μάγος, Κ., Νέστορος, Χ., Χρυσόγελος, Ν. (1994). *Απορίες για τα Απορρίμματα*, Οικολογική Εταιρία Ανακύκλωσης & Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Joshi, M. (2001). *Environmental management systems for the textile industry A case study*, *Indian Journal of Fibre & Textile Research*, Vol. 26, March-June 2001, pp. 33-38.
- Kalafatis, S.P., Pollard, M., East, R., Tsogas, M.H. (1999). *Green marketing and Ajzen's theory of planned behavior: a cross-market examination*, *Journal of Consumer Marketing*, 16 (5), pp. 441–460.
- Kassinis, G., Soteriou, A. (2003). *Greening the service profit chain: The Impact of Environmental Management practices*, *Production and Operations Management*, (3), p.12.
- Klassen, R.D., McLaughlin, C.P. (1996). *The impact of environmental management on firm performance*, *Management Science*, 42(8), pp. 1199–214.

- Kousis, M. (2000). *Tourism and the Environment*, Annals of Tourism Research, 27(2), pp. 468 – 489.
- Kuvan, Y., Akan, P. (2005). *Residents' Attitudes toward General and Forest Related Impacts of Tourism: The Case of Belek, Antalya*, Tourism Management, 26(5), pp. 691- 706.
- Lee-Ross, D., Ingold, T. (1994). *Increasing productivity in small hotels: are academic proposals realistic?*, International Journal of Hospitality Management, 13(3), pp. 201–207.
- Loon, R., Polakow, D. (2001). *Ecotourism Ventures Rags or Riches*, Annals of Tourism Research, 28(4), pp. 892–907.
- Manaktola, K., Jauhari, V. (2007). *Exploring consumer attitude and behavior towards green practices in the lodging industry in India*, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 19 (5), pp. 364–377.
- McMahon, F. (1994). *Productivity in the hotel industry*, in Seaton AV, Jenkins CL, Wood RC, Pieke PUC, Bennet MM, McLellan LR, Smith R, editors. *Tourism: the state of the art*. West Sussex: JW, pp. 616–625.
- Merritt, Q. (1998). *EM into SME won't go? Attitudes, awareness and practices in the London borough of Croydon*, Business Strategy and the Environment, 7(2), pp. 90–100.
- Mitchell, R.K., Agle, B.R., Wood, D.J. (1997). *Toward a theory of stakeholder identification and salience: defining the principles of who and what really counts*, Academy of Management Review, 22(4), pp. 853–886.
- Moisander, J. (2007). *Motivational complexity of green consumerism*, International Journal of Consumer Studies, 31, pp. 404–409.
- Morrow, D., Rondinelli, D. (2002). *Adopting Corporate Environmental Management Systems: Motivations and Results of ISO 14001 and EMAS Certification*. European Management Journal, Vol. 20, No 2.
- Nicholls, S., Kang, S. (2012). *Green initiatives in the lodging sector: Are properties putting their principles into practice?* International Journal of Hospitality, Management, 31, pp. 609-611.
- Peduzzi, S., Concato, J., Kemper, E., Holford, T.R., Feinstein, A.R. (1996). *A simulation study of the number of events per variable in logistic regression analysis*, Journal of Clinical Epidemiology, 49, pp. 1372-1379.

- Petroni, A. (2001). *Developing a methodology for analysis of benefits and shortcomings of ISO 14001 registration: lessons from experience of a large machinery manufacturer*, Journal of Cleaner Production, 9, pp. 351-364.
- Polinska, B., Dahlgaard, J.J., Eklund, J.A.E. (2003). *Implementing ISO 14000 in Sweden: motives, benefits and comparisons with ISO 9000*, International Journal of Quality & Reliability Management, Vol. 20, No. 5, pp. 585-606.
- Quazi, H., A. (1999). *Implementation of an environmental management system: the experience of companies operating in Singapore*, Industrial Management & Data Systems, 99(7), pp. 302-311.
- Rondinelli, D., Vastag, G. (2000). *Panacea, common sense, or just a label? The value of ISO 14001 Environmental Management Systems*, European Management Journal, Vol. 18, No. 5, pp. 499-510.
- Roy, M.D. (2011). *Textile Industry: Beneficiary of Environmental Management System*, 2nd International Conference on Environmental Science and Technology, IPCBEE vol.6, IACSIT Press, Singapore, pp. V2/170-173.
- Salzman, J. (2000). *Environmental Protection Beyond the Smokestack: Addressing the Impact of the Service Economy*, Corporate Environmental Strategy, 7 (1), pp. 20-37.
- Scanlon, N. L. (2007). *An analysis and assessment of environmental operating practices in hotel and resort properties*, Hospitality Management, 26, pp. 711-723.
- Schaltegger, S., Synnestvedt, T. (2002). *The link between 'green' and economic success: environmental management as the crucial trigger between environmental and economic performance*", Journal of Environmental Management, 65, pp. 339-346.
- Sharma, S., Vredenburg, H. (1998). *Proactive environmental strategy and the development of competitively valuable organizational capabilities*, Strategic Management Journal, 19(8), pp. 729-53.
- Sharpley, R. (2009). *Tourism Development and the Environment: Beyond Sustainability?*, Earthscan, London.

- Theyel, G. (2000). *Management practices for environmental innovation and performance*, International Journal of Operations and Production Management, 20(2), pp. 249–266.
- TIES - The International Ecotourism Society (2013). *Certification and Standards*, Διαθέσιμο από: <http://www.ecotourism.org/certification-and-standards> [πρόσβαση 18/07/2013].
- United Nations (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development, Our Common Future*.
- UNWTO - United Nations World Tourism Organization (2008). Department of Economic and Social Affairs Statistics Division, Statistical Office of the European Communities (Eurostat), Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), (2008), *2008 Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA: RMF 2008)*, Luxembourg, Madrid, New York, Paris.
- UNWTO - United Nations World Tourism Organization (2012). Press Release (PR12076, Madrid, 12 Dec 12): *International tourism hits one billion*, Διαθέσιμο από: <http://media.unwto.org/en/press-release/2012-12-12/international-tourism-hits-onebillion> [πρόσβαση 18/08/2015].
- UNWTO - United Nations World Tourism Organization (2013). *Tourism Highlights – 2013, Edition*, Madrid: United Nations World Tourism Organization, Διαθέσιμο από: <http://mkt/unwto.org/en/publication/unwo-tourism-highlights-2013-edition> [πρόσβαση 24/06/2015].
- Weaver, D., Lawton, L. (2006). *Tourism Management*, 3rd edition, Milton: Wiley Australia Tourism Series.
- Winter, J. P., Azimi, S. L. (1996). *Less Garbage Overnight: A Waste Prevention Guide for the Lodging Industry*, Inform, N.Y.
- WTTC (2013). *Economic Impact Research*, Διαθέσιμο από: <http://wttc.org/research/economic-impact-reaserch/> [πρόσβαση 13/07/2015].
- Zurburg, R., Ru, D., Ninemier, J. (1995). *Environmental action in the United States lodging industry*, Hospitality & Tourist Educator, 7(2), pp. 45–49.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- <http://ec.europa.eu>
- <http://www.green-key.org>
- <http://www.fee-international.org>
- www.eepf.gr/thegreenkey
- www.eepf.gr
- www.ypeka.gr
- www.sustchem.gr
- www.greenhotels.gr
- www.antagonistikotita.gr
- www.wikipedia.org
- www.intechopen.com

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Το ερωτηματολόγιο της έρευνας

Έρευνα περιβαλλοντικής διαχείρισης στον ξενοδοχειακό κλάδο.

* με τον όρο μονάδα εννοούμε : ξενοδοχείο, θέρετρο, βίλες, παραδοσιακό ξενοδοχείο, ενοικιαζόμενα δωμάτια κτλ

* Απαιτείται

1. Σε ποια περιοχή ανήκει η μονάδα; *

- ☐ Ηράκλειο
- ☐ Ρέθυμνο
- ☐ Χανιά
- ☐ Λασιθι
- ☐ Θήρα
- ☐ Ρόδος

2. Η μονάδα σε ποια από τις παρακάτω κατηγορίες ανήκει; *

- ☐ Ξενοδοχείο
- ☐ Ενοικιαζόμενα Δωμάτια
- ☐ Παραδοσιακό ξενοδοχείο

3. Τι κατηγορίας είναι η μονάδα; *

Τα αστέρια αναφέρονται στις μονάδες ξενοδοχειακού τύπου.

- ☐ 5*
- ☐ 4*
- ☐ 3*
- ☐ 2*
- ☐ 1*

Τα κλειδιά αναφέρονται στα ενοικιαζόμενα δωμάτια.

- ☐ 1 Κλειδί
- ☐ 2 Κλειδί
- ☐ 3 Κλειδί
- ☐ 4 Κλειδί

- ☐ Α' ΤΑΞΗΣ
- ☐ Β' ΤΑΞΗΣ
- ☐ Γ' ΤΑΞΗΣ
- ☐ Δ' ΤΑΞΗΣ

4. Ο αριθμός των κλινών της μονάδας είναι; *

- ☐ Μέχρι 50
- ☐ 51-100
- ☐ 101-300
- ☐ 301-500
- ☐ 501+

5. Ποιός είναι ο αριθμός των εργαζομένων στην μονάδα; *

Σημειώστε τον αριθμό των εργαζομένων του Μόνιμου Προσωπικού

Σημειώστε τον αριθμό των εργαζομένων του Εποχιακού Προσωπικού *

6. Τι ποσοστό των εργαζομένων του μόνιμου προσωπικού ανήκει σε κάθε μια από τις παρακάτω κατηγορίες; *

Σημειώστε κατ' εκτίμηση το ποσοστό, επί του συνόλου των μόνιμα εργαζομένων, που έχουν Μεταπτυχιακό Τίτλο

Σημειώστε κατ' εκτίμηση το ποσοστό, επί του συνόλου των μόνιμα εργαζομένων, που είναι Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης *

7. Πώς χαρακτηρίζετε το περιβάλλον που βρίσκετε η μονάδα; *

- ☐ Αστικό
- ☐ Παραθαλάσσιο
- ☐ Ορεινό
- ☐ Πεδινό

8. Η μονάδα είναι μέλος κάποιας αλυσίδας *

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

9. Σε ποιά από της παρακάτω περιόδους ολοκληρώθηκε η κατασκευή των εγκαταστάσεων της μονάδας; *

- ☐ 1960-1970
- ☐ 1971-1980
- ☐ 1981-1990
- ☐ 1991-2000
- ☐ 2001-2014

10. Έχει πιστοποιηθεί με κάποιο από τα παρακάτω περιβαλλοντικά πρότυπα η μονάδα; *

- ☐ ISO 14001
- ☐ EMAS
- ☐ Green Key
- ☐ Eco label
- ☐ Χωρίς πιστοποίηση

Με πιστοποίηση

11. Υπάρχει άλλη πιστοποίηση στην μονάδα με κάποιο από τα παρακάτω πρότυπα ; *

☐ Καμία άλλη πιστοποίηση

☐ HACCP

☐ ISO 22001

☐ OHSAS 18001

☐ ISO 9001

☐ Άλλο:

12. Πόσο χρόνο χρειάστηκε η μονάδα για να ενταχθεί στο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης; *

☐ 1-12 Μήνες

☐ 13-18 Μήνες

☐ 19-24 Μήνες

☐ 25 και άνω μήνες

13. Πόσα χρόνια εφαρμόζετε στη μονάδα κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης; *

☐ Τρία ή λιγότερα έτη

☐ Περισσότερα από τρία έτη

14. Πόσο σημαντικοί ήταν οι επόμενοι λόγοι στην απόφαση της επιχείρησης για πιστοποίηση με κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης;

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Βελτίωση στην εικόνα και τη φήμη της μονάδας	☐	☐	☐	☐	☐
Πιέσεις της τοπικής κοινωνίας	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση κρατήσεων και κερδών	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης στη διεθνή αγορά	☐	☐	☐	☐	☐
Απαίτηση πιστοποίησης από τους πελάτες	☐	☐	☐	☐	☐
Συμμόρφωση με τη νομοθεσία, αποφυγή προστίμων.	☐	☐	☐	☐	☐
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση ενέργειας	☐	☐	☐	☐	☐
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση καυσίμων	☐	☐	☐	☐	☐

Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση και απόρριψη υδάτων	☐	☐	☐	☐	☐
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην κατανάλωση πρώτων υλών.	☐	☐	☐	☐	☐
Παρακολούθηση διεργασιών για τη βελτίωση της επίδοσης στην παραγωγή και τη διαχείριση αποβλήτων στερεών, υγρών και αερίων.	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση του επιπέδου εσωτερικής οργάνωσης και επικοινωνίας της επιχείρησης	☐	☐	☐	☐	☐
Αλλαγή της κουλτούρας και νοοτροπίας των εργαζομένων	☐	☐	☐	☐	☐
Η κρατική υποστήριξη μέσω των επιδοτήσεων	☐	☐	☐	☐	☐

15. Πόσο σημαντικά είναι τα παρακάτω οφέλη για την επιχείρηση από την εφαρμογή του προτύπου Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης;

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Μείωση της κατανάλωσης ενέργειας	☐	☐	☐	☐	☐
"Μείωση στην κατανάλωση καυσίμων (πχ κατανάλωση υγραερίου κουζίνες, μπαρ, οχήματα) "	☐	☐	☐	☐	☐
"Μείωση της κατανάλωσης υδάτων (πχ πισίνες, μπάνια) "	☐	☐	☐	☐	☐
"Μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών (π.χ. Κατανάλωση χημικών πισίνας) "	☐	☐	☐	☐	☐

"Μείωση του κόστους για τη διάθεση απορριμμάτων (πχ διαχωρισμός αποβλήτων, μεταχειρισμένα τηγανέλαια) "	☐	☐	☐	☐	☐
"Διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της εταιρείας (π.χ. επαναχρησιμοποίηση νερού (grey water)) "	☐	☐	☐	☐	☐
"Αξιολόγηση και παρακολούθηση συμμόρφωσης με την Περιβαλλοντική Νομοθεσία (πχ παρακολούθηση αερίων ρύπων από λέβητες, O ₂ ,CO ₂ ,CO, Smoke Number) "	☐	☐	☐	☐	☐
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού/Αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων.	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση επενδύσεων/Λήψη "πράσινων δανείων"	☐	☐	☐	☐	☐
Μείωση ασφαλίσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ σε σχέση με τους ανταγωνιστές	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση του μεριδίου στην αγορά ή των πωλήσεων,	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης (μέσω: διαφημίσεων, χρήσης λογοτύπου, κοινωνική εταιρική ευθύνης)	☐	☐	☐	☐	☐
Ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων	☐	☐	☐	☐	☐

Δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους της εταιρείας	☐	☐	☐	☐	☐
Προστασία του περιβάλλοντος	☐	☐	☐	☐	☐
Συνολικά πόσο επωφελείται η μονάδα με τη διατήρηση του προτύπου Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης;	☐	☐	☐	☐	☐

16. Κατά πόσο η επιχείρηση αντιμετωπίζει δυσκολίες στους παρακάτω τομείς για τη διατήρηση του προτύπου Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης;

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης	☐	☐	☐	☐	☐
Μικρή υποστήριξη από το κράτος	☐	☐	☐	☐	☐
Έλλειψη ενδιαφέροντος για τα περιβαλλοντικά θέματα	☐	☐	☐	☐	☐
Αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει	☐	☐	☐	☐	☐
Έλλειψη υποστήριξης & δέσμευσης από τη διοίκηση	☐	☐	☐	☐	☐
Συνεργασία μεταξύ φορέα πιστοποίησης και επιχείρησης.	☐	☐	☐	☐	☐
Προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας	☐	☐	☐	☐	☐
Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού	☐	☐	☐	☐	☐
Υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού και στελεχών.	☐	☐	☐	☐	☐
Μη αποδοχή από τους εργαζόμενους των ανελαστικών απαιτήσεων του προτύπου.	☐	☐	☐	☐	☐

Υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσής του	☐	☐	☐	☐	☐
Αυξημένη γραφειοκρατία	☐	☐	☐	☐	☐
Υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού	☐	☐	☐	☐	☐
Πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η οικονομική κρίση στην απόφαση για διατήρηση του προτύπου τα επόμενα χρόνια στην μονάδα;	☐	☐	☐	☐	☐

17.Θα συνεχίσει να εφαρμόζει το πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης στο μέλλον ; *

- ☐ Σίγουρα Ναι
- ☐ Μάλλον Ναι
- ☐ Μάλλον Όχι
- ☐ Σίγουρα Όχι

Χωρίς πιστοποίηση

11. Υπάρχει κάποια άλλη πιστοποίηση στην μονάδα με κάποιο από τα παρακάτω πρότυπα ; *

☐ ISO 9001

☐ HACCP

☐ ISO 22001

☐ OHSAS 18001

☐ Χωρίς πιστοποίηση

☐ Άλλο:

12.Πόσο σημαντικοί ήταν οι επόμενοι λόγοι στην απόφαση της επιχείρησης να μην έχει πιστοποιηθεί ακόμα με κάποιο πρότυπο Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης;

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Κόστος ανάπτυξης και εφαρμογής του ΣΠΔ	☐	☐	☐	☐	☐
Κόστη πιστοποίησης και επιθεώρησης του ΣΠΔ από κάποιο φορέα πιστοποίησης	☐	☐	☐	☐	☐
Κόστη συντήρησης του ΣΠΔ (τα κόστη για την ανανέωση του προτύπου μετά την λήξη του.)	☐	☐	☐	☐	☐
Κόστη εκσυγχρονισμού των εγκαταστάσεων.(π.χ. αντικατάσταση κουφωμάτων, λέβητα κ.τλ.)	☐	☐	☐	☐	☐
Η πολυπλοκότητα των διαφόρων πρότυπων Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης	☐	☐	☐	☐	☐
Η συγγραφή των εγχειριδίων.	☐	☐	☐	☐	☐
Εκπαίδευση εργαζομένων και στελεχών.	☐	☐	☐	☐	☐
Η έλλειψη συμμετοχής των εργαζομένων	☐	☐	☐	☐	☐
Η ανασφάλεια που δημιουργεί η οικονομική κρίση .	☐	☐	☐	☐	☐

13. Πόσο σημαντικά πιστεύετε ότι είναι τα παρακάτω οφέλη για την επιχείρηση αν εφαρμόξε μελλοντικά κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ;

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Μείωση της κατανάλωσης ενέργειας	☐	☐	☐	☐	☐
Μείωση στην κατανάλωση καυσίμων (πχ κατανάλωση υγραερίου κουζίνες, μπαρ, οχήματα)	☐	☐	☐	☐	☐
Μείωση της κατανάλωσης υδάτων (πχ πισίνες, μπάνια)	☐	☐	☐	☐	☐
Μείωση κατανάλωσης πρώτων υλών (π.χ. κατανάλωση χημικών πισίνας)	☐	☐	☐	☐	☐
Μείωση του κόστους για την διάθεση απορριμμάτων (πχ διαχωρισμός αποβλήτων, μεταχειρισμένα τηγανέλαια)	☐	☐	☐	☐	☐
Διαχείριση και ανακύκλωση υλικών εντός της εταιρείας (π.χ. επαναχρησιμοποίηση νερού (grey water)	☐	☐	☐	☐	☐
Αξιολόγηση και παρακολούθηση συμμόρφωσης με την Περιβαλλοντική Νομοθεσία (πχ παρακολούθηση αερίων ρύπων από λέβητες, O ₂ , CO ₂ , CO, Smoke Number)	☐	☐	☐	☐	☐
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού / Αλλαγή της κουλτούρας των εργαζομένων.	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση της ικανοποίησης των πελατών	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση επενδύσεων / Λήψη πράσινων δανείων	☐	☐	☐	☐	☐
Μείωση ασφαλιστρών	☐	☐	☐	☐	☐

Απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μάρκετινγκ σε σχέση με τους ανταγωνιστές	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση του μεριδίου στην αγορά ή πωλήσεων;	☐	☐	☐	☐	☐
Βελτίωση δημόσιας εικόνας και φήμης της επιχείρησης (μέσω: διαφημίσεων, χρήσης λογοτύπου, κοινωνικής εταιρικής ευθύνης)	☐	☐	☐	☐	☐
Ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών κινδύνων και πρόληψη περιβαλλοντικών ατυχημάτων (μέσω: καταγραφής διαδικασιών και διεξαγωγής ασκήσεων εκτάκτων αναγκών, συστηματικής επιθεώρησης)	☐	☐	☐	☐	☐
Δημιουργία καλύτερου περιβάλλοντος εργασίας για τους υπαλλήλους της εταιρείας	☐	☐	☐	☐	☐
Προστασία του περιβάλλοντος	☐	☐	☐	☐	☐
Συνολικά πόσο επωφελείται η μονάδα με το να έχει υιοθετήσει, ένα σωστό τρόπο διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων ;	☐	☐	☐	☐	☐

14. Κατά πόσο η επιχείρηση αντιμετωπίζει δυσκολίες στους παρακάτω τομείς για τη συνέχιση ενός σωστού τρόπου διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων;

	Πολύ	Αρκετά	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου
Έλλειψη εμπειρίας σε συστήματα διαχείρισης περιβαλλοντικών θεμάτων	☐	☐	☐	☐	☐
Μικρή υποστήριξη από το κράτος	☐	☐	☐	☐	☐
Έλλειψη ενδιαφέροντος για τα περιβαλλοντικά θέματα	☐	☐	☐	☐	☐
Αβεβαιότητα ως προς τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει	☐	☐	☐	☐	☐
Προβλήματα οργάνωσης και λειτουργίας	☐	☐	☐	☐	☐
Έλλειψη κατάλληλου προσωπικού	☐	☐	☐	☐	☐
Υψηλό κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού και στελεχών	☐	☐	☐	☐	☐
Υψηλό κόστος διατήρησης και βελτίωσης	☐	☐	☐	☐	☐
Αυξημένη γραφειοκρατία	☐	☐	☐	☐	☐
Υψηλό κόστος επενδύσεων εκσυγχρονισμού	☐	☐	☐	☐	☐
Πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η οικονομική κρίση στην απόφαση της επιχείρησης να συνεχίσει να διαχειρίζεται σωστά θέματα προστασίας περιβάλλοντος τα επόμενα χρόνια στην μονάδα;	☐	☐	☐	☐	☐

Η μονάδα θα πιστοποιηθεί με κάποιο πρότυπο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης στο μέλλον ; *

- ☐ Σίγουρα Ναι
☐ Μάλλον Ναι
☐ Μάλλον Όχι
☐ Σίγουρα Όχι